

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA
SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN
İRDELENMESİ

Burcu TAŞCI

Haziran, 2015
İZMİR

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı**

Burcu TAŞCI

**Haziran, 2015
İZMİR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

BURCU TAŞCI tarafından PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ yönetiminde hazırlanan “ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

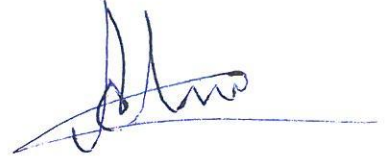
Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ

Yönetici

Prof. Dr. Dr. Ayşeül Aklınör Çurok

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Dr. Akın Ersoy

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Ayşe OKUR

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli fikirleri ve eleştirileri ile tezin oluşmasında katkıları bulunan tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Eti Akyüz Levi'ye; Foça ile tanışmama vesile olan, değerli fikirleri ile araştırmama yön veren Sayın Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e; yüksek lisans eğitimim boyunca hem akademik hem hayata dair katkılarıyla bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Hümeysra Birol Akkurt'a; dostluğu ve desteğini eksik etmeyen Mimar Merve Korkmaz'a; tez süresince bana her bakımdan yardımcı olan Ogün Üzmez'e ve destekleri ile her zaman yanımda olan annem, babam ve kardeşime teşekkür ederim.

Burcu TAŞCI

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

ÖZ

Tarihsel süreçte pek çok uygarlığı barındıran Anadolu'da yerleşim sürekliliğini yansıtan kentler bulunmaktadır. Farklı kültürel ve sosyal yapıya sahip uygarlıkların yer altında ve yer üstünde bıraktığı izler, ayrı birer katman olarak bu kentleri şekillendirmekte ve onlara çok katmanlılık özelliği katmaktadır. Bu katmanlar multidisipliner çalışma eksikliği, bayındırlık hareketleri, yasal, yönetsel, sosyal ve ekonomik nedenlerle yok olmaktadır. Bu durumda kentlerin modern yaşamın gerektirdiği donatılara sahip olmasının yanında, tarihsel katmanlaşmanın belgelenebilmesi, koruma ve bakımının yapılarak halka sunulması sağlanmalıdır.

Çok katmanlı kentlerde belirtilen sorunlara yönelik çözüm yöntemlerini içeren kent arkeolojisi ilk olarak Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Ülkemizde kentsel arkeoloji uygulamalarının başlaması daha geç döneme tarihlenmektedir. Bu durum birçok kentimizin tarihsel gelişiminin izlerini kısmen kaybetmesine neden olmakla beraber günümüzde yer altında farklı katmanlara ait izler bulunan yerleşimler hala mevcuttur. Bu yerleşimlerden Eski Foça Prehistorik Dönemden başlayarak Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Ceneviz Dönemi ve Osmanlı-Türk Dönemlerinde yerleşim görmüş, çok katmanlı bir kenttir.

Bu çalışmada Eski Foça'nın dokuz tarihsel katmanı incelenerek, bu katmanlara ait veriler ile dönem paftaları hazırlanmıştır. Bu paftaların çakıştırılmasıyla kentteki çok katmanlı kimlik alanları belirlenmiştir. Belirlenen çok katmanlı alanlar için envanter çalışması yapılmış ve koruma sorunları tespit edilmiştir. Sözkonusu sorunlara ve alanların sunumuna yönelik Avrupa'dan seçilen proje örnekleri altı başlıkta toplanmış ve projelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda Foça'da çok katmanlı bir alanın sunumuna yönelik üç proje önerisi hazırlanmış, bu önerilerin olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konularak çevresi ile birlikte değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: koruma, kent arkeolojisi, çok katmanlı kent, sunum, Eski Foça

EVALUATION OF CONSERVATION ISSUES OF THE MULTILAYERED SETTLEMENTS: FOÇA

ABSTRACT

Anadolu is one of the most important regions in the history due to having cities that reflect the continuity of settlements. Every civilization with different cultural and social context has formed cities and given them multi-layered character. These multi-layered cities are under threat because of wrong planning decisions caused by the lack of dialogue between the disciplines of archeology and planning, improper infrastructure works for urban development, illicit digging and insufficient public awareness about the importance of cultural heritage. It is vital to protect historical stratification and provide modern city's development together.

Urban archeology has emerged in Europe to suggest solutions for multi-layered cities' problems. However, this method is adopted lately in Turkey. Therefore, cities are losing the traces of historical heritage, but there are still some settlements with different historical layers. Eski Foça is one of the multi-layered cities with several historical periods: Prehistoric Period, Archaic Period, Classical Period, Hellenistic Period, Roman Period, Byzantine Period, Genoese Period, and Ottoman-Turkish Period.

This research aims to examine nine historical layers of Eski Foça and create layer maps with data about nine periods. These nine maps superposed and determined multi-layered areas of the city. Inventory work was carried out and conservation issues have been identified in the multi-layered areas. Sixteen projects selected from Europe grouped under six headings and evaluated to solve the conservation issues. Focusing on this aim, historical stratification of Eski Foça is analyzed and proposed three different presentation approaches for multi-layered area. The pros and cons of different presentation approaches are discussed.

Keywords: conservation, urban archaeology, multilayered city, presentantion, Eski Foça

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xxii
BÖLÜM BİR - GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç.....	1
1.2 Kapsam.....	2
1.3 Yöntem.....	4
1.4 Çalışmanın İlgili Literatür İçindeki Yeri.....	5
1.5 Kurgu.....	10
BÖLÜM İKİ - ESKİ FOÇA'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE YERLEŞİMİN TARİHSEL SÜREÇTE GELİŞİMİ.....	12
2.1 Coğrafi Konum.....	12
2.1.1 Ulaşım Durumu.....	14
2.2 Fiziksel Yapı.....	13
2.2.1 Topoğrafik Durum	15
2.2.2 Bitki Örtüsü.....	17
2.2.3 İklim Özellikleri.....	17
2.3 İdari Yapı.....	18
2.4 Sosyal ve Ekonomik Yapı.....	21
2.4.1 Ekonomik Yapı.....	21
2.4.2 Sosyal Yapı.....	23
2.4.2.1 Nüfus	23

2.5 Tarihsel Gelişim Süreci	26
2.5.1 Phokaia Kuruluşu ve Adının Kökeni.....	26
2.5.2 Foça'nın Tarihi Gelişimi.....	27

BÖLÜM ÜÇ - FOÇA YERLEŞİMİNİN ÇOK KATMANLI NİTELİĞİ VE KORUMA ÇALIŞMALARI..... 34

3.1 Kent Arkeolojisi Kavramı.....	34
3.1.1 Çok Katmanlı Kent Kavramı ve Kent Arkeolojisi Yaklaşımı.....	34
3.1.2 Kent Arkeolojisi Kavramının Dünya'daki Gelişimi.....	36
3.1.3 Kent Arkeolojisi Kavramının Türkiye'deki Gelişimi.....	42
3.2 Eski Foça'da Kazı, Koruma ve Planlama Çalışmaları.....	49
3.2.1 Eski Foça'da Arkeolojik Kazı Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi.....	49
3.2.2 Eski Foça'da Koruma ve Planlama Çalışmaları.....	62
3.2.2.1 Tarihsel Süreçte Planlama Çalışmaları.....	62
3.2.2.2 Kentteki Sit Sınırları ve Bu Bağlamdaki Değişiklikler.....	68
3.2.2.3 Tarihsel Süreçte Kent Haritaları.....	79

BÖLÜM DÖRT - ESKİ FOÇA'DA TARİHSEL KATMANLAŞMA VE ÇOK KATMANLI ALANLARDA KORUMA SORUNLARI..... 87

4.1 Kentteki Tarihsel Katmanlar.....	87
4.1.1 Tunç Çağında Foça.....	87
4.1.2 Submiken-Protogeometrik-Geometrik Dönemde Foça.....	89
4.1.3 Arkaik Dönemde Foça.....	90
4.1.4 Klasik Dönemde Foça.....	91
4.1.5 Helenistik Dönemde Foça.....	92
4.1.6 Roma Döneminde Foça.....	93
4.1.7 Bizans Döneminde Foça.....	95
4.1.8 Ceneviz Döneminde Foça.....	96
4.1.9 Osmanlı Döneminde Foça.....	97
4.2 Dönemsel Katman Planlarının Çakıştırılarak Değerlendirilmesi.....	111

4.3 Çok Katmanlı Alanların Koruma Sorunları.....	154
--	-----

BÖLÜM BEŞ - AVRUPA'DA ÇOK KATMANLI ALANLARIN SUNUMUNA İLİŞKİN FARKLI YAKLAŞIM ÖRNEKLERİ..... 165

5.1 Şeffaf Döşeme ve Gezi Platformu Oluşturulması.....	165
5.1.1 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı.....	165
5.1.2 Porta Gabella Kulesi.....	171
5.1.3 Aquileia Harabeleri ve Bazilikası.....	177
5.2 Koruma Çatısı Tasarlanması.....	181
5.2.1 Roma Hamam Kompleksi Kalıntıları.....	181
5.2.2 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi (Proje 1).....	184
5.2.3 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı.....	187
5.2.4 Cartagena Roma Kalıntıları.....	191
5.2.5 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı (Proje 1).....	196
5.3 Kalıntıların Çeperinde Şeffaf Birim Oluşturulması.....	202
5.3.1 Aachen Arkeoloji Pavyonu.....	202
5.3.2 Davidson Arkeoloji Müzesi.....	207
5.3.3 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı (Proje 2).....	211
5.3.4 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi (Proje 2).....	214
5.4 Tamamlama İle Eserin Üç Boyutlu Algılatılması.....	219
5.4.1 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi.....	219
5.4.2 Caucana Arkeolojik Alanı.....	223
5.5 Yer Altında Gezi Platformu Oluşturulması.....	228
5.5.1 DOMunder.....	228
5.6 Kalıntıların Çeperinde Metal Yüzeyler Oluşturulması.....	232
5.6.1 Can Taco Arkeolojik Alanı.....	232
5.7 Çok Katmanlı Alanlarda Sunum Yaklaşımlarının Değerlendirmesi.....	237

**BÖLÜM ALTI - ESKİ FOÇA'DA ÇOK KATMANLI BİR ALAN İÇİN
SUNUM ÖNERİSİ..... 239**

6.1 Odak Çalışma Alanının Tanımı.....	240
6.2 Odak Çalışma Alanına Yönelik Genel Kararlar.....	247
6.3 Yapı Ölçeğinde Müdahale Önerileri.....	249
6.4 Odak Çalışma Alanında Çok Katmanlı Bir Alanın Sunumuna İlişkin Farklı Yaklaşımlar.....	257
6.4.1 Birinci Öneri.....	258
6.4.2 İkinci Öneri.....	261
6.4.3 Üçüncü Öneri.....	264
6.4.4 Önerilerin Karşılaştırılması ve Değerlendirme.....	268

BÖLÜM YEDİ - DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....271

KAYNAKLAR.....275

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Foça'nın konumu.....	12
Şekil 2.2 Eski Foça uydu görüntüsü	13
Şekil 2.3 Ulaşım durumu.....	14
Şekil 2.4 Foça Küçük Deniz Sahil Caddesi gerisinde bulunan tepeler.....	15
Şekil 2.5 Foça'nın topoğrafik durumu.....	16
Şekil 2.6 Foça ve çevre yerleşmeler.....	20
Şekil 2.7 1913 yılında Foça çarşısı.....	21
Şekil 2.8 1913 yılı Küçük Deniz Limanı tuz depoları.....	22
Şekil 2.9 1914 yılında Rumların Foça'yı terk edişi.....	24
Şekil 2.10 Phokaialıların kurduğu koloniler.....	28
Şekil 2.11 Marsilya'da Kafe Phocéen.....	28
Şekil 2.12 Pers Mezar Anıtı'nın restorasyon sonrası görünümü.....	29
Şekil 2.13 1913 yılında Foça'nın genel görünümü.....	31
Şekil 2.14 Foça'nın genel görünümü	32
Şekil 2.15 17. yüzyıl sonlarında Hollandalı bir gezgine ait Eski Foça gravürü.....	33
Şekil 2.16 1698 yılına ait Eski Foça gravürü.....	33
Şekil 2.17 1698 yılına ait Eski Foça gravürü.....	33
Şekil 3.1 Novgorod kenti Ortaçağ stratigrafisi.....	36
Şekil 3.2 Atina'da yapımı sırasında arkeolojik kalıntılara ulaşılan yapı.....	40
Şekil 3.3 Antakya Hilton Müze Otel şantiyesi öncesi alanın görünümü.....	40
Şekil 3.4 Antakya Hilton Müze Otel projesi kat planı.....	41
Şekil 3.5 Arkeolojik kalıntıların müze otel yapısı içerisinde sergilenmesi.....	41
Şekil 3.6 Aydın Milet ören yerinde kalıntılar üzerine inşa edilen İlyas Bey Külliyesi.....	41
Şekil 3.7 Atina kent merkezinde uygulama aşamasında ortaya çıkan kalıntıların sergilendiği alan.....	48
Şekil 3.8 Atina kent merkezinde uygulama aşamasında ortaya çıkan kalıntıların sergilendiği galeri ve bilgilendirme panosu.....	48

Şekil 3.9 Atina kent merkezinde yapı ile sergilenen arkeolojik kalıntılar.....	49
Şekil 3.10 Atina kent merkezinde şeffaf hacimler içinde kalıntıların korunması.....	49
Şekil 3.11 1914 yılı Sartiaux kazılarından görünüm.....	51
Şekil 3.12 1920 yılı Ekim ayında Sartiaux ve iki yardımcısının in-situ durumundaki mozaikle birlikte görünümü.....	51
Şekil 3.13 Maltepe Tümülüsü genel görünümü.....	54
Şekil 3.14 1992 yılında ortaya çıkarılan Herodot Duvarı.....	54
Şekil 3.15 Phokaia antik tiyatrosu oturma basamakları.....	55
Şekil 3.16 Athena Tapınağı'nın kuzey yamacında Kybele Tapım Alanı.....	55
Şekil 3.17 Ceneviz Kalesi olarak bilinen ancak Osmanlı Dönemi'nde yapıldığı anlaşılan Dış Kale.....	55
Şekil 3.18 Felix Sartiaux tarafından yapılan kazıların yerleri.....	56
Şekil 3.19 Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal tarafından yapılan kazıların yerleri.....	57
Şekil 3.20 Prof. Dr. Ömer Özyiğit tarafından yapılan kazıların yerleri.....	58
Şekil 3.21 Üçüncü dönem kazı çalışmalarının yapılaşma amaçları.....	59
Şekil 3.22 Üçüncü dönem kazı çalışmalarında ele geçen bulgular.....	60
Şekil 3.23 Altyapı çalışmaları nedeniyle yapılan kazılar.....	61
Şekil 3.24 1965 yılında Foça'nın genel görünümü.....	62
Şekil 3.25 1965 yılında Foça'da konut dağılımı.....	63
Şekil 3.26 1980 yılında Foça.....	63
Şekil 3.27 1990 yılında Foça.....	64
Şekil 3.28 1991 yılında Foça.....	65
Şekil 3.29 1991 yılında kentin güneyinde yeni yapılaşma alanları.....	65
Şekil 3.30 1993 yılında Foça.....	67
Şekil 3.31 1990'lı yılların başında Foça.....	67
Şekil 3.32 Tuzhan'dan günümüze ulaşan duvar kalıntısı.....	71
Şekil 3.33 Tuzhan yerine yapılan yapının inşaatından görünüm.....	71
Şekil 3.34 Eski Foça ada-parcel bilgileri.....	75
Şekil 3.35 1996 yılı Eski Foça halihazır haritası.....	76
Şekil 3.36 2004 yılı Eski Foça halihazır haritası.....	77
Şekil 3.37 Yıllara göre Eski Foça'da sit sınırlarındaki değişim.....	78
Şekil 3.38 Antik Dönemde kentin olası sınırları.....	80

Şekil 3.39 George Weber'in 1879 tarihli Foça haritası.....	81
Şekil 3.40 Mübadele öncesi Foça ve çevresindeki kilise ve ayazmalar.....	82
Şekil 3.41 1913 yılında Sartiaux tarafından çizilen Foça haritası.....	83
Şekil 3.42 19.-20. yüzyılın ilk yarısında Foça'da ada düzeni.....	84
Şekil 3.43 1962 tarihli Foça haritası.....	85
Şekil 4.1 İlk yerleşim alanının günümüzdeki görünümü.....	88
Şekil 4.2 Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanda yer alan oval tapınma alanları.....	88
Şekil 4.3 Athena Tapınağı'nın dolgusu içerisinde ele geçirilen üç farklı yapı katı-Geç Protogeometrik Dönem - M.Ö.7. yüzyılın ikinci yarısı.....	89
Şekil 4.4 Arkaik Döneme ait üç adet sunak yapısının kazı sonrası görünümü.....	90
Şekil 4.5 Athena Tapınağı'nın bulunduğu alan ve tapınağın podyum duvarları.....	91
Şekil 4.6 Klasik Dönem'de yapılmış tiyatronun oturma basamakları ve arkada Osmanlı Dönemi yel değirmenleri.....	92
Şekil 4.7 150 ada, 62 parselde Helenistik Dönem mezarları.....	93
Şekil 4.8 Ortaya çıkarıldıktan sonra koruma amacıyla üzeri kapatılan Roma Dönemi mozaïği.....	94
Şekil 4.9 Antik kent merkezinde restorasyonu yapılarak İzmir Arkeoloji Müzesi'ne götürülen Geç Roma Dönemi mozaïğinin in-situ durumu.....	94
Şekil 4.10 Bizans Dönemi nekropolisi.....	95
Şekil 4.11 Kazı sırasında Bizans Dönemi seramikleri bulunan, Foça'da Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşan tek Türk Evi örneği Ağalar Konağı'nın günümüzdeki durumu.....	95
Şekil 4.12 II. Ceneviz Kulesi'nin restorasyon öncesi görünümü.....	96
Şekil 4.13 I. Ceneviz Kulesi'nin restorasyon sonrası görünümü.....	96
Şekil 4.14 Kayalar Camii.....	97
Şekil 4.15 Fatih Camii.....	98
Şekil 4.16 Hafız Süleyman Mescidi.....	98
Şekil 4.17 Kayıkhanesi.....	98
Şekil 4.18 II numaralı hamam.....	98
Şekil 4.19 Su kemerleri.....	99
Şekil 4.20 Çeşmeler.....	99
Şekil 4.21 Osmanlı Mezarlığı.....	100

Şekil 4.22 Konut örnekleri.....	100
Şekil 4.23 Tunç Çağı'na ait bulgular.....	101
Şekil 4.24 Submiken, Protogeometrik ve Geometrik Döneme ait bulgular.....	102
Şekil 4.25 Arkaik Döneme ait bulgular.....	103
Şekil 4.26 Klasik Döneme ait bulgular.....	104
Şekil 4.27 Helenistik Döneme ait bulgular.....	105
Şekil 4.28 Roma Dönemine ait bulgular.....	106
Şekil 4.29 Bizans Dönemine ait bulgular.....	107
Şekil 4.30 Ceneviz Dönemine ait bulgular.....	108
Şekil 4.31 Osmanlı Dönemine ait bulgular.....	109
Şekil 4.32 Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşan ve ulaşamayan yapılar.....	110
Şekil 4.33 Eski Foça'da çok katmanlı alanlar.....	112
Şekil 4.34 Çok katmanlı alanların ele geçen bulgulara göre derecelendirilmesi.....	113
Şekil 4.35 Çok katmanlı alanların katman sayısına göre derecelendirilmesi.....	114
Şekil 4.36 Çok katmanlı alan 1.....	115
Şekil 4.37 Çok katmanlı alan 1-Athena Tapınağı.....	116
Şekil 4.38 Çok katmanlı alan 1-Kybele Açık hava Tapınağı.....	117
Şekil 4.39 Çok katmanlı alan 1- Kent duvarları.....	118
Şekil 4.40 Çok katmanlı alan 2.....	119
Şekil 4.41 Çok katmanlı alan 2.....	120
Şekil 4.42 Çok katmanlı alan 3.....	121
Şekil 4.43 Çok katmanlı alan 3.....	122
Şekil 4.44 Çok katmanlı alan 4.....	123
Şekil 4.45 Çok katmanlı alan 4.....	124
Şekil 4.46 Çok katmanlı alan 5.....	125
Şekil 4.47 Çok katmanlı alan 5.....	126
Şekil 4.48 Çok katmanlı alan 6.....	127
Şekil 4.49 Çok katmanlı alan 6.....	128
Şekil 4.50 Çok katmanlı alan 7.....	129
Şekil 4.51 Çok katmanlı alan 8.....	130
Şekil 4.52 Çok katmanlı alan 8.....	131
Şekil 4.53 Çok katmanlı alan 9.....	132

Şekil 4.54 Çok katmanlı alan 9.....	133
Şekil 4.55 Çok katmanlı alan 10.....	134
Şekil 4.56 Çok katmanlı alan 10.....	135
Şekil 4.57 Çok katmanlı alan 11.....	136
Şekil 4.58 Çok katmanlı alan 11.....	137
Şekil 4.59 Çok katmanlı alan 12.....	138
Şekil 4.60 Çok katmanlı alan 12.....	139
Şekil 4.61 Çok katmanlı alan 13.....	140
Şekil 4.62 Çok katmanlı alan 14.....	141
Şekil 4.63 Çok katmanlı alan 15.....	142
Şekil 4.64 Çok katmanlı alan 16.....	143
Şekil 4.65 Çok katmanlı alan 17.....	144
Şekil 4.66 Çok katmanlı alan 18.....	145
Şekil 4.67 Çok katmanlı alan 19.....	146
Şekil 4.68 Çok katmanlı alan 20.....	147
Şekil 4.69 Çok katmanlı alan 21.....	148
Şekil 4.70 Çok katmanlı alan 22.....	149
Şekil 4.71 Çok katmanlı alan 23.....	150
Şekil 4.72 Çok katmanlı alan 24.....	151
Şekil 4.73 Çok katmanlı alan 25.....	152
Şekil 4.74 Çok katmanlı alan 26.....	153
Şekil 4.75 2002 yılında Foça Belediyesi tarafından İzmir Arkeoloji Müzesi denetiminde yapılan kanalizasyon çalışmaları.....	154
Şekil 4.76 Foça'da kanalizasyon çalışmalarında kullanılan 6 metre uzunluğundaki palplanş levhaları ve zarar gören arkeolojik katmanlar.....	155
Şekil 4.77 2002 yılında Foça Belediyesi tarafından iş makineleri ile yapılan kanalizasyon çalışmaları ve tahrip edilen duvarlar.....	155
Şekil 4.78 1177 ada, 2 ve 3 parselde sit alanı olarak boyanması unutulduğu iddiasıyla birinci kata kadar tamamlanan inşaatların yıkım sonrası subasmanlarından görünüm.....	156

Şekil 4.79 I. Ceneviz Kulesi, Liman Kutsal Alanı ve Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanın bitişiğinde yapımına izin verilen otel ve zemin katında yer alan restoranın görünümü.....	157
Şekil 4.80 Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından yapılan kazılarda I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olması gerektiği belirtilen 1204 ada 3 parselde günümüzde bulunan iki katlı konut yapısı.....	157
Şekil 4.81 Kent duvarlarının modern yapılaşma içindeki görünümü.....	157
Şekil 4.82 Kalıntıları üzerine otel yapımına izin verilen Ağalar Konağı.....	158
Şekil 4.83 Finansal destek bulunamamasından dolayı bisiklet tamirhanesi olarak kullanılan I numaralı hamam ve depo olarak kullanılan II numaralı hamamın günümüzdeki durumu.....	159
Şekil 4.84 Antik tiyatronun bulunduğu alanın görünümü.....	160
Şekil 4.85 1661 ada, 2, 3, 4 parselde zarar görmüş tel örgü ve yoğun bitkilenmeden dolayı algılanamayan kalıntılar.....	160
Şekil 4.86 150 ada, 62 parseldeki Helenistik Dönem mezarlarının günümüzdeki durumu.....	161
Şekil 4.87 Foça'da bulunan bilgilendirme levhaları.....	161
Şekil 4.88 Kazı çalışmalarında ele geçen eserlerin sergilenmesi.....	162
Şekil 4.89 Arkaik Dönem megaron yapısının bulunduğu 150 ada, 48 parsel.....	162
Şekil 4.90 Osmanlı Dönemi su kemerlerinin görünümü.....	163
Şekil 4.91 Depo olarak kullanılan II numaralı hamam ve konut yapısının bir duvarı haline getirilen kent duvarı.....	163
Şekil 4.92 1249 ada, 3 parselde açmaların su içindeki görünümü.....	164
Şekil 4.93 1661 ada, 2, 3, 4 parselde açmaların su içindeki görünümü.....	164
Şekil 5.1 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı.....	166
Şekil 5.2 Meydanın gece görünümü ve arkada Ortaçağ kent kapısı.....	166
Şekil 5.3 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı kazıları.....	167
Şekil 5.4 Ortaçağ surları, yürüme yolu ve kente giriş alanı kalıntılarının şeffaf döşeme altında sergilenmesi.....	167
Şekil 5.5 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı'nda sekizgen Roma kulesi, cam döşeme ve arkada dekor olarak kullanılan mimari yapılar.....	168
Şekil 5.6 Cam döşeme detayları.....	168

Şekil 5.7 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı vaziyet planı.....	169
Şekil 5.8 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı zemin kat planı.....	169
Şekil 5.9 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı'nda bulunan sekizgen Roma kulesinin planı ve kesitleri.....	170
Şekil 5.10 C-C kesiti.....	170
Şekil 5.11 D-D kesiti.....	170
Şekil 5.12 Porta Gabella Kulesi ve Saint Stefano Kilisesi gece görünümü.....	172
Şekil 5.13 Porta Gabella Kulesi cephe görünümü.....	173
Şekil 5.14 Porta Gabella Kulesi giriş bölümü ve sergi mekânı.....	173
Şekil 5.15 Porta Gabella Kulesi şeffaf gezi platformundan görünüm.....	174
Şekil 5.16 Porta Gabella Kulesi sergileme alanından görünüm.....	174
Şekil 5.17 Porta Gabella Kulesi kat planı.....	175
Şekil 5.18 Porta Gabella Kulesi güney cephesi.....	175
Şekil 5.19 Porta Gabella Kulesi C-C ve D-D kesitleri.....	177
Şekil 5.20 Aquileia Bazilikası.....	178
Şekil 5.21 Aquileia Arkeoloji Müzesi ve Roma Forumu kalıntıları.....	179
Şekil 5.22 Aquileia Arkeoloji Müzesi iç mekânında mozaik döşemeler.....	179
Şekil 5.23 Aquileia Arkeoloji Müzesi şeffaf gezi platformu.....	179
Şekil 5.24 Aquileia Arkeoloji Müzesi vaziyet planı.....	180
Şekil 5.25 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları koruma çatısı.....	182
Şekil 5.26 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları ve arkasındaki park.....	182
Şekil 5.27 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları.....	182
Şekil 5.28 Atina Roma Hamam kompleksi alanında bilgilendirme panosu.....	183
Şekil 5.29 Sordello Meydanı.....	184
Şekil 5.30 Sordello Meydanı şeffaf koruyucu çatı tasarımı.....	185
Şekil 5.31 Sordello Meydanı ve yapı çevresindeki oturma birimleri.....	185
Şekil 5.32 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi vaziyet planı.....	185
Şekil 5.33 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kat planı.....	186
Şekil 5.34 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kesit çizimleri.....	186
Şekil 5.35 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı genel görünümü.....	188
Şekil 5.36 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı alanı	188
Şekil 5.37 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı'nda kalıntıların görünümü.....	189

Şekil 5.38 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı gezi platformu.....	189
Şekil 5.39 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı vaziyet planı.....	189
Şekil 5.40 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı kat planı.....	190
Şekil 5.41 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı kesit çizimleri.....	190
Şekil 5.42 Cartagena kenti ve Roma kalıntıları alanı.....	192
Şekil 5.43 Cartagena kenti ve alanın ışıklandırılmış hali.....	192
Şekil 5.44 Cartagena Roma kalıntıları koruma çatısı.....	192
Şekil 5.45 Cartagena Roma kalıntıları koruma çatısının yamaçtan görünümü.....	193
Şekil 5.46 Cartagena Roma kalıntılarının kent merkezi ile ilişkisi.....	193
Şekil 5.47 Cartagena Roma kalıntıları alanında ahşap gezi platformu ve cam korkuluklar.....	193
Şekil 5.48 Cartagena Roma kalıntıları vaziyet planı.....	194
Şekil 5.49 Cartagena Roma kalıntıları kat planı.....	194
Şekil 5.50 Cartagena Roma kalıntıları koruma çatısı cephe çizimi.....	195
Şekil 5.51 San Vitale Meydanı.....	196
Şekil 5.52 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı bilgilendirme panoları ve oturma birimleri.....	197
Şekil 5.53 San Vitale Meydanı kazı alanı.....	197
Şekil 5.54 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı genel görünümü...	198
Şekil 5.55 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı koruma çatısı.....	198
Şekil 5.56 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanında kalıntılar.....	198
Şekil 5.57 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı vaziyet planı.....	199
Şekil 5.58 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı kat planı.....	199
Şekil 5.59 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı güney cephesi.....	200
Şekil 5.60 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı X-X kesiti.....	200
Şekil 5.61 Sistem detayı.....	200
Şekil 5.62 Aachen Katedrali ve Elisen Parkı genel görünümü.....	202
Şekil 5.63 Aachen Katedrali ve Elisen Parkı gece görünümü.....	203
Şekil 5.64 Elisen Parkı ve yapının ilişkisi.....	203
Şekil 5.65 Aachen Arkeoloji Pavyonu'nda kalıntıların çeperinde oluşturulan şeffaf birim.....	203
Şekil 5.66 Aachen Arkeoloji Pavyonu'nda bilgilendirme levhaları.....	204

Şekil 5.67 Aachen Arkeoloji Pavyonu vaziyet planı.....	204
Şekil 5.68 Aachen Arkeoloji Pavyonu kat planı.....	205
Şekil 5.69 Aachen Arkeoloji Pavyonu kesit çizimleri.....	205
Şekil 5.70 Aachen Arkeoloji Pavyonu'nda sergilenen katmanlar.....	207
Şekil 5.71 Davidson Arkeoloji Müzesi genel görünümü.....	208
Şekil 5.72 Davidson Arkeoloji Müzesi gece görünümü.....	208
Şekil 5.73 Davidson Arkeoloji Müzesi havalandırma bacaları.....	208
Şekil 5.74 Davidson Arkeoloji Müzesi danışma birimi.....	209
Şekil 5.75 Davidson Arkeoloji Müzesi iç mekân görünümleri.....	209
Şekil 5.76 Davidson Arkeoloji Müzesi zemin kat planı.....	209
Şekil 5.77 Davidson Arkeoloji Müzesi kesit çizimleri.....	210
Şekil 5.78 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı.....	211
Şekil 5.79 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanında kalıntıların çeperindeki şeffaf birim.....	212
Şekil 5.80 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı gece görünümü..	212
Şekil 5.81 Konsepte yönelik çalışmalar.....	212
Şekil 5.82 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı vaziyet planı.....	213
Şekil 5.83 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli arkeolojik alanında bilgilendirmeye yönelik çalışmalar.....	213
Şekil 5.84 Mantova Sordello Meydanı ve sergileme yapısı.....	215
Şekil 5.85 Mantova Sordello Meydanı oturma elemanı işlevinde üst örtü.....	215
Şekil 5.86 Mantova Sordello Meydanı gece görünümü.....	215
Şekil 5.87 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi vaziyet planı.....	216
Şekil 5.88 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi vaziyet planı.....	216
Şekil 5.89 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kat planı.....	217
Şekil 5.90 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi A-A kesiti.....	217
Şekil 5.91 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi B-B kesiti.....	217
Şekil 5.92 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kuzeydoğu cephesi.....	218
Şekil 5.93 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi güneydoğu cephesi.....	218
Şekil 5.94 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi.....	219
Şekil 5.95 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi'nin genel görünümü.....	220

Şekil 5.96 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi'nde tamamlanan konutun üst örtüsü.....	220
Şekil 5.97 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi gezi parkuru.....	220
Şekil 5.98 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi'nin iç mekân görüntüleri ve tamamlanan kalıntılar.....	221
Şekil 5.99 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi vaziyet planı.....	221
Şekil 5.100 Kuzey cephesi.....	222
Şekil 5.101 Kesit çizimleri.....	222
Şekil 5.102 Caucana Arkeolojik Alanı vaziyet planı.....	224
Şekil 5.103 Caucana Arkeolojik Alanı'nda restorasyon öncesi koruyucu çatı.....	224
Şekil 5.104 Caucana Arkeolojik Alanı restorasyon öncesi kilise kalıntıları ve bilgilendirme panosu.....	224
Şekil 5.105 Caucana Arkeolojik Alanı üçüncü boyut algısı yaratan koruyucu çatı.....	225
Şekil 5.106 Üst örtüde çelik ve ahşap malzeme kullanımı	225
Şekil 5.107 Caucana Arkeolojik Alanı kat planı.....	226
Şekil 5.108 Caucana Arkeolojik Alanı çatı planı.....	226
Şekil 5.109 Caucana Arkeolojik Alanı cephenin tamamlanmış durumu.....	226
Şekil 5.110 Caucana Arkeolojik Alanı'nda kalıntılarla çatının ilişkisi.....	227
Şekil 5.111 DOMunder yapımından önce kalıntıların meydandaki konumu.....	228
Şekil 5.112 DOMunder yapımı öncesi meydandaki kazı çalışmaları.....	229
Şekil 5.113 DOMunder giriş bölümünün açık ve kapalı durumu.....	229
Şekil 5.114 DOMunder yer altındaki gezi parkuru.....	229
Şekil 5.115 DOMunder yapısı yüzeylerindeki restitüsyon çizimleri.....	230
Şekil 5.116 Ziyaretçilere verilen fenerler ve kulaklıkla bilgi aktarımı.....	230
Şekil 5.117 DOMunder yapısının maketi.....	230
Şekil 5.118 Can Taco Arkeolojik Alanı genel görünümü.....	233
Şekil 5.119 Can Taco Arkeolojik Alanı ve çevre yerleşimler.....	233
Şekil 5.120 Can Taco Arkeolojik Alanı'nda oluşturulan metal yüzeyler.....	234
Şekil 5.121 Can Taco Arkeolojik Alanı'nın proje öncesi ve sonrası durumu.....	234
Şekil 5.122 Can Taco Arkeolojik Alanı'nın Augusta Yolu üzerindeki konumu.....	235
Şekil 5.123 Can Taco Arkeolojik Alanı vaziyet planı.....	235
Şekil 5.124 Konsept diyagramları ve çelik hasır detayı.....	236

Şekil 6.1 Odak çalışma alanı içerisinde 150 ada, 48 ve 62 parselin konumu.....	239
Şekil 6.2 Odak çalışma alanı ada ve parsel bilgileri.....	241
Şekil 6.3 150 ada, 48 parselin panoramik fotoğrafı.....	242
Şekil 6.4 150 ada, 48 parselin algısını zorlaştıran elemanlar.....	243
Şekil 6.5 150 ada, 62 parsel ve çevre yapılaşmalar.....	244
Şekil 6.6 150 ada, 62 parselde açmalar ve zemin suyu içindeki kalıntılar.....	244
Şekil 6.7 Çalışma alanında tarihi ve yeni yapılar ile arkeolojik kazı alanları.....	245
Şekil 6.8 133 ada, 16, 13 ve 18 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri.....	246
Şekil 6.9 135 ada, 3, 7, 12 ve 16 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri.....	246
Şekil 6.10 136 ada, 8 ve 10 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri.....	246
Şekil 6.11 150 ada, 6, 7, 8 ve 13 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri.....	246
Şekil 6.12 150 ada, 14, 17, 20 ve 68 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri.....	246
Şekil 6.13 133 ada, 6 parselde bulunan konut yapısı ve 134 ada, 1 parselde bulunan çeşme.....	246
Şekil 6.14 Çalışma alanında önerilen işlev dağılımı.....	253
Şekil 6.15 Reha Midilli Caddesi silüeti, sorunlar ve müdahaleler.....	254
Şekil 6.16 161. Sokak silüeti, sorunlar ve müdahaleler.....	255
Şekil 6.17 200. Sokak silüeti, sorunlar ve müdahaleler.....	256
Şekil 6.18 1. öneri batı cephesi.....	258
Şekil 6.19 Çalışma alanı içerisinde 1. önerinin görünümü.....	259
Şekil 6.20 1. öneri vaziyet planı.....	259
Şekil 6.21 1. öneri genel görünüm.....	260
Şekil 6.22 1. öneride kalıntıların görünümü.....	260
Şekil 6.23 Çalışma alanı içerisinde 2. önerinin görünümü.....	261
Şekil 6.24 2. öneri vaziyet planı.....	262
Şekil 6.25 2. öneri genel görünüm.....	262
Şekil 6.26 2. öneri batı cephesi.....	263

Şekil 6.27 2. öneri doğu cephesi.....	263
Şekil 6.28 2. öneride şeffaf gezi platformu.....	264
Şekil 6.29 Çalışma alanı içerisinde 3. önerinin görünümü.....	265
Şekil 6.30 3. öneri vaziyet planı.....	265
Şekil 6.31 3. öneri batı cephesi.....	266
Şekil 6.32 3. öneri batı cephesi.....	266
Şekil 6.33 3. öneride şeffaf döşeme altındaki kalıntılar.....	267
Şekil 6.34 3. önerinin iç mekan görünümü.....	267

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 2.1 Aydın Vilayet 1891 (H 1307) Salnamesi'ne göre Foçateyn Kazası karyeleri.....	19
Tablo 2.2 Foça'da 1945-1980 dönemi nüfus dağılımları	25
Tablo 2.3 Foça'da 2007 ve 2013 yılları nüfus dağılımları.....	25
Tablo 6.1 Önerilerin karşılaştırılması.....	270

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Eski Foça yerleşiminde bilinen en eski kalıntılar M.Ö. 3000'lere aittir. Bu tarihten başlayarak sürekli yerleşim alanı olarak kullanılıp, Antik Dönem'in en büyük kentlerinden biri durumuna gelmiştir. Kültürel ve ekonomik olarak en güçlü olduğu Arkaik Dönemde Phokaia kenti geniş bir yayılım alanına sahiptir. Ortaçağ'da zengin şap yataklarına sahip önemli bir liman kenti olmasının yanında, kent Arkaik Dönemdeki ihtişamına hiçbir zaman ulaşamamıştır. Günümüzde Batı Anadolu'da küçük bir kıyı yerleşimi olarak karşımıza çıkan kentin kültürel mirasının fiziksel yansımaları çoğunlukla 19. yüzyıl sonu Osmanlı Dönemi yapılarıdır. Ancak kentin yer altında sahip olduğu bilinen veya varlığı kesinleşmeyen katmanlar kültürel mirasın en önemli öğelerini barındırmaktadır. Osmanlı Dönemi ve günümüz modern yapıları bu katmanlaşmanın en üstünde yer almaktadır. Bu durumda tarihi doku ile birlikte kentin modern gereksinimlerine de yanıt verilmesi, tarihsel katmanlaşmanın belgelenmesi, koruma ve bakımının yapılarak halka sunulması sağlanmalıdır. Katmanlar mevcut kazı ve koruma teknikleri yerine kentsel arkeoloji anlayışı ile ele alınmalı, kentin her katmanına önem verilip, kent yaşamı ile ilişkisi sağlanmalıdır.

Bu çalışma, yerleşimdeki katmanlara ait mimari ve arkeolojik birikimin incelenerek, çok katmanlı alanlarda koruma sorunlarının belirlenmesine ve alanların halka sunumuna yönelik öneriler barındırmaktadır. Çalışmanın Eski Foça'da arkeolojik kalıntıların belgelenmesi ve bütünsel olarak değerlendirilmesi aşamalarına farklı bir bakış sunduğu aynı zamanda çok katmanlı kent kimliğine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.1 Amaç

Ülkemizde tarihsel süreçte sürekli yerleşim görmek ve farklı uygarlıklara ait fiziksel ve kültürel katmanlara sahip olmak birçok kentin ortak özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kentlerin çoğunda halen yerleşim devam etmekte ve günümüz kentinin gereksinimleri doğrultusunda bayındırlık ve imar hareketleri

sürmektedir. Bu süreçte kentlerin sahip olduğu kültürel miras olarak en üst katman koruma uygulamalarına katılmakta, yer altı katmanlarının korunmasına gereken önem verilmemekte ve imar hareketleri ile bu katmanlar zarar görmektedir.

Günümüzde Eski Foça'da en üst katman olarak Osmanlı Dönemi sivil mimari örnekleri koruma alanında öne çıkmakta, bunun yanında uzun yıllardır yer altı katmanlarına yönelik kazı çalışmaları yapılmaktadır. Ancak kentlerin sahip olduğu yer altı ve yer üstü katmanlarının fiziksel ve kültürel niteliği ve içerdiği dönemlerin yanında bunların bir araya gelişleri onları farklı kılarak kent kimliğini oluşturmakta, tarihsel ve bilimsel açılarından büyük önem taşımaktadır. Foça'nın yer altı ve yer üstünde sahip olduğu katmanlarla çok katmanlılık özelliği taşıması, bu katmanlarının yok olma tehlikesi altında olması, antik Phokaia kentinin tarih içindeki önemi, kentin farklı dönemlerde sürekli yerleşim görmesi, günümüzde bu tarihsel sürekliliğinin okunamaması ve arkeolojik alanların kent yaşamına katılımına yönelik eksikliklerin olması tez konusunun başlıca seçilme nedenlerindendir. Bu çerçevede kentin çok katmanlı niteliğinin ortaya koyulması, koruma sorunlarının belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik yurtdışı örneklerinin çözümleri incelenerek, Foça'da bu çözümler ışığında mimari çözüm önerileri üretilmesi amaçlanmıştır.

1.2 Kapsam

Batı Anadolu'da Prehistorik Dönem'den başlayarak Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Ceneviz Dönemi ve Osmanlı-Türk Dönemleri'nde sürekli yerleşim görmüş kentler arasında Phokaia, Arkaik Dönem'de kazandığı önem ve sahip olduğu geniş sınırlar ile ayrılmaktadır. Günümüzde bu kentin sınırları içerisinde modern Foça kenti, en üst tarihi katman olan Osmanlı Dönemi sivil mimari ürünleri ile birlikte konumlanmaktadır. Devam eden kazı ve koruma çalışmalarının yanında, kentin sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinimlerini karşılamak adına imar hareketlerinin yoğunlaştığı bir kent görünümündedir. Turizmin ve ikincil konutların öne çıkması ile artan inşaat faaliyetleri yer altındaki katmanlara geri dönüşü olmayan zararlar vermektedir. Bu

bağlamda çok katmanlı kimlik alanlarının belirlenmesi ve gelecek nesillere aktarılması açısından çalışma alanı olarak Eski Foça yerleşimi seçilmiştir.

Çalışmada Eski Foça'da 1989 yılından günümüze yapılan kazı çalışmaları Prof. Dr. Ömer Özyiğit başkanlığında sürdürülen kazı çalışmalarının yıllık raporlarının bulunduğu Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınlarından incelenerek, sonuçlar paftalar üzerine aktarılmıştır. Kentteki tarihsel katmanlar Tunç Çağı, Submiken-Proto geometrik-Geometrik Dönem, Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem, Roma Dönemi, Bizans Dönem, Ceneviz Dönemi ve Osmanlı Dönemi olarak dokuz başlıkta toplanmıştır. Bu dönemlere ait arkeolojik veriler ve mimari birikim dönem paftaları üzerine aktarılmıştır. Osmanlı Dönemine ilişkin kazı sonuçlarını gösteren paftaya ek olarak günümüze ulaşan-ulaşamayan yapıları gösteren bir pafta hazırlanmıştır. Bu paftaların çakıştırılmasıyla çok katmanlı kimlikli alanlar ve koruma sorunları tespit edilmiştir. Koruma sorunlarının belirlenmesinin ardından sözkonusu sorunlara yönelik çözüm alternatifleri olarak İtalya, İspanya, Almanya, Portekiz, Hollanda ve Yunanistan'da üretilen projeler belirlenmiştir. Çok katmanlı alanların kent yaşamına katılmasına ilişkin kentsel ve mimari ölçekli çözüm önerileri içeren projeler, kalıntıların sunum yaklaşımlarına göre altı başlık altında incelenmiştir. Bu incelemelerin sentezinden algı, kalıntılara müdahale, bilgi aktarımı ve erişilebilirlik ana başlıkları altında parametreler belirlenmiştir. Bu parametreler algı başlığı altında "doku ile uyum", "doku içerisinde algı", üçüncü boyut algısı", "farklı dönem izlerinin algısı", "plan kurgusunun algısı", "özgün yapım tekniğinin algısı" ve "çağdaş malzeme ile zıtlık algısı", kalıntılara müdahale başlığı altında "kalıntıları atmosfer etkilerinden koruma", "kalıntılara en az müdahale", "kalıntılarla görsel ilişki sağlama", "kalıntılarla fiziksel ilişkiyi engelleme", "güvenlik" alt başlıklarına, bilgi aktarımı başlığı altında "geleneksel sergileme tekniklerinin kullanımı" ve "güncel sergileme tekniklerinin kullanımı", erişilebilirlik başlığı altında "yaya ulaşımı", taşıt ulaşımı" ve "engelli ulaşımı" şeklindedir.

Belirlenen parametreler Foça'da sunum önerisi geliştirilen alanda projelerin değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Kimlikli alanlar içerisinde kazı çalışmaları sonlanmış olan, kamulaştırılmış, beş ayrı katmana ait kalıntılar ile Foça'nın

geçmişine yönelik önemli bilgiler sunan megaron alanı öne çıkmıştır. Bu alan ve çevresi odak çalışma alanı olarak seçilmiştir. Odak çalışma alanında müdehale kararları belirlenmiş ve alanda bulunan üç sokak için sağlıklılaştırma önerisi yapılmıştır. Megaron alanına yönelik ArchiCAD programı ile modellenip, 3 ds Max programı ile görselleştirilen üç proje önerilmiştir. Bu projelerin belirlenen parametreler ışığında değerlendirmeleri yapılmıştır.

1.3 Yöntem

Kentin coğrafi, sosyal ve ekonomik özellikleri ile kente çok katmanlılık niteliği katan katmanlara yönelik tarihsel bilgilerin ortaya konulabilmesi için literatür araştırmaları yapılmıştır. Kentte tarihsel süreçte planlama ve koruma çalışmaları, sit sınırları, tescil bilgileri ve farklı dönemlere ait kent haritalarına ilişkin olarak arşiv çalışmalarından yararlanılmıştır. Kente kimlik kazandıran katmanların tarihsel süreçte bütüncül incelenmesi sırasında, farklı disiplinlerden ve araştırmalardan yararlanılan tarihsel yöntem çalışmada uygulanan yöntemlerdendir.

Foça yerleşiminin farklı katmanlarına ait mimari ve arkeolojik verilerin paftalara aktarılması sırasında Prof. Dr. Ömer Özyiğit başkanlığında sürdürülen kazı çalışmalarının yıllık raporlarının bulunduğu Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları kullanılmıştır. Bu bilgiler alan çalışmaları ile desteklenmiş ve çok katmanlı alanların mevcut durumları fotoğraflarla belgelenmiştir. Alan çalışmaları ve literatür çalışmaları ile verilerin tespiti yapılarak, dönem paftaları A3 formatında hazırlanmıştır. Çok katmanlı alanların belirlenmesinin ardından her bir alan için A4 formatında katman föyleri hazırlanmıştır. Bu föylerde çok katmanlı alanın ada-parcel bilgileri ile konumunu gösteren çizim, kazı ve koruma çalışmaları ile ilgili bilgiler, alandaki katmanlar ve katmanlara yönelik bulgular, bu bulguları gösteren çizimler, kazı sırasındaki ve günümüzdeki fotoğraflar bulunmaktadır. Bu katman föyleri kent genelinde kazı yapılan alanlar hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Arkeolojik çalışmaların bilgiye dönüşüm aşamasında ve Foça'da envanterleme çalışmaları adına önemlidir.

1.4 Çalışmanın Literatür İçindeki Yeri

Bu tez çalışmasına yönelik literatür kapsamında incelenen birçok kitap, tez, makale, bildiri ve kazı çalışmaları raporu mevcuttur. İncelenen kaynaklar;

- Kentsel arkeolojiye ilişkin kaynaklar,
- Yerleşime ilişkin kaynaklar,
- Eski Foça yerleşiminde gerçekleştirilen arkeolojik kazı ve koruma çalışmalarına ilişkin kaynaklar, olmak üzere üç grupta toplanabilir.

Kentsel arkeolojiye ilişkin kaynaklar

Boylu (1994), "Kentsel arkeoloji (Türkiye'de kentsel arkeoloji için vizyonel bir yaklaşım)" adlı yüksek lisans tezinde o dönemde ülkemizde çok yeni bir çalışma alanı olan kentsel arkeoloji kavramı üzerinden durmuş, sorunlar tespit etmiş ve Türkiye için bir model önerisi getirmiştir. Çalışmada kent içi arkeolojik alanların kentin gelişiminin önüne geçmeden, gündelik yaşama entegrasyonu üzerinde durulmuştur.

Bilgin (1996), "Kentin geleceği için yapılacak çalışmalara esas olarak kent arkeolojisi uygulama örnekleme: Bergama" adlı yüksek lisans tezinde yeni bir kavram olarak kent arkeolojisini tartışmış ve bu kavramın çok katmanlı Anadolu kentlerinde uygulanabilirliğini Bergama üzerinden değerlendirmiştir.

Çağlayan (1999), "Ankara-Ulus örneği ile kentsel arkeoloji ve arkeolojik mirasın bir değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde Ulus örneği üzerinden alan çalışmaları ile arkeolojik mirasın tespiti üzerinden kentsel arkeoloji kavramını incelemiş, çok disiplinli bir çalışma alanı olduğunu vurgulamıştır.

Tuna (2000), "Kentsel Arkeoloji Üzerine" adlı makalesinde kent arkeolojisi kavramını açıklamakta, Avrupa'da ve ülkemizde kentsel arkeoloji çalışmaları üzerinde durmaktadır.

Altınöz (2002), "Koruma karar verme sürecine katkı olarak çok-katmanlı kentlerdeki tarihsel katmanlaşmanın değerlendirilmesi; coğrafi bilgi sistemlerini (CBS) temel alan bir yaklaşım. Uygulama örnekleme: Bergama" başlıklı doktora tezi çok katmanlı kentlerde elde edilen verilerin CBS üzerinden oluşturulan veritabanı ile değerlendirilmesi ve korumaya yönelik olarak kullanılmasını Bergama örneği üzerinden açıklamaktadır.

Belge (2004), "Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama" adlı makalesinde kentsel arkeolojinin disiplinlerarası bir çalışma kültürü olduğunu vurgulamış, kentsel arkeolojik miras yönetimi için öneriler sunmuştur.

Özcan (2006), "Planlamada Disiplinler Arası İlişkiler ve Kentsel Arkeolojinin Yeri" başlıklı makalesinde kentsel arkeolojinin Türkiye için önemine değinmekte, kent içi arkeolojik alanların korunması ve kent yaşamına dahil edilmesi için disiplinlerarası çalışmanın önemini vurgulamaktadır.

Karabağ'ın (2008), "Kent Arkeolojisi Metoduyla Çok Katmanlı Kentlerdeki Tarihsel Sürekliliğin Çözümленerek Korunması (İzmir Örneği)" başlıklı doktora tezinde kent arkeolojisi kavramı ve kent arkeolojisi metodolojisi açıklanmış, bu metodun uygulamaya dönüşmüş durumu İzmir örneği üzerinden ortaya konmuştur.

Aykaç (2009), "Kentsel Arkeolojik Alanlarda Tasarım Süreci" adlı makalesinde kentsel alanda yer alan arkeolojik kalıntıların kent ile entegre olmasında kentsel tasarımın öneminden söz etmekte, tarihi çevrelerde yapılacak kentsel tasarımlar için koruma ve sunum prensipleri önermektedir.

Çırak'ın (2010), "Bir Planlama Stratejisi Olarak Arkeolojik Envanterleme ve Kentsel Arkeolojik Değer Yönetimi: İzmir Tarihi Kent Merkezi" adlı doktora tezi kapsamında ilk olarak kent ve bölge planlama süreçlerinde Avrupa ülkelerindeki kentsel ve önleyici arkeoloji yaklaşımları incelenmiş, daha sonra Türkiye'de bu süreçlerin işleyişi tartışılmış ve İzmir tarihi kent merkezi ele alınmıştır.

Doyduk'un (2010), "Nesne Merkezli Koruma Yaklaşımına Tamamlayıcı Bir Olgu Olarak Kentsel Arkeolojik Yığılma" adlı doktora tezinde kentsel yığılmanın korunmasına ilişkin kavramlar ile koruma alanındaki kanun ve tüzükler incelenmiştir.

Umar (2010), "Adana Tepebağ-Kayalıbağ Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanı Koruma Projesi" adlı yüksek lisans tezinde Tepebağ ve Kayalıbağ Mahalleleri'nde kentsel ve arkeolojik dokunun birlikte korunabilmesi için alan ve yapı ölçeğinde müdahale önerileri sunmuştur.

Yıldırım (2010), "Kentsel ve Arkeolojik Sit Alanında Adana/Tepebağ Höyüğü ve Planlama Sürecinde Kentsel Arkeoloji, Kentsel Dönüşüm, Rehabilitasyon ile Arkeopark Kavramı" başlıklı yüksek lisans tezinde Dünya ve Türkiye ile birlikte bölgesel ve yerel ölçekte kentsel dönüşüm ve kentsel rehabilitasyon uygulamalarını inceleyerek kentsel ve arkeolojik sit alanında bulunan Tepebağ Höyüğü için bir öneri sunmuştur.

Etyemez'in (2011), "Çok Katmanlı Kentlerde Tarihsel Katmanlaşmanın Günümüz Bağlamı İle Bütünleşmesinin Değerlendirilmesi. Örneklem Çalışması: Amasya" başlıklı yüksek lisans tezi Amasya kentinin farklı dönem izlerinin haritalar üzerine aktarılıp, belirlenen çok katmanlı alanların günümüz kenti ile bağlantılı olarak anlaşılması ve değerlendirilmesine yönelik hazırlanmıştır.

Yerleşime ilişkin kaynaklar

Aksu (1985), "Foça Yarımadası Tarihsel Gelişimi" adlı yüksek lisans tezinde tarihsel süreçte kentin gelişimi hakkında bilgiler vermekte, Ağalar Konağı için öneri proje sunmaktadır.

Horbou (1988), "Küçük Asya'daki Eski Foça" adlı kitabında Foça'nın tarihsel gelişimini özellikle Osmanlı Dönemi üzerinden detaylı olarak anlatmaktadır.

Akurgal (1997), "Anadolu Kültür Tarihi" kitabında Foça kentinin Aiol ve İon dönemlerine ait bilgiler vermektedir.

Yılmaz (1997), "Foça'nın Bölge Tarihindeki Yeri (18. yüzyıl)" adlı yayınında 18. yüzyıla ait körfez haritası üzerinden kentin konumunu ve liman kenti olması nedeniyle sahip olduğu rolü aktarmıştır.

Çakmak (1997), "Foça'daki Türk Eserleri" adlı bildirisinde yerleşimde bulunan hamamlar, camiler ve mescit yapısı hakkında bilgiler aktarmıştır.

Arıkan (1998), "16. yüzyılda Foça" başlıklı bildirisinde arşiv kaynakları doğrultusunda kentin 16. yüzyıldaki ekonomik durumunu açıklamıştır.

Serçe'nin (1998), "Aydın Vilayeti Salname ve İstatistiklerinde Foçateyn Kazası" başlıklı makalesinde Foça'nın Osmanlı Döneminde nüfus bilgileri, nüfusun etnik kökenlere göre dağılımı, mahalleleri ve kentte bulunan mimari yapılar salnamelerdeki sayısal bilgilere dayandırılarak aktarılmıştır.

Karatosun (2003), "XIX. Yüzyıl Ticaret Faaliyetlerinin Küçük Liman Kentlerinde Kıyı Ölçeğindeki Mekânsal Yansımaları ve Koruma Önerileri (Foça, Urla, Çeşme Örnekleri)" başlıklı doktora tezinde Foça'daki ticaret yapılarının belgelenmesine ve bu yapıların korunmasına yönelik çalışmalar yapmıştır.

Şenol'un (2004), "Eski Foça Kent Dokusundaki Geleneksel Konut Mimarisi ve Kullanım Sorunları" başlıklı yüksek lisans tezinde Eski Foça'nın geleneksel dokusuna yönelik analizler ve belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Bu bilgiler ışığında koruma sorunları belirlenmiştir.

Erdem (2007), "Çağdaş Konut Kullanımı İçin Geleneksel Eski Foça Evlerinin Islak Hacimlerine Yönelik Müdahale Prensipleri" adlı yüksek lisans tezinde geleneksel konut dokusunda servis birimlerine ağırlık vererek analizler yapmış ve konutlarda servis ihtiyacının giderilmesine yönelik önerilerde bulunmuştur.

Karatosun'un (2008), "XIX. Yüzyılda Ticaret Faaliyetlerinin Temsili Mekânları: Eski Foça'da Tuz Depoları" makalesinde Eski Foça'da ticaret hayatının mekânsal yansımaları olan tuz depolarının ortaya çıkışı ve yok olma süreci anlatılmaktadır.

Yararlanılan tarihsel kaynaklar ve seyahatnameler; W. M. Ramsay'ın "Anadolu Tarihi Coğrafyası", Charles Texier'nin "Küçük Asya", George E. Bean'in "Eski Çağda Ege Bölgesi", Herodot'un "Herodot Tarihi", Strabon'un "Coğrafya" adlı eserleridir. Bu kaynaklar yerleşimin tarihsel sürecini kavramakta fayda sağlamıştır.

Eski Foça yerleşiminde gerçekleştirilen arkeolojik kazı ve koruma çalışmalarına ilişkin kaynaklar

Akurgal (1956), "Foça Kazıları ve Kyme Sondajları" başlıklı makalesinde Foça'da 1952 yılında başlayan ikinci dönem kazılarının sonuçlarını aktarmıştır.

Sartiaux (1952), "Eski Foça" adlı kitabında birinci dönem kazıları olarak adlandırılan 1913, 1914 ve 1920 yıllarında yapılan kazı çalışmalarını detaylı bir şekilde anlatmıştır.

Özyiğit (2003b), "Phokaia'da Akurgal'ın Kazıları Işığında Son Dönem Çalışmaları" adlı makalesinde Foça kazılarının tarihçesini aktarmış, Ekrem Akurgal'ın 1952-1970 arasında gerçekleştirdiği kazılar A, B, C, D, F ve H açmaları olarak detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda Antik Phokaia'nın

üzerinde yer alan modern kente karşın, yapılan son dönem kazılarında Foça'nın tarihini değiştirecek bulgulara ulaşıldığı belirtilmiştir.

Yiakoumis'in (2010), "Phocée 1913-1920 Le témoignage de Felix Sartiaux" adlı kitabı 1913, 1914 ve 1920 yıllarında Fransız arkeolog Felix Sartiaux'nun Foça'da yaptığı çalışmaların derlendiği bir yayındır.

1.5 Kurgu

Çok katmanlı yerleşimlerin koruma sorunlarının Eski Foça örneği üzerinden irdeleneceği bu çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı, izlenen yöntemler, çalışmanın ilgili literatür içindeki yeri ve kurgusu yer almaktadır.

İkinci bölümde Eski Foça'nın coğrafi konumu, fiziksel, idari ve sosyo-ekonomik yapısı incelenmiş, Foça adının kökeni ve kentin tarihsel gelişim süreci ile ilgili aktarımlar yapılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde çalışmaya bilimsel altlık oluşturacak şekilde çok katmanlılık ve kent arkeolojisi kavramları tanımlanmıştır. Kent arkeolojisi kavramının Dünya'da ve Türkiye'deki gelişim süreci incelenmiştir. Eski Foça'da gerçekleşen birinci, ikinci ve üçüncü dönem arkeolojik kazı çalışmaları ve sonuçları hakkında bilgi verilmiştir. Tarihsel süreçte Eski Foça'da harita, planlama ve koruma çalışmaları, sit kararları ve bu bağlamdaki değişiklikler irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde kentin tarihsel süreçte geçirdiği farklı dönemlere ait bulguların aktarıldığı haritalar üzerinden çok katmanlı çakışma alanları belirlenmiştir. Her bir çok katmanlı alan için A4 formatında katman föyleri hazırlanmıştır. Bu alanların çok katmanlılık derecelendirilmesi yapılmış ve seçilen alanlar için başlıca koruma sorunları belirlenmiştir.

Beşinci bölümde Avrupa ülkelerinde çok katmanlı alanların sunumuna ilişkin farklı yaklaşımları yansıtan 16 proje seçilmiştir. Seçilen örnekler sunum yaklaşımlarına göre altı alt başlığa ayrılmıştır. Her proje için kullanılan bir künye oluşturulmuş, örnekler mimari açıklamalar, çizimler, görseller ve değerlendirme yapılarak incelenmiştir. Bölüm sonunda yapılan sentez çalışması ile sunuma ilişkin projelerde öne çıkan parametreler dört ana başlıkta ortaya koyulmuştur.

Altıncı bölümde dönem haritalarının karşılaştırılması ile belirlenen 26 çok katmanlı alandan ikisini de içine alan odak çalışma alanı seçilmiş ve bu alan ile ilgili detaylı bilgiler aktarılmıştır. Alana yönelik genel kararlar, yapı ölçeğinde müdahale önerileri sunulmuş ve belirlenen üç sokak için sağlıklılaştırma önerisi görselleştirilmiştir. Çok katmanlı alanlardan birine yönelik üç farklı sunum önerisinde bulunulmuştur. Bu önerilerin belirlenen parametreler ışığında olumlu ve olumsuz özellikleri tartışılmıştır.

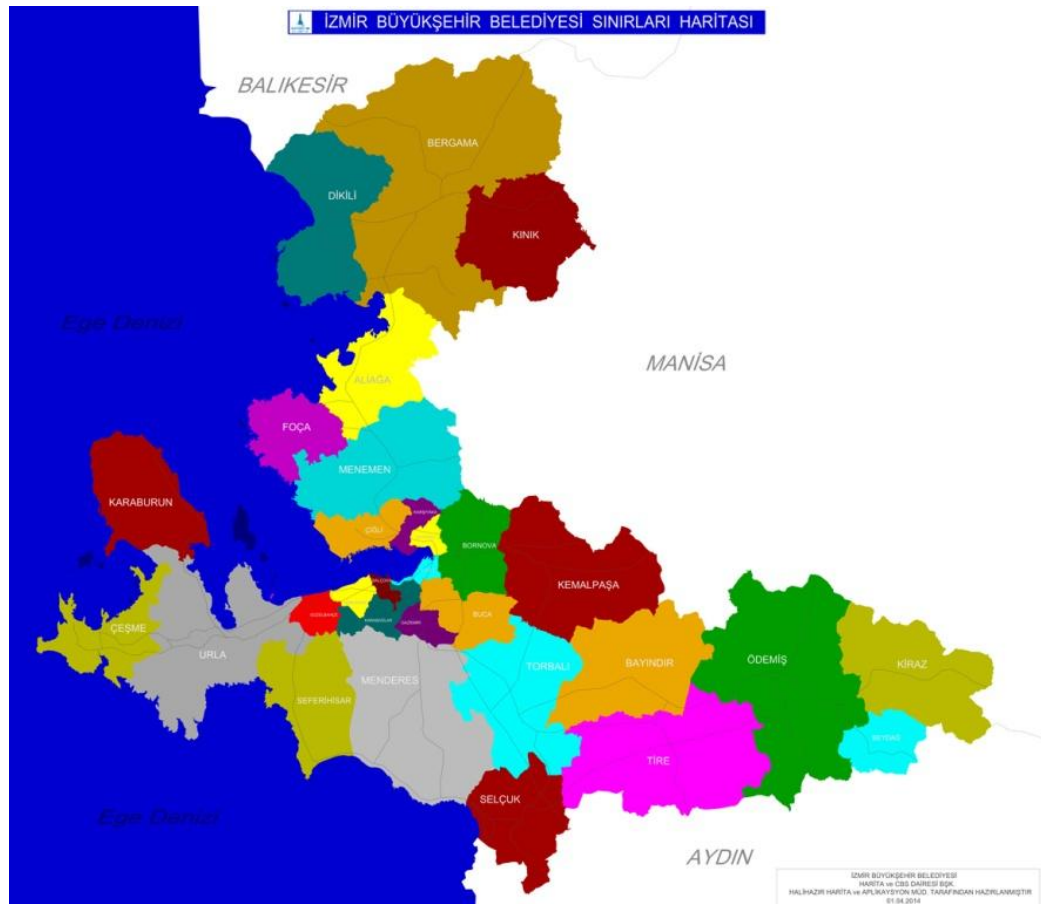
Tezin sonuç bölümünde ortaya çıkan veriler doğrultusunda çalışmanın değerlendirilmesi yapılmıştır.

BÖLÜM İKİ

ESKİ FOÇA'NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE YERLEŞİMİNİN TARİHSEL SÜREÇTE GELİŞİMİ

2.1 Coğrafi Konum

Ege Bölgesi'nde, İzmir İline bağlı 30 ilçe merkezinden biri olan Foça, İzmir Körfezi'nin kuzeybatısında yer almaktadır. İlçe kuzey, güney ve batı tarafları Ege Denizi ile çevrili bir yarımada üzerinde konumlanmaktadır. İlçenin kuzeyinde Çandarlı Körfezi, güneyinde İzmir Körfezi, batısında körfezin karşısında Karaburun, güneydoğusunda Menemen ve kuzeydoğusunda Aliğa ilçeleri bulunmaktadır (Şekil 2.1). Yüzölçümü 228 km² olup, denizden yüksekliği 5 metredir. 38° 40' kuzey enlemi ve 26°45' doğu boylamı üzerindedir (Şekil 2.2) (Foça Kaymakamlığı, 2014a).

Şekil 2.1 Foça'nın konumu (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2014a)

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 1

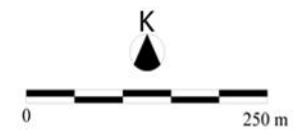
Foça İlçesi 2014 yılı Google Earth uydu görüntüsüdür.

(www.googleearth.com)

Görüntüleme tarihi: 23.08.2014

Göz hizası: 3.72 km

Kuzey enlemi: 38° 40
Doğu boylamı: 26° 45

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ**

**HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI**

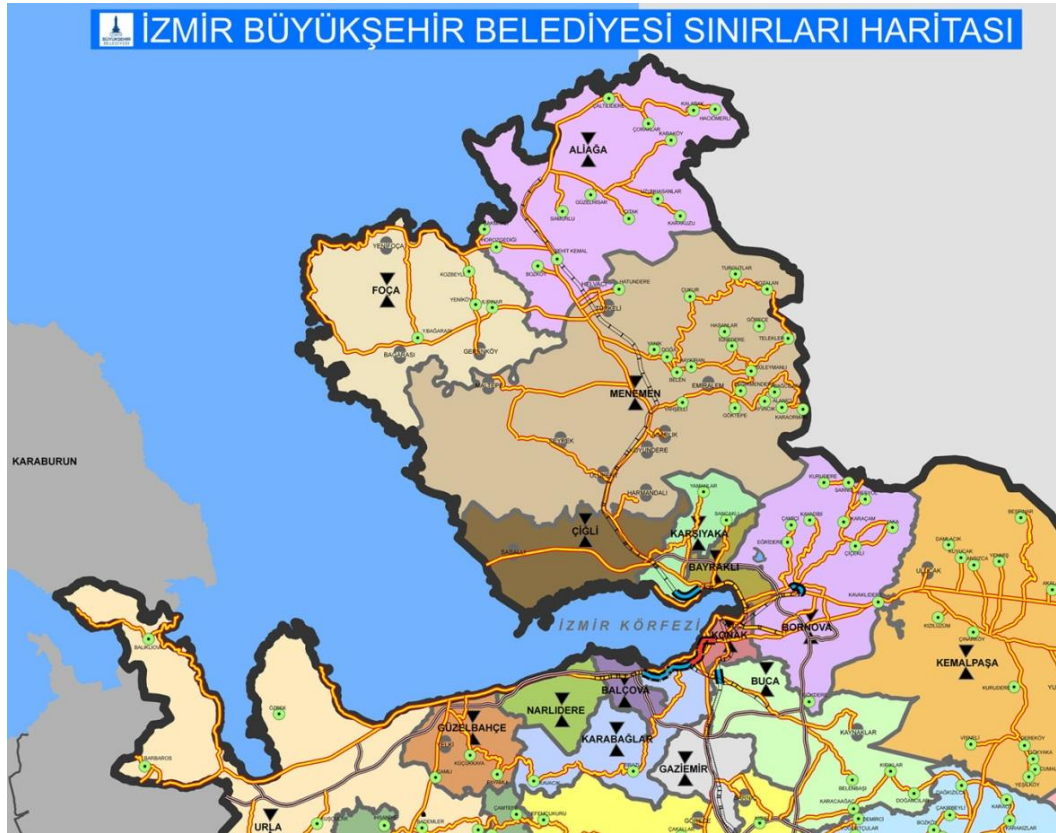
UYDU GÖRÜNTÜSÜ

Şekil 2.2 Eski Foça uydu görüntüsü

2.1.2 Ulaşım Durumu

Foça, İzmir'e 74 kilometrelik bir karayolu ile bağlıdır. İlçe merkezine İzmir-Çanakkale karayolundan sonra sapılan 26 kilometrelik bir yol ile karayolu ulaşımı sağlanmaktadır (Şekil 2.3). Haftanın her günü İzmir-Foça arası karşılıklı otobüs seferleri mevcuttur. Kent içi raylı sistem olarak İzmir Banliyösü'nün 2011 yılının Mart ayında kullanıma açılması ile birlikte ilçeye ulaşım kolaylaşmıştır. Raylı sistem ile Hatundere İstasyonu'ndan Eski Foça'ya, Biçerova İstasyonu'ndan ise Yeni Foça'ya belediye otobüsleri ile ulaşım olanağı sağlanmaktadır (Foça Kaymakamlığı, 2014b).

Deniz ulaşımına elverişli olmasına karşın günümüzde bu ulaşım şekli kullanılmamaktadır. Aydın Vilayet 1908 (H 1326) Salnamesi'nde Eski Foça'ya haftada iki kere uğrayan vapur ile deniz ulaşımının sağlandığı yer almaktadır (Serçe, 1998).

Şekil 2.3 Ulaşım durumu (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2014b)

2.2 Fiziksel Yapı

2.2.1 Topoğrafik Durum

Foça İlçesi ve civarının jeolojik ve jeomorfolojik yapısı; Anadolu'nun kara hüviyetini almaya başladığı devir olan 40 milyon yıldan bugüne değin aşınma, yıpranma, çökme olayları, deniz-kara ilişkileri ve zemin hareketlerinin morfolojiye yansımaları ile bugünkü şeklini almıştır. Kalenin bulunduğu volkanik kayalardan oluşan ve yarımada dışında kalan tüm yerleşim alanı, genellikle alüvyon üzerinde konumlanmıştır. Topoğrafik açıdan, denize açılan bir çanak şeklinde olan Foça'da yerleşim, topografyanın en az eğimli olduğu alanda yer almıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011, s. 8).

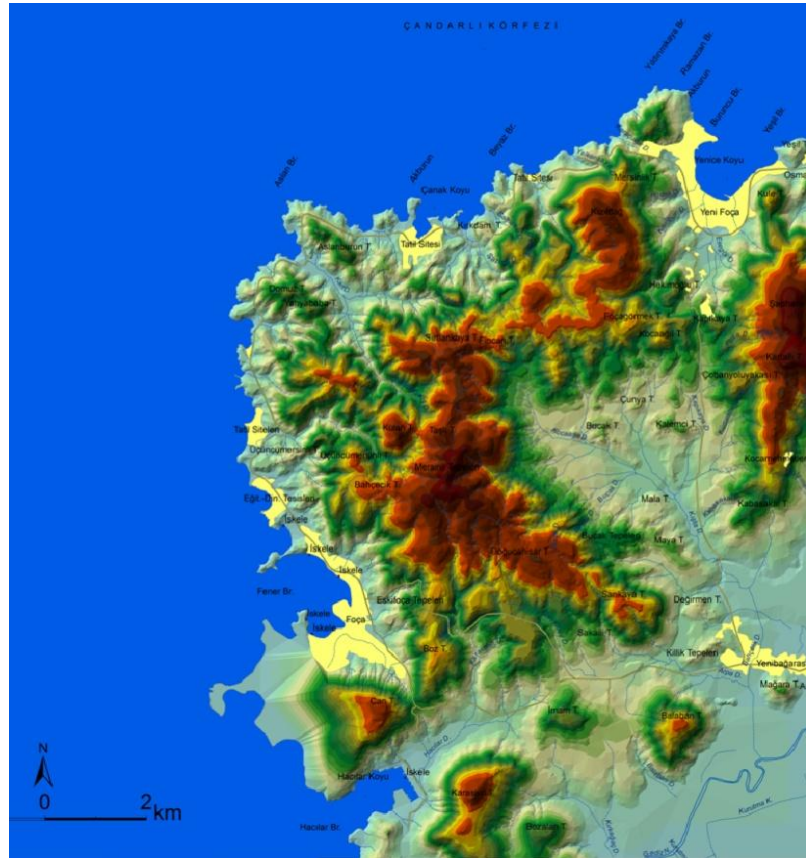
Foça'nın kıyı kesimi oldukça girintili çıkıntılı olup, çok sayıda koy ve buruna sahiptir. İngiliz Burnu ve Fener Burnu üzerinde yerleşimin olmadığı, doğal uzantılardır. Kıyı boyunca altı adet ada bulunmaktadır. Bu adalar İncir Adası, Fener Adası, Orak Adası, Metalik Adası, Hayırsız Adası ve Kartdere Adası'dır. İncir Adası, Orak Adası ve Fener Adası Eski Foça'yı doğal bir liman durumuna getirmektedir (Ergürhan, 2008).

İlçe Şaphane Dağı, Kızıldağ, Sırtlankaya Tepesi ve Üç Mersinli Tepeleri'nin bulunduğu dağlık bir alanda konumlanmaktadır (Şekil 2.4 ve Şekil 2.5). Yükselti Yeni Foça'dan Eski Foça'ya doğru azalmakta ve kıyı kesimine yaklaştıkça sırt ve tepelere dönüşerek denize doğru uzanmaktadır (Ergürhan, 2008).

Şekil 2.4 Foça Küçük Deniz Sahil Caddesi gerisinde bulunan tepeler

Foça'da Ilıpınar Ovası, Gencelli Ovası, Gerenköy Ovası, Bağarası ve Yeni Bağarası Ovaları yer almaktadır. Ege Bölgesi'nin en önemli akarsuyu Gediz Nehri'nin uzantısı olan Kışla Deresi ilçeden geçmektedir. Nehrin yönü 1886 yılında son bulduğu İzmir Körfezi'ni alüvyon doldurması sebebiyle değiştirilmiş ve yatağın önüne çekilen setler ile Eski Foça güneyindeki Kırdenez'de sonlanması sağlanmıştır (Mimaroglu, 2013).

Şekil 2.5 Foça'nın topoğrafik durumu (Ergürhan, 2008, s. 172)

Foça depremlerin yoğun olarak yaşandığı Ege Bölgesi'nin kıyı deprem şeridi içinde, 1. derece deprem kuşağında yer almaktadır. Tarihsel süreçte ilçede gerçekleşen depremlere bakıldığında, Arkaik Dönem Tapınağı'nın yıkılmasına yol açan M.Ö. 190 ile 1039 ve 1040 yıllarında meydana gelen depremlerin kentte büyük ölçüde can ve mal kaybına neden olduğu görülmektedir. 1709, 1739 ve 1772 yıllarındaki depremler Foça'da büyük tahribat yaratmıştır (Özyiğit, 2012).

2.2.2 Bitki Örtüsü

"Akdeniz Fitocoğrafya Bölgesi içerisinde yer alan çalışma alanının doğal bitki örtüsünü Kızılçam ormanları ile makiler ve garigler oluşturmaktadır. Doğal olarak alanın Kızılçam ormanları ile kaplı olması gerekirken, yoğun tahribat nedeniyle Kızılçamlar çok sınırlı alanda görülmektedir" (Ergürhan, 2008, s.2). İlçede Karaçam, sedir ve köknar ağaçları ile kaplı ormanlık alanlar da vardır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011). Geçmişte tarımsal üretime dayalı zeytincilik ve özellikle etnik gruplarca yapılan üzüm üretimi sebebiyle bağcılık yaygındır. Ancak günümüzde ilçede zeytin ağaçları ve üzüm bağlarının bulunduğu alanlar azalmıştır.

2.2.3 İklim Özellikleri

Türkiye’de Ege Bölgesi’nin büyük bir bölümü ile İç Anadolu’nun batı kesiminde ve Akdeniz’de Toroslar’ın güneye bakan kesimlerinde Akdeniz iklimi etkilidir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlıdır. Kıyı kuşağında kar yağışı ve don olayları nadir olarak görülür.... Soğuk ay olan Ocak ayı ortalama sıcaklığı 6,4°C, sıcak ay olan Temmuz ayı ortalama sıcaklığı 26,8°C, yıllık ortalama sıcaklık 16,3°C civarındadır. Ortalama yıllık toplam yağış 725,9 mm’dir ve yağışların çoğu kış mevsimindedir. Yaz yağışlarının yıllık toplam içindeki payı %5,7’dir. Bu yüzden bölgede yazlar kuraktır. Yıllık ortalama nispi nem %63,2’dir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011, s. 7).

Akdeniz ikliminin egemen olduğu ilçe, İzmir İli içinde yağışın en az olduğu ilçelerdendir. En sıcak aylar Temmuz ve Ağustos’tur. Yaz mevsiminde sıcaklara karşı deniz meltemi (imbat) etkilidir. Kış mevsiminde rüzgar etkisini arttırmaktadır. Kıyıya dik uzanan sokaklar denizden gelen rüzgarın kente yayılmasına olanak sağlamaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011).

2.3 İdari Yapı

Foça, İzmir'in tarihi antik döneme kadar uzanan en eski ilçelerinden biridir. İlçe merkezinde tarihi yaklaşık M.Ö. 3000'lere uzanan Antik Phokaia kenti yer almaktadır. Bean (2001), olasılıkla M.Ö. 800'den önce, on iki büyük İon kentinin Panionion Birliği'ni kurduklarını söyler. Bu birliğin içinde yer alan Phokaia, M.Ö. 6. yüzyılın ilk yarısında antik dünyanın en güçlü kentlerinden biri durumuna gelmiş, Akdeniz ve Karadeniz'de çok sayıda koloni kurmuştur (Özyiğit, 1992).

"Phokaia M.Ö. 5. yüzyılda Delos Birliği'nin bir üyesi idi ve iki talent vergi veriyordu; ancak 412'de Phokaia başkaldırdı ve birliği terk etti" (Akurgal, 1998, s. 291)

M.Ö. 546 tarihinde Pers Kralı Kyros Lidya'nın başkenti Sardes'i egemenliği altına aldıktan sonra general Harpagos komutasındaki Pers ordusu Phokaia'yı ele geçirmiştir (Özyiğit, 2001). Herodot, Perslerin İyonya'da ilk saldırdıkları kentin Phokaia olduğunu yazmaktadır.

"M.Ö. 334 yılında Büyük İskender Pers Egemenliği'ne son verince Phokaia'da özgürlüğüne kavuşmuştur. Büyük İskender'in ölümünden sonra Phokaia önce Seleukoslar, daha sonra da Attaloslar tarafından yönetildi" (Akurgal, 1998, s. 291). Roma ordusu M.Ö. 190 yılında kenti kuşattı (Bean, 2001, s. 101). Phokaia M.Ö. 133 tarihinde Kral Attalos'un Bergama Krallığı'nı Roma'ya bıraktığını vasiyet etmesi sonucu Roma egemenliği altına girmiştir (Bilgin, 1992). Akurgal (1998), İmparator Pompeius'in Phokaia'yı özgür bıraktığını ve kentin Erken Hristiyanlık Dönemi'nde piskoposluk merkezi durumuna geldiğini yazar.

1082 yılında Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un yaptığı bir anlaşma sonucunda kent Venedik ticaret kolonisi durumuna gelmiştir (Özyiğit, 2010). 1086 yılında ise Çaka Bey Bizans ile ilişkilerini bozarak Batı Anadolu'yu işgal etmeye başlamış ve Phokaia kentini ele geçirmiştir." (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011). Kentin yönetimi 1275 yılında

İmparator Michael VIII. Paleologos tarafından Cenevizli Zaccaria kardeşlere verilmiştir (Özyiğit, 2010).

"Bizans İmparatorluğu zamanında Foça, surları yıkılmış bir kasabadan başka bir şey değildir. Bununla beraber yerinin önemi nedeniyle, beklenmedik bir şekilde buraya Cenevizliler gelerek, eski şehrin yanına müstahkem bir yer yapıp, buna Yeni Foça adını verdiler" (Dukas, 1956, s.90).

Foça'da Ceneviz Egemenliği 1455 yılına kadar sürmüştür. 1455 yılında Osmanlı donanması 15 Kasım'da Yeni Foça'yı, 24 Aralık'ta da Eski Foça'yı Osmanlı topraklarına katmıştır. 19. yüzyılın ortalarında Saruhan Sancağı'na bağlı 18 kazadan biri Foçateyn Kazası'dır (Baykara aktaran Serçe, 1998). 1868 tarihli Devlet Salnamesi'nde Foçateyn Kazası İzmir Sancağı'nın sekiz kazasından birisidir. 1879 yılında idari yapıda yapılan düzenleme öncesi 28 karyesi olan kazanın düzenleme sonrası 11 karyesi bulunmaktadır. Bu karyelerden Kozbeğli ve Çakmaklı Foça-i Cedit'e, geri kalanlar Foça-i Atik'e bağlıdır (Tablo 2.1). Foça-i Atik Belediyesi'nin kuruluş yılı 1874 yılı olarak kabul edilmektedir (Serçe, 1998).

Tablo 2.1 Aydın Vilayet 1891 (H 1307) Salnamesi'ne göre Foçateyn Kazası karyeleri (Serçe, 1998)

İsim	Nüfus	Emakin	Kaza Merkezine Uzaklık	
			Saat	Dakika
Foçateyn Kazası				
Ulupınar Karyesi	433	85	3	30
Şeyh Kebir Karyesi	72	27	2	30
Yeni(köy) Karyesi	188	41	3	
Koca Mehmedler Karyesi	123	33	2	30
Geran(köy) Karyesi	447	110	3	
Bağarası Karyesi	595	95	1	15
Foça-i Cedit Nahiyesi				
Kozbeğli Karyesi	524	130	3	30
Çakmaklı Karyesi	145	75	4	

1918 tarihinde Söğütcük, Gerenköy, Ulupınar, Yeniköy, Şeyh Kebir (Issız Köy) ve Koca Mehmetler köyleri kaza merkezi durumundaki Eski Foça'ya, Çakmaklı ve Kozbeyli köyleri de Yeni Foça nahiyesine bağlıdır (Berber, 1997). 1919 yılında kısa süre Yunanlıların egemenliğine giren kent, 1922 yılında Türkiye topraklarına katılmıştır.

2012 yılına kadar Foça İlçesi Yeni Foça Bucağı, Bağarası ve Gerenköy beldeleri, Yeni Bağarası, Ilıpınar, Yeniköy ve Kozbeyli köylerini kapsamaktadır (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 Foça ve çevre yerleşmeler (İzmir Emniyet Müdürlüğü, 2013)

2012 yılında çıkan 6360 sayılı Büyükşehir Yasası sonrasında Foça'da Yeni Bağarası, Ilıpınar, Yeniköy, Kozbeyli köy muhtarlıkları kaldırılarak ilçe 16 mahalle muhtarlığına dönüşmüştür. Bu mahalleler Atatürk, Cumhuriyet, Fevzi Çakmak, Fevzipaşa, Hacıveli, Ilıpınar, İsmetpaşa, Kazım Dirik, Kemal Atatürk, Koca Mehmetler, Kozbeyli, Mareşal Fevzi Çakmak, Mustafa Kemal Atatürk, Yeni Bağarası ve Yeniköy'dür. Günümüzde köy statüsünde idari birim bulunmamaktadır (Foça Kaymakamlığı, 2014a).

2.4 Sosyal ve Ekonomik Yapı

2.4.1 Ekonomik Yapı

Foça'da tarihsel süreçte öne çıkan geçim kaynakları tarım, hayvancılık, balıkçılık, ticaret ve turizmdir. Günümüzde kırsal alanlar tarım ve hayvancılık ile geçimlerini sürdürürken, kent merkezinde balıkçılık ve turizm önemli geçim kaynağıdır. Kentin sanayi alanında geliştiği söylenemez.

Phokaia antik çağda büyük bir ticaret merkezidir. Yapılan kazılar ile seramik üretiminde ve ihracatında çok önemli bir kent olduğu anlaşılmıştır (Özyiğit, 1992).

Şekil 2.7 1913 yılında Foça çarşısı (Yiakoumis, 2010, s. 127)

Kent, Ortaçağ'da sahip olduğu şap madenleri ve üretilen şapın ihracatı ile zenginleşmiştir. Dokumacılık alanında özellikle boya sabitlemede etkili bir madde olan şap, kentin ekonomik yaşamında öne çıkmıştır. Şap üretimine yönelik olarak eski şehrin 20 kilometre uzağına Yeni Foça (Nea Focia) adında yeni bir kent kurulmuştur (Arıkan,1998). Foça 13. yüzyılda zengin şap madenleri ile Cenova-İstanbul-Kefe deniz ticaret yolu üzerindeki önemli liman kentlerinden biri durumuna

gelmiştir. Bu dönemde Yeni Foça'da üç şap ocağının varlığı bilinmektedir. Türkler Foça'yı ele geçirince şap üretimi durmaz, ancak ithalat azalır, yurtiçi satışlar öne çıkar (Goffman, 1980).

19. yüzyılın ikinci yarısında şapın yerini tuz alır ve Foçateyn Kazası tuz ihracatında ilk sıralarda yer alır (Şekil 2.8). Yerel halk tuz üretim ve ihracatı ile önemli bir ekonomik gelir elde eder (Karatosun, 2008). Ancak bu durum Cumhuriyet Dönemi'nde tuz üretiminin ve ihracatının Tuzla'ya kaydırılması ile tersine dönmüştür (Sartiaux, 1952).

Şekil 2.8 1913 yılı Küçük Deniz Limanı tuz depoları (Yiakoumis, 2010, s.6)

I. Dünya Savaşı öncesi ekonomik yaşamında tahıl tarımı, bağcılık, zeytincilik, balıkçılık, tekne yapımı ve mermer üretimi mevcuttur. Bunun yanında tuz, şap, taş, kumaş ticareti daha güçlüdür. 1913-1923 yılları arasındaki geçiş döneminde göç hareketleri sebebiyle etnik yapı değişmiştir. Bu durumun sonucu olarak tekne yapımcılığı ve mermer üretimi yok olmaya başlamıştır. Bağcılık ve şarapçılık azalırken, tütüncülük başlamıştır (Şekil 2.7) (Atay, Göksu ve Sevinç, 1985).

1923 yılında askeri bölge ilan edilen kentte ticari faaliyetler ve nüfus oldukça azalır. 1952 yılında yasak kaldırılınca 1970'li yıllarda kentte yaşam artar. Foça 1980'li yıllardan başlayarak turizm bölgesi olarak gelişimine devam eder ve turizm en önemli geçim kaynağı durumuna gelir (Bilgin, 1992). 1967 yılında kurulan Fransız Tatil Köyü bu durumun bir göstergesidir. Günümüzde turizm faaliyeti olarak raylı sistem ile ulaşım kolaylığının sağlanması sonucu günübirlik turizmin ön plana çıktığı görülmektedir.

Günümüzde sahip olduğu %23,1'lik tarım alanı ile Foça'nın önemli geçim kaynaklarından biri tarımdır. Buğday, pamuk, tütün, mısır, sebze ve şeftali başlıca tarım ürünlerindendir. Zeytinlikler ve üzüm bağları kentte büyük bir alan kaplamaktadır. Yöreye özgü Foça Karası üzüm türü ile şarap üretimi yapılmaktadır (Ergürhan, 2008).

Aydın Vilayeti (H 1313) Salnamesi'nden kentte toplam 52.806 dönüm tarım arazisinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Yerel halk Bağarası'nda ve Gerenköy Ovası'nda oldukça büyük tarla, bağ ve zeytinliğe sahiptir. 19. yüzyıl ortalarında Foçateyn Kazası'nda başlıca tarım ürünleri arpa, buğday ve üzümdür. Zeytincilik ve zeytinyağı üretimi de yaygındır (Berber, 1997).

Kentteki diğer önemli geçim kaynağı hayvancılık ve balıkçılıktır. Hayvancılık büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılan çiftliklerde sürdürülmektedir. Foça'da arıcılık, devekuşu besiciliği de yapılmaktadır (Ergürhan, 2008).

2.4.2 Sosyal Yapı

2.4.2.1 Nüfus

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve 1531 (H 937) yılında tamamlanmış bir sayım defterine göre 207 hane, bir müezzin, bir ehl-i berat, 27 cemaat-i hariç, dört cemaat-i yörükân ve 122 hane gayrimüslim ile Eski Foça'da 362 hane bulunduğu

anlaşılmaktadır. Bu hane sayısına göre o dönemde kentin nüfusu 1810'u bulmaktadır (Arıkan, 1998).

Batı Anadolu kıyı yerleşimlerinin pek çoğunda olduğu gibi, 19. yüzyılın başlarında Foça nüfusunun da çoğunluğunu Müslümanlar oluşturuyordu. 1835 senesinde Foça kasabasını ziyaret eden İngiliz seyyahı William J. Hamilton, 1000 hane olarak tahmin ettiği nüfusun 400 hane kadarının, yani yüzde 40'ının Rum olduğunu yazmıştır. Ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Ege Adaları'ndan Batı Anadolu kıyılarına başlayan göçler, nüfus yapısını Rumlar lehine değişime uğrattı.... Nitekim, Foça Kazası nüfusu hakkında bilgi veren ilk Aydın Vilayeti Salnamesi olan Hicri 1301 (1884) senesi Salnamesi'nde, Müslümanların 3642, Rumlar'ın 7876 ve Museviler'in de 212 kişi olduğu belirtilmektedir ki, buna göre Rumlar, Müslümanlar'a oranla iki mislinden fazla bir çoğunluğa sahiptirler (Serçe, 1998, s. 18).

19. yüzyıl boyunca nüfusun çoğunluğunu oluşturan Rumlar'ın göçe zorlanması ile Foça'da nüfusun etnik kökenlere göre dağılımı büyük farklılık göstermiştir (Şekil 2.9). Osmanlı Devleti'nde 1914 tarihinde yapılan resmi sayım sonuçlarına göre kentte 7427'si Müslüman, 15670'i Rum ve 83'ü Musevi olmak üzere toplam 23180 kişi yaşamaktadır. Bu dönemde Foça'dan adalara 9250'si Eski Foça ve 8817'si Yeni Foça'dan 18067 Rum göç etmiştir. 1917 yılında yapılan nüfus sayımı Foça'da 8147 Müslüman ve 69 Musevi'nin yaşamakta olduğunu ve kentte hiç Rum kalmadığını göstermektedir (Serçe, 1998).

Şekil 2.9 1914 yılında Rumların Foça'yı terk edişi (Yiakoumis, 2010, s.209)

1923-1952 yılları arasında askeri bölge ilan edilen kentte, tuz üretimine bağlı ekonomik faaliyetler azalmıştır. Tarımsal üretimin de azalması ile Foça'daki yerli nüfus göç etmiş ve kent küçük bir balıkçı köyü durumuna gelmiştir (Aksu, 1985).

Foça'nın 1975 yılındaki nüfusu 4281'dir. Bunun 2492'si yerli nüfus olup, geriye kalan asker nüfusedir (Tablo 2.2). 1990 yılında Foça'nın nüfusu ise, 12000'dir. Bunun yaklaşık 5000'i yerlidir. Geriye kalan ise askerdir. Fakat yazındaki nüfusu 50000 civarındadır. Kentte son 10 yılda oluşturulan ikinci konut yapısı, beraberinde büyük nüfus patlaması da getirmiştir (Özyiğit, 1992, s. 21)

Tablo 2.2 Foça'da 1945-1980 dönemi nüfus dağılımları (Aksu, 1985)

Yıllar	Toplam	Bölge Dışı Nüfus	Yerli Nüfus
1945	3484	1764	1720
1950	1788	-	-
1955	1711	182	1529
1960	1762	94	1668
1965	2953	1110	1843
1970	3323	1296	2027
1975	4821	2329	2492
1980	6576	-	-

TÜİK 2013 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları'na göre Foça'nın nüfusu 32534 kişidir (Tablo 2.3) (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014).

Tablo 2.3 Foça'da 2007 ve 2013 yılları nüfus dağılımları (Türkiye İstatistik Kurumu, 2014)

Yıl	Erkek	Kadın	Toplam
2007	20361	10188	30549
2013	21043	11491	32534

2.5 Tarihsel Gelişim Süreci

2.5.1 Phokaia'nın Kuruluşu ve Adının Kökeni

Tarih boyunca Phokaia, Eski Foça, Karaca Foça, Foça-i Atik olarak bilinen Foça'nın kuruluşuna ve adının kökenine ilişkin pek çok varsayım vardır. Strabon, Herodot ve Şamlı Nikolas'a göre Atinalı önderlerin idaresinde Batı Anadolu'ya gelen Phokaialılar, Kymelilerin gösterdiği alana yerleştiler. Josef Keil ise bu görüşün doğru olmadığını savunur. Phokaialıların Yunanistan'da yaşayan Phokis halkı ile karıştırıldığını ve İon Uygarlığı'nın temellerinin Yunan ana karasına dayandırılmak istendiğini ifade eder (Özyiğit, 2003b).

Kentin adının kökeni ile ilgili ilk görüş Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya gelen halkın önderinin adının Phokos olmasıdır. Bean (2001), Phokaia'nın adının fok biçimli adalardan geldiğinden söz eder. Phoke sözcüğü Yunancada "fok" anlamına gelmektedir. Phokaia'nın özellikle erken dönem sikkelerinde, fok betimine sıklıkla yer verilmesi bu görüşü güçlendirmektedir.

"Pausanias, İonların Teos ve Erythrai'den gelerek Phokaia'ya yerleştiklerini anlatır" (Özyiğit, 2012b, s. 300). Akurgal (1998) ise, Phokaia'da yaptığı kazılar sırasında ele geçen bol miktardaki gri seramiğin, buraya ilk yerleşenlerin Aioller olduğunu kanıtladığını söyler. Ancak Özyiğit tarafından yapılan kazılarda ele geçen bulgular kentte Aiollerden önce de yerleşim olduğunu kanıtlamıştır. Kentin güney yamacında ilk yerleşim alanı olarak adlandırılan alanda ele geçen oval evler, alanda İonların yerleştiğinin göstergesidir. Bu durum Phokaia'nın kuruluşu açısından önemli bir yeniliktir; çünkü yalnız seramik ele geçmemiş, aynı zamanda yerleşim kalıntıları da bulunmuştur (Özyiğit, 2012b).

Arıkan (1998), Foça'nın Osmanlı kaynaklarında Foçateyn (İki Foça) ya da Karacalar olarak bilindiğini belirtmiştir. Yılmaz (1997), Evliya Çelebi'nin de kullandığı adıyla Karafoça'da kara sözcüğünün, gerçek anlamıyla siyah karşılığı veya coğrafi terim olarak deniz karşıtı toprak alanı ifade ettiği gibi "korkunç" anlamında

da kullanıldığını ifade etmiştir. Korkunç anlamında kullanılmasının nedeninin, korsan ve eşkıyaların çok sayıda bulunması olabileceği üzerinde durmuştur.

Umar (1993), Phokaa/Phokaia adının Helen dilinden olmadığını, Luwi dilinde Pauwaka, yani Pa-uwa-ka, Su-lak-yer anlamına geldiğini; bu isimle kentin Gediz Nehri yakınında konumlandığını anlattığını yazmaktadır.

2.5.2 Foça'nın Tarihi Gelişimi

Phokaia, antik dönemde Aiol bölgesinde yer alan 12 İon yerleşiminden birisidir (Bean, 2001). Akurgal (1998), yaptığı kazıların sonucunun İonların M.Ö. 9. yüzyılın sonundan başlayarak Phokaia'da yaşadığını gösterdiğini yazar. Bu kazılarda ele geçen Protogeometrik Dönem seramiği durumu kanıtlar niteliktedir. Ancak Özyiğit başkanlığında yapılan üçüncü dönem kazılarının sonuçları Phokaia'nın Aiollerden önce de var olduğunu, kente ilk yerleşenlerin bunlar olmadığını göstermiştir.

Phokaia'nın ilk yerleşim alanı kentin güney yamaçlarında ortaya çıkarılmıştır. Alanda 1996-2004 yılları arasında kazılar yapıldığını söyleyen Özyiğit (2003b) şöyle yazmaktadır;

Bu alanda ele geçen malzemeye göre, İlk Tunç Çağına ait seramiklerle karşılaşıldı. Belki de Phokaia İlk Tunç Çağı'nda kurulmuştu. M.Ö. II. binin ilk yarısında, Orta Tunç Çağı'na ilişkin mimarlık ve seramik buluntularından sonra, M.Ö. II. binin ikinci yarısında Myken etkilerini görmekteyiz.... M.Ö. 14. yüzyıla ait oval ev, Phokaia'da bilinen en eski yapıdır. Yine aynı alanda M.Ö. 11. yüzyıl içinde etkinlik göstermiş olan demirci atölyesi de dünyada bilinen en eski demirci atölyelerindendir. Bu atölyenin hemen üzerinde ise Erken Protogeometrik döneme ait M.Ö. 10 yüzyıl başından olan iki oval ev de, Anadolu'da İonlara ait bilinen en eski oval yapılardır (s. 23).

Şekil 2.10 Phokaialıların kurduğu koloniler (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Özyiğit (2003b), Protogeometrik Dönemden başlayarak kentin ilk yerleşim alanı dışında ana karada genişlemeye başladığını ifade eder. Athena Tapınağı'nda yapılan kazıların sonucu olarak, alanda ortaya çıkan oval tapınma yapılarının ilk yerleşim yeri ile aynı dönemde kullanıldığı anlaşılmıştır. Zamanla yerleşim yarımadasının doğusunda gelişmeye başlamıştır.

Phokaia M.Ö. 6. yüzyıl başlarında antik dünyanın en önemli ve en büyük kentlerinden birisidir. Athena Tapınağı ve Herodot'un sözettiği kent duvarları bu dönemde yapılmıştır. Phokaialılar, Miletoslular ile birlikte Karadeniz ve Akdeniz'e açılarak pek çok koloni kurmuşlar ve ekonomik açıdan güçlenmişlerdir (Şekil 2.10 ve 2.11). Bu kolonilerden bazıları; Çanakkale Boğazı'nda Lampsakos (Lapseki), Karadeniz kıyısında Amisos (Samsun), Güney Fransa'da Massalia (Marsilya), İspanya'da Emporion (Ampurias), Korsika'da Alilai, Güney İtalya'da Eleia (Velia), Midilli'de Methymna'dır (Özyiğit, 1992).

Şekil 2.11 Marsilya'da Kafe Phoceen (GénéProvence, 2015)

Herodot, Phokaialıların ilk uzun deniz yolculuklarını yapan Yunanlılar olduğunu, Adriatik, Tyrrhenia ve İspanya kıyılarını keşfettiklerinden söz eder. Kral Argonthonius'un Phokaialılardan çok etkilendiğini ve onlara kendi topraklarına gelip yerleşmelerini teklif ettiğini; kabul etmediklerinde de kendilerine şehirlerini çevreleyen bir sur yapmaları için yüklüce miktarda para verildiğini anlatır. 1992 yılında yapılan kazılarda, Herodot'un sözünü ettiği kent duvarları ve kent kapısı birlikte bulunmuştur. M.Ö. 590-580 yılları arasında yapıldığı sanılan kent duvarlarının uzunluğu 7-8 kilometreye varmaktadır. Bu surlar Arkaik Dönemde yarımada'yı çevreleyen kent duvarlarının devamı niteliğindedir (Özyiğit, 1992).

"Herodot, Persler'in M.Ö. 546 yılında Sardes'i aldıktan sonra İyonya'da ilk vurdukları yerin Phokaia olduğunu yazmakta ve Pers ordusunun komutanı General Harpagos'un bu tarihte (M.Ö. 546) Phokaia'yı kuşattığından, kuşattığı kentin duvarlarının önüne toprak yığdırarak askerlerinin kentin içerisine girmesini sağladığından söz etmektedir" (Özyiğit, 1992, s. 19). Özyiğit (2003b), Foça'nın 7 kilometre doğusunda bulunan ve Pers Mezar Anıtı olarak bilinen anıt mezarın İyonya'da Perslere ait tek eser olmasından söz etmektedir (Şekil 2.12).

Şekil 2.12 Pers Mezar Anıtı'nın restorasyon sonrası görünümü

Phokaia antik kenti sınırlarının Arkaik, Klasik, Helenistik ve Roma dönemlerindeki değişimine bakıldığında kentin altın çağının yaşandığı Arkaik dönemde en geniş sınırlarına ulaştığı görülmektedir. Klasik Dönemde kent

büyükliğini korumuş, Helenistik Dönem'den başlayarak küçülmüştür. Roma Dönemi'nde ise kentte seramik üretiminin yoğunlaştığı görülmektedir (Özyiğit, 2012). Bu görüşü destekler nitelikte Özyiğit 1989 ve 1990 yılı Phokaia Kazı Sonuçları Toplantısı raporlarında, bugünkü yerleşimin kuzeyinde, Çifte Kayalar Tepesi'nin batısında, asfalt yolun yanında bulunan tepe üzerinde yapılan kazılarda, tepenin Roma Dönemi'nde günlük kap üretimi yapan atölyelerin bir çöplüğü olduğunu ortaya koymuştur.

"M.Ö. 334 yılında Büyük İskender tarafından fethedilen kent, M.Ö. 190 yılında Roma ordusu tarafından kuşatılmıştır. Büyük İskender'in ölümünden sonra Phokaia önce Seleukoslar, daha sonra da Attaloslar tarafından yönetildi" (Akurgal, 1998, s. 291). Bean (1992), Phokaialıların, Attaloslar Krallığı'nın Roma'ya miras kalmasına karşı çıktığını ancak Marsilyaların yardımı ile tahrip edilmekten kurtulduğunu yazar. Attaloslar Krallığı'nın Roma'ya miras kalması ile Phokaia da Roma mülkü durumuna gelmiştir. Akurgal (1998), Pompeius'un Phokaia'ya özgürlüğünü verdiğini ifade eder. "Geç Roma devrinde Asya eyaletine bağlı olan Phokaia Bizans devrinde (M.S. 400-1000 arası) Tprakesion Theması'nın bir piskoposluk merkezidir" (Bilgin, 1992, s. 27).

11. yüzyılın sonlarına doğru Çaka Bey'in kurduğu deniz beyliği içerisinde İzmir, Foça, Sakız ve Sisam adaları bulunuyordu (Arıkan, 1998).

I. Aleksios Komnenos, 1082 Mayıs'da Venedik Cumhuriyeti ile bir anlaşma yapar. Bu anlaşma ile Venedik'e birçok bağımsızlık ve ayrıcalık tanınır. Böylelikle Foça, Venediklilere açık bir liman durumuna gelir. Castro Zaccaria'lar XIII. yüzyılda Cenova'nın en kudretli ve en zenginlerindendi.... Manuele erkenden Cenova'yı terk etti ve İstanbul'da İmparator Mikhail Paleologos'un sarayına gitti. Yiğitliği ve yeteneği ona, imparatorun yardımlarını kazandırdı. Ağrıboz'un yeniden Bizans egemenliği altına alınmasında imparatora yardım etti. İmparator ödül olarak, 1275'te ünlü Foça kentinin yönetimini ona emanet etti. Manuele, Yeni Foça dağlarındaki şap madenlerinden büyük gelir elde etti (Özyiğit, 2012, s. 486).

Şekil 2.13 1913 yılında Foça'nın genel görünümü (Yiakoumis 2010, s. 108)

Ortaçağ'da şap madenleri ile öne çıkan kent yakınında Andreolo Cattaneo'nun yönetimi zamanında (1314-1331) daha büyük bir kent kuruldu. Bizanslıların da kurulmasına destek verdikleri bu kent Yeni Foça (Nea Focia) olarak adlandırılmıştır (Arıkan, 1998).

Kent 1455 yılına kadar Ceneviz Egemenliği altında kalır. Bizans tarihçisi Yeni Foçalı Dukas, Kasım ayında Yeni Foça'nın savaş yapılmadan Osmanlı Devleti topraklarına katıldığını anlatır. Ancak Aralık ayında alınan Eski Foça ile ilgili ayrıntılı bir bilgi vermez (Özyiğit, 2012).

Kentin 1698 yılına ve 17. yüzyıl sonlarına ait gravürleri bulunmaktadır. Bu gravürler özellikle yarımada ve çeperindeki surlara odaklanmıştır (Şekil 2.15, 2.16 ve 2.17).

19. yüzyıl başlarında Foça'da nüfusun, etnik yapının ve ekonomik faaliyetlerin büyük ölçüde değişimine yol açan göç olayı yaşanmıştır. İttihat ve Terakki tarafından başlatılan hareket ile kentteki Rum nüfus neredeyse tamamıyla adalara göç etmiştir.

Foça, Cumhuriyet Dönemi ile birlikte 1923-1952 yılları arasında stratejik konumu nedeniyle askeri yasak bölge ilan edilmiştir. Cumhuriyet öncesi Rum nüfusunu kaybeden kent, bu dönemde de yerli halkın ekonomik nedenler sonucu göç etmeye

başlamasıyla küçülmüştür (Şekil 2.13). Askeri yasak bölge kararının kaldırılmasıyla 1960 ve özellikle 1970'li yıllarda kent tekrar büyümeye başlamıştır. 1980'li yıllardan başlayarak da turizmin etkisiyle ikincil konut sayısında artış yaşanmıştır.

1980'li yıllarda etkisini gösteren turizm faaliyetlerine karşın günümüzde kentte büyük ölçekli turistik yapılar bulunmamaktadır. Sit alanlarının yoğun olduğu kentte rant amacı güden büyük ölçekli yatırımlar gerçekleştirilememiştir. Bu durum kentin tarihi ve doğal dokusunun korunmasını sağlamıştır (Şekil 2.14). Ulaşım olanaklarının da kolaylaşması ile kente yaz sezonunda gelen turist sayısı artmıştır. Bunun yanında kentte büyük konaklama yapılarının bulunmaması, gününbirlik gelen yerli turistlerin Foça ekonomisi için yeterli olmadığından söz edilmektedir.

Günümüzde Eski Foça sanayi bakımından gelişmemiş, ekonomisi turizm ve balıkçılığa dayanan küçük bir sahil yerleşmesi durumundadır. Nüfus yaz sezonunu ikincil konutlarda geçirmeye gelen kesim ile artmaktadır. Turistlere yönelik faaliyetler ile kentsel yaşam hızlanmaktadır. Ancak kış mevsiminde kent ekonomik, sosyal ve kültürel olarak durağanlaşmaktadır.

Şekil 2.14 Foça'nın genel görünümü (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011)

Şekil 2.15 17. yüzyıl sonlarında Hollandalı bir gezgine ait Eski Foça gravürü (Adanır, 1997, s. 6)

Şekil 2.16 1698 yılına ait Eski Foça gravürü (Bruyn, 1698, s. 116)

Şekil 2.17 1698 yılına ait Eski Foça gravürü (Bruyn, 1698, Lev. 58)

BÖLÜM ÜÇ

FOÇA YERLEŞİMİNİN ÇOK KATMANLI NİTELİĞİ VE KORUMA ÇALIŞMALARI

3.1 Kent Arkeolojisi Kavramı

3.1.1 Çok Katmanlı Kent Kavramı ve Kent Arkeolojisi Yaklaşımı

Kuruluşlarından günümüze pek çok farklı uygarlık tarafından yerleşim görmüş, yer altında ve yer üstünde bu uygarlıklara ait fiziksel kalıntılar barındıran kentler çok katmanlılık özelliği taşımaktadır. Karabağ (2008), çok katmanlı kentleri "farklı dönemlere ait fiziksel kalıntı ve izlerin yatayda, düşeyde veya farklı açılarda dizildiği yerleşimler" olarak tanımlar (s. 22).

Ülkemiz coğrafi konumu ve iklim şartları nedeniyle tarih boyunca kesintisiz yerleşim görmüştür. Birbirinden farklı sosyal, kültürel ve ekonomik yapıya sahip uygarlıklar tarafından yerleşim yeri olarak seçilmesi, Anadolu'ya büyük bir zenginlik katmıştır. Dil, din, etnik köken, ekonomik faaliyetler, mimari, yönetim biçimi vb. gibi pek çok alanda farklılaşan bu uygarlıklar "fiziksel ve kültürel katmanlaşma" yaratmışlardır. Ülkemizde halen bu katmanlaşmanın okunabildiği, yerleşim sürekliliğini yansıtan çok katmanlı kentler vardır (Altınöz, b.t).

Kentsel mekânlarda karşılaşılan kalıntı ve izler, kentlerde kamusal mekân kalitesini arttırmaktadır. Kimlikli kentler oluşmasını sağlayıp, o günün kentlisi ile geçmişte o coğrafyada yaşamış toplumlar arasında bağ kurulmasını sağlamaktadır. Çok katmanlı kentlerde katmanların algılanabilmesi, kente ve kentin kültürel geçmişine dair toplumsal bilincin oluşması açısından da önemlidir. Bu kalıntı ve izler, farklı dönemlerde yaşamış toplumların yaşam şekilleri hakkında bilgi sahibi olmayı ve katmanlar arası ilişkileri çözümlemeyi kolaylaştırmaktadır.

Arkeolojik miras, geçmişteki insan etkinliklerinin temel belgesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, arkeolog ve diğer bilim adamlarının onu günümüz ve

gelecek kuşakların yararına incelemesi ve yorumlayabilmesi için korunması ve doğru yönetimi şarttır (Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, 1990).

Çok katmanlı kentlerin sahip oldukları değerleri kentsel mekâna ve kentliye olumlu bir şekilde yansıtabilmesi için tüm katmanların ayırt edilmeksizin korunması gerekmektedir. Burada sorumluluk ilgili kurumlara ve bireylere düşmektedir. Günümüz koşullarının gerektirdiği standartlarda yaşamak ile fiziksel ve kültürel katmanları korumak arasında tercih yapılması söz konusu olmamalıdır. Geçmişe ait fiziksel ve kültürel değerler korunurken, kentin günümüz koşullarına adaptasyonu sağlanabilmeli ve aynı zamanda kent gelecek için hazırlanabilmelidir. Ancak Dünya'da ve ülkemizde mevcut koruma disiplinleri bu durum karşısında tam anlamıyla çözüm üretememektedir.

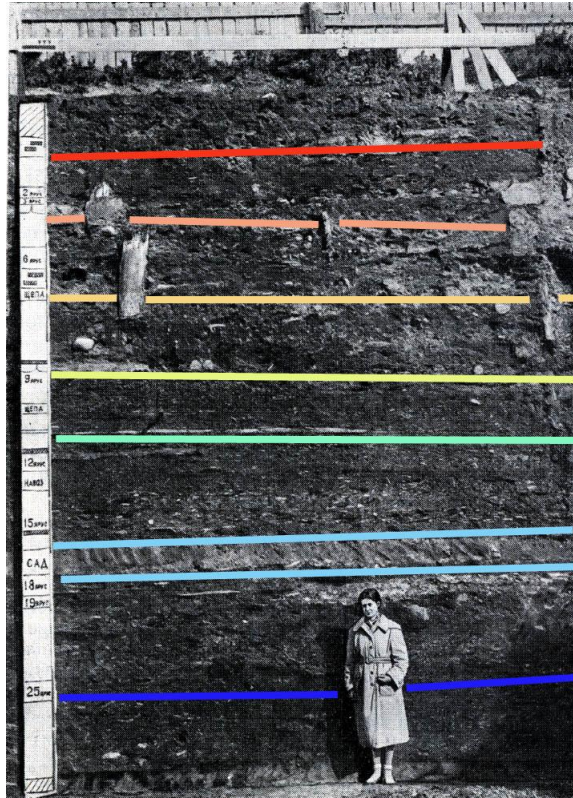
Kent arkeolojisi bu sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla ortaya çıkmış ve gelişmiş bir disiplindir. Bu disiplinde çok katmanlı kentlerin günümüz koşullarına adaptasyonunun sağlanabilmesi ve kentlerin geleceğe hazırlanabilmesi için kentlerin tarihine ilişkin bilgiler araştırılarak, belgelenerek ve değerlendirilerek tarihlerinin çok iyi anlaşılması gerektiği savunulur (Altınöz, bt).

"Kentsel arkeoloji şehrin tarihi boyunca nasıl geliştiğini yansıtır ve boş / dolu, içsel / dışsal, zengin / fakir, anıtsal / bölgesel, tasarlanmış / kendiliğinden, sık / dağınık vs. gibi kavramlar sunar. Bu kavramlar arkeologlar, şehir plancıları, mimarlar ve müteahhitler tarafından paylaşılır" (Avrupa İyi Uygulama Kodu: "Arkeoloji ve Kent Projesi", 2000). Kavramların doğru bir şekilde algılanabilmesi, yorumlanabilmesi ve uygulama aşamasına yansıyabilmesi için çok katmanlı alanlarda çalışmaların farklı disiplinler ve uzmanların katkılarıyla ortak yürütüldüğü yeni bir model ortaya çıkmıştır. Bu özel model ile modern yaşamın sürdüğü çok katmanlı kentlerde, yerleşimin sürekliliğini yansıtan katmanlar ortaya çıkarılarak kent kimliğine katkıda bulunması sağlanmaktadır.

3.1.2 Kent Arkeolojisi Kavramının Dünya'daki Gelişimi

"Modern kentsel arkeoloji 1960'larda başlamış ve 1970'lerde Avrupa'da gündemin önemli bir parçası olmuştur. Kentsel arkeoloji "kentlerin arkeolojisi" olarak tanımlanabilir. Bilimsel, uygulamaya yönelik, yönetsel bir dizi işlemi ifade eder ve yerleşimler arkeolojisinin özel bir biçimi olarak anlaşılmalıdır" (Sartafij ve Melli, 1999, s. 3).

Kentsel arkeoloji teriminin oluşmasına kadar geçen evrede ise İngiltere, Norveç ve Rusya'da yapılan çalışmalar ve ortaya çıkan kalıntılar çok önemlidir. 1840'lı yıllarda Londra'da, 1870'li yıllarda Oslo'da gerçekleşen yapım faaliyetleri sırasında kentlerdeki eski yerleşimlere ait arkeolojik kalıntılar ortaya çıkmıştır. 1932 yılında Novgorod'da yapılan kazı çalışmaları 28 yapı evresinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Şekil 3.1). Kentin yer altında bulunan arkeolojik mirasının ne derece zengin olduğunu gösteren bu çalışmalar, Avrupa'da kentsel arkeolojinin başlangıcı sayılabilir (Tuna, 2000).

Şekil 3.1 Novgorod kenti Ortaçağ stratigrafisi (St. Louis Community College, 2014)

Kentsel arkeolojinin bilimsel bir çalışma alanı olarak ortaya çıkması ve gelişmesi II. Dünya Savaşı sonrasına tarihlenmektedir. 1939 yılında başlayan savaş sırasında pek çok Avrupa kentinde hava bombardımanları sebebiyle yıkımlar olmuştur. 1945 yılında savaş sonlandığında bu kentlerdeki tarihi kültür mirası tahrip olmuş, tarihi yapıların altında kentin önceki dönemlerine ait kalıntılar görünür hale gelmiştir. Bu durum kalıntıların araştırılması isteğini beraberinde getirmiş ve kent merkezlerinde kazı çalışmaları başlamıştır. Bu nedenle savaşta fiziksel anlamda en çok zarar gören Almanya, Polonya ve Sovyetler Birliği gibi ülkeler ilk sistemli kentsel arkeoloji çalışmalarının gerçekleştiği ülkeler kabul edilmektedir (Sarfati ve Melli, 1999). Tuna (2000), yangın, deprem gibi felaketlerin de kentsel alanlarda arkeolojik çalışmalara olanak sağlandığından söz eder ve Norveç'te 1955'teki yangın sonucu ortaya çıkan Ortaçağ limanını örnek gösterir.

II. Dünya Savaşı bitiminde ilk olarak "kurtarma arkeolojisi" adı ile başlayan, yapım faaliyetleri öncesi ivedilik gerektiren, kültür varlıklarına verilecek tahribatı en aza indirmek amaçlı ancak sonunda alanın yok edildiği çalışmalar gerçekleşmiştir. 1931 tarihli Carta del Restauro'nun 10. maddesinde "Eski eserlerin gün ışığına çıkarıldığı kazı ve araştırmalarda, topraktan çıkan kalıntıların düzenlenmesi ve in-situ olarak bırakılacak olan eserlerin sürekli olarak korunması çabalarını kapsayan "kurtarma" çalışması, derhal ve sistemli bir şekilde gerçekleştirilmelidir" ifadesi yer almaktadır.

Kurtarma arkeolojisi çalışmalarının gelişigüzel olarak yürütülmesi, multidisipliner bir çalışma olmaması ve sonunda alanların yok olması bu kavramın genişleyerek kent arkeolojisi kavramına dönüşmesini gerektirmiştir. Bu kavram ile yalnızca yapım faaliyetleri sırasında ortaya çıkıp, ivedilik gerektiren alanlar değil kent içindeki arkeolojik alanların tümünün araştırılması ve değerlendirilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır.

1964 tarihli Venedik Tüzüğü'nde kent içi arkeolojik alanları ilgilendiren önemli kararlar alınmıştır. Tekil ölçekte korumanın yerine kentsel ve kırsal alanlarda bütüncül koruma yaklaşımının benimsenmesi, arkeolojik kazı çalışmalarının

sistematik duruma gelmesi için bilimsel standartlara uygun olarak ve uluslararası ilkelere dayanarak gerçekleştirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.

1970'lerde kentsel arkeolojik çalışmalar özellikle İngiltere'de sayıca artmıştır, çalışmalar maddi olarak desteklenmese de, yitirilen arkeolojik kültür varlıklarına karşı kamuoyunda farkındalık oluşmuştur. Bu dönemin kentsel arkeoloji kavramı olabildiğince fazla arkeolojik kültür varlığının belgelenecek kurtarılması olarak yorumlanabilir (Tuna, 2000).

1980'li yıllarda Dünya'da artan nüfusun gereksinimlerini karşılamak amacı ile gerçekleşen büyük ölçekli imar faaliyetleri sonucunda arkeolojik miras yoğun tahribata uğramıştır. Geleneksel yapım teknikleri yer altındaki arkeolojik mirasa büyük çaplı zararlar vermemektedir. Ancak 1980'li yıllardan başlayarak kullanılan yapım teknikleri kalıntılar açısından oldukça tehlikeli duruma gelmiştir. Kent merkezlerinde gereksinimler doğrultusunda yapılan büyük ölçekli projeler hem kent dokusuna zarar vermekte, hem de iş makinesi kullanımı ile derin kazıların yapılmasına bağlı olarak kentin katmanlarını yok etmektedir. Bu olumsuz durum katmanların yok olmaması açısından yeni yaklaşımlar oluşmasını sağlamış ve kentsel arkeolojinin gelişimine katkı sağlanmıştır.

"1980'li yıllardan başlayarak, kentlerdeki tarihsel sürekliliğe ilişkin yapılan kuramsal tartışmalar ve uluslararası toplantılar, kent arkeolojisinin interdisipliner katılım gerektiren çok boyutlu ve karmaşık bir çalışma alanı olarak gelişmesini sağlamıştır" (Karabağ, 2008, s. 29). Kuramsal tartışmalar sonucu kent arkeolojisi alanında uluslararası örgütlenmenin olması gerektiği anlaşılmıştır. Bu alanda kurulan uluslararası örgütlenmeler ve kabul edilen sözleşmeler şu şekildedir;

1964 yılında Venedik'de toplanan *İkinci Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi'nde* alınan kararların sonucunda *Venedik Tüzüğü* hazırlanmıştır.

1965 yılında Varşova'da *ICOMOS (International Council on Monuments and Sites)* kurulmuştur.

1969 yılında Londra'da Avrupa Konseyi tarafından *Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Avrupa Sözleşmesi (European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage)* imzalanmıştır.

1975 yılı Ekim ayında *Amsterdam Bildirgesi* yayınlanmıştır.

1984 yılında Avrupa Konseyi tarafından Floransa'da, *Arkeoloji ve Planlama Kolokiyumu (Archaeology and Planning Colloguy)* düzenlenmiştir.

1987 yılında Washington'daki ICOMOS Genel Toplantısı'nda, *Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Uluslararası Sözleşmesi (Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas)* kabul edilmiştir.

1989 yılında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, *Arkeolojik Mirasın Kentsel ve Kırsal Planlama Çalışmaları Çerçevesinde Korunması ve Geliştirilmesine İlişkin R (89) 5 Sayılı Tavsiye Kararı'nı* yayınlamıştır.

1990 yılında ICOMOS Uzman Komitesi (ICAHM) tarafından *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü* kabul edilmiştir.

1992 yılında Avrupa Konseyi tarafından Valletta'da, *Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage)* revize edilmiştir. Valletta Toplantısı'nın devamında *Avrupa Arkeoloji Planı* hazırlanmıştır.

2000 yılında Mart ayında bir grup uzman tarafından Avrupa Konseyi'nin Kültürel Miras Komitesi'ne *Avrupa İyi Uygulama Kodu: "Arkeoloji ve Kent Projesi"* önerilmiş ve kabul edilmiştir.

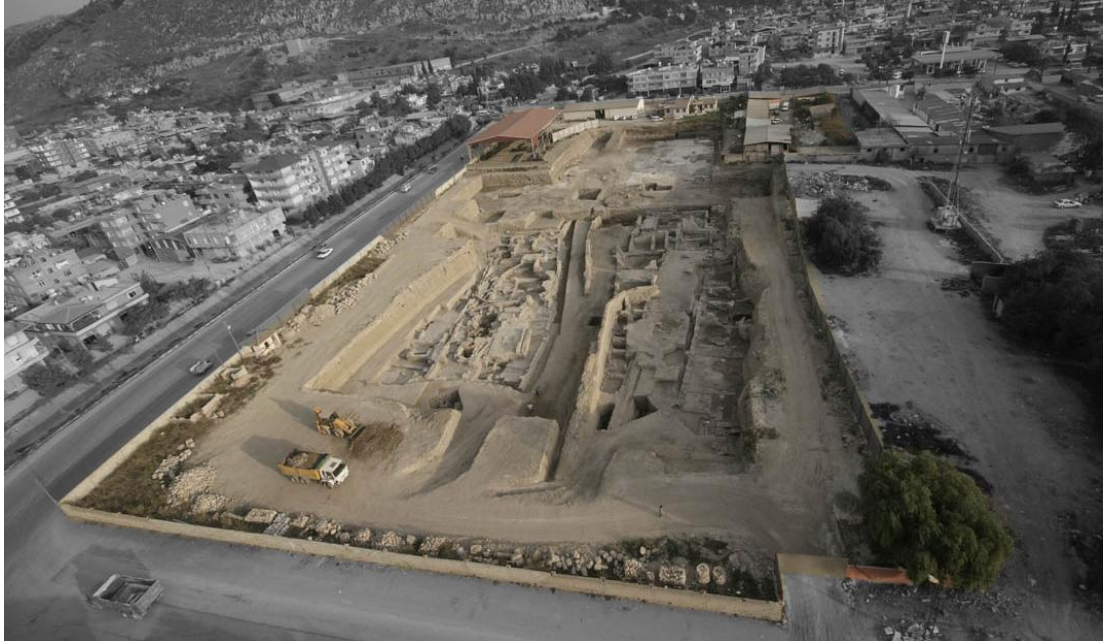
2003-2005 yılları arasında Avrupa Birliği 5. Araştırma Programı çerçevesinde, *Ulaşılabilirlik Projeleri: Toprak Altındaki Kentsel Arkeolojik Kalıntıların Sürdürülebilir Korunması ve Geliştirilmesi (Accessability Projects: Sustainable*

Preservation and Enhancement of Urban Subsoil Archaeological Remains) adlı araştırma projeleri sonucu *The Appear Method* hazırlanmıştır.

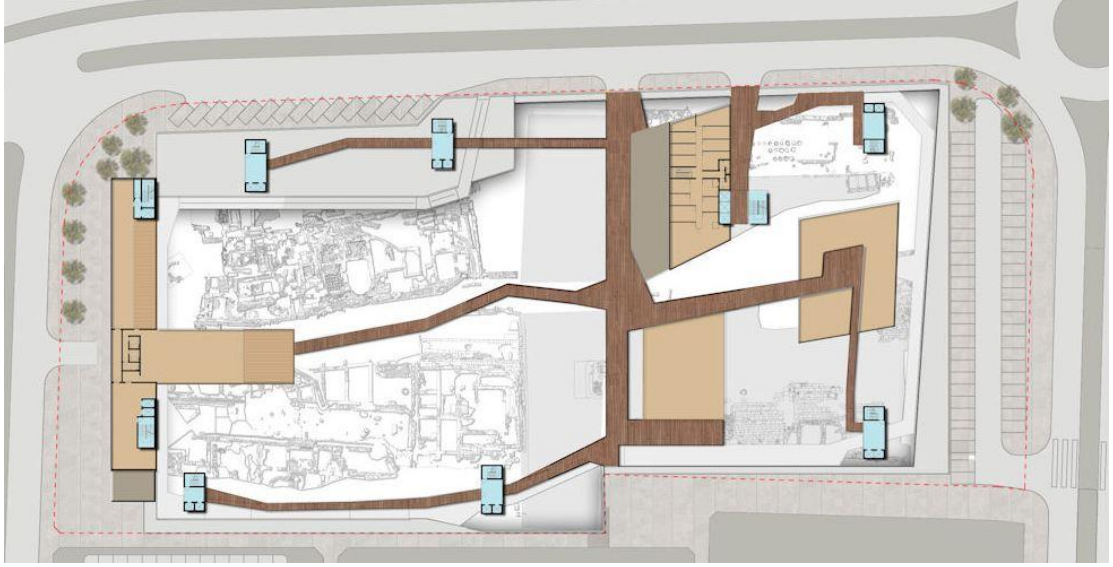
Bu örgütlenmeler, sözleşmeler ve projelerdeki ortak amaç arkeolojik mirasın öneminin anlaşılması, korunması, belgelenmesi ve kentsel mekâna dahil edilerek geleceğe taşınması olarak yorumlanabilir. Bu amaca yönelik olarak ülkemizde ve dünyada pek çok proje hayata geçirilmiştir (Şekil 3.2 ve Şekil 3.6). Çalışmanın beşinci bölümünde, Avrupa'da farklı yaklaşımlara ilişkin örnek projeler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Şekil 3.2 Atina'da yapımı sırasında arkeolojik kalıntılara ulaşılan yapı

Şekil 3.3 Antakya Hilton Müze Otel şantiyesi öncesi alanın görünümü (İmgur, 2015)

Şekil 3.4 Antakya Hilton Müze Otel projesi kat planı (Arkitera, 2015)

Şekil 3.5 Arkeolojik kalıntıların müze otel yapısı içerisinde sergilenmesi (Arkitera, 2015)

Şekil 3.6 Aydın Milet ören yerinde kalıntılar üzerine inşa edilen İlyas Bey Külliyesi (Mimarlık Dergisi, 2015)

3.1.3 Kent Arkeolojisi Kavramının Türkiye’deki Gelişimi

Yer altında ve yer üstünde sahip olunan kültürel varlıklara bakıldığında, ülkemiz kent arkeolojisi kavramının ortaya çıkıp geliştiği Avrupa ülkeleri kadar zengindir. Yatayda ve düşeyde çeşitli katmanlara sahip pek çok yerleşime ev sahipliği yapmaktadır. Ancak koruma kavram ve uygulamalarında, yasal düzenlemelerde özellikle kent arkeolojisi alanında Avrupa ve Dünya'nın gerisinde kalmıştır. Günümüzde düzenlenen yasalar ve koruma uygulamaları ile bu açık kapatılmaya çalışılsa da bu sürede kent merkezlerindeki pek çok alan tahrip edilmiştir. Özellikle yer altı katmanları bu süreçte en çok zararı görmüştür ve tarihsel katmanları kaybetme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Bu alanların zarar görmesindeki en büyük etken imar hareketleridir. Özellikle yer altındaki arkeolojik mirası önemsemeyen yapılan planlama çalışmaları, koruma bilincinden uzak, rant amacı güden yapılaşmalar ve kentsel donanımların sağlanması amacıyla yapılan bilinçsiz altyapı çalışmaları geri dönüşü olmayan tahribatlar yaratmıştır.

Ülkemizde son yıllarda inşaat faaliyetlerindeki artış ile birlikte projelerin uygulama aşamalarında tarihi katmanların ortaya çıkması durumuna sıklıkla rastlanmaktadır. Böylece tarihi kent merkezlerindeki katmanlaşmanın ve yerleşimin sürekliliğinin izleri ortaya çıkmakta ve kurtarma kazısı adı altında çalışmalar başlamaktadır. Bu durum ülkemizde mevcut ve potansiyel arkeolojik alanların önceden belirlenip, imar ve planlama kararlarına yansımaları içeren kent arkeolojisi kavramının tam anlamıyla uygulanamadığının kanıtıdır.

Ülkemizde arkeolojik mirasın korunması ile ilgili yasal düzenlemeler Cumhuriyet öncesi dönem ve Cumhuriyet Dönemi olarak incelenebilir.

Cumhuriyet Öncesi Dönem

Cumhuriyet öncesi dönemde 1869 yılında yürürlüğe giren Asar-ı Attika Nizamnamesi, yabancı araştırmacıların çalışmalarını izne bağlamak ve kazılardan ele geçen bulguların yurtdışına çıkarılmasını yasaklamak amaçlı düzenlenen yedi maddelik bir nizamnamedir. 1874, 1884 ve 1906 yıllarında yeni nizamnameler düzenlenmiştir.

1906 yılında düzenlenen Dördüncü Asar-ı Attika Nizamnamesi Cumhuriyet Döneminde de kabul görmüş ve 1973 yılına kadar kullanılmıştır. Ancak Dördüncü Asar-ı Attika Nizamnamesi'nde koruma koşulları detaylı olarak belirlenmemiştir. 1912 yılında kabul edilen Muhafaza-ı Abidat Nizamnamesi'nde koruma koşulları belirlenmesine karşın bu koşullar korumadan çok yıkmaya yöneliktir. 1917 yılında koruma ve belgelemeye yönelik olarak araştırma, fotoğraflama ve arşiv çalışmaları yapan Muhafaza-i Âsar-ı Atika Encümeni Daimi'si kurulmuştur. Bu kurum yerel yönetimlerin eski eserlerin yıkılması konusunda yetkilerinin arttırıldığı dönemde yaptığı belgeleme çalışmaları ile öne çıkmıştır (Zeren, 1981).

Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet Döneminde ülkemizde koruma yaklaşımı müzecilik olarak algılanmış, Osmanlı eserlerinden çok eski Anadolu uygarlıklarının önem kazanması amaçlanmıştır. Bu amaçla 1931 yılında Türk Tarih Kurumu kurulmasının ardından Alışar, Alacahöyük, Boğazköy gibi arkeolojik alanlarda kazılar başlatılmıştır (Zeren, 1981).

1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun kurulması, döneminde ve günümüzde ülkemiz koruma tarihi bakımından önemli bir adımdır. Kurul, artan imar faaliyetlerinin kültürel mirasımızı tahrip etmesinin önüne geçmeye ve aynı zamanda var olan yapıların restorasyon projelerinin hazırlanmasına yönelik olarak çalışmalar yürütmüştür. Ancak bu çalışmalar politik baskılar sonucu istenildiği şekilde yürütülememiştir.

1973 yılında 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun kabul edilmesiyle ülkemizde tarihi alanların bütüncül korunmasının yasal olarak önü açılmıştır. Alınan sit kararları kentlerin çok katmanlı niteliğini korumaya yöneliktir. Bununla birlikte sit kararları doğru şekilde belirlense de, uygulama sırasında sorunlar yaşanmış, siyasi baskılarla bu kararlar değiştirilmek istenmiştir (Karabağ, 2008).

Koruma olgusu ve içeriğinin genişlemesiyle 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun eksiklikleri ortaya çıkmış ve 1983 yılında 1710 sayılı yasa kaldırılarak, yerine 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kabul edilmiştir. Koruma kavramının kültürel, sosyal, tarihi ve ekonomik boyutlarıyla ortaya konduğu, dünya standartlarına daha yakın bu kanun günümüzde de yürürlüktedir. 1983 yılında 2863 sayılı kanunun kabulünün ardından 1987 yılında Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarının Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik yayınlanmıştır. Bu yönetmeliğin (h) bendinde bulunan tanımlar arkeolojik çalışmaların yer üstündeki kalıntılarla sınırlı kalmaması, yer altındaki potansiyel alanların da bilimsel çalışmalara konu edilmesine yöneliktir. Bunun yanında günümüze kadar olan süreçte potansiyel alanları içeren kapsamlı çalışmalar yapılmamıştır.

5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 27.07.2004 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 5226 sayılı kanun ile ülkemizde koruma alanındaki yasal düzenlemelerin uluslararası standartlara ulaşması hedeflenmiş, koruma alanında harcanmak üzere yeni finansal düzenlemeler yapılmış ve koruma, uygulama ve denetim bürolarının (KUDEB) kurulması amaçlanmıştır. Kent arkeolojisi ile doğrudan ilişkili olarak koruma çalışmalarında disiplinlerarası katılımın zorunlu duruma getirilmesi, kentin katmanlarının bütüncül olarak korunmasını ve arkeolojik değerlerin kent ile entegre olarak geleceğe aktarılmasını sağlamaya yöneliktir.

Görüldüğü gibi günümüzde Türkiye'de arkeolojik alanlara ilişkin yasal mevzuat 3386 ve 5226 sayılı yasalarla değişik 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 3194 Sayılı İmar Kanunu ile sağlanmaktadır. Bunun yanında

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer alan 37, 658 ve 702 sayılı ilke kararları da arkeolojik alanların korunmasında önemli rol oynamaktadır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 gün ve 658 sayılı Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları ilke kararı ile arkeolojik sit alanları 1., 2. ve 3. derece olmak üzere 3 kategoriye ayrılmış ve tanımları yapılmıştır. I. derece Arkeolojik Sit korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanları olarak, II. derece Arkeolojik Sit korunması gereken, ancak koruma ve kullanma koşulları koruma kurulları tarafından belirlenecek, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak sit alanları olarak ve III. derece Arkeolojik Sit koruma - kullanma kararları doğrultusunda yeni düzenlemelere izin verilebilecek arkeolojik alanlar olarak tanımlanmıştır.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 15.04.2005 gün ve 702 sayılı Kentsel Arkeolojik Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları ilke kararı ile kentsel arkeolojik sitler, arkeolojik sitlerle korunması gerekli kentsel dokuların birlikte bulunduğu, bütünlük arz etmesi sebebiyle özel planlama gerektiren alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu alanlarda, arkeolojik değerlerin bilimsel yöntemlerle açığa çıkarılması, onarılması ve sergilenmesi, sağlıklı ve kapsamlı arkeolojik envanterlemeye dayalı bütün ölçeklerdeki planlama çalışmalarının ivedilikle yapılmasına, bu planlar onanmadan, parsel ölçeğinde uygulamaya geçilmemesine karar verilmiştir. Bu karar alana gelecek işlevlerin uyumuna, günümüz koşullarının gerektirdiği altyapı hizmetlerinin proje aşamasında kültür katmanına zarar vermeyecek ve toprak kullanımını minimumda tutacak biçimde ele alınmasına, mevcut ve olası arkeolojik varlıkların korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak çözümler getirilmesi maddelerini de içermektedir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 10.04.2012 gün ve 37 sayılı Yerleşim Alanlarında; Mevcut Arkeolojik Sitlerin veya Daha Önceden Varlığı Bilinmeyen Ancak Yeni Yapılanma, Alt Yapı

Çalışmaları ya da Doğal Afetler Sonucu Ortaya Çıkan-Çıkarılan Kültür Varlıklarının Korunması ve Değerlendirilmesine İlişkin ilke kararında ülkemizde kentleşme hızının giderek ivme kazandığı; insan ihtiyaçlarına uygun fiziki mekanların çeşitlenerek arttığı ve başta büyük kentlerimiz olmak üzere tüm eski kentlerin çekirdek yapılarının bozulup dönüşmekte olduğu belirtilmektedir. Bu kentlerde mevcut alt yapının yetersiz kaldığı ve yeni ihtiyaçların bunlara eklenmesiyle (fiber optik kablo kanalları, doğalgaz iletim hatları, elektrik, su, telefon hatları, metro tünelleri vb.) modern yerleşmelerde, kent içinde sürekli altyapı için hafriyatlar yapılmaktadır. Bu nedenle, sit alanı ilan edilerek kontrollü yeni yapılanmaya açılan ve müzesi denetiminde temel hafriyatları ve sondajları yapılan alanlarda sıkça kültür varlıklarına rastlandığı, doğal afetler sonucu da (tektonik hareketler, seller, toprak kaymaları vb.) yeraltında bulunan kültür varlıklarının açığa çıkabildiği görülmektedir.

37 sayılı ilke kararı ile her ne şekilde olursa olsun sit alanı olarak ilan edilen ya da henüz ilan edilmemiş yerlerde Bakanlıkça yaptırılan uzun süreli bilimsel arkeolojik kazılar dışında, açığa çıkan-çıkarılan taşınmaz kültür varlıklarının bilimsel yöntemlerle araştırılması, kazılarının yapılması, temizlenmesi ve uygun koruma yöntemleriyle yerinde teşhir edilerek kent arkeolojisine kazandırılmasının uygun olduğuna, bu kültür varlıklarından, plan vermeyen, küçük boyutta olan ve yerinde korunmasına olanak bulunmayanların ilgili koruma bölge kurulunun kararıyla Bakanlığın uygun göreceği yere uzmanları denetiminde kaldırılabilmesine, ortaya çıkan-çıkarılan kültür varlıkları; plan veren ya da tanımlanabilen bir mimariye sahipse, ait olduğu dönemin özgünlüğünü yansıtıyorsa, antik kent dokusuna aitse veya kazılar sürdürüldükçe bitişik ve komşu parsellerde de yayılma gösterir nitelikteyse (istidadında ise), boyutlarına bakılmaksızın, uygun koruma yöntemleriyle yerinde teşhir edilmesine, bu kültür varlıkları özel mülkiyette ise kamu mülkiyetine geçirilmesinin sağlanmasına, kamu mülkiyetine geçirilemiyorsa tüm giderleri mülk sahibince karşılanmak üzere öncelikle bilimsel kazısı, korunması (projelendirme ve uygulama) ve yerinde teşhirinin sağlanmasına, ancak kamuya açık sergilenmesine yönelik düzenlemeler asıl amaç olmak üzere mülk sahibinin bu alanda yapmak istediği uygulamalara Bakanlığın izni ve koruma bölge kurulunun

uygun göreceği projeler kapsamında kültür varlıklarına zarar vermemek ve koruma kuramına aykırı olmamak koşuluyla izin verilebileceğine, izin kapsamında projeler üretilmeden önce, ilgili parsellerin proje alanı kapsamında plan tadilatının yaptırılmasının istenmesine ilişkin maddeler yer almaktadır.

Ülkemizde ve Dünya'da son dönemlerde kazı çalışmaları yapılan alanlarda koruma ve belgeleme düzenlemelerine ek olarak sunuma yönelik kararlar öne çıkmaktadır. Özellikle 702 ve 37 sayılı ilke kararı, çok katmanlı kentlerde kentsel arkeoloji uygulamalarına yön vermektedir. Türkiye'de çok katmanlı kent merkezlerinin korunmasına yönelik kabul edilen yasal düzenlemeler vardır. Ancak günümüzde kentsel arkeolojik verilerin durumuna bakıldığında, yasal mevzuatların bu alanları koruyamadığı görülmektedir. Bu durumun başlıca nedeni uygulanma ve denetlenme aşamalarında karşılaşılan sorunlardır.

Ülkemizde projelerin tasarım aşamasında mevcut ve potansiyel arkeolojik miras dikkate alınmamaktadır. Büyük veya küçük ölçekli inşaat yatırımları, metro, tüp geçit gibi ulaşım yatırımları, kentsel altyapı çalışmaları ve hatta kentlerin geleceğini etkileyen planlama ve sit kararları bile kent içindeki arkeolojik miras değerlendirilmeye katılmadan projelendirilmektedir. Bunun en büyük nedeni, kentlerde kapsamlı arkeolojik envanter çalışmalarının olmamasıdır. Uygulama aşamasında ortaya çıkan arkeolojik kalıntılar araştırma ve belgeleme çalışmaları yapılmadan ortadan kaldırılmış, kentin katmanlarının bütüncül olarak algılanma olanağı yok edilmiştir. Ülkemizde uygulama sırasında karşılaşılan kültür varlıklarının, yatırımcılar tarafından kasıtlı olarak ilgili kurumlara bilgilendirme yapılmadan yok edildiği durumlar da mevcuttur.

Süreç içerisinde ülkemizdeki aksine, Avrupa'da devlet kurumlarında, inşaat yatırımlarında ve toplumda kent içindeki arkeolojik mirasa verilen önemin artması ve bilinç oluşumuna bağlı olarak kentsel arkeoloji proje ve uygulamaları çoğalmıştır (Şekil 3.7-3.10). Bu proje ve uygulamaların niceliksel artışı yanısıra bütüncül korumanın benimsendiği, nitelikli projelerin artması daha önemlidir. Çok katmanlı kentlerde her katmana aynı düzeyde önemin verilip, beraber korunup sergilenmesi

projelerdeki asıl hedef olmalıdır. Bu projelerde kullanıcılar olarak kentlinin de söz sahibi olması, kent kimliği ve bilinci oluşması açısından önem kazanmaktadır.

Şekil 3.7 Atina kent merkezinde uygulama aşamasında ortaya çıkan kalıntıların sergilendiği alan

Şekil 3.8 Atina kent merkezinde uygulama aşamasında ortaya çıkan kalıntıların sergilendiği galeri ve bilgilendirme panosu

Şekil 3.9 Atina kent merkezinde yapı ile sergilenen arkeolojik kalıntılar

Şekil 3.10 Atina kent merkezinde şeffaf hacimler içinde kalıntıların korunması

3.2 Eski Foça'da Kazı, Koruma ve Planlama Çalışmaları

3.2.1 Eski Foça'da Arkeolojik Kazı Çalışmalarının Tarihsel Gelişimi

Eski Foça'da arkeolojik kazılar 1913 yılından günümüze üç ayrı dönemde gerçekleşmiştir. Bunlardan birinci dönem kazıları olarak adlandırılan kazı çalışmaları Fransız Arkeolog Felix Sartiaux tarafından, ikinci dönem kazıları Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal tarafından yapılmıştır. Günümüzde de devam eden üçüncü dönem kazıları, Prof. Dr. Ömer Özyiğit başkanlığında gerçekleştirilmektedir.

Birinci Dönem Kazıları

Foça'da ilk kazı çalışmaları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görev verilen Fransız arkeolog Felix Sartiaux tarafından 1913 yılında başlamıştır (Şekil 3.11). Çalışmalar 1913 yılının Eylül ve Ekim aylarında beş haftalık bir sürede gerçekleştirilmiştir. Sartiaux bu dönemde Foça'nın yaklaşık 20 km²lik alanının, 1/5000 ölçekli bir planını çizmiştir (Sartiaux, 1952).

Felix Sartiaux bu çalışmaları sırasında 15 ayrı alanda sondaj yapmıştır (Şekil 3.18). Bu alanlardan 14'ü Foça'da, biri Panaia Burnu'nda yer almaktadır. Sartiaux ilk olarak kentin güneyinde bulunan, Şeytan Hamamı adı ile bilinen kaya mezarında çalışmalar gerçekleştirmiştir. Mezarda temizlik çalışmaları yapılmış ve kayaya oyulan mezar ortaya çıkarılmıştır. Ancak mezar içinde iskelet veya eşya bulunmaması mezarın tarihi eser hırsızları tarafından soyulduğunu göstermektedir (Özyiğit, 1990).

Sartiaux'nun araştırmaları yarımadanın kıstak bölümünde devam etmiştir. Bu alanda 2, 3, 4 ve 5 numaralı sondajlar bulunmaktadır. Bu sondajlar ile 1860 yılında yıkılmış Ortaçağ surunun konumu ve yapım biçimi anlaşılmıştır. Sartiaux, Bakathanesi'nin Değirmen Tepesi olarak adlandırılan Değirmenli Tepe'nin kuzeybatısında da üç adet sondaj yapmıştır. 6, 7 ve 8 numaralı sondajlar Phokaia'nın antik dönem tiyatrosunu bulmak amacıyla yapılmıştır. 9 numaralı sondaj, Altın Mağarası olarak adlandırılan tepenin batısında ve 10 numaralı sondaj Maltepe'nin doğusunda, 12 numaralı sondaj Büyük Deniz'den 500 metre içeride ve Osmanlı Mezarlığı'nın güneybatısında yer almaktadır. 13 numaralı sondaj 12 numaralı sondaja çok yakın konumdadır. 14 numaralı sondajın ise konumu belirtilmemiştir (Özyiğit, 1990).

1913 yılı çalışmalarının tamamlanmasının ardından, 1914 yılındaki çalışmalar Türkler ve Rumlar arasındaki olaylar nedeniyle yarım kalmıştır. Kazılar 1920 yılının Ekim ayında yeniden başlamıştır (Şekil 3.12) (Özyiğit, 1990). Özyiğit (2003b), Sartiaux'nun bu çalışmalarının savaş yıllarına rastlandığından dolayı uzun süreli

olamadığını belirtmektedir. Sartiaux'nun çalışmaları ele geçen bulgulara yönelik kapsamlı bilgi verilmese de Foça'da gerçekleşen ilk arkeolojik kazılar olması nedeniyle önem taşımaktadır.

Şekil 3.11 1914 yılı Sartiaux kazılarından görünüm (Yiakoumis, 2010, s. 47)

Şekil 3.12 1920 yılı Ekim ayında Sartiaux ve iki yardımcısının in-situ durumundaki mozaikle birlikte görünümü (Yiakoumis, 2010, s. 68)

İkinci Dönem Kazıları

Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal başkanlığında 1952 yılında başlayan ikinci dönem kazıları 1955 yılına kadar aralıksız devam etmiştir. 1974 yılına kadar ise aralıklarla gerçekleşen bu kazılar sırasında Phokaia'da Arkaik Dönem ve Athena Tapınağı'na ait bulgular ortaya çıkarılmıştır (Akurgal, 1956).

Akurgal (1956), 1952 yılı Sonbaharı'nda İzmir Müzesi Müdürü Hakkı Gültekin'le yaptığı bir iki sondajdan sonra ve 1953 yılı Temmuz ayında da kazılara başladığını belirtmektedir. Akurgal'ın yaptığı kazılarda açmalar A, B, C, D, F ve H harfleri ile adlandırılmıştır (Şekil 3.19). Kazılar uzun bir aradan sonra 1970 yılında Prof. Dr. Ümit Serdaroglu tarafından Akurgal adına H açmasında tekrar başlamıştır (Özyiğit, 2003b).

Özyiğit (1992), hem Sartiaux'nun, hem de Akurgal'ın açmalarının büyük bölümünün üstünün beton yapılarla dolduğunu aktarmakta ve geçmiş dönem kazı çalışmaları hakkında söyle demektedir;

Akurgal tarafından yapılan kazılar, o zamanlar iyi tanımadığımız antik Phokaia hakkında bize oldukça bilgi sağlıyordu; ancak onlar da tam yeterli değildi ve daha da araştırılması gerekiyordu; bu nedenle kentteki çalışmalarımızı ve araştırmalarımızı yoğunlaştırdık; fakat Akurgal tarafından yapılan kazılar olmasaydı, Sartiaux'dan gelen bilgiler son derece yetersiz olduğu için bizi gereken sonuçlara ulaştıramayacaktı (Özyiğit, 2003b, s. 102).

Üçüncü Dönem Kazıları

Foça'da üçüncü dönem kazıları 1989 yılında başlamıştır ve günümüzde de devam etmektedir. Çalışmalar 1989, 1990, 1991 yıllarında bilimsel başkanlıklı kazı olarak yürütülmüştür. Özyiğit, üçüncü dönem kazılarının bir rastlantı sonucu başladığını söyler. 1989 yılında Foça'nın kuzeyinde, Roma Dönemi seramik çöplüğü alanında İzmir Müzesi tarafından sondaj kazılarına başlanmıştır. Ancak bu kazıların

amacı alanda arkeolojik kalıntıların varlığını saptamaktan çok, arsa sahibinin isteği üzerine sit alanının derecesini düşürmektir. Müze tarafından başlatılan bu kazılar, Özyiğit başkanlığında bilimsel başkanlıklı kazı olarak devam etmiştir (Özyiğit, 2003b).

Foça kazıları 1992 yılından başlayarak Prof. Dr. Ömer Özyiğit başkanlığında, katılımlı kazı olarak sürmektedir. 1997 ve 2003 yıllarında kazı Bakanlar Kurulu kararı ile kapatılmıştır. Özyiğit (1997) "kazı başkanının bilgisi dışında ve geçerli bir gerekçe gösterilmeksizin yıllar boyu süren bilimsel nitelikli bir kazının Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılması olayı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez meydana gelmiştir" demiştir (s. 49). 1989 yılından 2012 yılına, son dönem kazıların yapıldığı yerler, yapılma amaçları ve ele geçen bulgular haritalar üzerine aktarılmıştır (Şekil 3.20-3.23).

Son dönem kazılarının önemli bilimsel sonuçları şöyledir;

1. Phokaia'da Arkaik Dönem yerleşiminin ana kara üzerinde sur duvarlarıyla çevrili olarak bulunduğu anlaşılmıştır.
2. 1992 yılında Maltepe'de yapılan kazılar sonucu alanın bir höyük değil, bir tümülüs olduğu ortaya çıkmıştır (Şekil 3.13).
3. Maltepe Tümülüsü içinde Herodot'un söz ettiği kent duvarları bulunmuştur (Şekil 3.14). M.Ö. 590-580 yıllarına tarihlenen, uzunluğu 5 km'den fazla olan bu duvarların antik dünyanın en büyük yerleşmelerinden birini çevrelediği belirlenmiştir.
4. 1991 yılı kazılarında Phokaia'nın antik dönem tiyatrosu ortaya çıkarılmıştır (Şekil 3.15). Bu tiyatronun Anadolu'nun en eski tiyatrosu olduğu düşünülmektedir.
5. Athena Tapınağı'nın kuzey yamacında ve adalarda kayalara oyulmuş Kybele tapın alanları Phokaia'da Kybele kültürünün önemini vurgulamaktadır (Şekil 3.16).

6. Athena Tapınağı'nın podium duvarları ortaya çıkarılmıştır ve tapınağın yapım tarihi M.Ö. 6. yüzyıl başları olarak belirlenmiştir.

7. Phokaia'nın ilk yerleşim alanı, kentin güney yamaçları üzerinde bulunmuştur.

8. İlk yerleşim alanı sınırları içerisinde bulunan, M. Ö. 6. yüzyıl başlarına tarihlenen iki sunak yapısının Apollon ve Artemis ile ilgili olabileceği ortaya çıkmıştır.

9. Ceneviz Kalesi olarak bilinen Dış Kale'nin Ceneviz Kalesi olmadığı, bir Osmanlı Dönemi kalesi olduğu belirlenmiştir (Şekil 3.17).

10. 2000-2001 yıllarında Foça'ya 7 km uzaklıkta bulunan Pers Mezar Anıtı'nda kazı, restorasyon ve çevre düzenleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir (Özyiğit, 2012).

Şekil 3.13 Maltepe Tümlüsü genel görünümü

Şekil 3.14 1992 yılında ortaya çıkarılan Herodot Duvarı

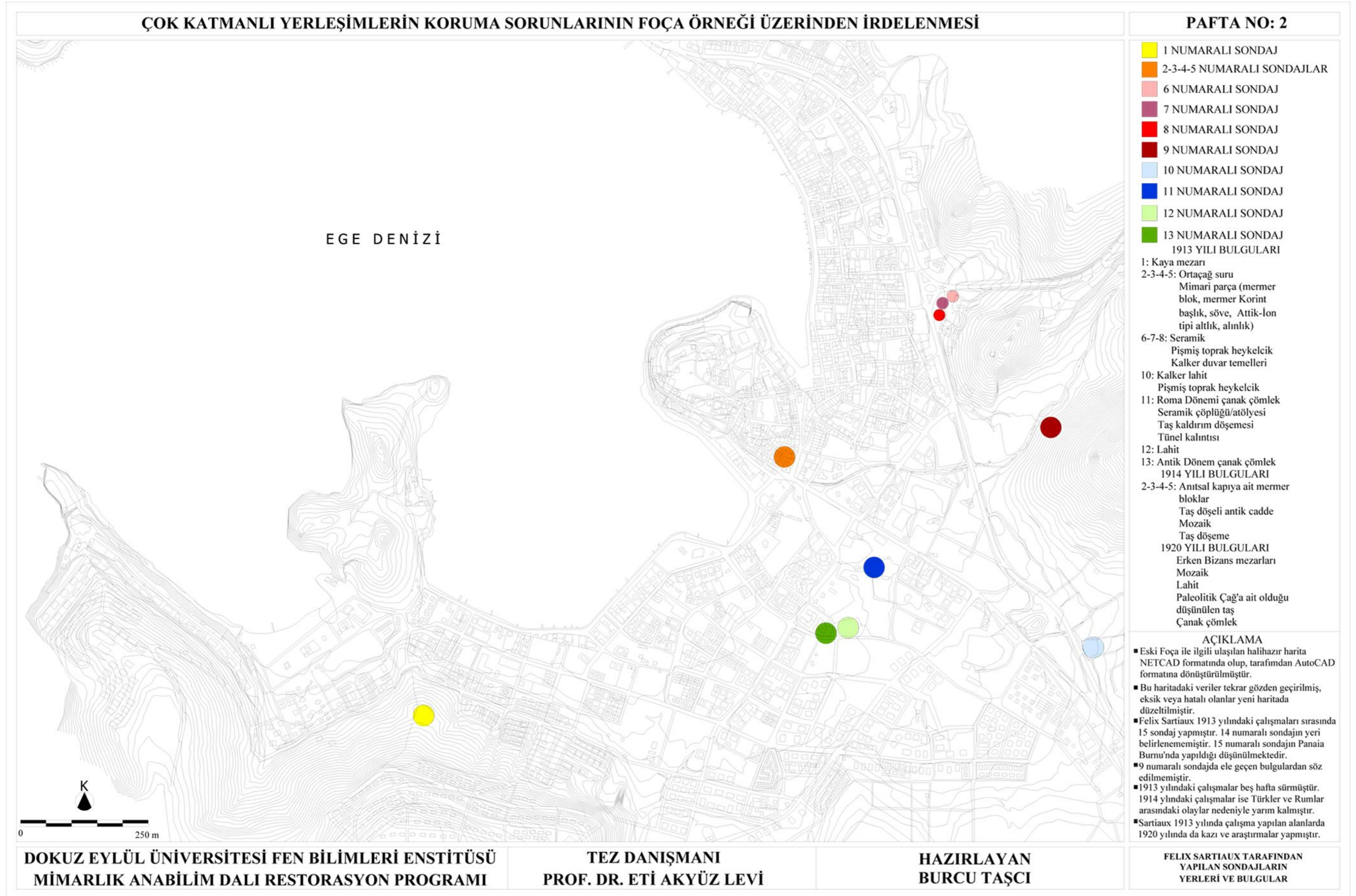
Şekil 3.15 Phokaia antik tiyatrosu oturma basamakları

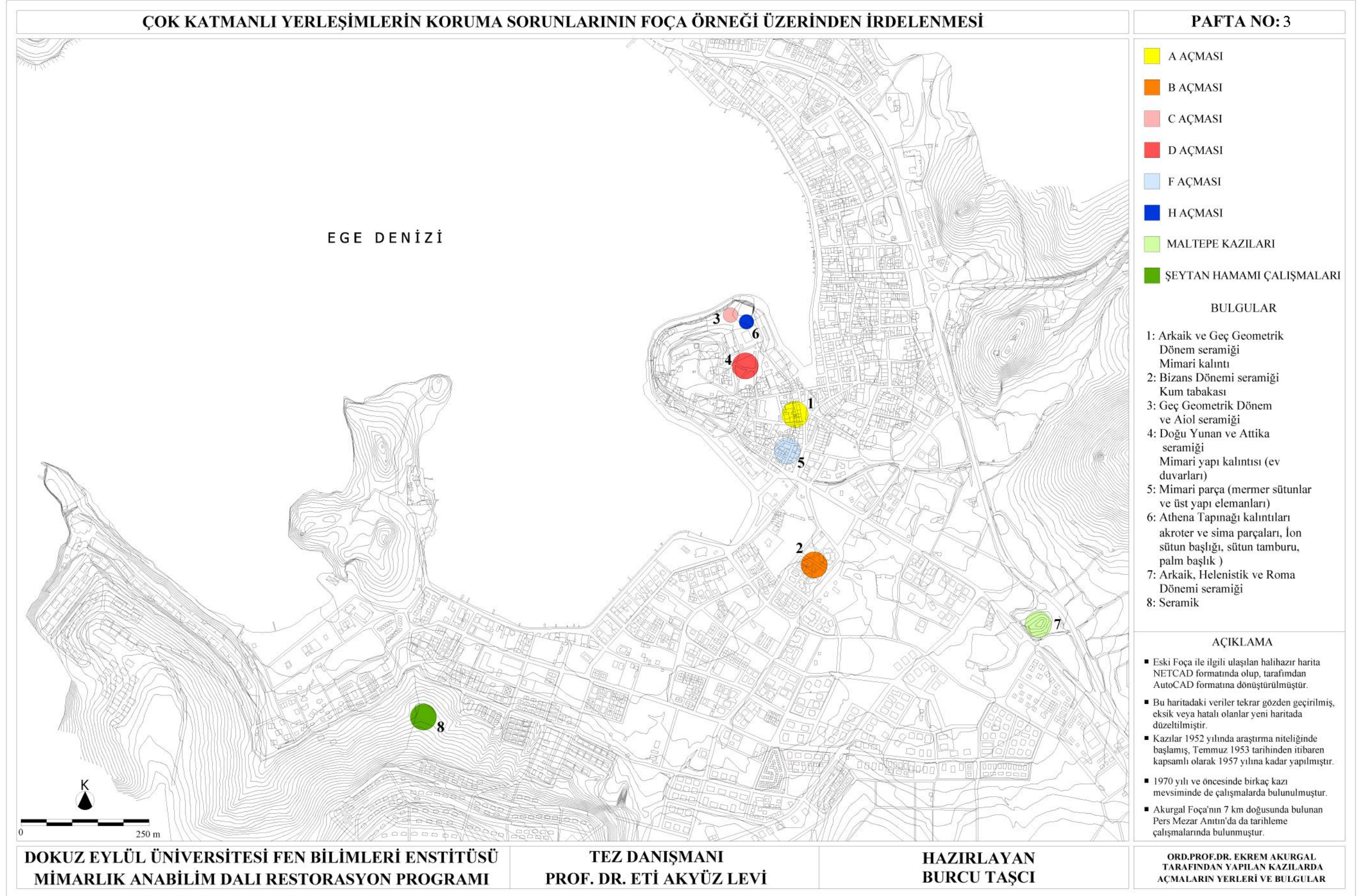
Şekil 3.16 Athena Tapınağı'nın kuzey yamacında Kybele Tapım Alanı

Şekil 3.17 Ceneviz Kalesi olarak bilinen ancak Osmanlı Dönemi'nde yapıldığı anlaşılan Dış Kale

Şekil 3.18 Felix Sartiaux tarafından yapılan kazıların yerleri

Şekil 3.19 Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal tarafından yapılan kazıların yerleri

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 4

AÇIKLAMA

- Eski Foça ile ilgili ulaşılan halihazır harita NETCAD formatında olup, tarafımdan AutoCAD formatına dönüştürülmüştür.
- Bu haritadaki veriler tekrar gözden geçirilmiş, eksik veya hatalı olanlar yeni haritada düzeltilmiştir.
- 1989, 1990, 1991 yıllarında Phokaia kazı çalışmaları bilimsel başkanlık kazı olarak yürütülmüştür. 1992 yılından itibaren katımlı kazı olarak devam etmiştir.
- 1997 ve 2003 yıllarında kazı kapanmıştır.
- 1990 yılında Foça'nın doğusundaki Altın Mağarası, Değirmenli Tepe ve Çifte Kayalar Tepesi'nde yapılan çalışmalar yüzey araştırmaları olarak gerçekleştirilmiştir.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

YILLARA GÖRE ÜÇÜNCÜ DÖNEM KAZI
ÇALIŞMALARININ GERÇEKLEŞTİRİLDİĞİ
ALANLAR

Şekil 3.20 Prof. Dr. Ömer Özyiğit tarafından yapılan kazıların yerleri

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 5

AÇIKLAMA

- Eski Foça ile ilgili ulaşılan halihazır harita NETCAD formatında olup, tarafımdan AutoCAD formatına dönüştürülmüştür.
- Bu haritadaki veriler tekrar gözden geçirilmiş, eksik veya hatalı olanlar yeni haritada düzeltilmiştir.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

ÜÇÜNCÜ DÖNEM KAZI
ÇALIŞMALARININ YAPILIŞ AMAÇLARI

Şekil 3.21 Üçüncü dönem kazı çalışmalarının yapılış amaçları

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 6

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

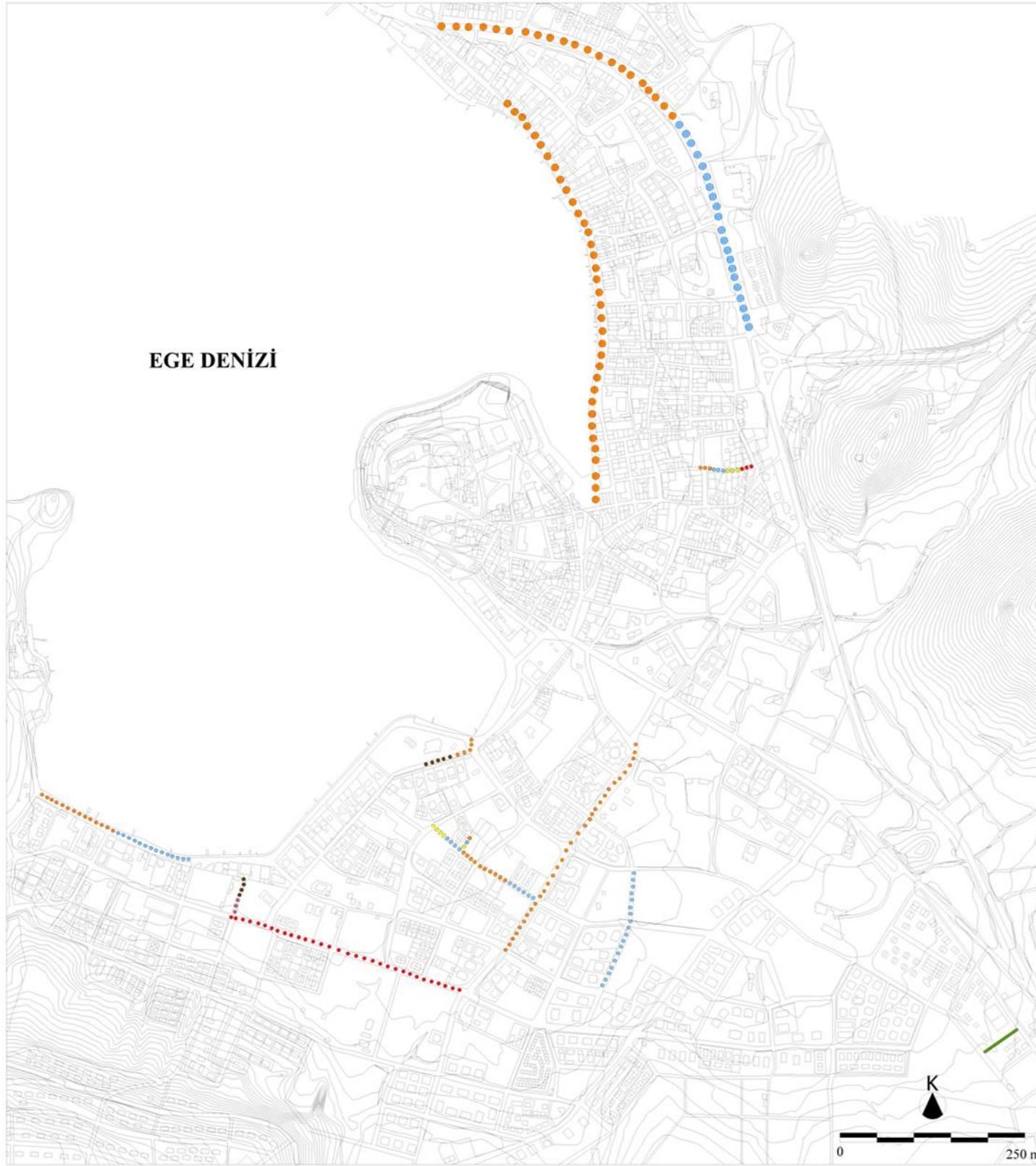
ÜÇÜNCÜ DÖNEM KAZI
ÇALIŞMALARINDA
ELE GEÇEN BULGULAR

Şekil 3.14 Üçüncü dönem kazı çalışmalarında ele geçen bulgular

Şekil 3.22 Üçüncü dönem kazı çalışmalarında ele geçen bulgular

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 7

Büyük Deniz Sahil Caddesi'nin günümüzdeki görünümü

16. Sokak'ın günümüzdeki görünümü

İzmir Müzesi denetiminde yapılan kanalizasyon kazılarında kullanılan pulpaş levhaları (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Foça Belediye Meydanı'nda İzmir Müzesi denetiminde yapılan kanalizasyon kazıları (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Küçük Deniz Sahil Caddesi (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Poyraz Caddesi'nin günümüzdeki görünümü

- Osmanlı Dönemi**
Seramik
- Bizans Dönemi**
Seramik
- Roma Dönemi**
Seramik
Seramik çöplüğü
Duvar kalıntısı
Seramik atölyeleri
Seramik atölyesi kil havuzu
- Helenistik Dönem**
Seramik
Duvar kalıntısı
Temel kalıntıları
Duvar kalıntıları
Künkler
Döşeme kalıntıları
Mimari yapı elemanı (saçak parçası)
- Klasik Dönem**
Seramik
Duvar kalıntısı
Ocak
Taş döşeme
Seramik atölyesi
- Arkaik Dönem**
Seramik
Taban kalıntıları

Foça'da 1998-2004 yılları arasında, modern yerleşimin gereksinimleri doğrultusunda pek çok alt yapı çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar sırasında yoğun arkeolojik katmanların bulunduğu, Antik Phokaia kentinin merkezi konumundaki alanlarda kültür varlıkları zarar görmüştür. Yapılan kazılarda Arkaik Dönemden Osmanlı Dönemine kadar yerleşim katmanları ortaya çıkarılmıştır.

1998 yılında geneli III. derece arkeolojik sit alanı olan Atatürk Mahallesi'nde, 1999 yılında antik kentin en güneyinde III. derece arkeolojik sit alanında, 2000-2001 yıllarında İzmir Arkeoloji Müzesi denetiminde Küçük Deniz Sahil Caddesi boyunca kanalizasyon kazıları yapılmıştır. 2004 yılında Atatürk Mahallesi'nde İzmir Arkeoloji Müzesi ve Foça Kazı Başkanlığı kontrolünde kanalizasyon kazıları yapılmıştır.

2000 yılında Mersinaki Caddesi üzerinde ve 98. Sokak üzerinde Tedaş kazıları yapılmıştır. 2000 yılında kentsel ve III. derece arkeolojik sit alanında Telekom kazıları yapılmıştır.

2004 yılında kentsel ve III. derece arkeolojik sit alanı olan Atatürk Mahallesi'nde, İzmir Arkeoloji Müzesi ve Foça Kazı Başkanlığı kontrolünde Tedaş kazıları gerçekleştirilmiştir.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

KANALİZASYON, TEDAŞ VE SU
KANALI KAZILARI

Şekil 3.23 Altyapı çalışmaları nedeniyle yapılan kazılar

3.2.2 Eski Foça'da Koruma ve Planlama Çalışmaları

3.2.2.1 Tarihsel Süreçte Planlama Çalışmaları

Foça'da planlama çalışmalarının tarihsel gelişimi incelendiğinde 1977-1980 yılları arasında İller Bankası İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Kültür Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve İzmir Metropolitan Nazım Plan Bürosu tarafından ortak hazırlanan plan, ilk imar planı sayılmaktadır. Bu imar planının hazırlanmasından önce 1965 yılında, Foça küçük bir kıyı kasabası niteliğindedir (Şekil 3.24 ve Şekil 3.25). 1980 yılında 1/25000, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli planlar onaylanmıştır. Bu planlarda gelişme bölgesi olarak günümüzde Denizkent'in de bulunduğu Büyük Deniz'in kuzeyinde kalan yamaçlar gösterilmiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.02.1977 gün ve A-348 kararı ile Foça'da ilk sit kararları alınmıştır. Kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanlarının, kapsamlı şekilde yapılan incelemelerden sonra saptanması önem taşımaktadır.

Şekil 3.24 1965 yılında Foça'nın genel görünümü (Foça Belediyesi arşivi)

Şekil 3.25 1965 yılında Foça'da konut dağılımı (Foça Belediyesi arşivi)

1980 yılı kent için yeni yapılaşma baskısının artmaya başladığı bir dönem olarak kabul edilebilir (Şekil 3.26). Özellikle Foça ile Yeni Foça arasındaki sahil yolunun 1983 yılında tamamlanmasının ardından, kıyı kesiminde arsalar değerlendirilmiş ve bu alanlar yeni yapılaşma baskısı altında kalmıştır. Günümüzde Eski Foça'da kıyı bandı ile birlikte iç bölgelerde de yoğun yapılaşma mevcuttur. Bu durum günümüze ulaşabilen geleneksel dokunun ve arkeolojik sit alanlarının algılanmasını da oldukça güç duruma getirmiştir.

Şekil 3.26 1980 yılında Foça (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 26.10.1984 gün ve 464 sayılı kararı yenilenen Nazım İmar Planı'nda 1977 yılında belirlenen sit sınırları dereceleri yeniden düzenlenmiştir. Tescil edilen tarihi yapıların büyük kısmı tescilden düşürülmüştür.

1988 yılında, 1980 yılı plan kararları revize edilmiştir. Bu revizyonun başlıca nedeni, 1/25000 ölçekli Foça-Yeni Foça Çevre Düzeni Planı'nın 1984 yılındaki düzenleme ile değişikliğe uğraması olarak gösterilmiştir. Bu planda yer alan önemli kararlardan bazıları; yeni gelişme konut alanlarının belirlenmesi, artan turizm nedeniyle kıyı kesiminde turizm alanları oluşturulması, kentsel sit alanı içindeki yeni yapılaşmalarda yapı yüksekliğinin 6.50 metreden 9.50 metreye yükseltilmesi ve özellikle III. derece arkeolojik ve doğal sit alanlarında ek gelişme konut alanlarının oluşturulması sayılabilir (T.C. Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, 1992). Şenol (2004), bu dönemde kent içinde yeni yapılaşma alanlarının kıyı şeridinin arkasında sürdüğünü, tüm kısıtlamalara karşın, kentin kuzey yamaçlarındaki yapılaşmanın da arttığını belirtmektedir.

Foça, 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9. maddesine göre 21.11.1990 tarihinde yöredeki doğal güzellikleri, tarihi ve doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel kaynakları, biyolojik çeşitliliği, sualtı, su üstü canlı ve cansız varlıkları korumak ve bu değerlerin gelecek nesillere aktararak, sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde bölgenin ekonomik gelişmesini sağlamak ve çevre bilincini artırmak amacıyla Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmiştir (Şekil 3.27 ve Şekil 3.28). Akdeniz fokunun korunması amacıyla 1990 yılında ilan edilen sınırlar 2007 yılında genişletilmiştir. Foça'da 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı 10.04.1991 tarihinde Özel Çevre Koruma Kurumu tarafından onaylanmıştır. Ancak İzmir II. İdare Mahkemesi'nde 1992/395 esas numaralı açılan dava sonucu plan iptal edilmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011).

Şekil 3.27 1990 yılında Foça (Şenol, 2004, s. 35)

Şekil 3.28 1991 yılında Foça (Şenol, 2004, s. 34)

Şekil 3.29 1991 yılında kentin güneyinde yeni yapılaşma alanları (Şenol, 2004, s. 33)

Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi Revizyon İmar Planı'nın hedefleri arasında arkeolojik ve kentsel tarihi değerlerin sürekliliğinin sağlanması, kent içinde konut gelişiminin siluet ve topografyayla ilişkili olarak yönlendirilmesi, turizmin gelişmesi

ve ikinci konut olgusunun sınırlandırılması yer almaktadır (T.C. Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı, 1992). Özyiğit (1992), Özel Çevre Koruma Bölgesi Revizyon İmar Planı'nın modern Foça ve antik Phokaia kenti kalıntılarını korumaktan çok, yok etmeye yönelik olduğunu belirtmektedir (Şekil 3.29, Şekil 3.30 ve Şekil 3.31).

1994 yılında Foça'da Geçiş Dönemi Yapılaşma Koşul ve Şartları belirlenmiştir. Şenol (2004), bu dönemde alınan yanlış kararlar yüzünden ikincil konutların sayısının arttığından, doğal alanların zarar gördüğünden ve özellikle denizin kirlenmeye başladığından söz etmektedir.

1991 yılında Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı'nın iptal edilmesinden sonra, İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu 12.03.1994 tarih ve 4968 sayılı karar ile planın iki ayrı etap olarak, Foça Belediyesi ve İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Müdürlüğü işbirliği ile hazırlanması gerektiğini öngörmüştür. I. Etap Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 25.12.1997 tarih ve 6982 sayılı Kurul Kararı ile onaylanmıştır. 20.05.1998 tarihinde de Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nca uygun görülmüştür. Yasal süreçte plana yapılan itirazlar değerlendirilmiş ve 01.02.1999 tarihinde Foça I. Etap Koruma Amaçlı İmar Planı değişikliği kesinleşmiştir. Kentsel sit, kentsel sit-arkeolojik sit, kentsel ve III. derece arkeolojik sit alanlarını kapsayan 1/1000 ölçekli Foça 2. Etap Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planları ise henüz onaylanmamıştır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011).

Görüldüğü gibi Foça'da 1970'li yılların sonunda başlayan planlama süreci günümüze kadar yoğun değişimler geçirerek sürmüştür. Planlama kararları var olmasına karşın uygulama sırasında bu kararlara uyulmadığı ve kentin tarihi, doğal ve arkeolojik değerlerinin yoğun şekilde tahrip edildiği görülmektedir. Özellikle kaçak yapılaşmalar, sit derecelerinin düşürülmesiyle imara açılan alanlar, arkeolojik envanter çalışmalarının bulunmamasına bağlı olarak temel çalışmalarında ortaya çıkan arkeolojik mirasın tahrip edilmesi, yeni yapılaşma alanlarında gabarilere

uyulmaması sonucu kent silüetinin bozulması gibi olumsuz sonuçlarla karşılaşmıştır. Planlama çalışmaları kentin koruma ve gelişme sürecinde dengeyi sağlayamamış, yer altında ve yer üstündeki kültürel mirasın yok olmasına neden olmuştur.

Şekil 3.30 1993 yılında Foça (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Şekil 3.31 1990'lı yılların başında Foça (Özyiğit, 2012b)

3.2.2.2 Kentteki Sit Sınırları ve Bu Bağlamdaki Değişiklikler

Ülkemizin sahip olduğu kültürel miras ve doğal güzellikler sanayileşmenin başladığı 1960'lı yıllara kadar ciddi zararlar görmeden korunmuştur. Özellikle arkeolojik miras geleneksel yapım sistemlerinin derin temeller içermemesine bağlı olarak yer altında varlığını sürdürmüştür.

Arkeolojik ve mimari mirasımızın yok olmaya başladığı süreç, yurt dışına kaçırmak amacıyla arkeolojik alanların zarar görmesi ile başlamıştır. Cumhuriyet öncesi dönemde 1869 yılında yürürlüğe giren Asar-ı Attika Nizamnamesi, yabancı araştırmacıların çalışmalarını izne bağlamak ve kazılardan ele geçen bulguların yurt dışına çıkarılmasını yasaklamak amaçlı olsa da, o dönemde bu durumun önüne geçilememiştir.

Yeni düzenlemeler ile yurtdışına kaçırılan eserlerin önüne geçilmiştir; ancak kültürel mirasımızın yok oluş süreci sit kararlarına rağmen yapılaşma izinlerinin verilmesi ile hızlanmıştır. Ülkemizde özellikle mimari ve arkeolojik mirasımıza en büyük tahribatın yapıldığı zaman 1983 yılında başlayıp günümüzde de devam eden süreçtir. Yasal mevzuat açısından büyük sorunlar var olmamasına karşın, uygulama ve denetleme aşamalarındaki eksiklikler pek çok kentimizin kimliksiz, yeşil dokudan yoksun beton yığınları durumuna gelmesine neden olmuştur.

Türkiye'de 1951 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) kurulmuştur. GEEAYK kurulduğu tarihten 1983 yılına kadar sit alanlarını belirleyen ve korunmasını sağlayan bir kurum olmuştur. Ancak 1973 yılından sonra kurum üzerindeki politik baskı artmıştır ve bu durum da kararları olumsuz yönde etkilemiştir.

Arkeolojik, tarihi ve doğal sit kavramlarının ilk kez yasal düzenlemelerde yer almasının sağladığı olanaklarla Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, 1973-1982 yılları arasında 100 tanesi kentsel alanda konumlanan 417 sit alanı belirlemiştir (Ahunbay, 1996).

Foça'da ilk sit kararları Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 12.02.1977 gün ve A-348 kararı ile alınmıştır. Özyiğit (1992), Foça ile ilgili alınan ilk sit kararlarının, eksiklikler içerse de günümüze kadar alınmış en doğru kararlar olduğunu savunmaktadır. Bilgin (1992), bu kararlar sonucu Kaleiçi'nde yer alan Osmanlı dönemi sivil mimarlık örneklerinin yok olmaya başladığını belirtmektedir.

Foça'da bu dönemde yaşanan depremler ve sonrasında alınan kurul kararları da Foça'da sivil mimarlık örneklerinin günümüze ulaşamamasının nedenlerindendir. Akın (1990), 1979 yılı depreminde Eski Foça'da 24 binanın ağır hasar gördüğünü, Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından yıkılmasına ve 2. grup sit alanı uygulamasına göre yeniden yapılmasına karar verildiğini yazmaktadır. 85 tane orta derece hasar görmüş yapının onarılmasına karar verilmiştir. 1982 yılı depreminde ise ağır hasar gören 74 yapı boşaltılmıştır.

1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun adı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu olmuştur. Bölgelerden sorumlu olarak da Bölge Kurulları kurulmuştur. Bu kurullar yetki olarak Yüksek Kurul'un aldığı kararlara göre hareket etmektedir. Bu durumda politika ve oy kaygısı artarak devam etmiş, kurullar bağımsızlıklarını yitirmişlerdir. Bunun sonucunda 1983-1987 yılları arasında alınan sitten düşürme kararları ile Foça gibi pek çok yerleşimde özellikle arkeolojik miras yok olmuş, bu alanlara betonarme niteliksiz yapılar yapılmıştır.

Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu 26.10.1984 gün ve 464 sayılı karar ile Foça'daki sit alanları ve tescilli yapıların yeniden incelenmesini istemiştir. Bu kararın sonucu olarak 1980 yılı Koruma İmar Planı'nda tescilli kabul edilen yapılardan Eski Foça'da 65, Yeni Foça'da 64 yapı tescilden düşürülmüştür. Sonuçta Foça'da Osmanlı dönemi yapı katı büyük ölçüde yok olmuş, sivil mimarlık örnekleri yıkılmıştır. Bilgin (1992), o dönemde pek çok tarihi yapı sahibinin belediyeden gelen anons üzerine, ileride yeni yapı sahibi olamam korkusu ile kendi

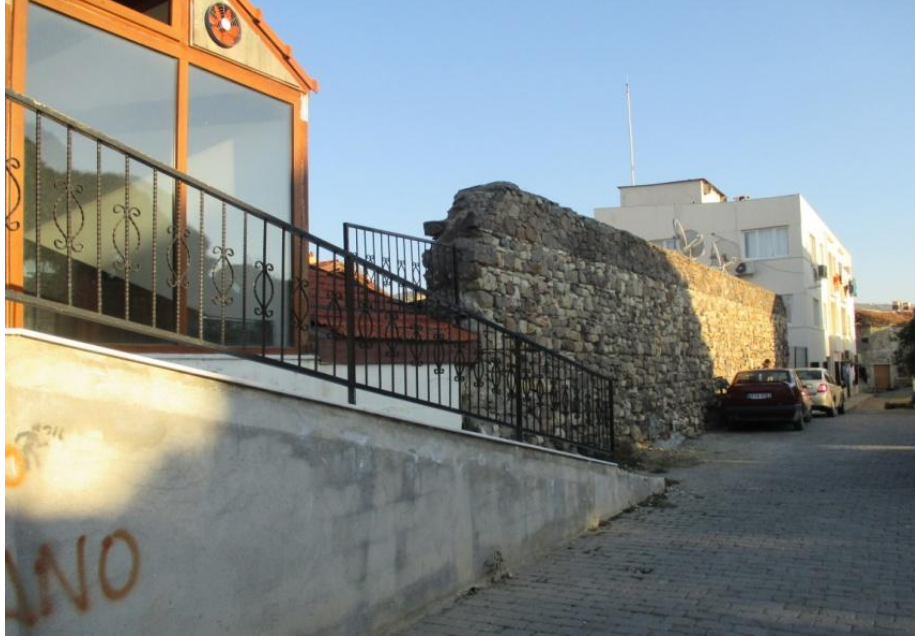
evlerini yıktıklarını yazmaktadır. Karatosun (2003), 19. yüzyılda dört adet olduğu bilinen tuz depolarından ikisinin 1982 yılı öncesinde yıkıldığını belirtmektedir.

1984 yılında alınan karar ile Foça'da I. derece arkeolojik sit alanlarının sınırları daraltılmış ve III. derece arkeolojik sit alanı kavramı yaratılmıştır. Akurgal (1992), III. derece arkeolojik sit biçimindeki sınıflandırmanın doğru bir karar olmadığından, bir eseri III. derece diye tanımlamanın eserin değerini en baştan düşürmek olduğundan söz etmektedir. 1986 - 1990 yılları arasında turizmin etkisiyle artan ikinci konut talebi ve bu kararlar doğrultusunda Foça'da yapılaşmanın önü açılmıştır. Bu dönemde ikincil konut inşaatlarının temel kazıları ile modern Foça yerleşimi altındaki antik Phokaia kentine geri dönüşü olanaksız zararlar verilmiştir.

Küçük Deniz Limanı'nda bulunan tuz deposu da 1984 yılında I. derece arkeolojik sit alanı içinde yer almaktadır. Koruma Kurulu tarafından mevcut kalıntıların korunarak, yeni otel yapısının yapılması kararı alındığı tarihlerde Tuzhan'ın mevcut taş duvarlarının tümüyle yıkıldığı, yeni inşaata ait betonarme temeller atıldığı tespit edilmiştir. Yasal süreç devam etmiş, ancak Foça ticari hayatının en önemli tanıklarından Tuzhan yok olmuştur (Karatosun, 2008). Günümüzde bu alanda bir otel ve kent silüeti ile uyumsuz bir pasaj yapısı bulunmaktadır. Pasajın batı cephesinde Tuzhan'a ait bir taş duvar kalıntısı vardır (Şekil 3.32 ve Şekil 3.33). Bu durum da yasal mevzuatın tek başına kültürel mirasımızı korumaya yetmediğinin göstergesidir.

1984 yılı kararlarına göre Foça'da I. derece arkeolojik sit alanları; antik yarımada, sağlık merkezi arkasındaki nekropol alanı, doğudaki kayalıklar, Maltepe Höyüğü, Şeytan Hamamı ve Ceneviz Kalesi (günümüzde bu kalenin Ceneviz Kalesi olmadığı, Osmanlı Döneminde yapılan Dış Kale olduğu anlaşılmıştır) olarak dokuz bölge ile sınırlandırılmıştır. Bu alanlarda yapılaşma izninin olmadığı ve mevcut yapıların süreç içerisinde yıkılarak hazine arazilerine taşınabilecekleri kararı alınmıştır. Belirlenen III. derece arkeolojik sit alanları ise, Küçük Deniz ve Büyük Denizi bağlayan caddenin doğusunda kalan, yolun iki yanındaki araziler olarak

belirlenmiştir. Bu alanlarda kazı ve sondaj çalışmaları sonrası kontrollü şekilde yapılaşmaya izin verilmiştir.

Şekil 3.32 Tuzhan'dan günümüze ulaşan duvar kalıntısı

Şekil 3.33 Tuzhan yerine yapılan yapının inşaatından görünüm (Foça Kazı Başkanlığı arşivi)

1985 yılında sit alanı sınırları revizyon geçirmiştir. Bu revizyonda yarımada'nın güneydoğusunda kalan III. derece arkeolojik sit alanının bir bölümü I. derece arkeolojik sit alanına dönüştürülmüştür.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun Arkeolojik Sit Alanlarında Korumaya Yönelik Geçerli Koşullar'a ilişkin 04.03.1988 gün ve 6 sayılı ilke kararı arkeolojik siteleri eski bir medeniyetin kalıntılarının bulunduğu yer olarak tanımlayarak, taşıdıkları önem ve özelliklere göre üç farklı dereceye ayrılmış, her farklı derece sit alanı için koruma ve kullanma koşulları tanımlanmıştır. Ancak bu karar Foça'da sit alanı sınırlarının çeşitli nedenlerle sürekli olarak değiştirilmesinin, küçültülmesinin ve derecelerinin düşürülmesinin önüne geçememiştir.

Foça'da koruma anlayışı 1990 yılının Ağustos ayında Yeni Hükümet Konağı'nın temel kazıları sırasında ortaya çıkan kalıntıların iş makineleri ile yok edilmeye çalışılması ile değişmeye başlamıştır. Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal'ın konuya dikkat çekmesi sonucu halk tepkisini ortaya koymuş ve Foça Belediyesi'nin katkılarıyla söz konusu alan çevresiyle ve altında arkeolojik kalıntılar bulunan Osmanlı Mezarlığı ile birlikte I. derece arkeolojik sit alanı kapsamına alınmıştır (Özyiğit, 1992).

1990 yılında Foça'nın Özel Çevre Koruma Bölgesi ilan edilmesinden sonra 1991 Revizyon İmar Planı'nın hedefleri arasında "arkeolojik ve kentsel tarihi değerlerin sürekliliğinin sağlanması" maddesi yer almasına karşın, bu dönemde alınan kurul kararları kentsel, doğal ve arkeolojik sit alanlarında yeni yapı yapılmasını teşvik eder şekilde olmuştur. 1990 yılında Yeni Hükümet Konağı yapımı, Tuzhan'ın kalıntılarının bulunduğu alanda otel inşaatı bu yapılaşma faaliyetlerine örnektir. Değirmenli Tepe ve yamaçları da 1991 yılında antik tiyatronun bulunması ile yapılaşma tehlikesinden kurtulmuştur. Bu alanın I. derece arkeolojik sit alanı iken doğal sit alanına dönüştürülüp, ikincil konut yapımına açılacağı bilinmektedir.

Özyiğit (1991) bu durumu "1991 yılı çalışmalarımızı sözü edilen Değirmenli Tepe'nin kuzeybatı yamacında gerçekleştirmemizin asıl nedeni, Sartiaux'nun sondajlarının başarısız kalmasına karşın, bu yamacın Phokaia'nın tiyatrosu olması gerektiği inancını taşımamız ve daha da önemlisi bu alanın parsellenerek imara açılmış bulunmasıydı. Biz burada 1991 yılı çalışmalarını gerçekleştirmemiş olsaydık, Phokaia'nın bir tiyatrosu ve Anadolu'nun en eski tiyatrosunun Foça'da olduğu bilinemeyecek, antik tiyatro ikinci konutların beton temellerinin yapımı

sırasında yok olup gidecekti. Bu denli eski bir tiyatronun kıl payı kurtarılması, büyük şanstır. Ne yazık ki Phokaia'nın diğer alanları için durum böyle olmamıştır" şeklinde açıklamıştır (s. 2).

1993 yılında Eski Foça'da sit sınırları genişletilmiştir. Yarımada'nın surları ve Athena Tapınağı'nı da içine alan büyük kısmı I. derece arkeolojik sit alanı şeklinde kalmıştır. Yarımada'nın geri kalan bölümü, Küçük Deniz sahilinin bir kısmı ve Mersinaki Caddesi arasında kalan bölge kentsel arkeolojik sit alanı şeklini almıştır. Büyük Deniz Sahil Caddesi ve Küçük Deniz Caddesi'nin kuzey bölümü de kentsel ve III. derece arkeolojik sit durumundadır. Kentsel arkeolojik sit alanı ile sınırlanan Maltepe Tümülüsü ve Osmanlı Mezarlığı'nın da içinde bulunduğu alan I. derece arkeolojik sit alanı olmuştur. Değirmen Tepe, Altın Mağarası Tepesi ve Çifte Kayalar Tepesi I. derece arkeolojik ve I. derece doğal sit şeklini almıştır. III. derece arkeolojik sit alanı kentin güney yamaçlarına doğru genişlemiştir. Kentin kuzeyinde Küçük Deniz Sahil Caddesi'nin arka kısmı da III. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir.

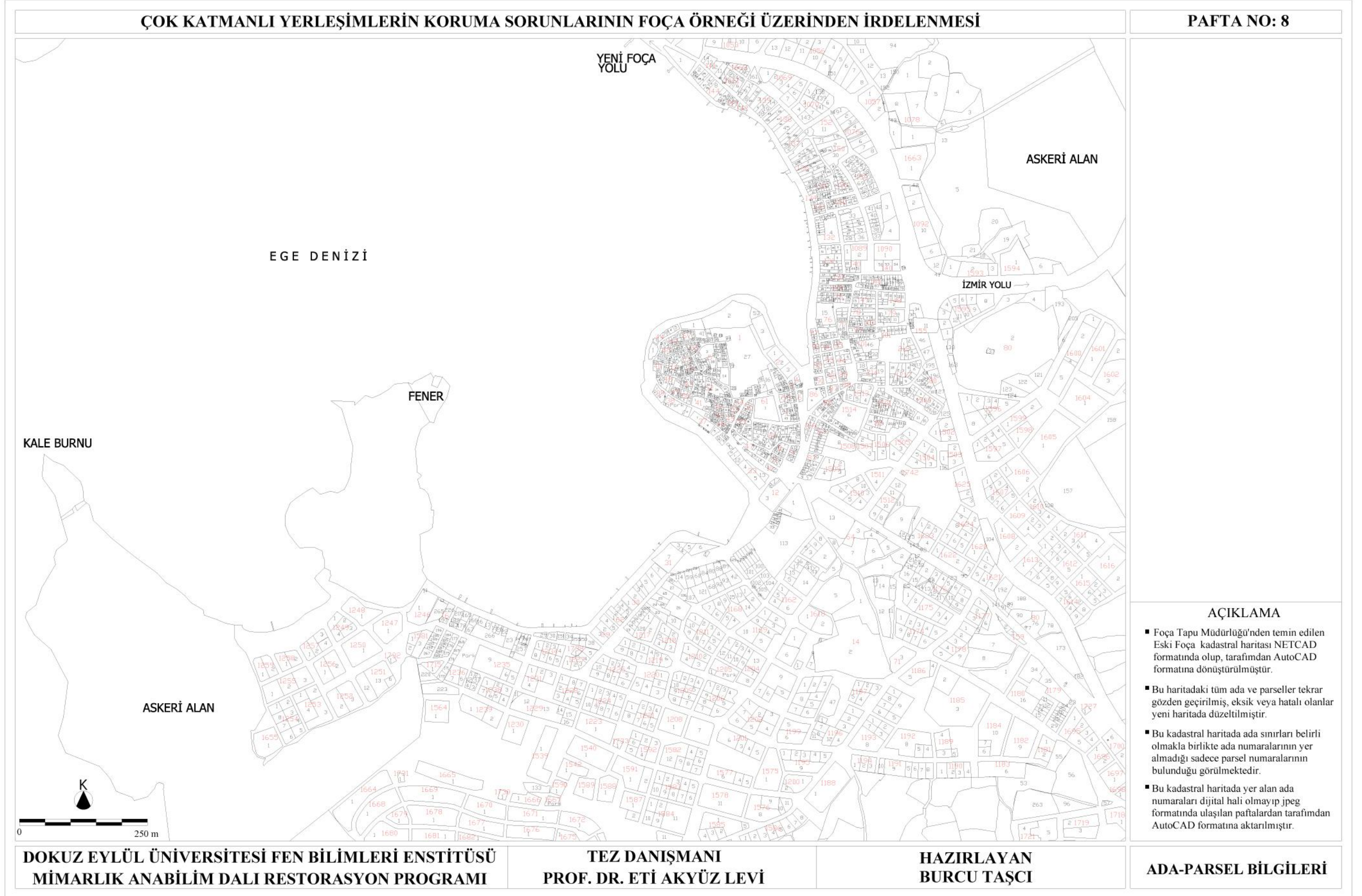
Bu dönemde 1777 ada, 2 parsel ve 1178 ada, 1, 2 parselde sit sınırlarının genişletilmesiyle ilgili ilginç bir olay yaşanmıştır. Bu alanlar İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.07.1992 gün ve 3875 sayılı kararıyla III. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Ancak kurulun Foça'da arkeolojik sit alanlarının genişletilmesiyle ilgili 09.09.1993 gün ve 4685 sayılı karar ekinde haritanın sit alanı olarak boyanması unutulmuştur. Bunun üzerine yetkililer alanların sitten düştüğünü düşünmüş, Foça Belediyesi de 10.03.1994 tarihinden itibaren bu alanlarda çok sayıda inşaat ruhsatı vermiştir. Konu kurul toplantılarında görüşülmüş, fakat karara bağlanamamıştır. 24.03.1994 tarihli toplantıda alanın III. derece arkeolojik sit alanı olduğu kararı alınmış, ancak karar belediyenin itirazı üzerine iptal edilmiştir. İptal kararına rağmen "İzmir Arkeoloji Müzesi ve Phokaia Kazı Başkanlığı sorumluluğunda sondajlar gerçekleştirilmeden herhangi bir inşai ve fiziki müdahalede bulunulmaması gerektiği" ilgili kurumlara bildirilmiştir. Bu kararın ardından 22.04.1994 -24.04.1994 tarihleri arasında geceleri inşaat faaliyetleri

sürdürülmüş ve yapıların subasmanları bitirilmiştir. Alanlar kurulun 29.04.1994 gün ve 5015 sayılı kararıyla yeniden III. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir.

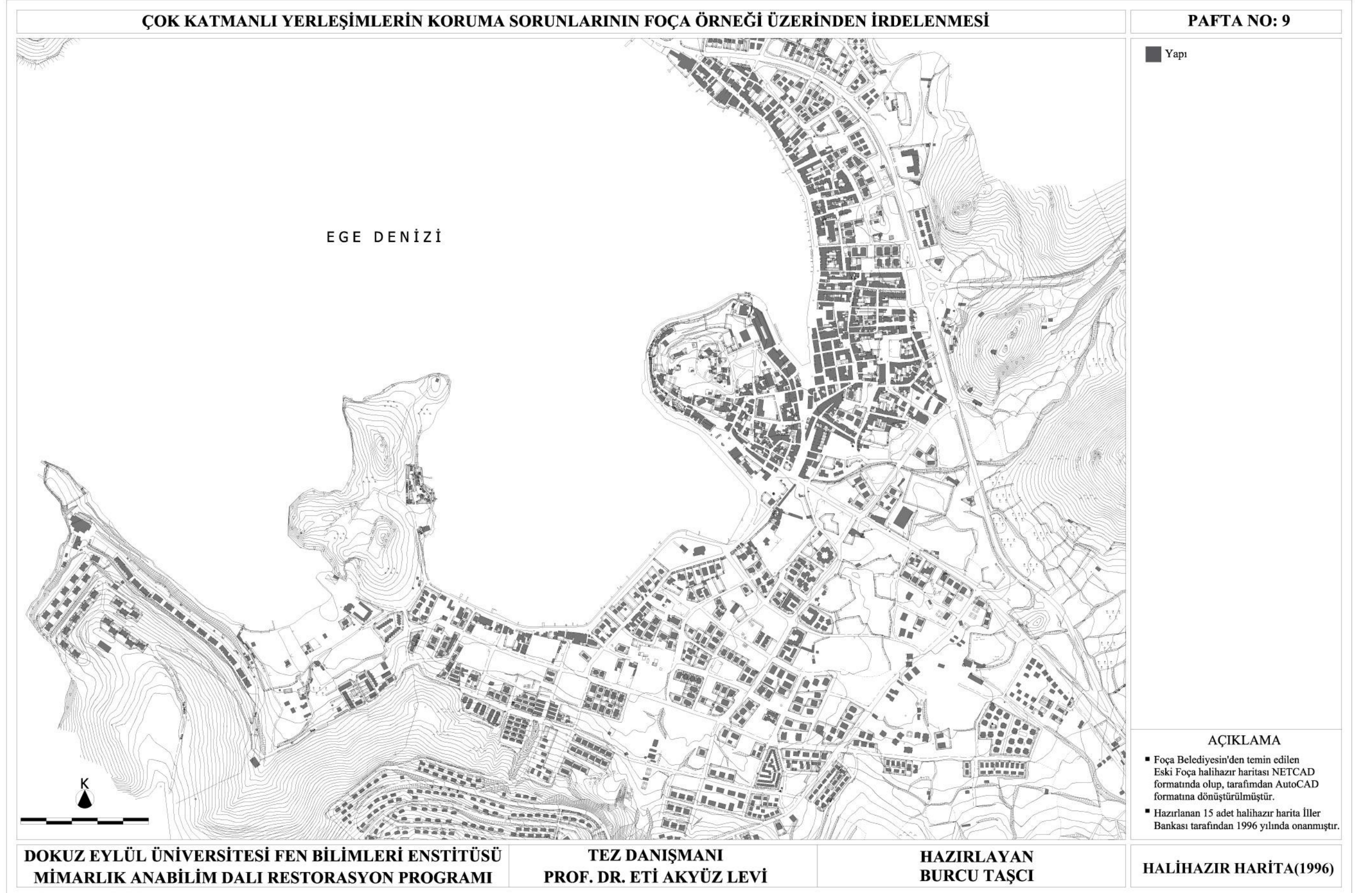
10.05.1994 tarihinde Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından bilimsel nitelikli kazılara başlanmıştır. Yapılan kazılarda çok sayıda bulguya ulaşılmıştır, ancak maddi desteğin kesilmesi sonucu kazılar durdurulmuştur. Bu durdurulma evresinde koruma kurulu kararı olmaksızın bazı müteahhitler subasman üzerine birinci kat inşasına devam etmişlerdir. Alan 30.06.1994 gün 5185 sayılı karar ile I. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. Bu kararın alındığı gün Foça Belediyesi birinci kat inşaatlarını yıkmıştır. Günümüzde alanda bu inşaatlara ait subasmanlar bulunmaktadır (Özyiğit, 1995).

Foça'da ilk sit kararlarının belirlendiği 1977 yılından günümüze pek çok kez sit sınırları değişmiştir (Şekil 3.34-3.37). Sit sınırlarındaki değişim kenti korumaya yönelik değil, aksine yeni yapılaşmanın önünü açacak şekilde olmuştur. Bu durum ülkemizde ve kentte tutarlı bir koruma anlayışının yerleşmediğinin kanıtıdır.

Yerel yönetimlerin korumaya bakış açısı ve oy kaygısı Foça'da sit sınırlarının değişmesinde etken olmuştur. Yerel yönetimlerce kaçak yapılara göz yumulması, değeri artan alanlarda rant amacıyla derecelerin düşürülmesi, temel kazıları sırasında arkeolojik eserlere gereken duyarlılığın gösterilmeyip alanın derecesinin düşürülme çabaları kentin arkeolojik mirasını yok etmiştir.

Şekil 3.34 Eski Foça ada-parcel bilgileri

Şekil 3.35 1996 yılı Eski Foça halihazır haritası

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ**PAFTA NO: 10**

■ Yapı

AÇIKLAMA

- Eski Foça ile ilgili ulaşılan halihazır harita NETCAD formatında olup, tarafımdan AutoCAD formatına dönüştürülmüştür.
- Kadastral harita, 1996 yılı halihazır haritası ve alan çalışmalarına dayanarak bu haritadaki veriler tekrar gözden geçirilmiş, eksik veya hatalı olanlar tarafımdan düzeltilmiştir.

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI****TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ****HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI****HALİHAZIR HARİTA(2014)**

Şekil 3.36 2004 yılı Eski Foça halihazır haritası

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 11

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ**

**HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI**

**SİT SINIRLARININ YILLARA GÖRE
DEĞİŞİMİ**

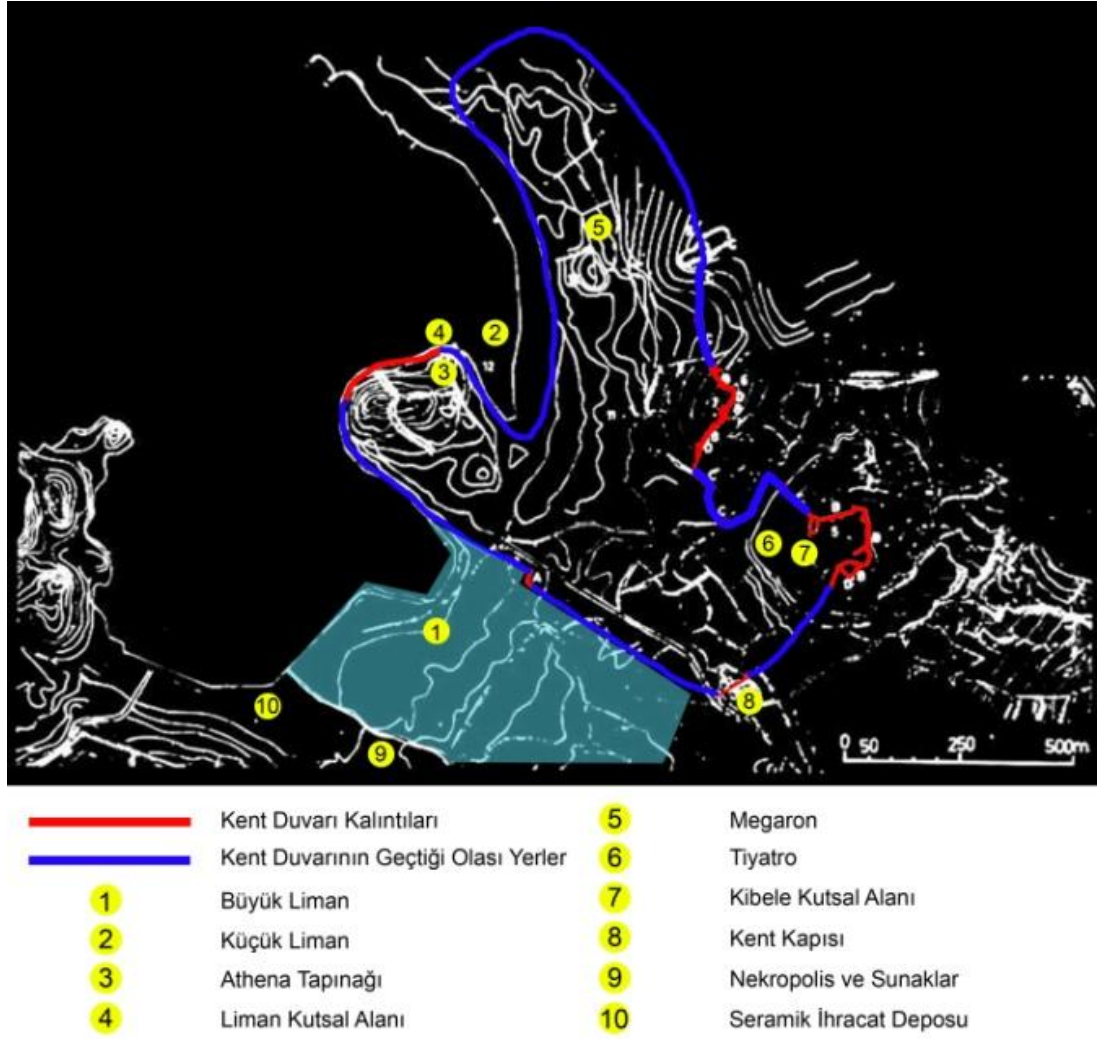
Şekil 3.37 Yıllara göre Eski Foça'da sit sınırlarındaki değişim

3.2.2.3 Tarihsel Süreçte Kent Haritaları

Antik dönem öncesi kentin fiziksel durumuna ilişkin detaylı bir bilgi yoktur. İlk kurulduğu alanın kentin güneyindeki yamaç üzerinde olduğu bilinmektedir. Kazılarda ele geçen bulgulara göre bu alandaki megaronların sur duvarı niteliğinde bir koruma duvarı ile çevrili olabileceği düşünülmektedir. Bu dönemde tapım yeri olarak da günümüzde Athena Tapınağı'nın bulunduğu kayalık alanın kullanıldığı bilinmektedir. Sonraki dönemlerde kent yarımadaının doğusuna doğru gelişmeye başlamıştır.

Antik Dönemde kentin en büyük sınırlarına ulaştığı Arkaik Dönemde Phokaia Herodot'un söz ettiği sur duvarları ile çevrilidir. Kent duvarlarının bazı bölümlerinin kalıntıları ve duvarların yatak izleri günümüze ulaşmıştır. Bu bilgilere göre dönemin olası bir kent sınırı çizilebilir (Şekil 3.38). Kent kapısı günümüzde Maltepe Tümlüsü'nün bulunduğu alandadır. Athena Tapınağı yarımadaının en güzel, en yüksek yerinde yükselmektedir. Athena Tapınağı yapılmadan önce ana kaya üzerinde yer alan Kybele Tapım Alanı, tapınağın inşası ile birlikte limanın girişindeki kayalara taşınmıştır. Yarımadaının kuzeydoğusunda küçük antik liman, güneyinde büyük antik liman yer almaktadır. Kentin kuzeyinde ortaya çıkarılan megaron yapısı yerleşimin o yönde devam ettiğinin kanıtıdır. Phokaia'nın M.Ö. 190 yıllarını tarihçi Titus Livius şu şekilde anlatmaktadır:

Kent dikdörtgen biçimindedir ve bir körfezin başında yer alır. Surlar alanı yaklaşık 2500 adım boyunca çevreledikten sonra, iki yandan ilerleyerek bir üçgen oluştururlar. Yerli halk buraya Lamper adını vermektedir. Bu kısımda genişlik 1200 adımdır. Sonra, yaklaşık 1000 adım uzunluğunda bir dil gelir ve körfezi aşağı yukarı ikiye böler; anakaraya bittiği noktanın her iki tarafında da çok güvenli birer liman oluşturur. Güneydeki Naustathmos adıyla anılır çünkü, çok sayıda gemiyi barındırabilir; öbürü Lamper'in yakınındadır (Bean, 2001, s. 102).

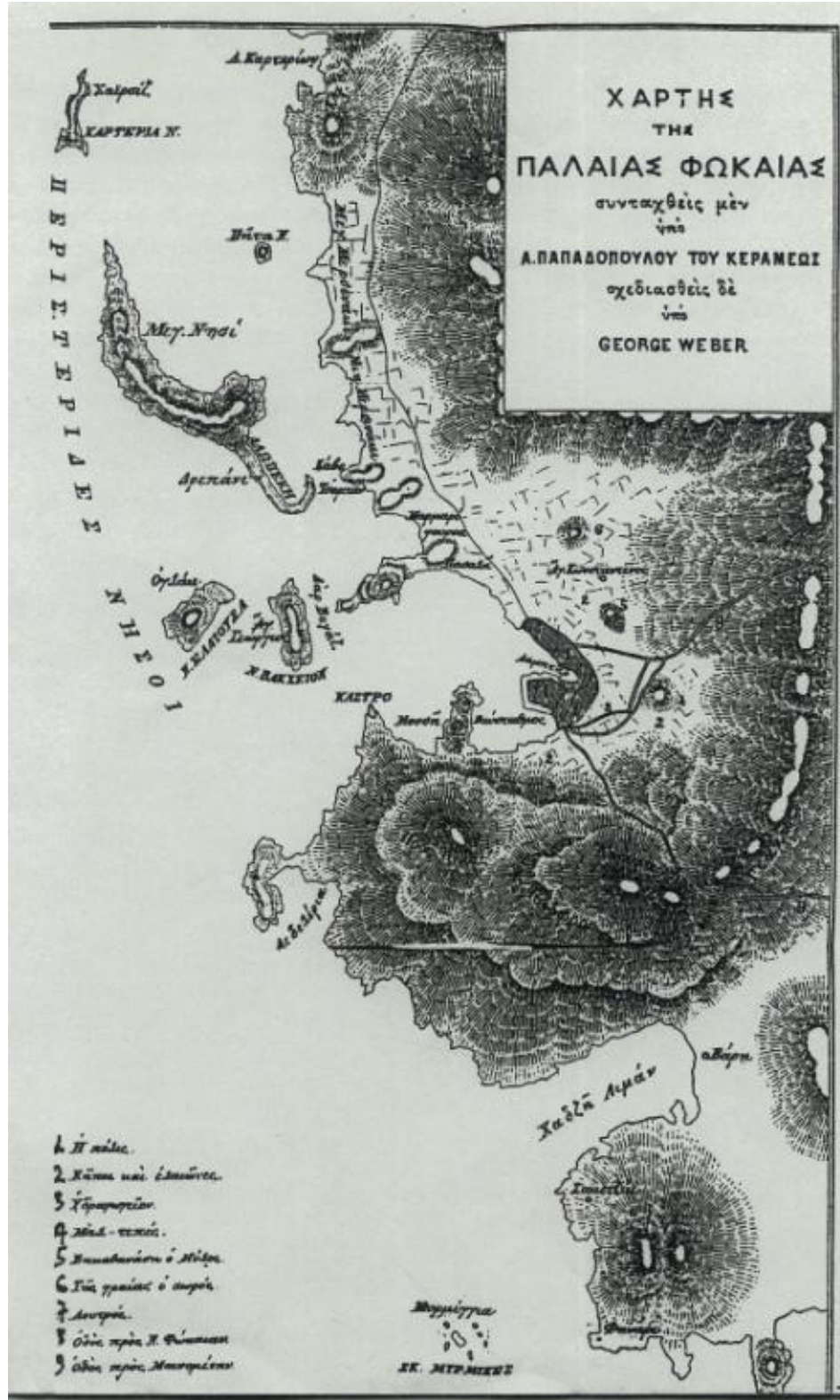

Şekil 3.38 Antik Dönemde kentin olası sınırları (Topoğrafik plan üzerinde kazı sonuçlarına göre hazırlanmıştır.)

Kente ilişkin erken tarihli haritalardan birisi, 1879 tarihli arkeolog George Weber'in Haritası'dır (Şekil 3.39). Kentte mezar yapılarına ilişkin çalışmalar yapan Weber'in, 1885 yılında yayınlanan "Phokaia'da üç arkaik mezar" adlı eseri mevcuttur. Bu haritanın da o eserde yer aldığı düşünülmektedir. Haritada Foça ve çevresindeki adalar topoğrafik bilgiler verecek şekilde işlenmiştir. Yerleşimin olduğu alan da genel hatları ile işaretlenmiştir.

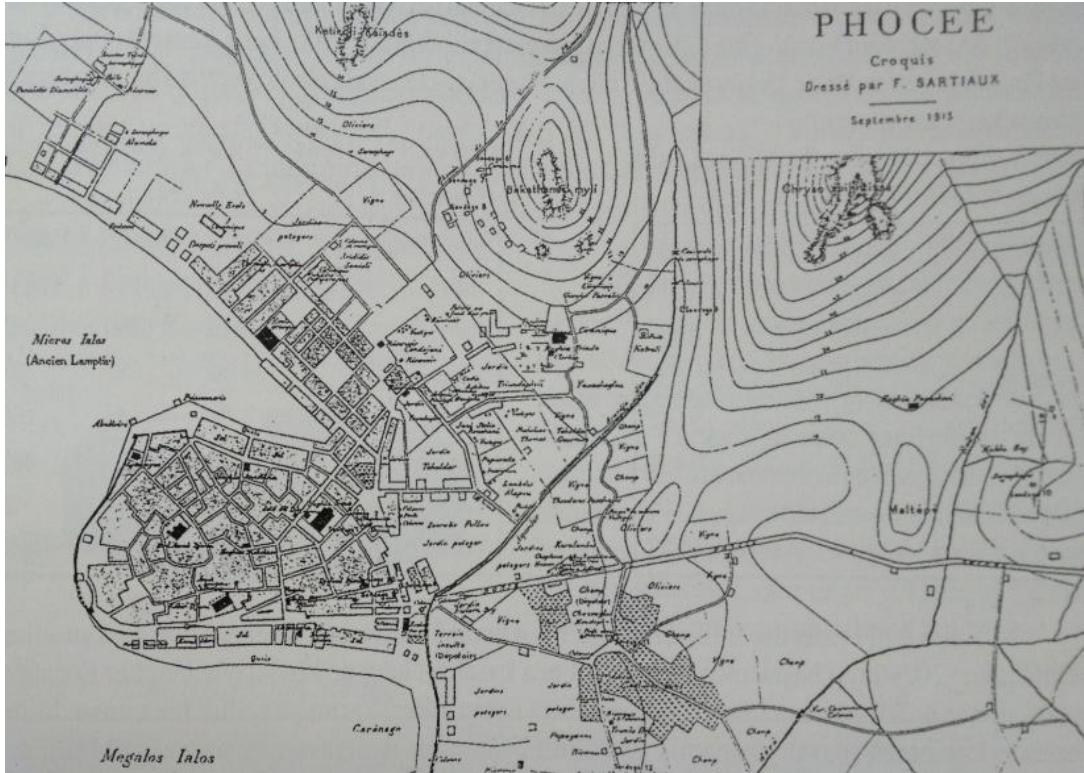
Tarihi net olarak bilinmese de mübadele öncesi Foça ve çevresindeki kiliseler ile ayazmaları gösteren bir harita mevcuttur (Şekil 3.40). Bu harita Foça kent

merkezinde bulunan çok sayıdaki kilise, ayazma ve günümüze ulaşamayan yapıları tespit etmek amacıyla önemlidir.

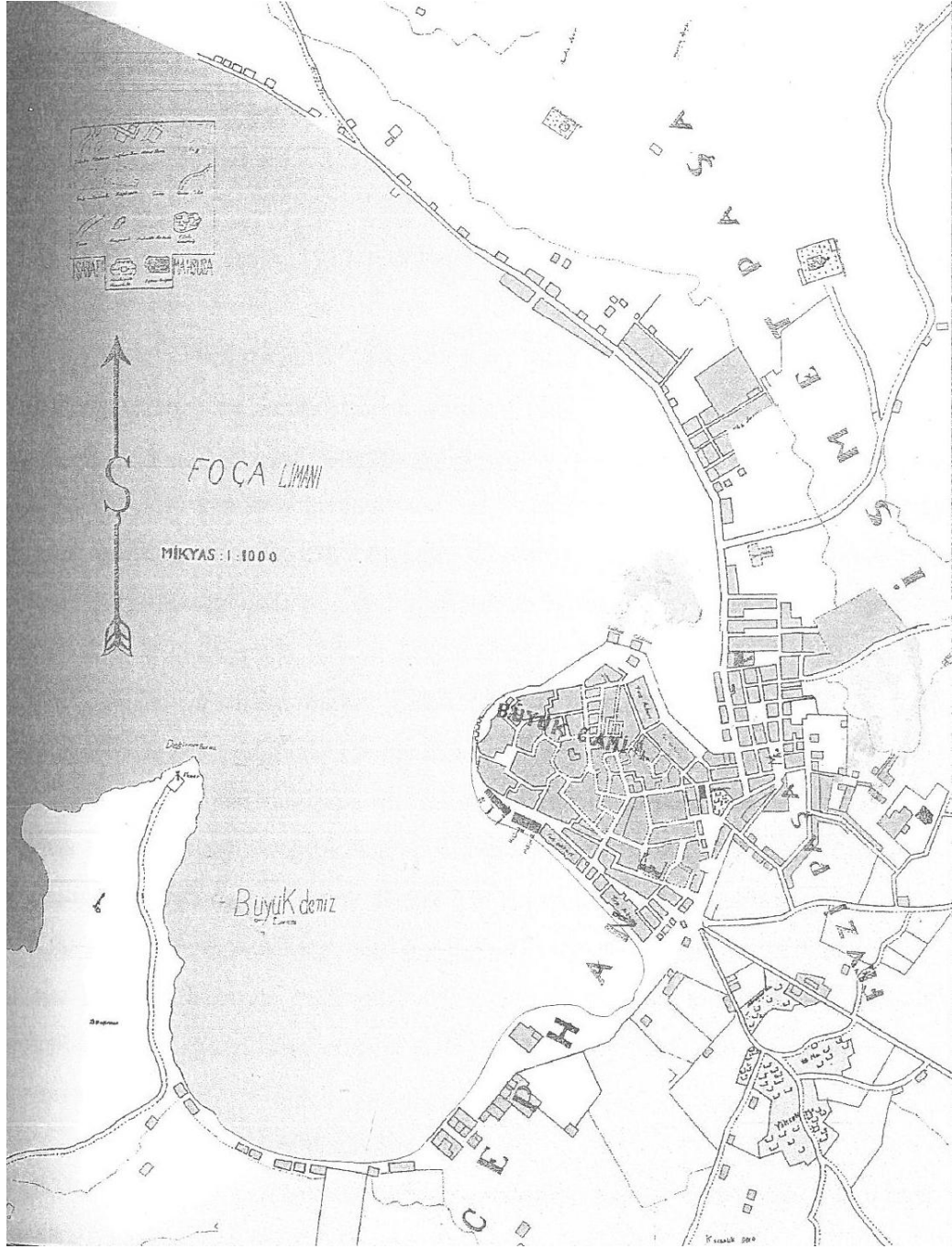
Şekil 3.39 George Weber'in 1879 tarihli Foça haritası (Yiakoumis, 2010)

Sartiaux'un 1/2500 ölçekli bir çizimi daha bulunmaktadır. Bu harita ölümünden sonra E. Langlotz tarafından akrabalarından temin edilmiş ve ilk kez Langlotz tarafından bilimsel çalışmalarda kullanılmak üzere yayınlanmıştır (Özyiğit, 1990). Kroki şeklinde olan bu haritada 1913 yılına aittir (Şekil 3.41). Bu haritada yarımada bulunan Osmanlı Dönemi organik yerleşimi göze çarpmaktadır. Doku içerisinde cami ve kiliseler birbirine oldukça yakın konumdadırlar. Yarımada'nın kuzeyinde ızgara sistemde oluşmuş, ticari merkez bulunmaktadır. Çizimde yer alan pek çok yapı günümüze ulaşamamıştır. O dönemde höyük olduğu düşünülen Maltepe Tümlüsü de haritaya işlenmiştir.

Şekil 3.41 1913 yılında Sartiaux tarafından çizilen Foça haritası (Yiakoumis, 2010)

1934 tarihli halihazır haritaya bakıldığında, kentin geçen 19 yılda, kuzey ve güney kıyı bandında genişlediği görülmektedir (Şekil 3.42). Küçük Deniz ve Büyük Deniz sahili boyunca yeni yapılar yapılmış olmakla birlikte, kıyı bandının arka bölgelerinin bu yıllarda hala üzüm bağları ve zeytinlikler ile kaplı olduğu okunmaktadır.

Şekil 3.42 19.-20. yüzyılın ilk yarısında Foça'da ada düzeni (1934 tarihli halihazır haritadan yararlanılarak oluşturulmuştur.) (Karatosun, 2003, s. 78)

Kentin 1962 tarihli Tapu ve Kadastro Müdürlüğü Arazi Kadastro su ve Fotogrametri Daire Reisliği Stereo Kıymetlendirme Şubesi tarafından hazırlanan, 1/5000 ölçekli bir haritası vardır (Şekil 3.43). Bu haritada kentin kuzeyde kıyı bandı boyunca ve bu bandın arkasında gelişmekte olduğu görülmektedir.

Şekil 3.43 1962 tarihli Foça haritası (Foça Tapu Müdürlüğü arşivi)

Kentin Verim Harita Mühendislik Limited Şirketi tarafından hazırlanan 1/2000 ölçekli 15 adet halihazır haritası, 1996 yılında İller Bankası Harita Daire Başkanlığı tarafından onanmıştır. 1962 tarihli harita ile karşılaştırıldığında kentin kuzeyde, güneyde ve batıda geniş bir alana yayıldığı görülmektedir. Yeni açılan Mersinaki Caddesi'nin iki tarafında yoğun yapılaşma gözlemlenmektedir. Kentin güneyinde Denizkent ile beraber ikincil konut yapıları bulunmaktadır. Eski İzmir yolunun

güneyinde kalan bölge de ikincil konutlar ile kaplı duruma gelmiştir. Kent merkezine ulaşan Değirmenlik Caddesi'nin de her iki tarafı ticaret ve konut alanları olarak yapılaşmıştır. Bu harita ile Foça'nın doğal ve kültürel zenginliğini büyük ölçüde yitirdiği görülmektedir. Kentin kıyı bandı ve ard bölgesi, eskiden zeytinliklerin yoğun olarak bulunduğu alanlar, nitelsiz betonarme yapılar ile kaplanmıştır.

I. Etap Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 25.12.1997 tarih ve 6982 sayılı kurul kararı ile onaylanmıştır. 20.05.1998 tarihinde de Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı'nca uygun görülmüştür. Yasal süreçte plana yapılan itirazlar değerlendirilmiş ve 01.02.1999 tarihinde Foça I. Etap Koruma Amaçlı İmar Planı değişikliği kesinleşmiştir. Foça Koruma Amaçlı İmar Planı 1997 yılında 1/5000 ve 1/1000 ölçekte hazırlanmıştır.

1/5000 ölçekli planda planlama sınırları, kentsel sosyal altyapı, kentsel çalışma alanları, turizm yerleşme alanları, sit koruma alanları, yapı yasağı getirilen alanlar, açık yeşil alanlar ve kentsel teknik altyapı alanları belirlenmiştir. 1/1000 ölçekli haritada planlama sınırları, kentsel alan kullanımı, kentsel çalışma alanları, turizm yerleşme alanları, sit koruma alanları, yapı yasağı getirilen alanlar, açık ve yeşil alanlar, kentsel sosyal altyapı alanları ve kentsel teknik altyapı alanları detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

BÖLÜM DÖRT

ESKİ FOÇA'DA TARİHSEL KATMANLAŞMA VE ÇOK KATMANLI ALANLARDA KORUMA SORUNLARI

4.1 Kentteki Tarihsel Katmanlar

Kentin adının kökeni, kuruluşu ve tarihsel gelişim sürecine yönelik detaylı bilgi ikinci bölümde verilmiştir. Bu bölümde Eski Foça'da yerleşimin olduğu dokuz tarihsel döneme ilişkin kazı çalışmaları sonuçları incelenmiştir. Dönem paftaları üzerine bulgular aktararak, kentin çok katmanlı yapısı ortaya konmuştur.

4.1.1 Tunç Çağında Foça

Foça'da gerçekleştirilen arkeolojik kazılarda, Tunç Çağı'na ait bulgular kentin güney yamaçlarında ve yarımada üzerinde iki alanda ele geçmiştir (Şekil 4.23). Kentte İlk Tunç Çağı M.Ö. 3000-2000, Orta Tunç Çağı M.Ö. 2000-1500, Geç Tunç Çağı M.Ö. 1500-1250 yılları arasına tarihlenmektedir.

Kentin güneyinde ilk yerleşim alanı olarak adlandırılan 1577 ada, 4 ve 5 parselde Tunç Çağı'na ait üç katman bulunmaktadır (Şekil 4.1). Bu alanda İlk Tunç Çağı'na ait mimari kalıntı ele geçmemiştir; ancak bu döneme ait seramikler bulunmuştur. Orta Tunç Çağı'nda seramik ile birlikte mimari kalıntı olarak duvar kalıntısı ele geçmiştir. Alanda Geç Tunç Çağı'na tarihlenen seramik ve bir tane oval ev bulunmaktadır.

Tunç Çağı'na ait üç evreyi barındıran diğer alan, yarımada üzerinde Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanda yerdedir (Şekil 4.2). Bu alanda da İlk Tunç Çağı'na ait seramikler bulunmuş, mimari kalıntı ele geçmemiştir. Orta Tunç Çağı'na tarihlenen bir oval tapınak ile seramikler ortaya çıkarılmıştır. Oval tapınakların sayısı Geç Tunç Çağı'nda artmış, alan tapınma alanı olma özelliğini diğer dönemlerde de sürdürmüştür.

Şekil 4.1 İlk yerleşim alanının günümüzdeki görünümü

Şekil 4.2 Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanda yer alan oval tapınma alanları

4.1.2 Submiken-Protogeometrik-Geometrik Dönemde Foça

Bu dönemlere ait kalıntılar kentin güney yamaçlarında, yarımada üzerinde ve yarımada'nın kuzeyinde beş alanda ele geçmiştir (Şekil 4.24).

M.Ö. 1200-1050 yılları arasına tarihlenen Submiken Döneme ait kalıntılar 1577 ada, 4 ve 5 parselde ele geçmiştir. Alanda M.Ö. 11. yüzyıla tarihlenen demirci atölyesi, ocaklar ve demir cürufları bulunmuştur.

M.Ö. 1050-900 yılları arasına tarihlenen Protogeometrik Dönemde, Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanda seramikler, oval tapınaklar, duvar kalıntısı ve taban taşları ele geçmiştir (Şekil 4.3). 1577 ada, 4 ve 5 parselde M.Ö. 10. yüzyıla ait iki tane oval ev kalıntısı ve seramik bulunmuştur. Liman Kutsal Alanı olarak adlandırılan alanda da bu döneme ait seramikler ele geçmiştir.

M.Ö. 900-700 yılları arasına tarihlenen Geometrik Döneme ait kalıntılar beş alanda da ortaya çıkmıştır. 1577 ada, 4 ve 5 parselde seramik, duvar kalıntısı, ocak ve taban taşları bulunmuştur. Yarımada üzerinde bu döneme ait duvar kalıntısı, 150 ada, 48 parselde seramik ve duvar kalıntısı, Liman Kutsal Alanı'nda seramikler ve 167. ile 200. Sokağın kesiştiği alanda da seramik kalıntıları ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 4.3 Athena Tapınağı'nın dolgusu içerisinde ele geçirilen üç farklı yapı katı-Geç Protogeometrik Dönem-M.Ö. 7. yüzyılın ikinci yarısı (Özyiğit, 2013, s. 96)

4.1.3 Arkaik Dönemde Foça

Phokaia'nın altın çağını yaşadığı M.Ö. 650-490/480 yılları arasına tarihlenen Arkaik Dönem kalıntıları kentin genelinde 31 alanda bulunmuştur (Şekil 4.25).

Bu alanlarda ele geçen kent duvarı, kent kapısı ve sur yatakları kalıntıları Foça'nın Arkaik Dönemdeki sınırlarını yansıtmaları açısından önemlidir. M.Ö. 546 yılında Persler ile yapılan savaşta kullanılan mancınık güllesi de ele geçen bulgular arasındadır. Kentin güneyinde üç adet sunak yapısı ortaya çıkarılmıştır (Şekil 4.4).

Athena Tapınağı'na ait kalıntılar ve mimari parçalar tapınağın tarihlenmesi ve restitüsyonu için veri sağlamaktadır (Şekil 4.5). Tanrıça Kybele'ye tapım alanlarına ait bulgular ele geçmiştir. Kentin nekropolis ve sunaklar alanı ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 4.4 Arkaik Döneme ait üç adet sunak yapısının kazı sonrası görünümü (Özyiğit, 2012b)

Şekil 4.5 Athena Tapınağı'nın bulunduğu alan ve tapınağın podyum duvarları

Ele geçen bulgular ile Arkaik Dönemde kentteki seramik üretimi ve ihracatı hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Çok sayıda seramik, seramik atölyesine ait fırın, kil havuzu kalıntıları ve seramik ihracat deposu ortaya çıkarılmıştır.

Kentteki konut yapılarına ilişkin olarak megaron yapılarına ait duvar kalıntısı, taban döşemeleri, çatı kiremitleri ele geçmiştir. Alt yapı sistemi hakkında bilgi veren su ve drenaj kanallarına ait kalıntılar da bulunmaktadır.

4.1.4 Klasik Dönemde Foça

Phokaia'da M.Ö. 490/480-330 yılları arasına tarihlenen Klasik Dönem kalıntıları kentin genelinde yirmi alanda bulunmuştur (Şekil 4.26).

Bu döneme ait en önemli bulgu, Klasik Dönemde inşa edilen tiyatronun oturma basamakları ve analemma duvarını da içeren kalıntılardır. Antik tiyatronun tarihlenmesine olanak sağlayan bu kalıntılar ile Anadolu'nun en eski tiyatrosunun bulunduğu anlaşılmıştır (Şekil 4.6).

Nekropolis alanında mezarlar ve pişmiş toprak lahit ortaya çıkarılmıştır. Seramik üretiminin bu dönemde de devam ettiğini gösteren seramik atölyesi kalıntıları ele geçmiştir.

Kent genelinde çok sayıda subasman ve temel kalıntısı, duvar kalıntısı ve taş döşeme tespit edilmiştir. Su ve drenaj kanalları ile pek çok künk bulunmuştur.

Şekil 4.6 Klasik Dönem'de yapılmış tiyatronun oturma basamakları ve arkada Osmanlı Dönemi yel değirmenleri

4.1.5 Helenistik Dönemde Foça

M.Ö. 330-30 yılları arasına tarihlenen Helenistik Dönem kalıntıları kentin genelinde yirmi dört alanda bulunmuştur (Şekil 4.27). Bu dönemde antik tiyatroya ait yazıtlı oturma basamakları ele geçmiştir. Mezar ve lahitler kentin nekropolis alanları hakkında bilgi vermektedir (Şekil 4.7). Ele geçen çok sayıda seramik, seramik çöplüğü ve seramik atölyesi kalıntıları seramik üretiminin devam ettiğini göstermektedir. Helenistik Dönem'e ait avlulu bir konut yapısının içinde mozaik döşeme bulunmuştur.

Şekil 4.7 150 ada, 62 parselde Helenistik Dönem mezarları (Özyiğit, 2007, s. 511)

4.1.6 Roma Döneminde Foça

Phokaia'da M.Ö. 30-M.S. 395 yılları arasına tarihlenen Roma Dönemi kalıntıları kentin genelinde otuzbir alanda bulunmuştur (Şekil 4.28).

M.Ö. 190 yılında gerçekleşen deprem ile yıkılan Arkaik Dönem Athena Tapınağı Roma Dönemi'nde mermer malzeme ile yeniden inşa edilmiştir. Bu tapınağa ilişkin temel kalıntıları ve mimari parçalar ele geçmiştir.

Ele geçen bulgulardan Roma Dönemi'nde kentin seramik üretim merkezi durumuna geldiği anlaşılmaktadır. Farklı alanlarda pek çok seramik, seramik atölyesi ve seramik çöplüğü kalıntısı ele geçmiştir. Seramik atölyelerine ait fırınlar ve kil havuzları da bulunmuştur. Bu dönemde çok sayıda duvar kalıntısı ile birlikte taban döşemesi de ortaya çıkarılmıştır. Taş taban döşemeleri yanında mozaik taban döşemelerinin de sık olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.8 ve Şekil 4.9).

Şekil 4.8 Ortaya çıkarıldıktan sonra koruma amacıyla üzeri kapatılan Roma Dönemi mozaïği

Şekil 4.9 Antik kent merkezinde restorasyonu yapılarak İzmir Arkeoloji Müzesi'ne götürülen Geç Roma Dönemi mozaïğinin in-situ durumu (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

4.1.7 Bizans Döneminde Foça

Kentin M.S. 395-1275 yılları arasına tarihlenen Bizans egemenliğindeki dönemine ilişkin kalıntılar çoğunlukla yarımada üzerinde ve dokuz alanda bulunmuştur (Şekil 4.29). Bu alanlardan yedi tanesinde yalnızca seramik ele geçmiştir.

Yarımadayı çevreleyen kent duvarlarına bu dönemde yapılan onarımlar vardır. Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanda pek çok mezar ortaya çıkarılmıştır (Şekil 4.10). Ağalar Konağı'nda yapılan kazılarda Bizans Dönemi seramiği bulunmuştur (Şekil 4.11).

Şekil 4.10 Bizans Dönemi nekropolisi (Özyiğit, 2008, s. 410)

Şekil 4.11 Kazı sırasında Bizans Dönemi seramikleri bulunan, Foça'da Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşan tek Türk Evi örneği Ağalar Konağı'nın günümüzdeki durumu

4.1.8 Ceneviz Döneminde Foça

Foça 1275 yılında Bizans İmparatoru'nun kararı ile Cenevizlilerin yönetimine girmiştir. 1455 yılında Osmanlıların kenti almasına kadar geçen sürede kent bir Ceneviz kolonisi durumundadır. Bu dönemde Cenevizliler tarafından, yarımadaı çevreleyen kent duvarlarında onarımlar ve iki tane kule yapılmıştır (Şekil 4.12, Şekil 4.13 ve Şekil 4.30).

Şekil 4.12 II. Ceneviz Kulesi'nin restorasyon öncesi görünümü

Şekil 4.13 I. Ceneviz Kulesi'nin restorasyon sonrası görünümü

4.1.9 Osmanlı Döneminde Foça

Kentte yapılan kazılarda 10 alanda Osmanlı Dönemi'ne ilişkin bulguya rastlanmıştır (Şekil 4.31). Çoğunlukla seramik ele geçmekle birlikte Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanda deprem sonucu yıkılan Türk Mahallesi'ne ait yapı kalıntıları ile arnavut kaldırımı izleri ortaya çıkmıştır. Osmanlı Mezarlığı ve Değirmenli Tepe'de bulunan üç adet yel değirmeni de bu döneme ait en önemli alanlardandır. Yarımada'yı çevreleyen sur duvarları ve kuleler de restorasyon çalışması öncesi yapılan kazılarda tarihlenerek ortaya çıkarılmıştır.

Yapılan alan ve literatür çalışmalarına dayanarak Osmanlı Dönemi'nde günümüze ulaşmış ve ulaşamamış yapıları gösteren bir harita yapılmıştır (Şekil 4.32). Günümüze ulaşamayan yapılar arasında tuz depoları, Hükümet Konağı, maliye, balıkhane, salhane yapıları, Düyun-i Umumiye Binası, pek çok kilise ve bir tane sinagog bulunmaktadır. Bununla birlikte kentte günümüze ulaşmayı başaramamış savunma yapıları, dini yapılar (Şekil 4.14, Şekil 4.15 ve Şekil 4.16), su yapıları (Şekil 4.17-4.20), mezarlık (Şekil 4.21), yel değirmenleri ve sivil mimarlık örnekleri (Şekil 4.22) bulunmaktadır.

Şekil 4.14 Kayalar Camii (Eski fotoğraf: İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi)

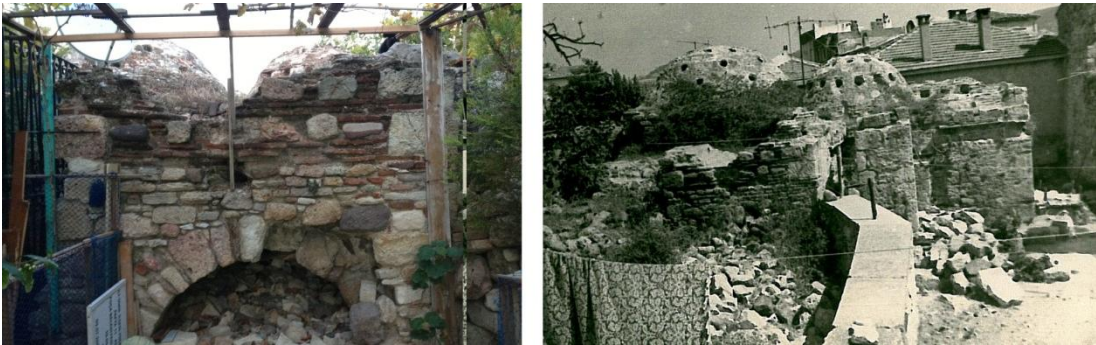
Şekil 4.15 Fatih Camii (Eski fotoğraf: İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi)

Şekil 4.16 Hafız Süleyman Mescidi (Eski fotoğraf: İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi)

Şekil 4.17 Kayıkhane

Şekil 4.18 II numaralı hamam (Eski fotoğraf: İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi)

Şekil 4.19 Su kemerleri

II. numaralı çeşme

III. numaralı çeşme

IV. numaralı çeşme

V. numaralı çeşme

Şekil 4.20 Çeşmeler

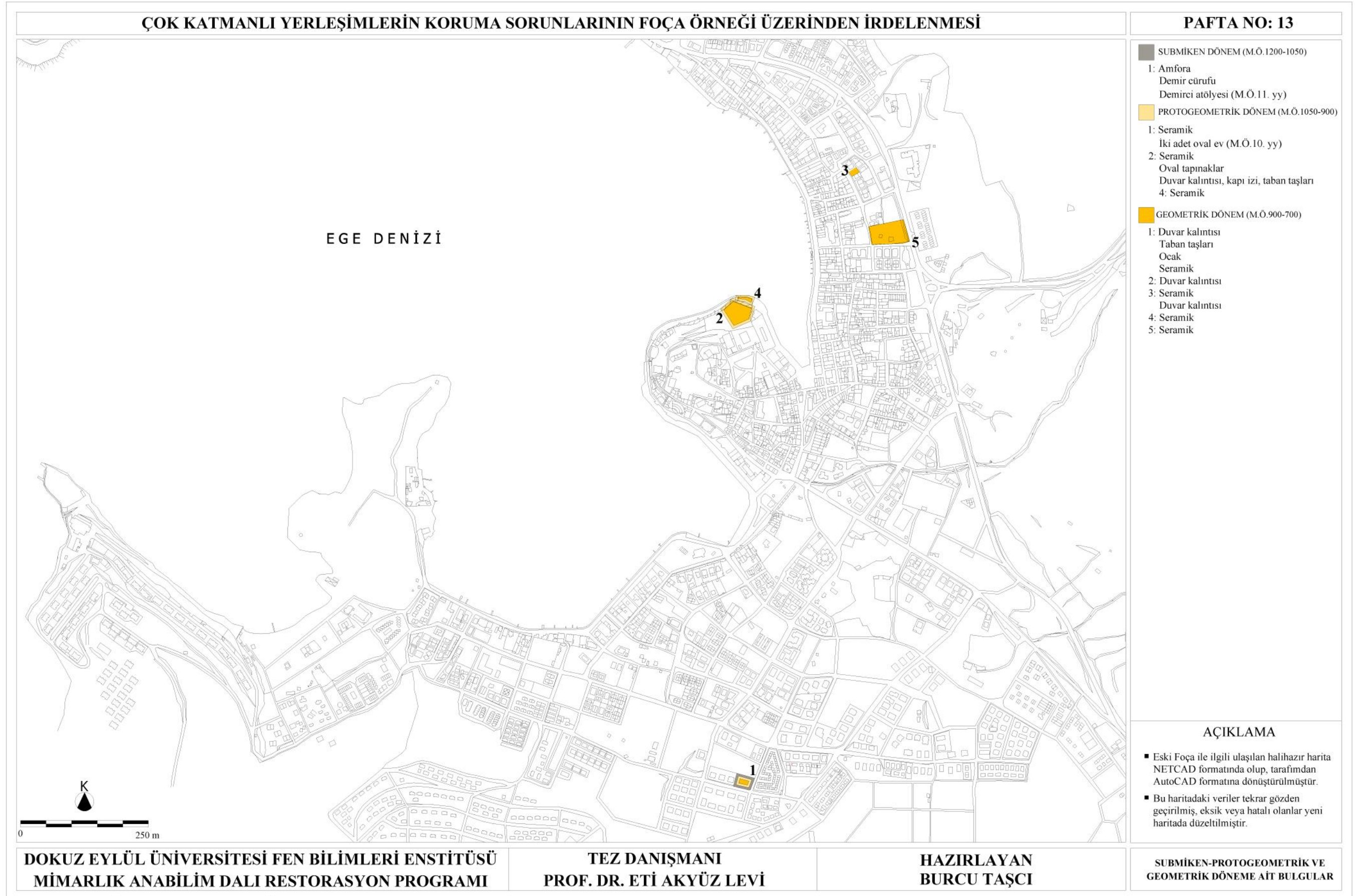
Şekil 4.21 Osmanlı Mezarlığı

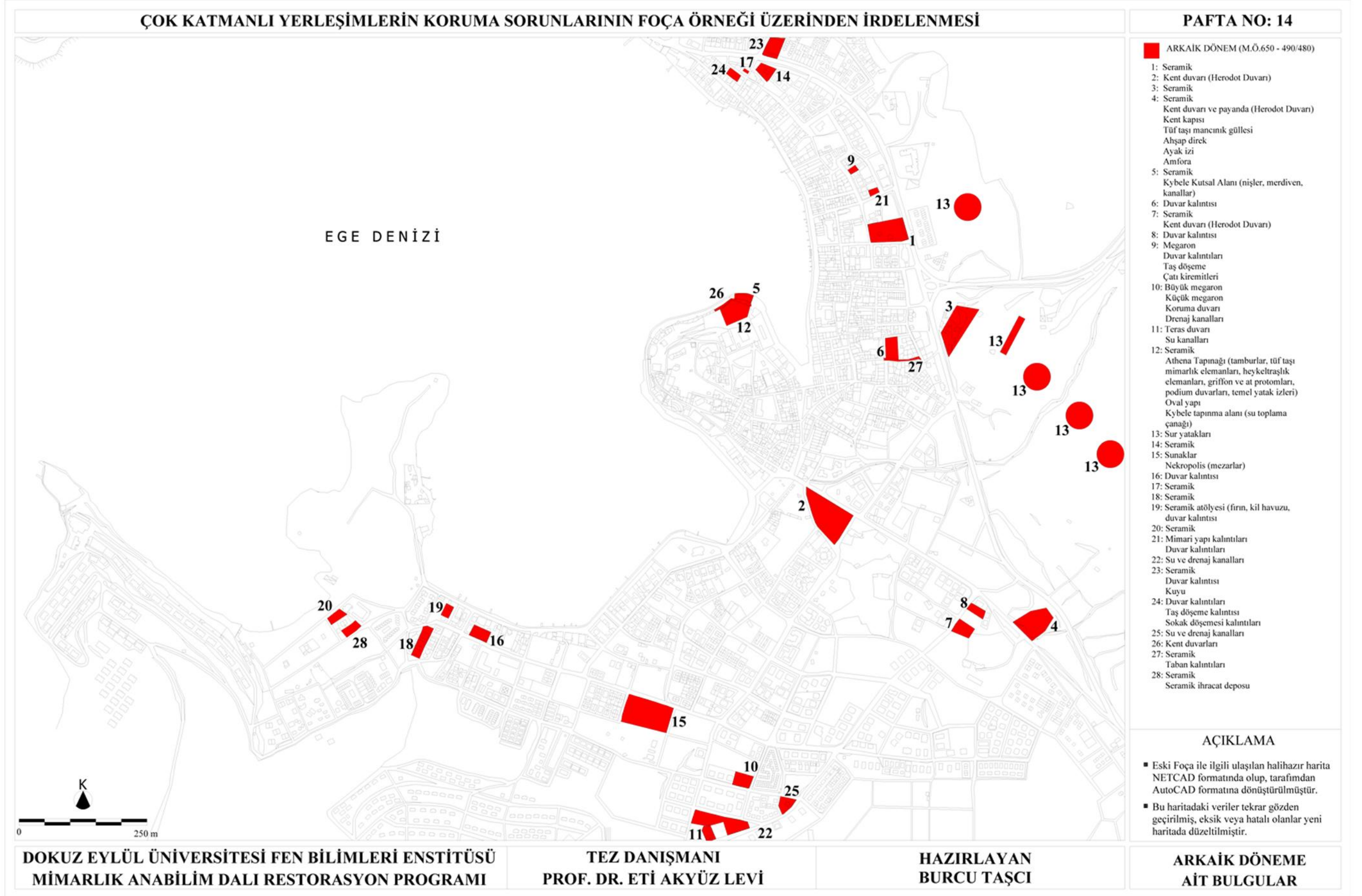
Şekil 4.22 Konut örnekleri

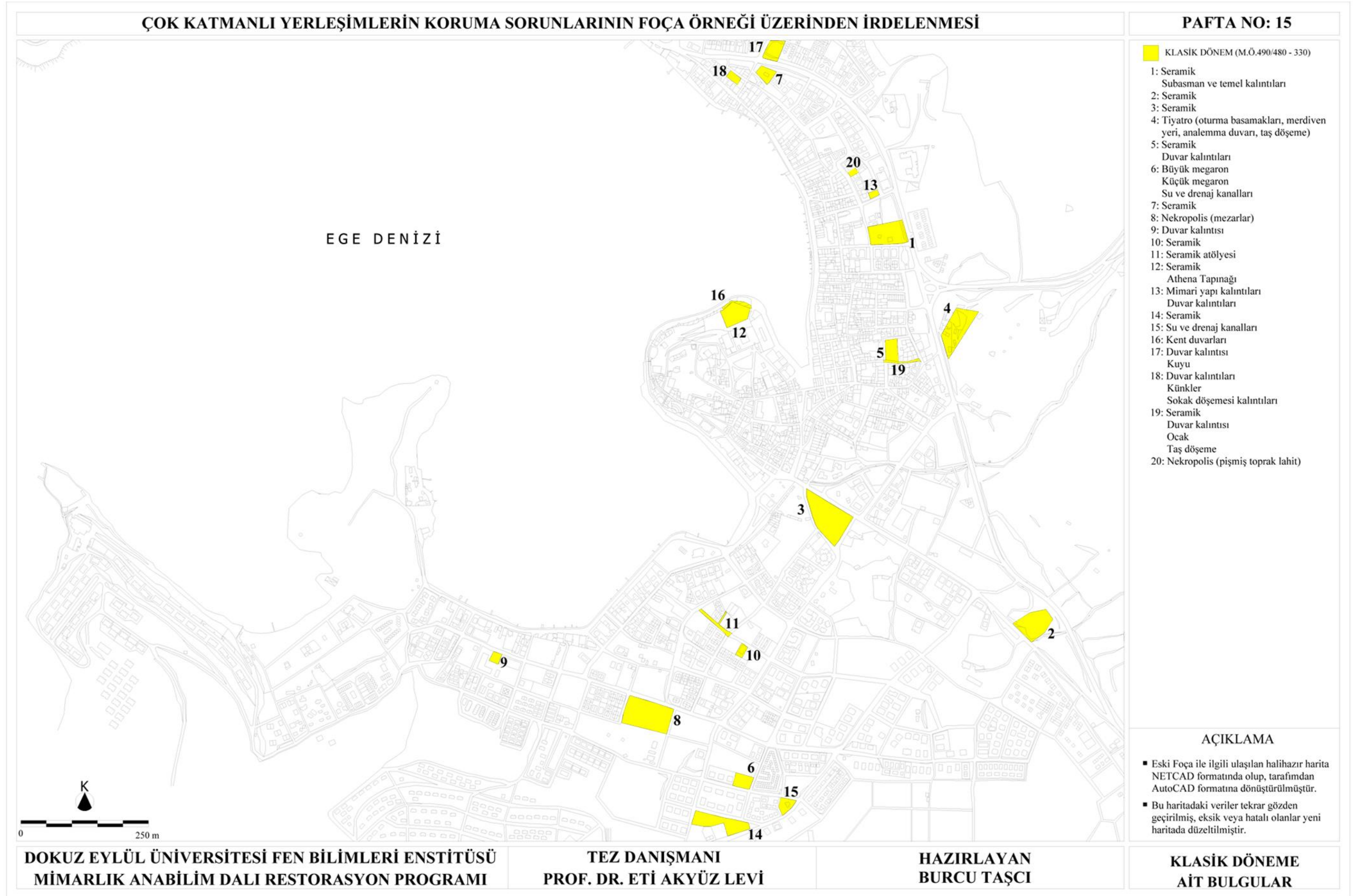
Şekil 4.23 Tunç Çağı'na ait bulgular

Şekil 4.24 Submiken, Protogeometrik ve Geometrik Döneme ait bulgular

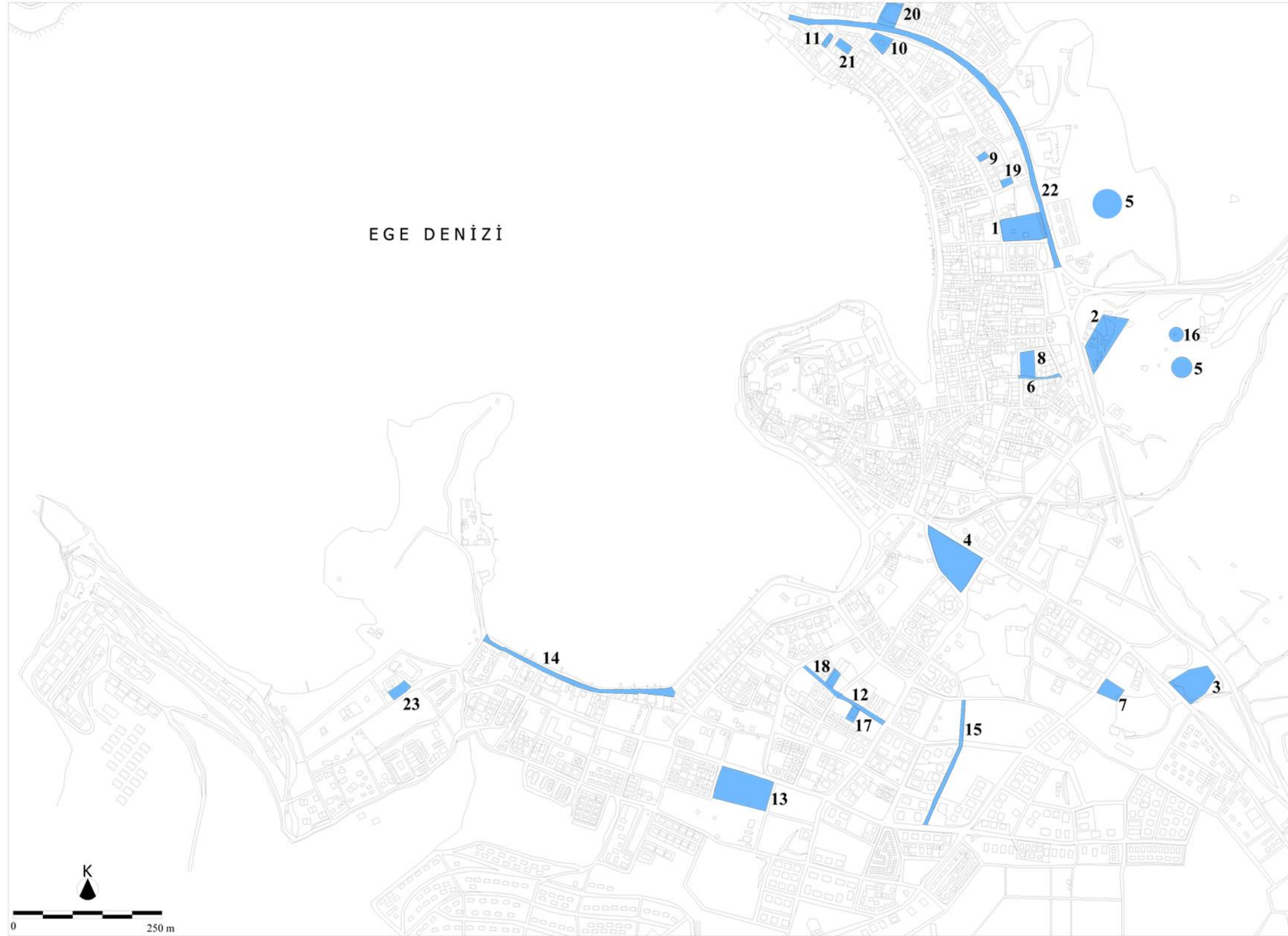
Şekil 4.25 Arkaik Döneme ait bulgular

Şekil 4.26 Klasik Döneme ait bulgular

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 16

- HELENİSTİK DÖNEM (M.Ö. 330 - 30)**
- 1: Nekropolis (mezarlar)
 - 2: Yazıtlı oturma basamakları
Duvar kalıntısı
 - 3: Seramik
Seramik çöplüğü
 - 4: Seramik
 - 5: Seramik
Kybele kutsal alanı
 - 6: Temel kalıntıları
Duvar kalıntıları
Künkler
Döşeme kalıntıları
 - 7: Seramik
Seramik atölyesi
 - 8: Seramik
Avlulu ev
Mozaik döşeme
Temel kalıntıları
Duvar kalıntıları
Eşik taşı
 - 9: Seramik
Seramik atölyesi
 - 10: Seramik
Duvar kalıntısı
 - 11: Seramik
Temel kalıntıları
Duvar kalıntısı
Seramik atölyesi
 - 12: Mimari yapı elemanı (saçak parçası)
 - 13: Seramik çöplüğü
Nekropolis (mezarlar)
 - 14: Duvar kalıntıları
 - 15: Seramik
 - 16: Teras duvarı
 - 17: Seramik
 - 18: Seramik
 - 19: Seramik
Nekropolis (lahitler)
 - 20: Duvar kalıntıları
 - 21: Seramik
Nekropolis (mezarlar)
 - 22: Seramik
 - 23: Seramik

AÇIKLAMA

- Eski Foça ile ilgili ulaşılan halihazır harita NETCAD formatında olup, tarafımdan AutoCAD formatına dönüştürülmüştür.
- Bu haritadaki veriler tekrar gözden geçirilmiş, eksik veya hatalı olanlar yeni haritada düzeltilmiştir.

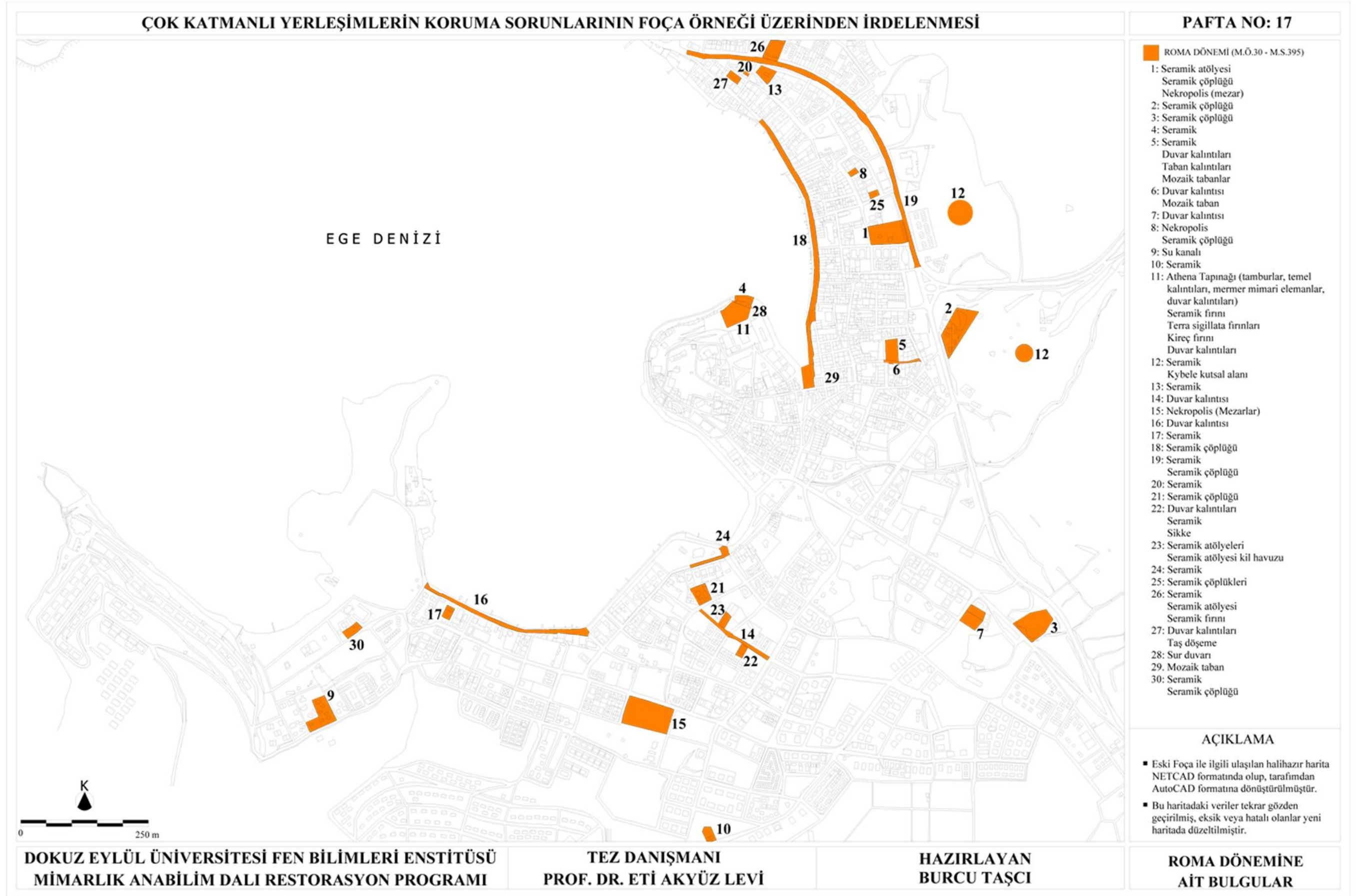
**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ**

**HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI**

**HELENİSTİK DÖNEME
AİT BULGULAR**

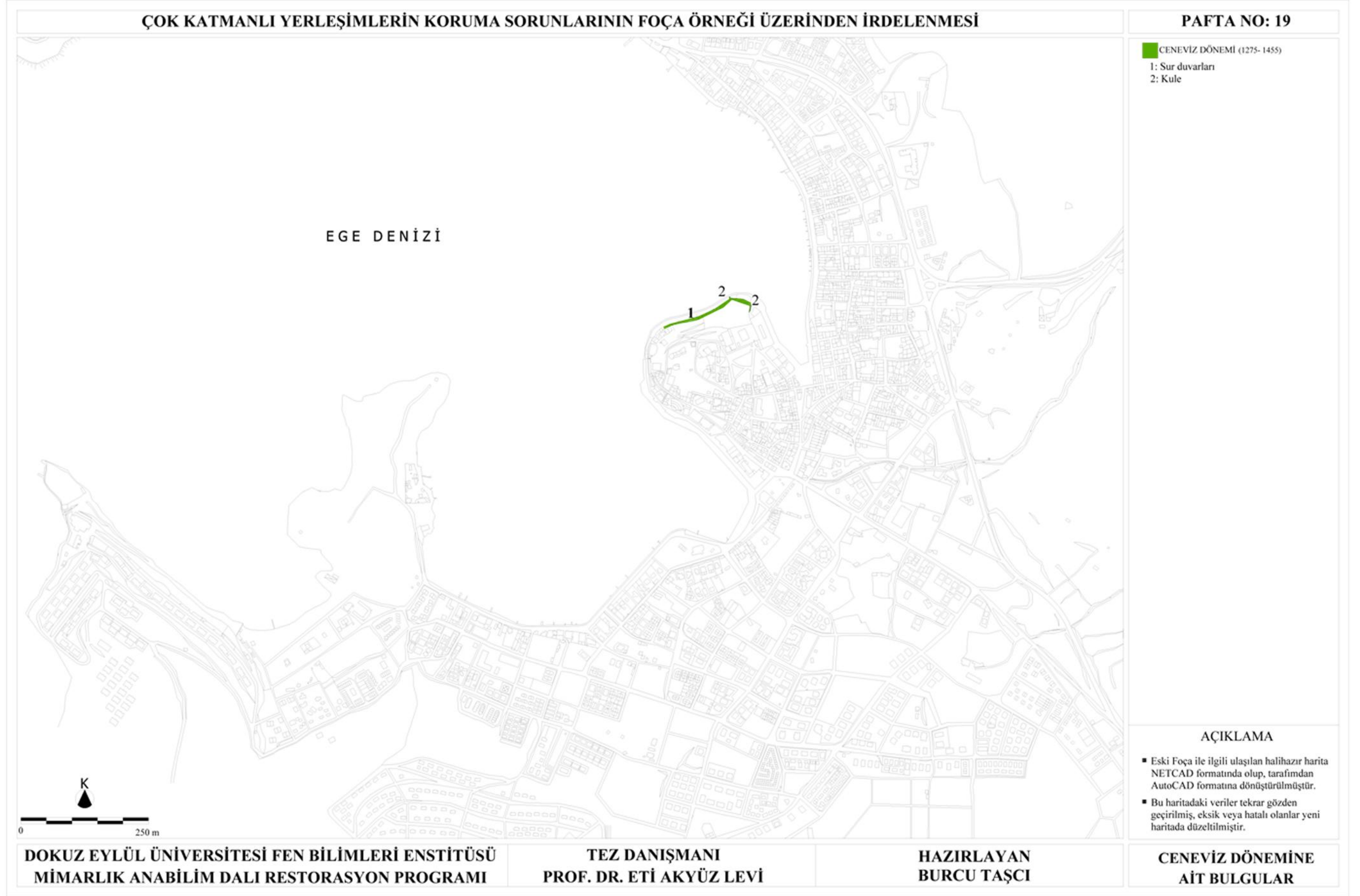
Şekil 4.27 Helenistik Döneme ait bulgular

Şekil 4.28 Roma Dönemine ait bulgular

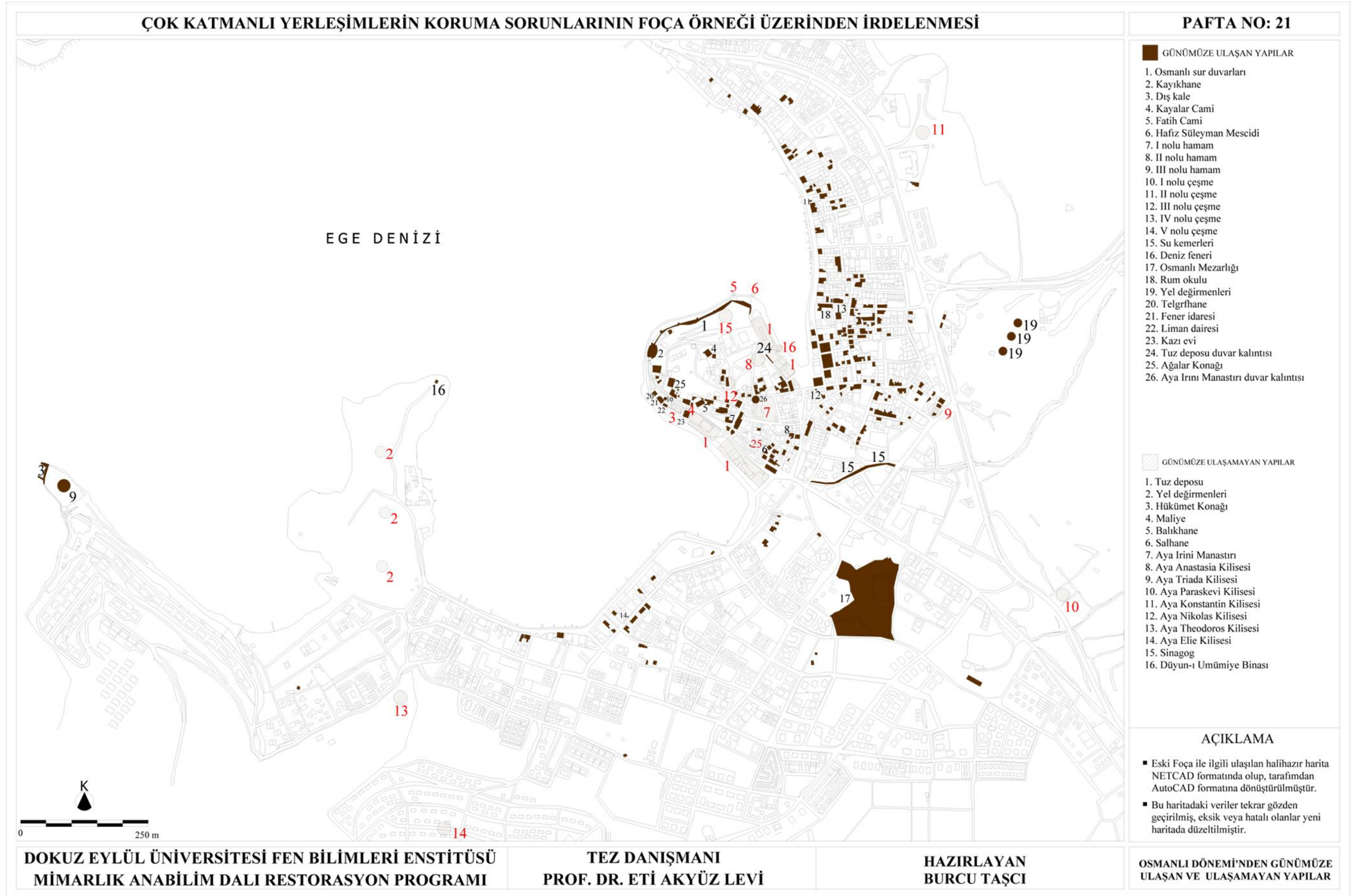
Şekil 4.29 Bizans Dönemine ait bulgular

Şekil 4.30 Ceneviz Dönemine ait bulgular

Şekil 4.31 Osmanlı Dönemine ait bulgular

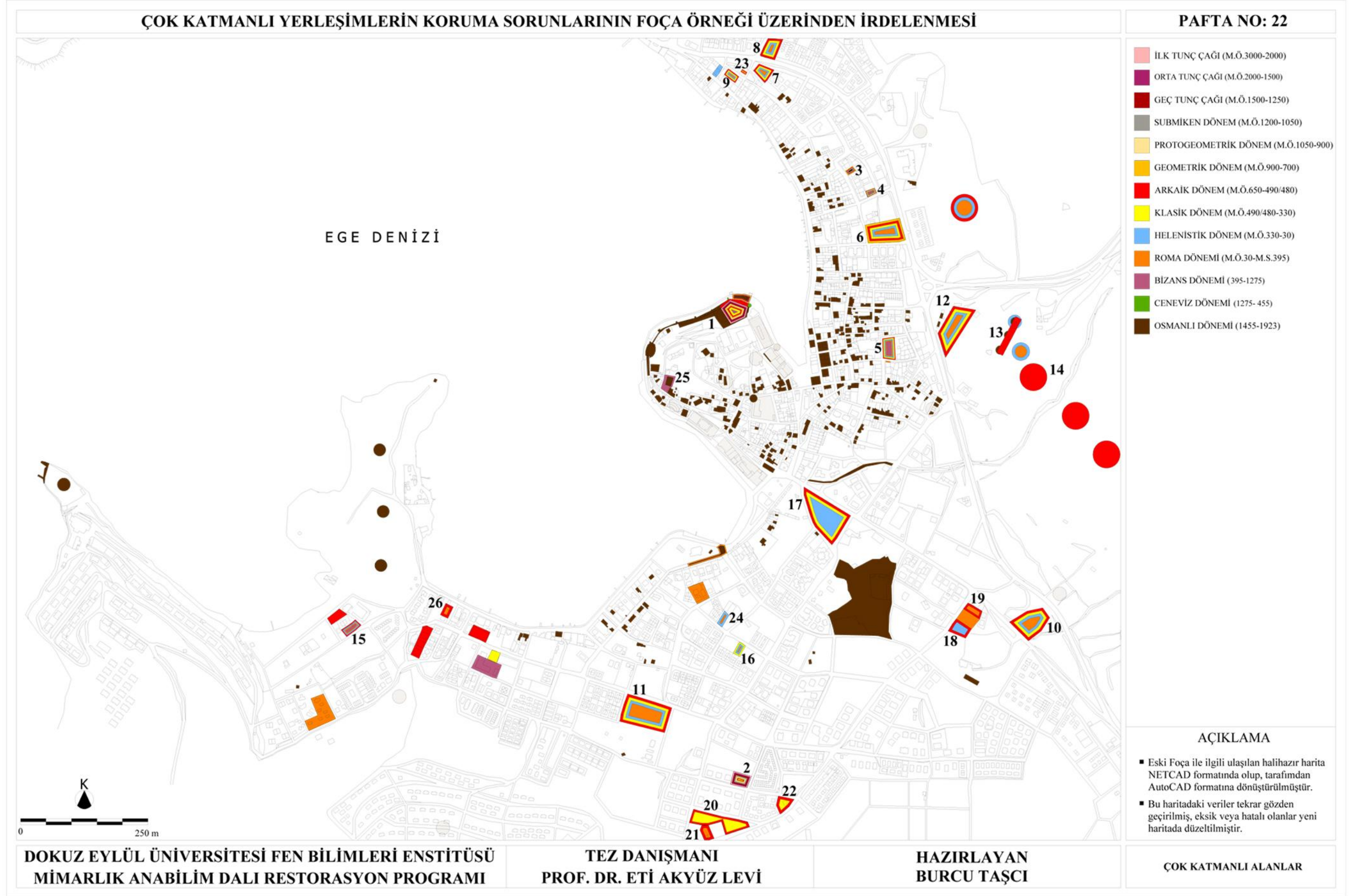

Şekil 4.32 Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşan ve ulaşamayan yapılar

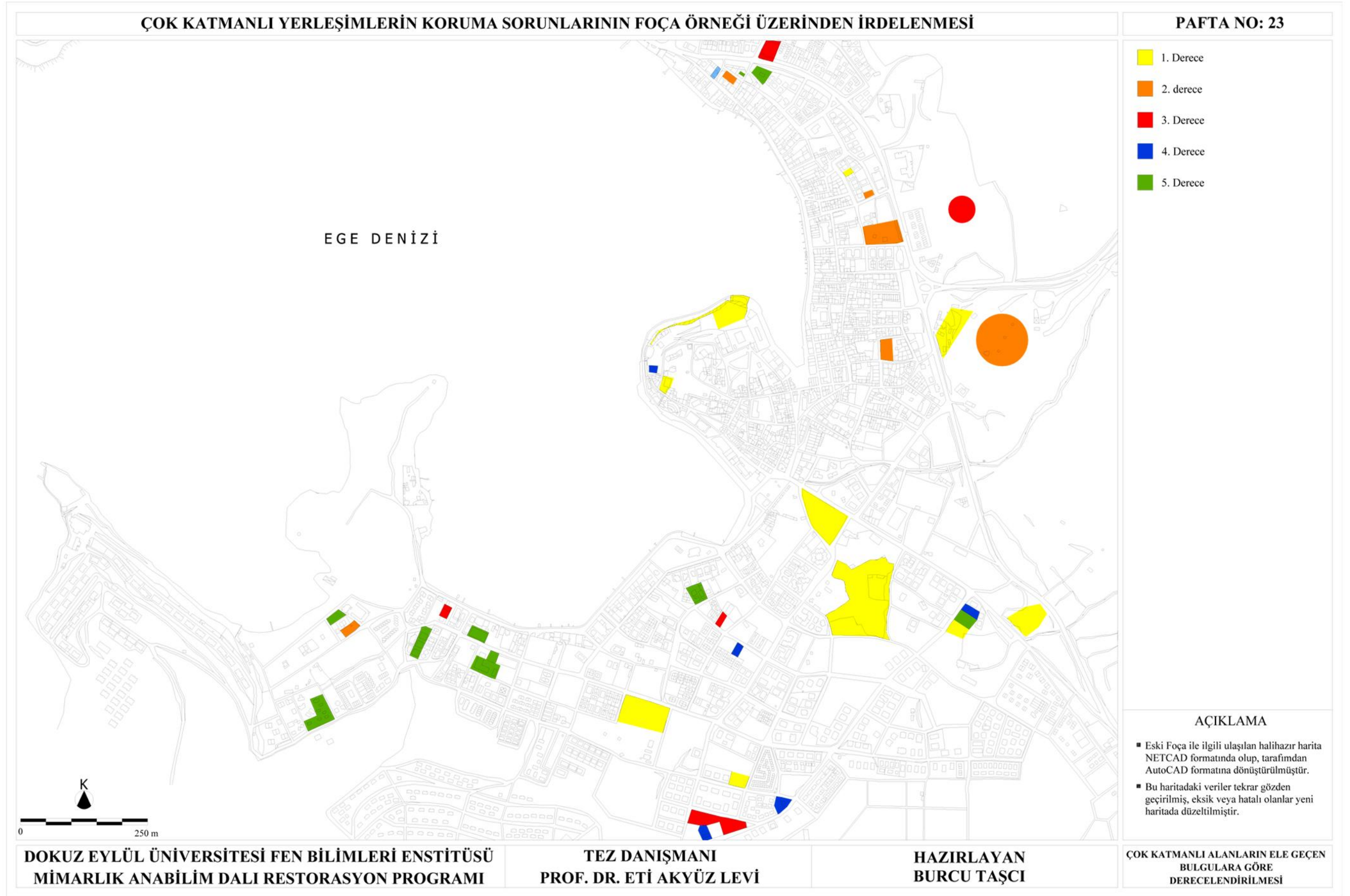
4.2 Dönemsel Katman Planlarının Çakıştırılarak Değerlendirilmesi

Eski Foça yerleşiminin çok katmanlı yapısını ortaya koymak amacıyla ilk olarak kentin kuruluşundan günümüze yerleşim gördüğü dönemler belirlenmiştir. Bu dönemler Tunç Çağı, Submiken-Protogeometrik-Geometrik Dönem, Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem, Roma Dönemi, Bizans Dönemi, Ceneviz Dönemi ve Osmanlı Dönemi olmak üzere dokuz alt başlıkta toplanarak incelenmiştir. Kentin halihazır haritası üzerine öncelikle üçüncü dönem kazı sonuçları ve eski kent haritaları incelenerek dönemlere ait bulgular aktarılmıştır. Her dönemi temsil edecek şekilde bir renk belirlenmiştir. Osmanlı Dönemi hariç dönemlere ait birer analiz paftası hazırlanmış, Osmanlı Dönemi'nde bu paftaya ek olarak günümüze ulaşan ve ulaşamayan önemli tarihi yapıların işlendiği bir çalışma yapılmıştır. Bu dönem paftalarında alanlar numaralandırılarak, kazılar sırasında ele geçen bulgular belirtilmiştir.

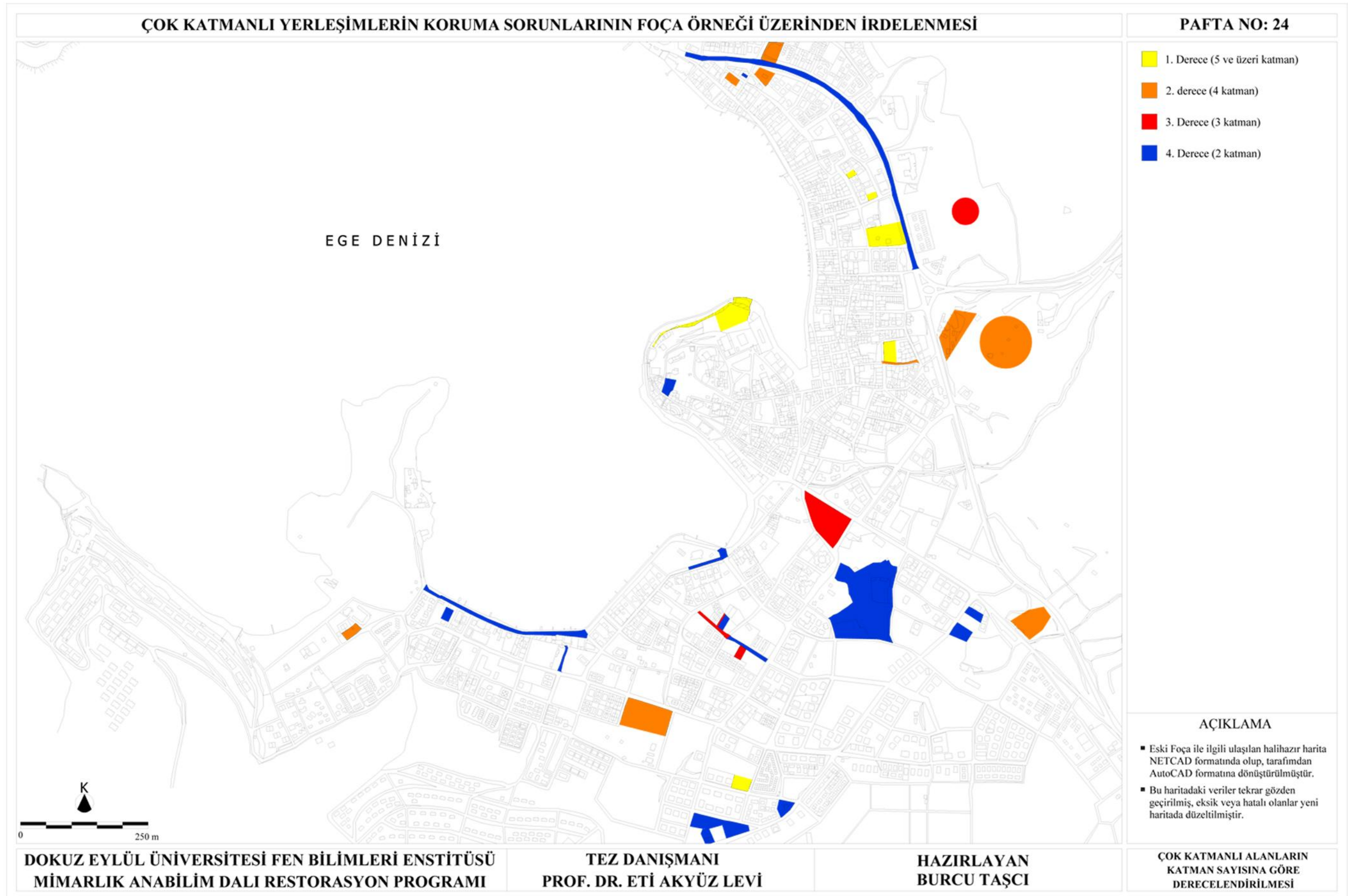
Hazırlanan paftalar üst üste çakıştırılarak çalışma alanında yer alan çok katmanlı alanlar saptanmıştır (Şekil 4.33). Bu alanların katman sayısına ve ele geçen bulgulara göre önem derecelerini ortaya koyan çalışmalar paftalar üzerine aktarılmıştır (Şekil 4.34 ve Şekil 4.35). Ele geçen bulgulara göre derecelendirme yapılan paftada 1. derece en çok, 5. derece en az önemi temsil etmektedir. Haritaların çakıştırılmasıyla belirlenen 26 çok katmanlı alan (Ç.K.A) numaralandırılarak her birine ait ayrıntılı analiz paftaları hazırlanmıştır. Hazırlanan bu analizlerde, alanın ada ve parsel numaralarına göre konumu belirtilmiş, kazı çalışmaları ve koruma durumları hakkında bilgi verilmiştir (Şekil 4.36-4.74). Bu paftalar alanın kazı sırasındaki ve günümüzde fotoğraflarını, bulguların dönemlere göre renklendirilmiş çizimlerini de içermektedir. Çalışma kapsamında kazı çalışmaları ile ortaya çıkarılan bu alanların kent kimliğine katkı sağlaması ve tarihsel sürekliliğin okutulabilmesi amacıyla koruma ve sunum önerisinde bulunmaktadır. Belirlenen çok katmanlı alanlar (Şekil 4.36-4.74) şu şekildedir;

Şekil 4.33 Eski Foça'da çok katmanlı alanlar

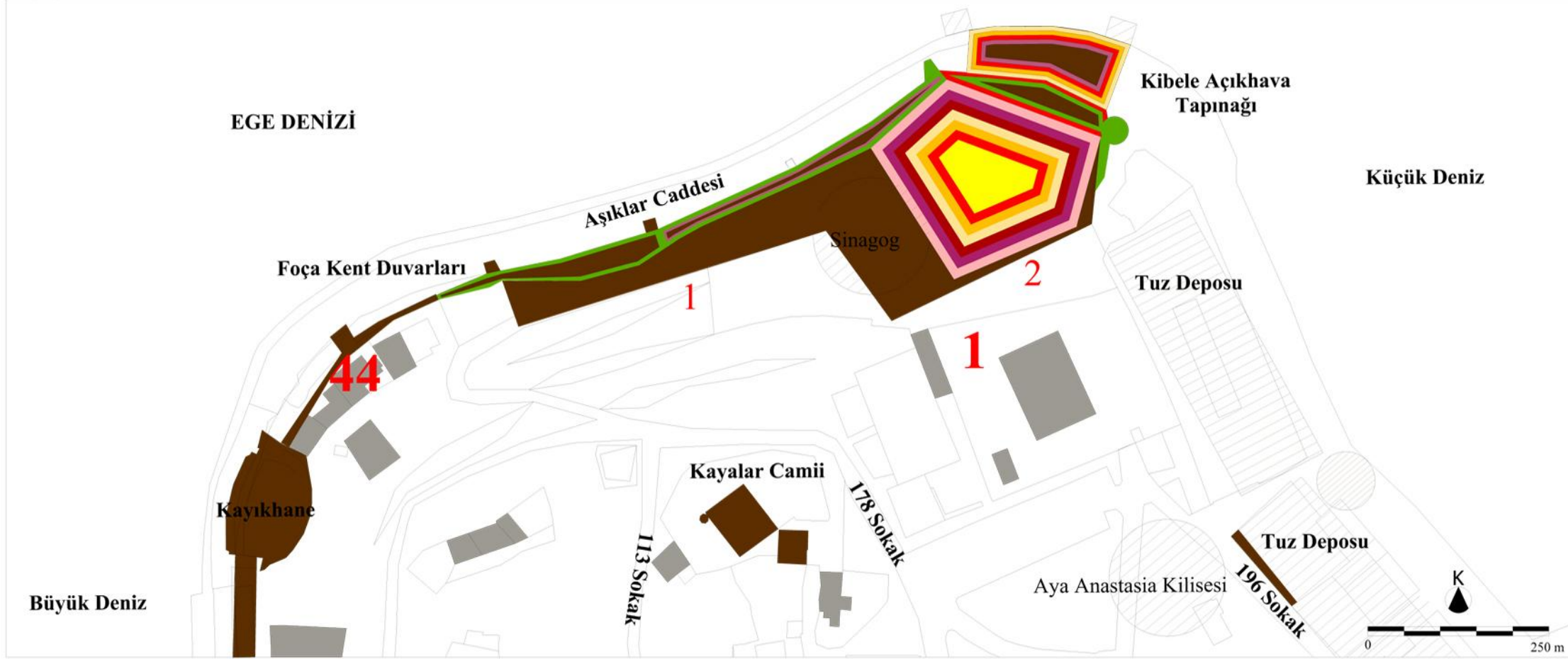
Şekil 4.34 Çok katmanlı alanların ele geçen bulgulara göre derecelendirilmesi

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

Yarımadanın kazı ve restorasyon çalışmaları başlamadan önceki görüntüsü (Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı Raporu, 2011)
Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

PAFTA NO: 25

- Osmanlı Dönemi**
 - Seramik
 - Temel kalıntıları
 - Duvar kalıntıları
 - Taş döşemeli sokak (Arnavut kaldırımı)
 - Yapı kalıntıları (duvarlar, taş döşeli avlu, ocak, eşik taşları)
 - Sur duvarları
 - Kuleler
 - Konutlar
 - Kayalar Camii
 - Kayıkhanesi
 - Tuz deposu duvar kalıntısı
- Osmanlı Dönemi Günümüze Ulaşmamış Yapılar**
 - Tuz depoları
 - Balıkhanesi
 - Salihane
 - Düyun-ı Umumiye Binası
 - Aya Anastasia Kilisesi
 - Sinagog
- Ceneviz Dönemi**
 - Sur duvarları
 - Kule
- Bizans Dönemi**
 - Seramik
 - Duvar kalıntıları
 - Kuyu
 - Nekropolis (Mezarlar)
 - Sur duvarları
- Roma Dönemi**
 - Seramik
 - Athena Tapınağı (tamburlar, temel kalıntıları, mermer mimari elemanlar, duvar kalıntıları)
 - Seramik fırını
 - Terra sigillata fırınları
 - Kireç fırını
 - Duvar kalıntıları
 - Sur duvarı
- Klasik Dönem**
 - Seramik
 - Athena Tapınağı
 - Kent duvarları
- Arkaik Dönem**
 - Seramik
 - Kybele kutsal alanı (nişler, merdiven, kanallar)
 - Seramik
 - Athena Tapınağı (tamburlar, tüf taşı mimarlık elemanları, heykeltıraşlık elemanları, griffon ve at protomları, podium duvarları, temel yatak izleri)
 - Oval yapı
 - Kybele tapınma alanı (su toplama çanağı)
 - Kent duvarları
- Geometrik Dönem**
 - Seramik
 - Duvar kalıntısı
- Protogeometrik Dönem**
 - Oval tapınaklar
 - Duvar kalıntısı, kapı izi, taban taşları
- Geç Tunç Çağı**
 - Seramik
 - Oval tapınaklar
- Orta Tunç Çağı**
 - Seramik
 - Oval tapınak
- İlk Tunç Çağı**
 - Seramik

ÇOK KATMANLI ALAN 1

Şekil 4.36 Çok katmanlı alan 1

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 26

Tapınak ve çevresinin havadan görünümü (Özyiğit, 2013)

Okul yıkılmadan önce kazı alanının görünümü (Özyiğit, 2012)

Osmanlı Dönemine ait Arnavut kaldırımı (Özyiğit, 2010)

Griffonların in-situ durumu (Özyiğit, 2007)

Restorasyon sonrası griffonlar (Özyiğit, 2012)

Oval tapınakların görünümü (Özyiğit, 2013)

Bizans Dönemi nekropolisi (Özyiğit, 2008)

- Osmanlı Dönemi
- Bizans Dönemi
- Roma Dönemi
- Arkaik Dönem
- Protogeometrik Dönem

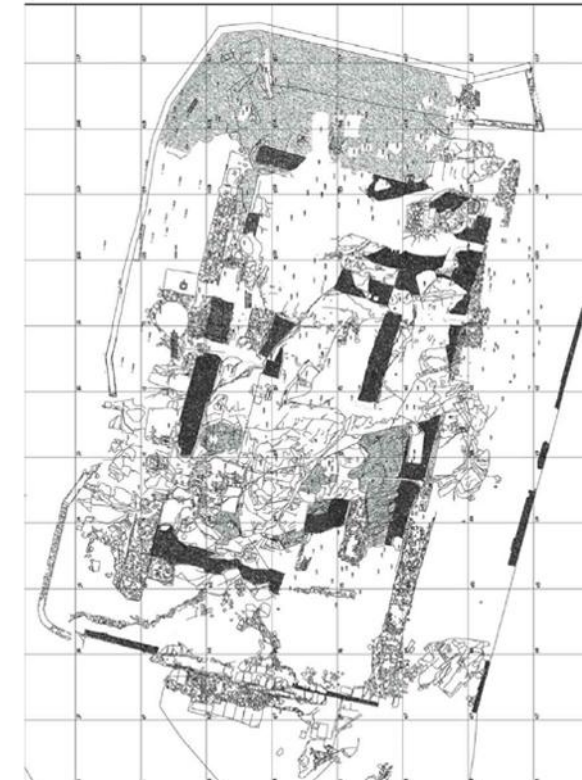
I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan alanda ilk kazı çalışmaları Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal tarafından 1952-1957 yılları arasında sürekli, 1970 yılına kadar ise aralıklı olarak yapılmıştır. Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal Foça'ya ilk kez 1948 yılında geldiğinde alanda inşaatı yarım kalmış bir ortaokul yapısı bulunmaktadır. Yarımadanın en ucunda bulunan kayalık düzlükteki bu inşaat Akurgal'a bir tapınak izlenimi vermiş ve Ksenophon ve Pausanias'ın sözünü ettikleri Athena Tapınağı'nın burada olabileceğini düşündürmüştür. Yapılan kazılarda tapınakla ilgili çok sayıda mimari eleman bulunmuş ve tapınağın burada olduğu kesinleşmiştir. Bu çalışmaların gerçekleştiği açma 1970'li yılların sonunda okul idaresi tarafından kapatılmıştır.

Çalışmalar 1998 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından, tapınağın kalıntılarının ortaya çıkarılması ve bir bölümünün ayağa kaldırılması amacı ile yeniden başlatılmıştır. Kazılar 1999, 2000, 2001, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 ve 2012 yıllarında devam etmiştir. 2000 yılında alanda bulunan eski ortaokul binasına ait depo ve tuvalet yapıları yıkılmıştır (Özyiğit, 2012).

2005 yılında önemli mimari buluntularla beraber, Arkaik Dönem tapınağına ait griffon ve at protomları bulunmuştur. 2009 yılında Athena Tapınağı üzerinde bulunan okul yapısı yıkılmıştır. Bu yapı ilk olarak ortaokul yapısı olarak yapılmış, daha sonra 1974 yılında yapılan Foça Cemil Midilli Lisesi'nin ek yapısı olarak hizmet vermiştir. Alandaki kazılar günümüzde de devam etmektedir. Çalışmalarda Tunç Çağı'ndan Osmanlı Dönemi'ne kadar farklı yerleşim katmanları ortaya çıkarılmıştır (Özyiğit, 2006).

Athena Tapınağı, Liman Kutsal Alanı ve kent duvarları planı (Özyiğit, 2011)

Arkaik ve Roma Dönemi tapınaklarının temel duvarları (Özyiğit, 2010)

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

ÇOK KATMANLI ALAN 1
ATHENA TAPINAĞI

Şekil 4.37 Çok katmanlı alan 1- Athena Tapınağı

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

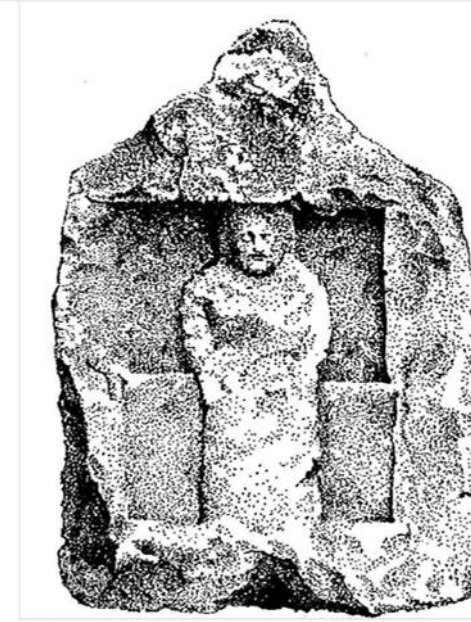
PAFTA NO: 27

Liman Kutsal Alanı genel görünümü

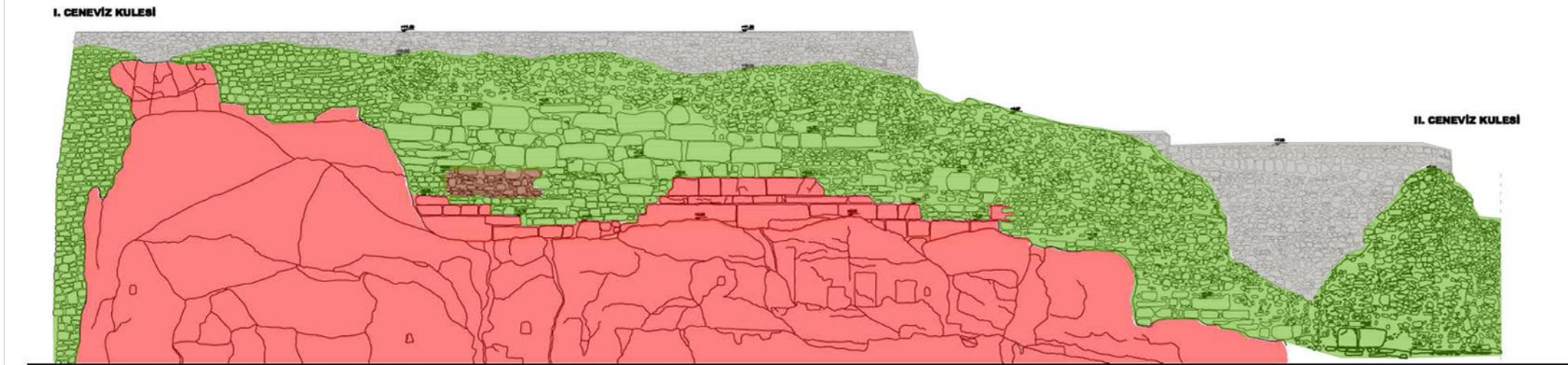

Kayaya oyulmuş nişler ve Kybele kabartmasının replikası

Tüf taşından Kybele kabartması (Özyiğit, 1994)

- Çağdaş Duvar
- Osmanlı Dönemi Seramik
- Ceneviz Dönemi Sur duvarı onarımı
- Bizans Dönemi Seramik
- Roma Dönemi Seramik
- Arkaik Dönemi Seramik
Kybele kutsal alanı (nişler, merdiven, kanallar)
- Geometrik Dönemi Seramik
- Protogeometrik Dönemi Seramik

Liman kutsal alanı rölöve çizimi (Özyiğit, 1994)

1992 yılında çay bahçesi olarak kullanılan bu alan, 1993 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından kazılmıştır. Athena Tapınağı'nın kuzey yamacında bulunan alanda kayalara oyulmuş nişler bulunmuş, alanın tanrı kadın Kybele'ye tapım için kullanıldığı anlaşılmıştır. Osmanlı Dönemi, Bizans Dönemi, Arkaik Dönem, Geometrik ve Protogeometrik Döneme ait bulguların yer aldığı alan "Liman Kutsal Alanı" olarak da adlandırılmaktadır. 1994 yılında Foça Belediyesi'nin katkılarıyla alanda düzenleme, onarım ve temizlik çalışmaları yapılmış ve çevre düzenleme projesi gerçekleştirilmiştir (Özyiğit, 1994). Günümüzde Foça Belediyesi tarafından gerçekleştirilecek olan Aşıklar Caddesi projesi kapsamında Liman Kutsal Alanı içinde yeni düzenlemeler yapılacaktır.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

ÇOK KATMANLI ALAN 1
KYBELE AÇIKHAVA TAPINAĞI

Şekil 4.38 Çok katmanlı alan 1-Kybele Açık hava Tapınağı

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 28

Yarımadanın kazı ve restorasyon çalışmaları başlamadan önceki genel görünümü

Restorasyon sonrası kent duvarları ve Osmanlı konutları temellerinin görünümü

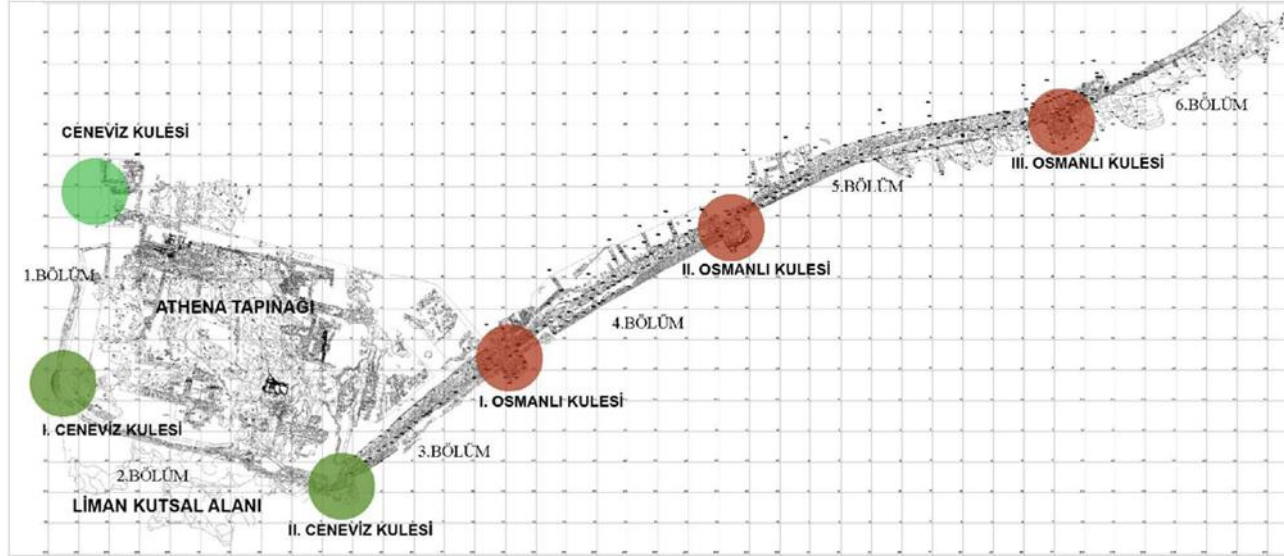

Restorasyon sonrası kent duvarlarının görünümü

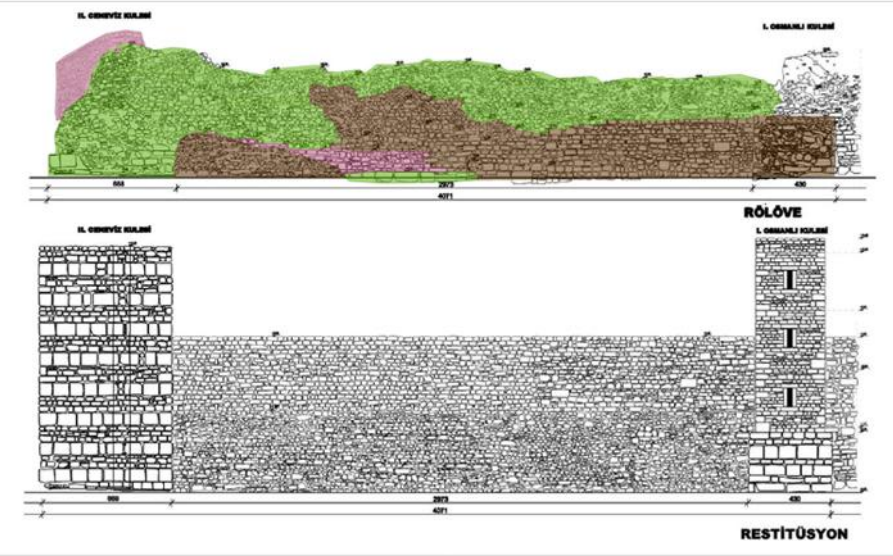

Restorasyon sonrası kent duvarlarının görünümü

- **Osmanlı Dönemi**
Sur duvarları
Kuleler
- **Ceneviz Dönemi**
Sur duvarları
Kule
- **Bizans Dönemi**
Sur duvarları
- **Arkaik Dönem**
Kent duvarları

Athena Tapınağı ve kent duvarlarının planı (Özyiğit, 2011)

Kent duvarları 3. bölüm rölöve ve restitüsyon projesi (Özyiğit, 2011)

I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan Foça kent duvarları ve kulelerinde ilk kez 1994 yılında temizleme çalışmaları yapılmıştır. Liman Kutsal Alanı'nın batısından ilk kuleye kadar olan bölümde yapılan çalışmalarda surun temeline inilmemiş, yol seviyesine kadar olan bölüm temizlenmiştir (Özyiğit, 1995). 2009 yılında "Phokaia Antik Kenti Sur Duvarları Restorasyon Projesi" kapsamında Foça Kazı Başkanlığı tarafından çalışmalara yeniden başlanmıştır. Surların önündeki toprak dolgu kaldırılmış ve deniz seviyesine inilmiştir. 2010 yılında alanda kazı çalışmaları devam ederken rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır (Özyiğit, 2011). 2011 yılında İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanan projenin uygulanmasına 2012 Mayıs ayında başlanmış, 2014 Ekim ayında ise restorasyon projesinin uygulaması tamamlanmıştır.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

ÇOK KATMANLI ALAN 1
KENT DUVARLARI

- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem
- Geometrik Dönem
- Submiken Dönem
- Geç Tunç Çağı
- Orta Tunç Çağı
- İlk Tunç Çağı

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1577 ada, 4 parselde ilk kazı çalışmaları 1994 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. 1996 yılında Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından 4 ve 5 parselde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 4 parseldeki kazı çalışmaları 2000, 2001, 2002 ve 2004 yıllarında da devam etmiştir. Yapılan kazılar bu alanın kentin ilk yerleşim alanı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. İlk Tunç Çağı'ndan başlayarak Orta Tunç Çağı, Geç Tunç Çağı, Submiken Dönem, Geometrik Dönem, Arkaik Dönem ve Klasik Döneme ait çeşitli yapı kalıntıları ve seramikler ele geçmiştir. Bunlardan Geç Tunç Çağı'na tarihlenmiş oval ev, Erken Demir Çağı'na ait Demirci Atölyesi ve Protogeometrik Döneme ait oval evler Anadolu'daki en eski oval planlı yapılara örnek teşkil etmesi açısından önemlidir. Alan İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olmuştur (Özyiğit, 2005) Günümüzde etrafı tel örgü ile çevrilidir. Alandaki açmalar kapatılmamıştır ve bulgular görsel olarak algılanmaktadır.

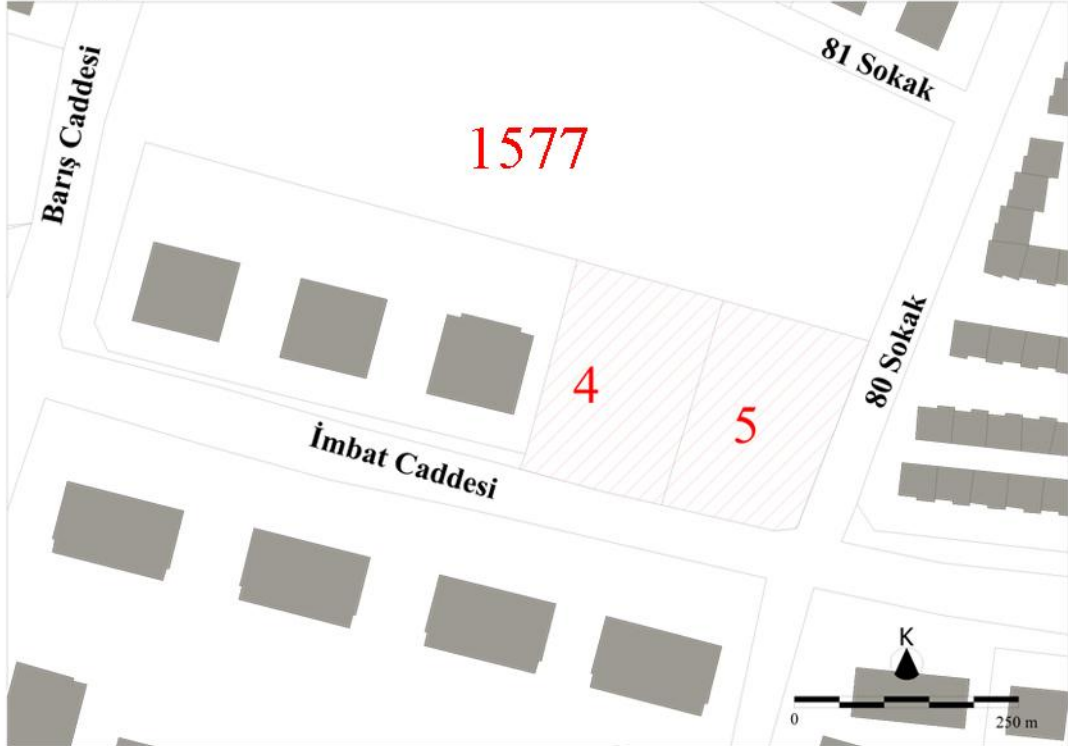

1577 ada, 4 ve 5 parsel genel görünümü

İlk yerleşim alanında farklı katmanlardan görünüm

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

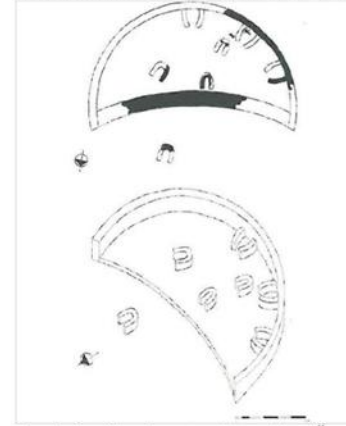
Ç.K.A. 2

Şekil 4.40 Çok katmanlı alan 2

Klasik Dönem	Submiken Dönem
Büyük megaron	Amfora
Küçük megaron	Demir cürufu
Su ve drenaj kanalları	Demirci atölyesi
Arkaik Dönem	Geç Tunç Çağı
Büyük megaron	Seramik
Küçük megaron	Oval ev
Koruma duvarı	
Drenaj kanalları	
Geometrik Dönem	Orta Tunç Çağı
Duvar kalıntısı	Seramik
Seramik	Duvar kalıntısı
Protogeometrik Dönem	İlk Tunç Çağı
Seramik	Seramik
İki adet oval ev (M.Ö.10. yy)	

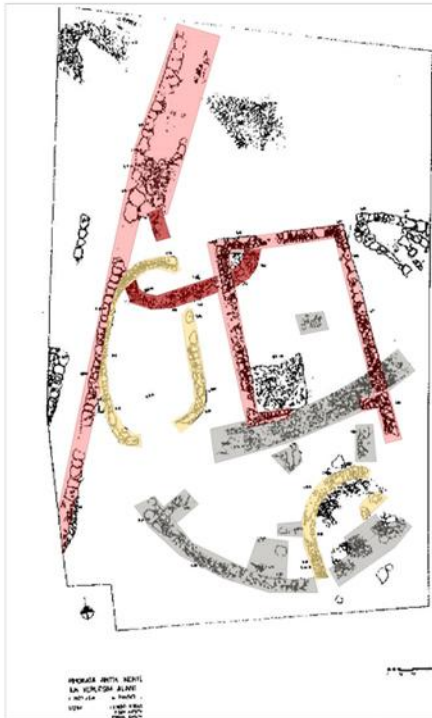
Phokaia'da en eski lon evleri (Özyiğit, 2012b)

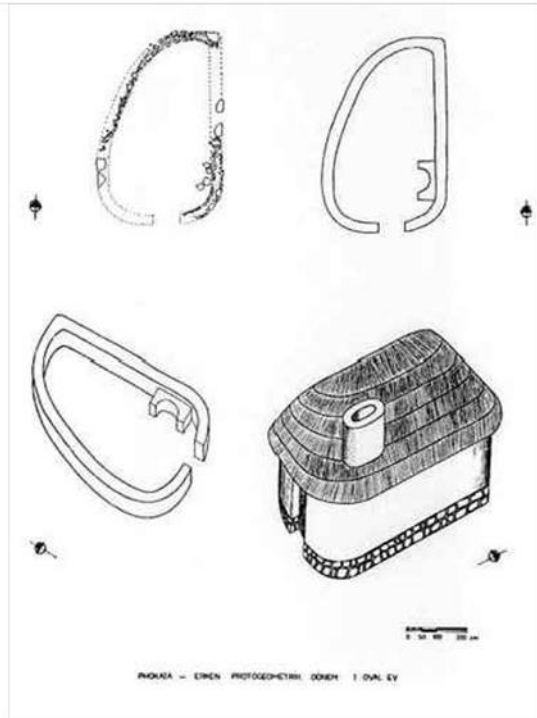
Demirci atölyesi ve at nalı ocaklar (Özyiğit, 2012b)

İlk yerleşim alanı kazıları (Özyiğit, 2012b)

İlk yerleşim alanı açmalarının genel planı (Özyiğit, 2003a)

Erken Protogeometrik Döneme ait I. oval ev (Özyiğit, 2004)

Şekil 4.41 Çok katmanlı alan 2

- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem
- Geometrik Dönem

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 150 ada, 48 parselde ilk kazı çalışmaları 1994 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. Kazılar, parsel sahibinin yeni yapı yaptırmak amacıyla Müze Müdürlüğü'ne başvurusu üzerine başlamıştır. Çalışmalar sonucu hazırlanan rapor koruma kurulu tarafından incelenmiş ve kazıların Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından yeniden yapılmasına karar verilmiştir. 1995 ve 1996 yıllarında gerçekleşen kazılarda Geometrik Dönem, Arkaik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemine ait yapı katları ortaya çıkarılmıştır. Alan İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olmuştur (Özyiğit, 1997). Günümüzde etrafı tel örgü ile çevrilidir. Alandaki bulguların üzeri koruma amaçlı olarak kapatılmıştır ve yoğun bitkilenme mevcuttur.

150 ada, 48 parselin genel görünümü

Kazı çalışmalarından görünüm (Özyiğit, 1996)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

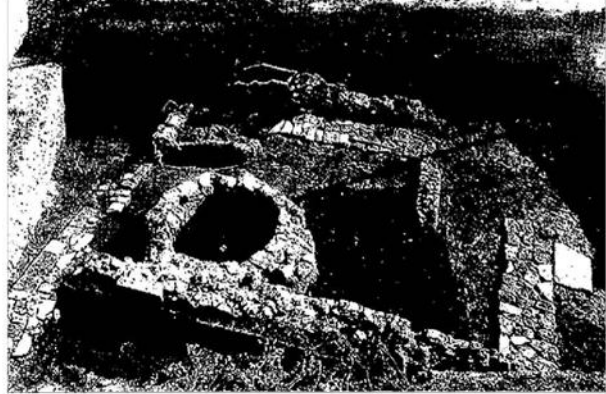
HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 3

Şekil 4.42 Çok katmanlı alan 3

Roma DönemiNekropolis
Seramik çöplüğü**Helenistik Dönem**Nekropolis
Seramik atölyesi**Klasik Dönem**Nekropolis (lahit)
Kiremit ve seramik atölyesi
Su kuyusu**Arkaik Dönem**Megaron
Duvar kalıntıları
Taş döşeme
Çatı kiremitleri**Geometrik Dönem**

Duvar kalıntısı

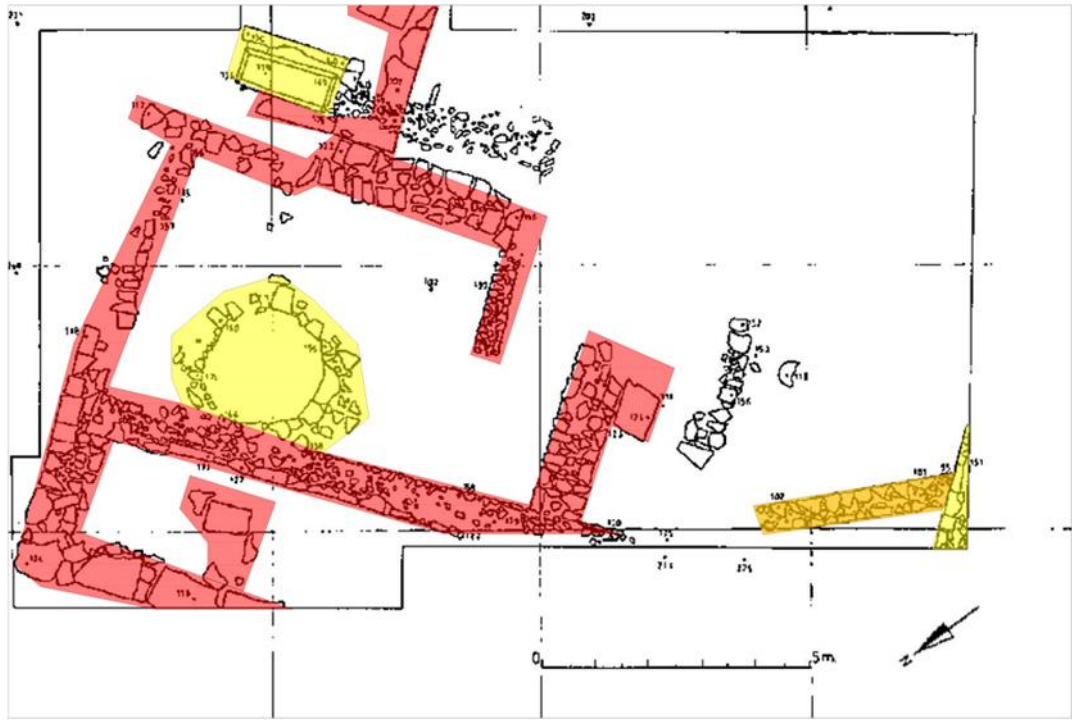
Arkaik Dönem megaronunun görünümü (Özyiğit, 1996)

Kazı alanından görünüm (Özyiğit, 1997)

Alandaki yoğun bitkilenme

Farklı yapı katlarına ait plan (Özyiğit, 1996)

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMITEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİHAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 3

Şekil 4.43 Çok katmanlı alan 3

- Bizans Dönemi
- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 150 ada, 62 parselde 1994, 1997 ve 2003 yıllarında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından sondajlar açılmıştır. 2003 yılındaki kazılarda İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile 1994 yılında açığa çıkarılan lahitlerin kaldırılması işlemi yapılmıştır. Bu işlemlerin iş makineleri ile özensizce gerçekleştirilmesi alandaki bulguların tahrip olmasına yol açmıştır. 2006 yılında "alanda gece define arama çalışmalarının olduğunu" belirten yazılı ihbar dilekçesinin ardından, çalışmalar Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından tekrar başlatılmıştır. Kazının başlamasının ardından arazi sahibi, İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 08.03.2006 tarih ve 1905 sayılı kararında da belirtildiği üzere alanda butik otel inşaatına başlanmak üzere olduğunu kazı ekibine iletmıştır. Yapılan kazılarda Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem, Roma Dönemi ve Bizans Dönemine ait yapı katları ortaya çıkmasının ardından, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın temsilcisi tarafından raporlar düzenlenmiştir. Bu raporlarda alanın kültürel olarak değeri ve yapılan tahribatlar belirtilmekte, kurul kararının iptali ve parselin çevresi ile birlikte I. Derece Arkeolojik Sit Alanı yapılması istenmektedir. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 13.12.2006 gün ve 2582 sayılı kararı ile yapılanma kararı kaldırılmış ve alan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olmuştur (Özyiğit, 2007). Günümüzde alanın etrafı tel örgü ile çevrilidir. Alandaki açmalar kapatılmamış olmamakla beraber yoğun bitkilenmeden dolayı görsel olarak algılanamamaktadır.

150 ada, 62 parsel genel görünümü

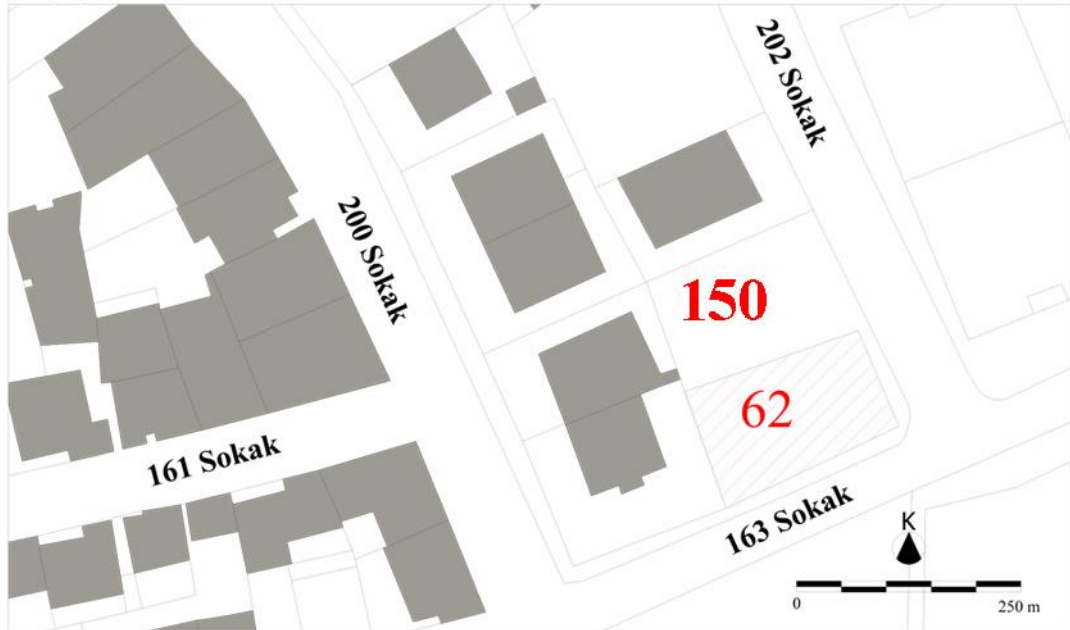

I Nolu açmanın günümüzdeki görünümü

2003 yılında İzmir Müzesi tarafından yapılan çalışmalar (Özyiğit, 2007)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 4

Şekil 4.44 Çok katmanlı alan 4

Bizans Dönemi

Seramik

Roma Dönemi

Seramik çöplüğü

Helenistik Dönem

Seramik

Nekropolis (lahitler)

Klasik Dönem

Mimari yapı kalıntıları

Duvar kalıntıları

Arkaik Dönem

Mimari yapı kalıntıları

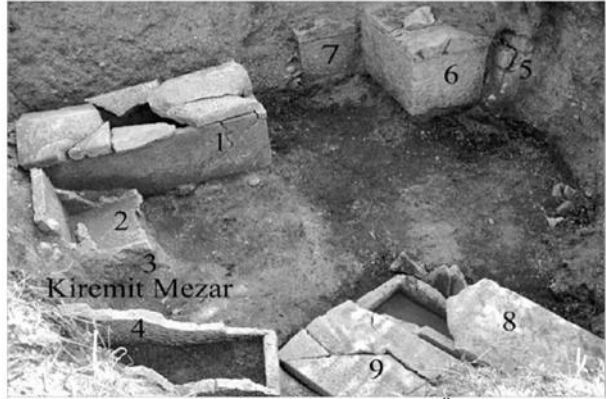
Duvar kalıntıları

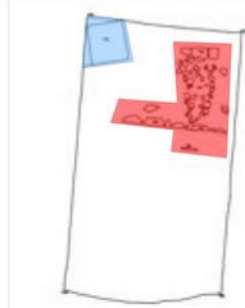
2003 yılında İzmir Müzesi tarafından yapılan lahit kaldırma çalışmaları (Özyiğit, 2007)

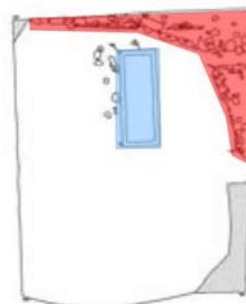
İzmir Müzesi tarafından yapılan çalışmalar (Özyiğit, 2007)

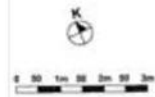
2006 yılı kazılarında Helenistik Dönem mezarları (Özyiğit, 2007)

3 No.lu Açma

2 No.lu Açma

1 No.lu Açma

Açmaların genel planı (Özyiğit, 2007)

Şekil 4.45 Çok katmanlı alan 4

- Bizans Dönemi
- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 175. ve 189. Sokaklarda kazılar, belediyenin 1992 yılında kepçeyle yaptığı su kanalı kazıları sırasında çeşitli dönemlere ait eserlerin çıkması sonucu başlamıştır. Yapılan kazılarda Arkaik Dönem'den Roma Dönemi sonuna kadar yerleşim katmanları saptanmıştır. 189. Sokaktaki kazı 1993 yılında sonlandırılmış ve Roma Dönemi mozaiklerinden biri in-situ olarak korunmuştur (Özyiğit, 1994). 1995 ve 1996 yıllarında kazılar 189. Sokağın yanındaki meydana gerçekleştirilmiştir. Bu kazılarda Arkaik Dönem'den Erken Bizans Dönemi'ne kadar yerleşim katmanları ortaya çıkarılmıştır. Bu alan Phokaia antik kentinin merkezi konumunda olması ve pek çok katmanın iyi korunmuş olarak günümüze ulaşması açısından önemlidir. Alan İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olmuştur. Günümüzde alanın etrafı tel örgü ile çevrilidir. Alandaki mozaiklerin üzeri koruma amaçlı olarak kapatılmıştır. 1993 yılında bulunan mozaiklerden biri onararak İzmir Arkeoloji Müzesi'ne götürülmüştür (Özyiğit, 1997). Şahin Apartmanı yanındaki mozaikli alanın üstü kapatılmış, etrafı tel örgü ile çevrilmiş ve koruyucu üst örtü yapılmıştır.

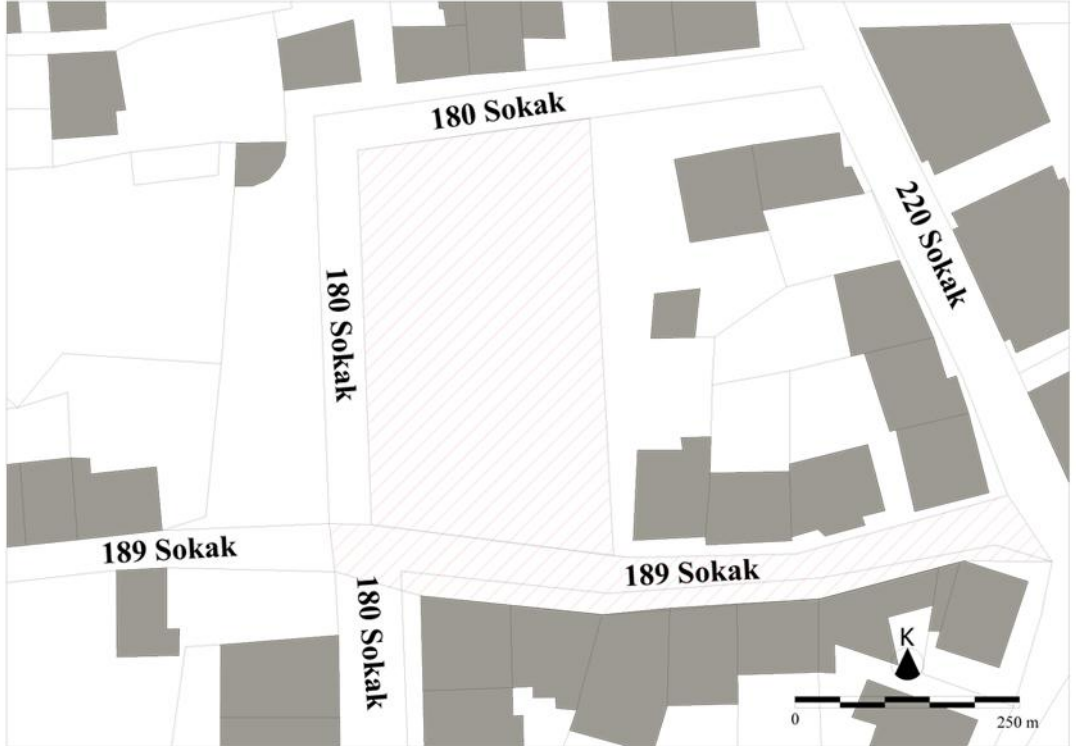

Alanın genel görünümü

Şahin Apartmanı yanındaki mozaikli alanın görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 5

Şekil 4.46 Çok katmanlı alan 5

Bizans Dönemi Duvar kalıntıları Mermer plakalar Mozaik bordürler Roma Dönemi Seramik Duvar kalıntıları Taban kalıntıları Mozaik tabanlar Helenistik Dönem Seramik Avlulu ev Mozaik döşeme Temel kalıntıları Duvar kalıntıları Eşik taşı	Klasik Dönem Seramik Duvar kalıntıları Arkaik Dönem Duvar kalıntısı

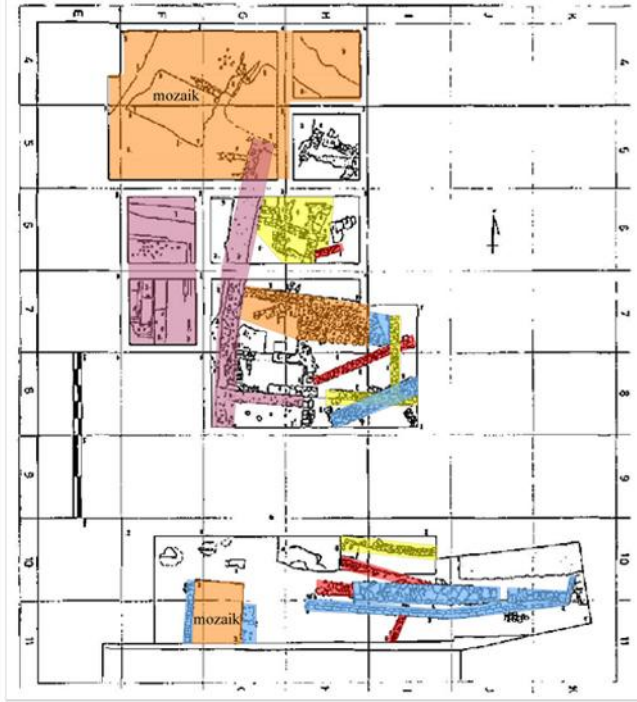
Antik kent merkezindeki kazıların genel görünümü (Özyiğit, 2012b)

Antik kent merkezinde Geç Roma Dönemi mozaïği in-situ durumu (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Antik kent merkezindeki yerleşim tabakaları (Özyiğit, 1994)

Açmaların genel planı (Özyiğit, 1998)

- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem
- Geometrik Dönem

Çifte Kayalar Tepesi'nin batısında bulunan alan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içerisinde yer almaktadır. Phokaia'da üçüncü dönem kazılarının başladığı 1989 yılında, alanda İzmir Arkeoloji Müzesi, Foça Belediyesi ve Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi işbirliği ile kazı çalışmaları başlamıştır. Yapılan kazılarda Geometrik Dönem'den başlayarak Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemi katmanlarına rastlanmıştır. Çalışmalar sonucu alan ve çevresinin Phokaia'nın seramik üretim merkezi olduğu anlaşılmış ve Roma Dönemi'nde seramik atölyelerinin çöplüğü olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Helenistik Dönemde ise nekropolis olarak kullanılmıştır (Özyiğit, 1990). Günümüzde alanın etrafı tel örgü ile çevrilidir. Alandaki açmaların bir kısmı kapatılmamış olmamakla beraber yoğun bitkilenmeden dolayı görsel olarak algılanamamaktadır.

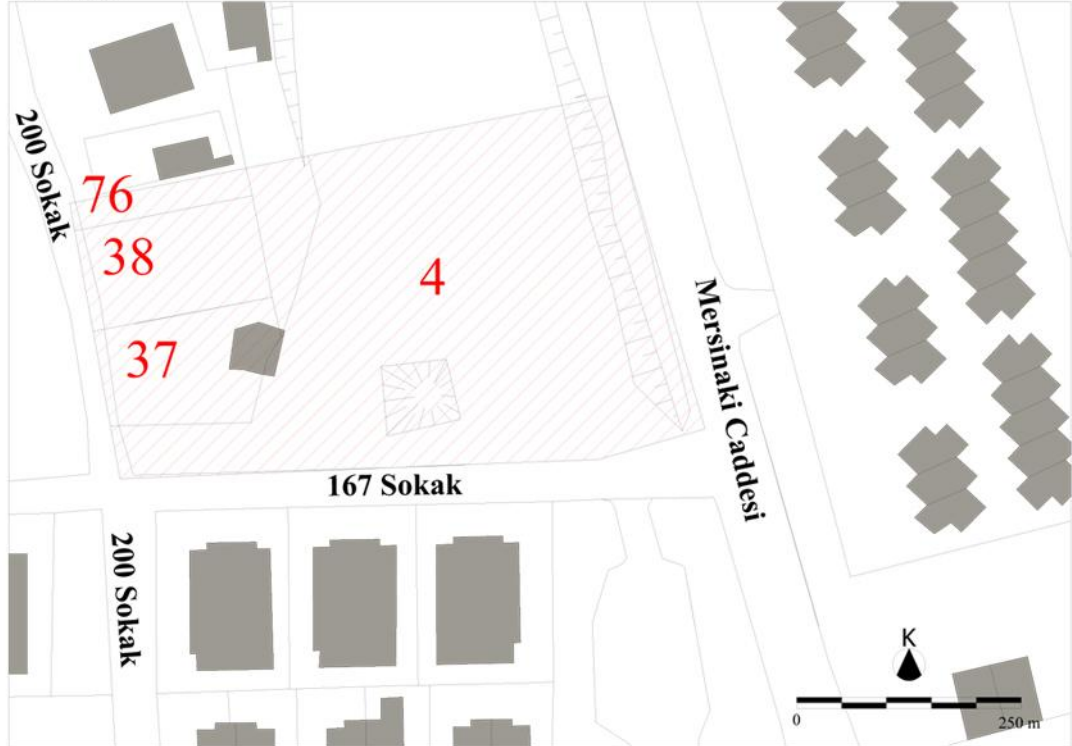

Alanın genel görünümü

Tel örgü ile çevrili açma

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 6

Şekil 4.48 Çok katmanlı alan 6

Roma Dönemi

Seramik atölyesi
Seramik çöplüğü
Nekropolis (mezar)

Helenistik Dönem

Nekropolis (mezarlar)

Klasik Dönem

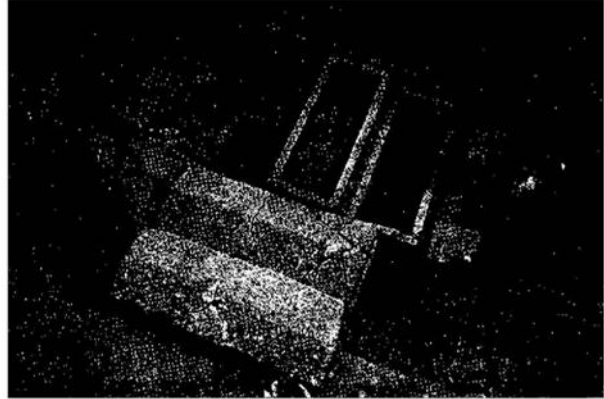
Seramik
Subasman ve temel kalıntıları

Arkaik Dönem

Seramik

Geometrik Dönem

Seramik

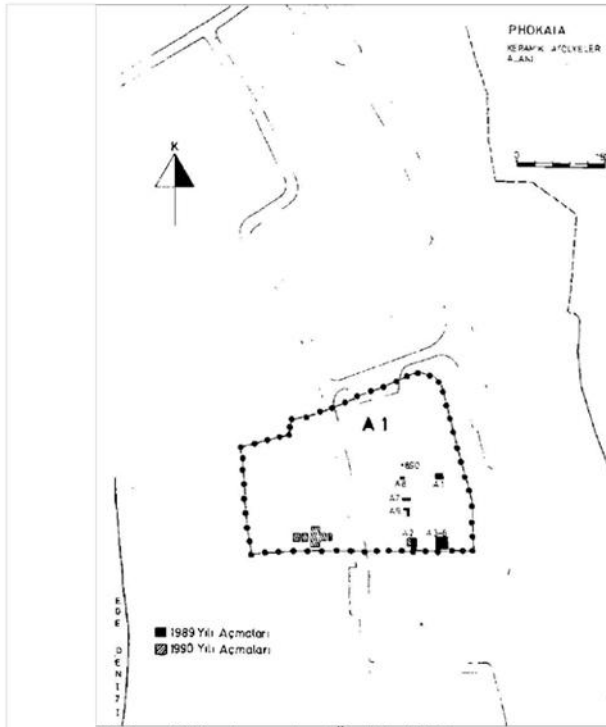
A 3-6 açmalarının genel görünümü (Özyiğit, 1990)

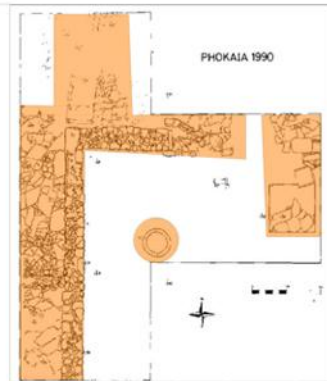
Seramik atölyeleri alanındaki açmalar (Özyiğit, 1991)

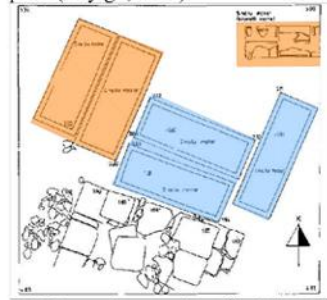
Alanın genel görünümü

1989 ve 1990 yılı açmaları (Özyiğit, 1991)

Seramik atölyeleri alanında açmaların planı (Özyiğit, 1991)

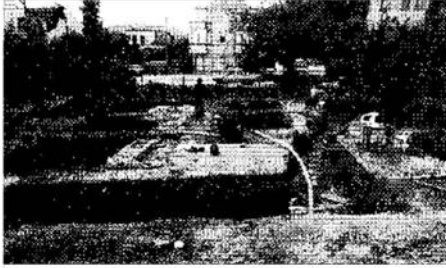
A 3-6 açmalarının planı (Özyiğit, 1990)

- Roma Dönemi
Seramik
- Helenistik Dönem
Seramik
Duvar kalıntısı
- Klasik Dönem
Seramik
- Arkaik Dönem
Seramik

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1069 ada, 1 parselde kazılar, yeni yapılaşma isteği nedeniyle 1998 yılında Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından yapılmıştır. Yapılan kazılarda Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemine ait seramikler ele geçmekle birlikte yalnızca Helenistik Döneme ait yapı kalıntıları bulunmuştur (Özyiğit, 1999). Günümüzde alanda üç katlı konut yapısı bulunmaktadır.

2007 yılında alandaki inşaat (İzmir Üç Boyutlu Kent Rehberi)

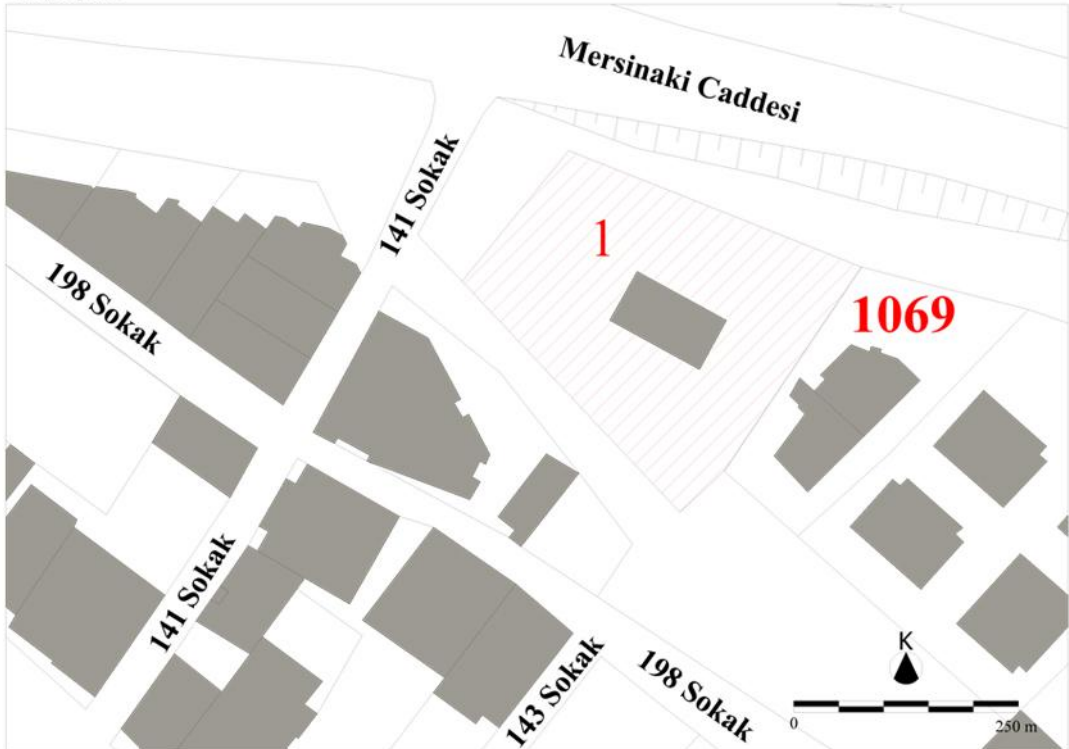

Kazı çalışmalarının görünümü (Özyiğit, 1999)

1069 ada, 1 parsel genel görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 7

Şekil 4.50 Çok katmanlı alan 7

- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1056 ada, 13 parselde kazılar 2009 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi sondajları ile başlamıştır. Çalışmalar 2010 ve 2011 yıllarında Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından bilimsel nitelikli kazılar şeklinde devam etmiştir. Yapılan kazılarda Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemine ait yapı katları ortaya çıkarılmıştır. 2011 yılında kazıların sonuçlanmasının ardından, alan İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 27.09.2011 tarihi ve 25 sayılı kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir (Özyiğit, 2012a). Günümüzde alanın etrafında herhangi bir sınırlayıcı öğe bulunmamaktadır. Bulgular yoğun bitkilenmeden dolayı görsel olarak algılanamamaktadır.

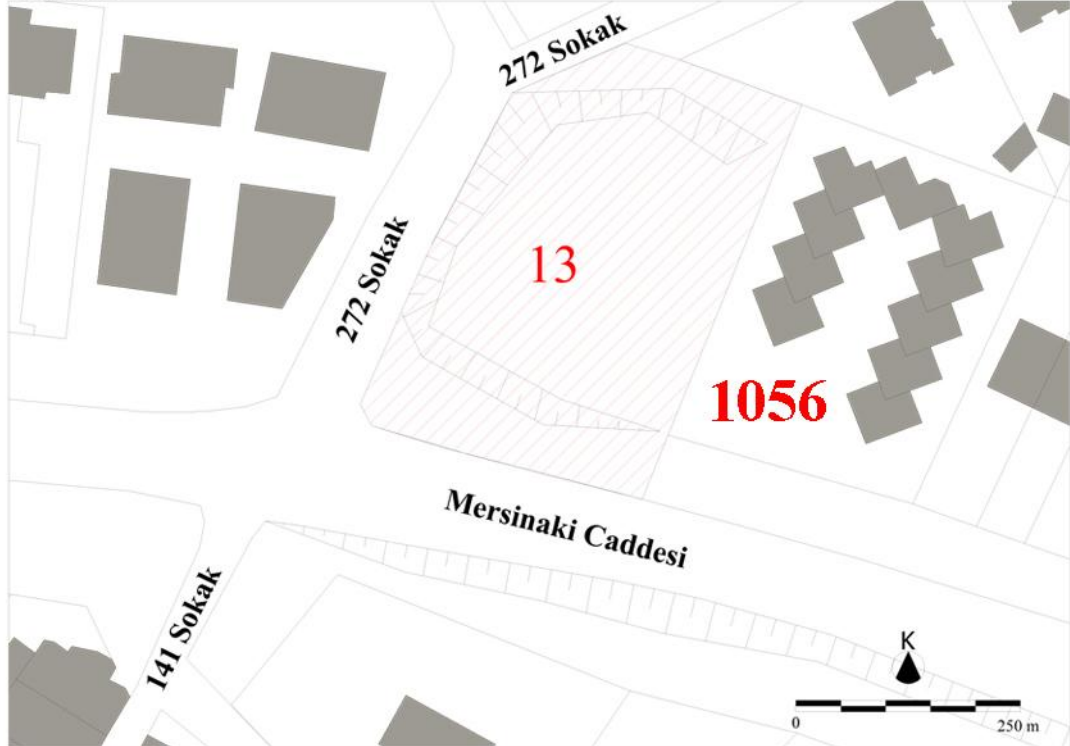

1056 ada, 13 parsel genel görünümü

Arkaik Döneme ait kuyu ve çevresindeki çalışmalar (Özyiğit, 2012a)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 8

Şekil 4.51 Çok katmanlı alan 8

Roma Dönemi

Seramik
Seramik atölyesi
Seramik fırını

Helenistik Dönem

Duvar kalıntıları

Klasik Dönem

Duvar kalıntısı
Kuyu

Arkaik Dönem

Seramik
Duvar kalıntısı
Kuyu

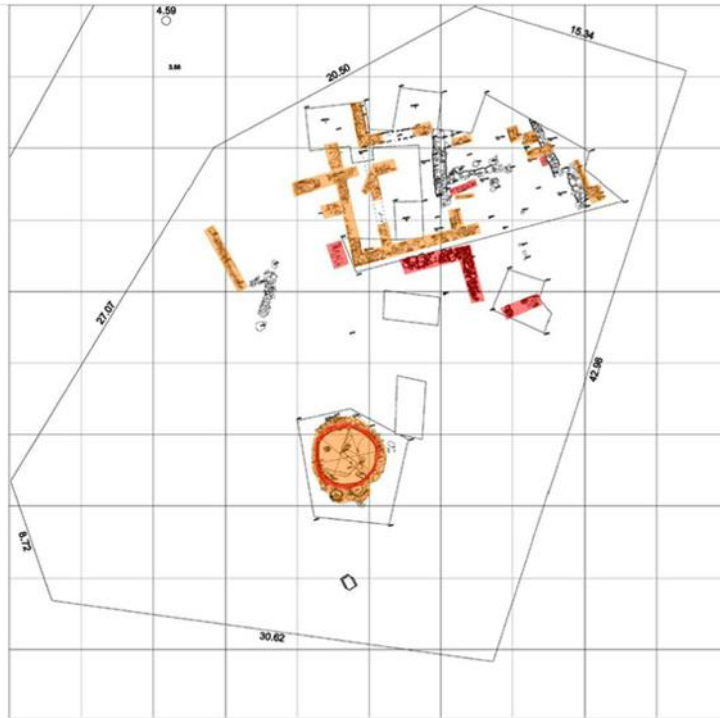
Farklı dönemlere ait duvar kalıntıları

Alanın genel görünümü

Arkaik Döneme ait kuyu

Açmaların genel planı (Özyiğit, 2012b)

- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem

Kentsel ve III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1661 ada, 2, 3, 4 parselde ilk kazı çalışmaları 1997 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Parsel sahiplerinin yeni yapı yapma isteği üzerine başlayan sondaj kazıları sonucu müze tarafından herhangi bir mimari buluntuya rastlanmadığına dair rapor hazırlanmıştır. Bu rapor doğrultusunda İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu belediyenin inşaat ruhsatı verebileceği yönünde karar vermiştir. Ancak kaba inşaatın başlamasının ardından şikayet üzerine Kültür Bakanlığı tarafından açılan dava sonucu inşaatların yıkılmasına karar verilmiştir. 2010 yılı yazında İzmir Müzesi denetiminde kaba inşaatlar yıkılmıştır. Kurul kararı gereği parsel sahiplerinin Phokaia Kazı Başkanlığı'na başvurusu sonucu, 2011 yılında bilimsel nitelikli kazılar başlamıştır. Kazı çalışmaları sonucunda alanda Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemi'ne ait yapı katları ortaya çıkarılmıştır. Alan İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak ilan edilmiştir (Özyiğit, 2012). Günümüzde alanın etrafındaki tel örgü zarar görmüştür. Bulgular yoğun bitkilenmeden dolayı görsel olarak algılanamamaktadır.

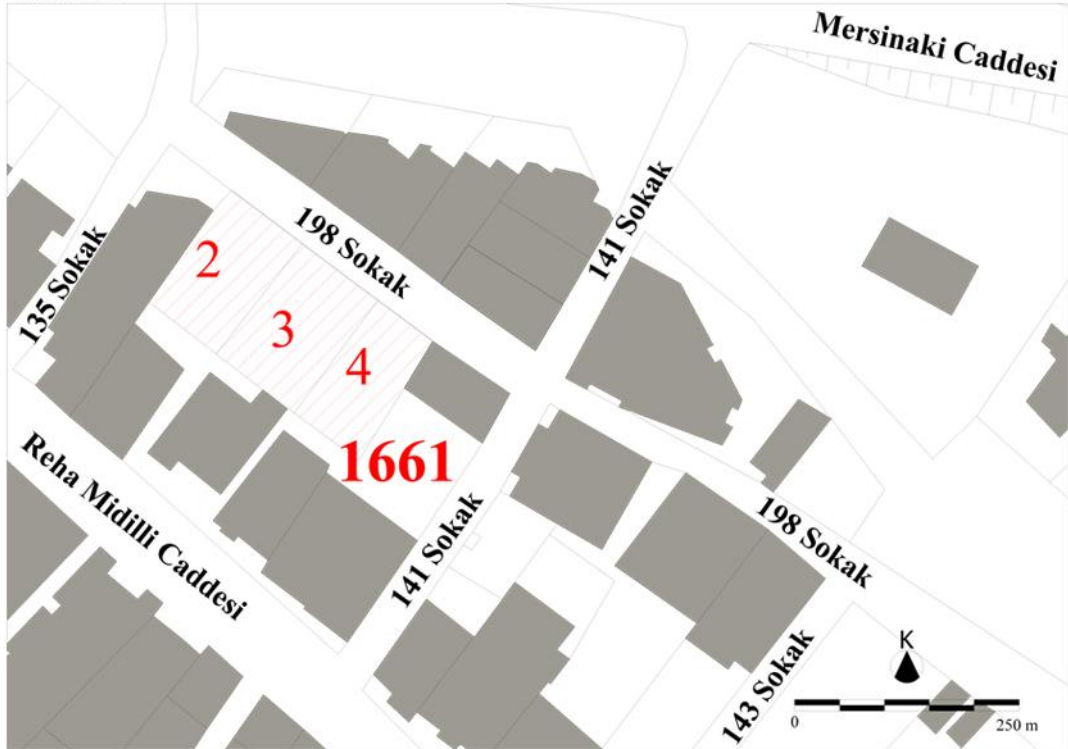

1661 ada, 2, 3, 4 parselin genel görünümü

2011 yılı kazı çalışmalarından görünüm (Özyiğit, 2012a)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 9

Şekil 4.53 Çok katmanlı alan 9

Roma Dönemi

Duvar kalıntıları
Taş döşeme

Helenistik Dönem

Seramik
Nekropolis(mezarlar)

Klasik Dönem

Duvar kalıntıları
Künkler
Sokak döşemesi kalıntıları

Arkaik Dönem

Duvar kalıntıları
Döşeme kalıntısı
Sokak döşemesi kalıntıları

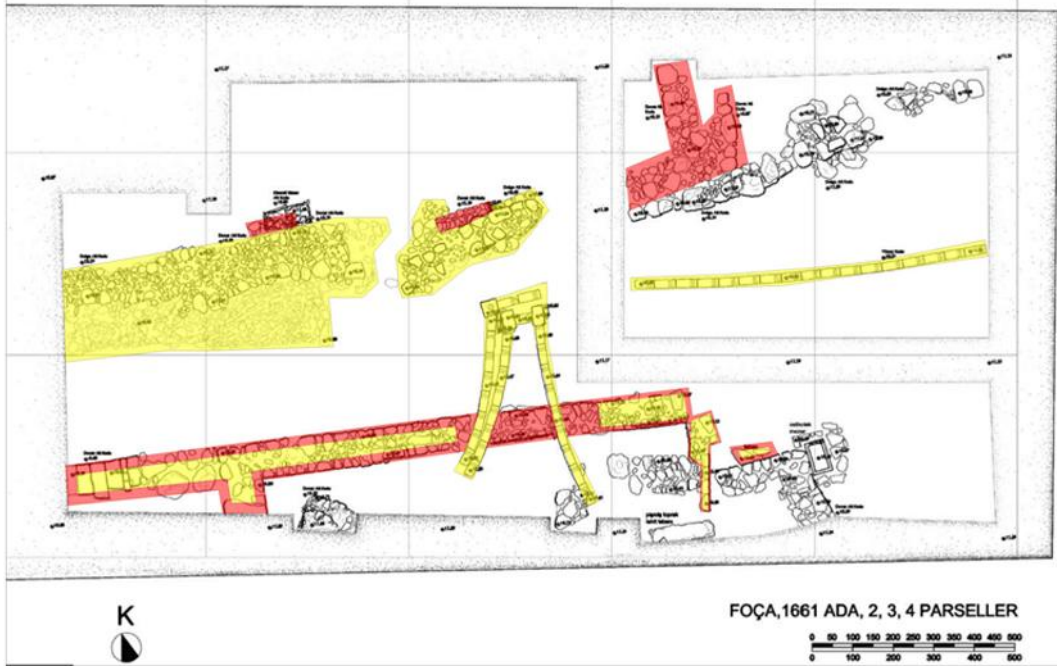
Alandaki yoğun bitkilenme

Su içindeki kalıntıların görünümü

Alanın genel görünümü

Farklı yapı katlarına ait plan (Özyiğit, 2012a)

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 9

Şekil 4.54 Çok katmanlı alan 9

- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem

Maltepe Höyüğü olarak bilinen 80 ada, 76 parselde ilk kazı çalışmaları 1953-1955 yılları arasında Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal tarafından yapılmıştır. 1992 ve 1994 yılında Phokaia Kazı ekibi tarafından yapılan kazılar sonucu Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemine ait bulgulara rastlanmıştır. Bu alanın bir höyük değil tümölüs olduğu sonucuna varılmıştır. Bu tümölüsün içinde Herodot'un sözettiği kent duvarları, payanda ve Arkaik Dönem kent kapısının olduğu ortaya çıkarılmıştır. 1993 ve 1994 yıllarında kent duvarları ve payandanın onarım çalışmaları yapılmıştır (Özyiğit, 1995). Alan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'dır. Günümüzde alanın çevresinde herhangi bir sınırlayıcı öge bulunmamaktadır.

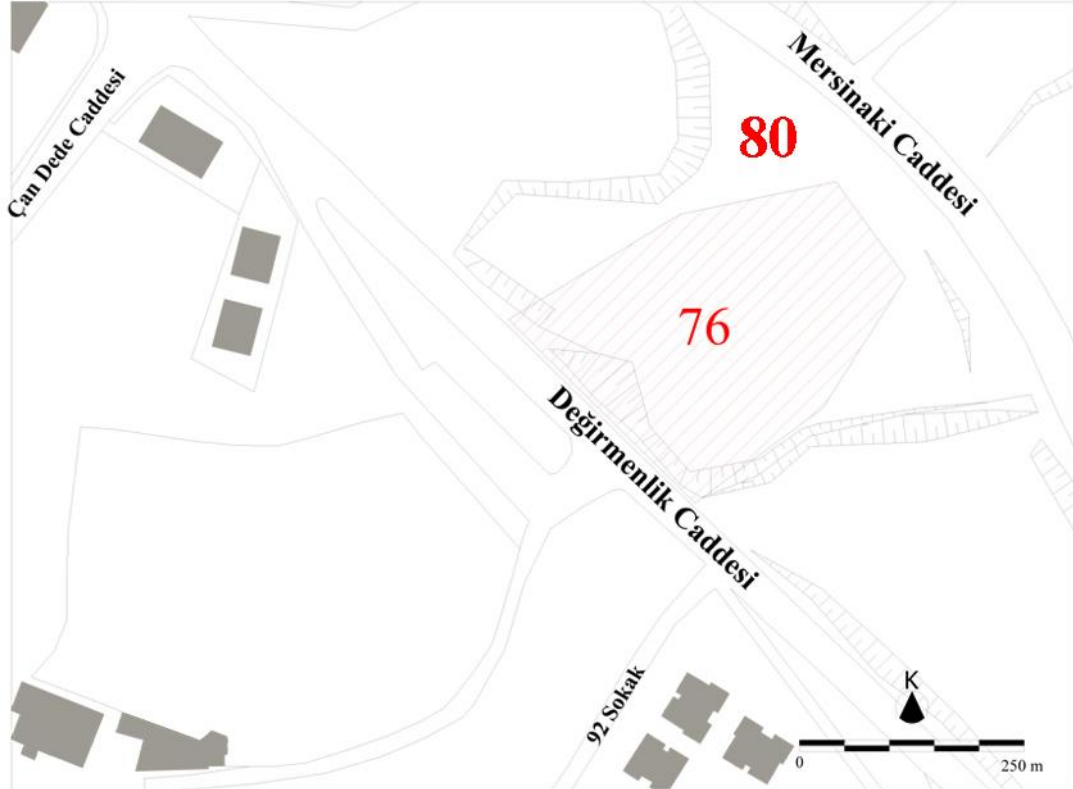

Değirmenlik Caddesi'nden alanın genel görünümü

1994 yılında kent duvarı ve payandanın görünümü (Özyiğit, 1995)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 10

Şekil 4.55 Çok katmanlı alan 10

Roma Dönemi

Seramik çöplüğü

Helenistik Dönem

Seramik

Seramik çöplüğü

Klasik Dönem

Seramik

Arkaik Dönem

Seramik

Kent duvarı ve payanda(Herodot Duvarı)

Kent kapısı

Tüf taşı mancınık güllesi

Ahşap direk

Ayak izi

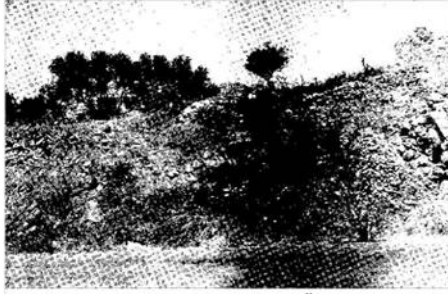
Amfora

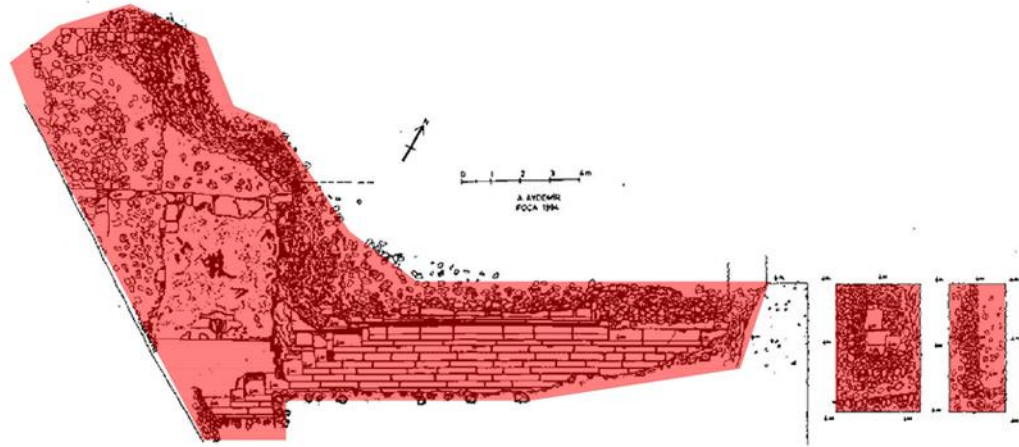
Maltepe Tümülüsü ve Değirmenlik Caddesi

Kent duvarı ve payanda

Alanın kazıdan önceki görünümü (Özyiğit, 1993)

Arkaik Dönem kent duvarı ve kapısının planı (Özyiğit, 1995)

- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem

Büyük Deniz olarak adlandırılan bölgenin güneydoğusunda yer alan 1221 ada, 1208 ada ve Sevgi Caddesi'nde kazılar, ilk olarak 1998 yılında kanalizasyon kazısı olarak başlamıştır (Özyiğit, 1999). 1998 yılındaki kazılarda yoğun arkeolojik bulgulara rastlanması sebebiyle kanalizasyon şebekesi iptal edilmiş, çalışmalar 1999 ve 2000 yıllarında bilimsel nitelikli kazılar olarak devam etmiştir. Yapılan kazılarda Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemine ait bulgulara rastlanmış, alanın nekropolis olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda Arkaik Döneme ait üç adet sunak yapısı ortaya çıkartılmıştır (Özyiğit, 2002). Alan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'dır. Sunakların ve mezarların üzeri koruma amaçlı olarak kapatılmıştır. Günümüzde alanın etrafında herhangi bir sınırlayıcı öge bulunmamakta ve alanda seracılık yapılmaktadır.

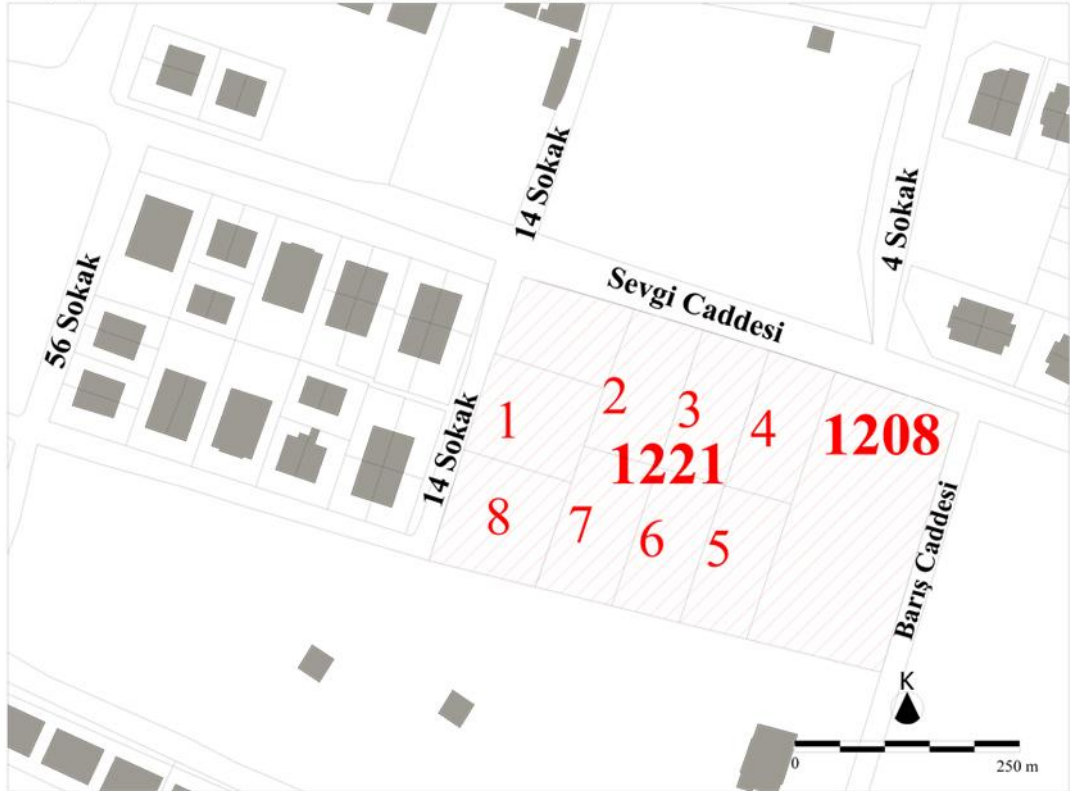

Alanın Sevgi Caddesi'nden görünümü

Alandaki seraların görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 11

Şekil 4.57 Çok katmanlı alan 11

- **Roma Dönemi**
Nekropolis (Mezarlar)
- **Helenistik Dönem**
Seramik çöplüğü
Nekropolis (mezarlar)
- **Klasik Dönem**
Nekropolis (mezarlar)
- **Arkaik Dönem**
Sunaklar
Nekropolis (mezarlar)

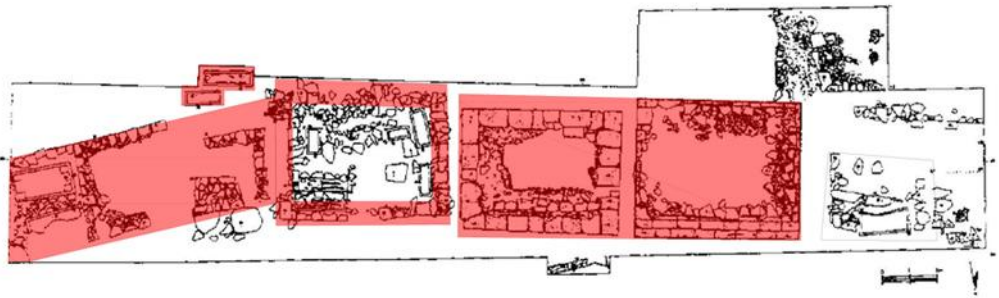
Kanalizasyon kazıları sırasında ortaya çıkan sunaklar (Özyiğit, 2012b)

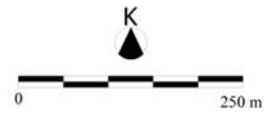
Sevgi Caddesi'nin ve alanın görünümü

Nekropolis alanının görünümü (Özyiğit, 1999)

Arkaik Dönem sunakları ve nekropolis planı (Özyiğit, 2000)

Şekil 4.58 Çok katmanlı alan 11

- Roma Dönemi
- Helenistik Dönem
- Klasik Dönem
- Arkaik Dönem

Değirmenli Tepe olarak bilinen bu alanda ilk kazılar 1913 yılında Felix Sartiaux tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kazılarda amaç tiyatro kalıntılarına ulaşmaktır; ancak Sartiaux istediği sonuca ulaşamamıştır. Buna rağmen Foça Kazı Başkanlığı 1990 yılındaki çalışmalarda tiyatronun Değirmenli Tepe'nin kuzeybatı yamacında konumlandığını düşünmüştür. Bu yıllarda Foça'da sit derecelerinin düşürülüp, bir çok alanın imara açılması söz konusudur. Bu alanda da yeni yapılaşma amacıyla inşaatlar başlamak üzeredir (Özyiğit, 1991). İnşaatların başlamasını önlemek amacıyla alanda 1991 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından kazılar gerçekleştirilmiştir. Yapılan kazılar sonucu antik tiyatronun analemma duvarı ve oturma basamakları ortaya çıkarılmıştır (Özyiğit, 1992). Daha sonra alan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir. Günümüzde analemma duvarının olduğu bölüm tel örgü ile çevrilidir. Tiyatronun oturma basamakları görsel olarak algılanabilmektedir. Alanın etrafında herhangi bir sınırlayıcı eleman yoktur, etrafta çöpler ve atıklar bulunmaktadır.

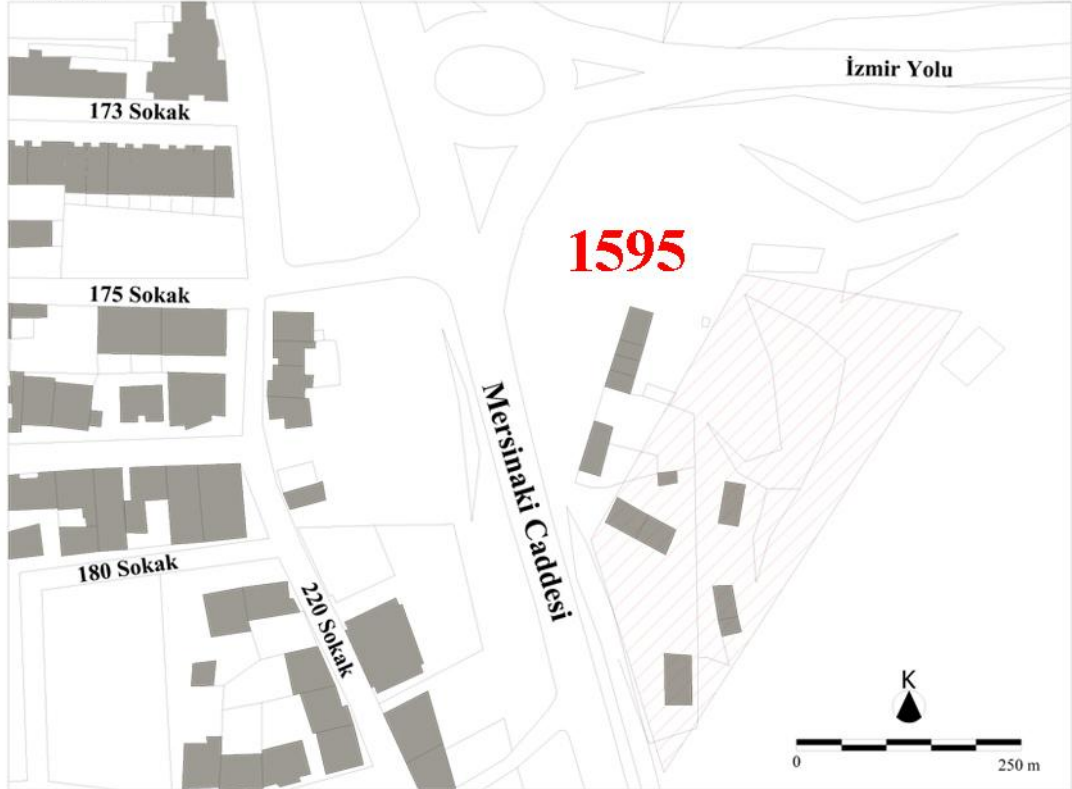

Değirmenli Tepe'nin genel görünümü

1991 yılındaki tiyatro açmalarından görünüm (Özyiğit, 2012b)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 12

Şekil 4.59 Çok katmanlı alan 12

Roma Dönemi

Seramik çöplüğü

Helenistik Dönem

Yazıtlı oturma basamakları

Duvar kalıntısı

Klasik Dönem

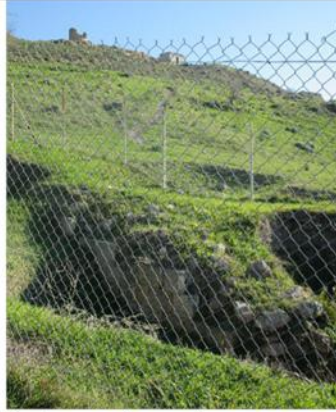
Tiyatro (oturma basamakları, merdiven yeri, analemma duvarı, taş döşeme)

Arkaik Dönem

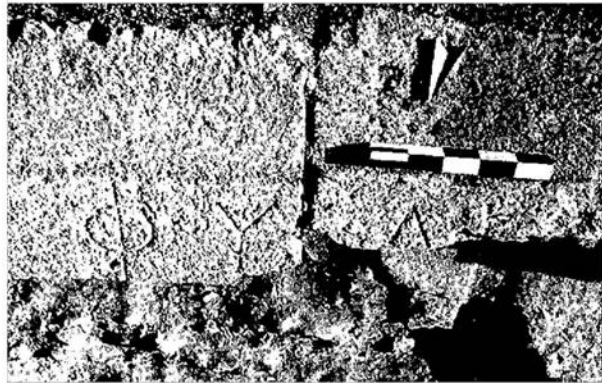
Seramik

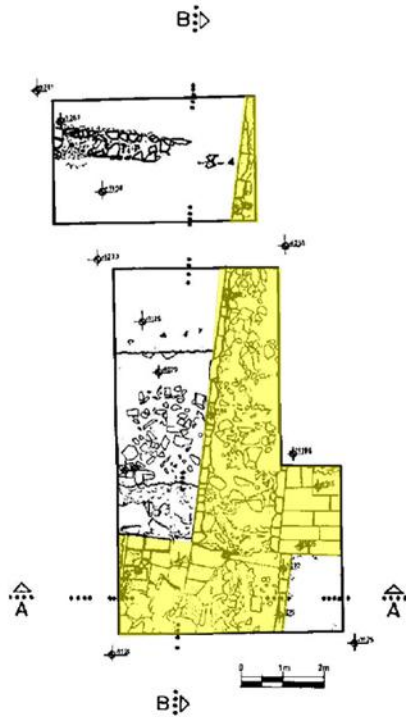
Tiyatronun oturma basamakları

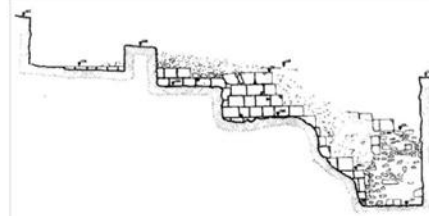
Tiyatronun analemma duvarı

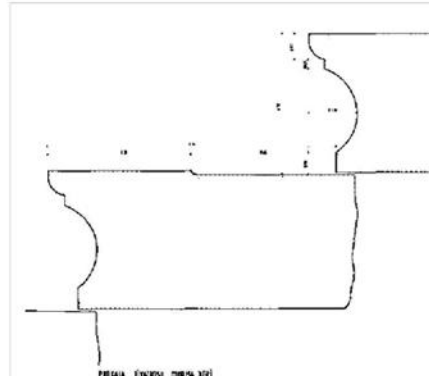
Tiyatronun yazıtlı oturma basamağı (Özyiğit, 1992)

Analemma açmalarının planı (Özyiğit, 1992)

Analemma duvarının B-B kesiti (Özyiğit, 1992)

Oturma basamağı kesiti (Özyiğit, 1992)

- **Osmanlı Dönemi**
Yel Değirmenleri
- **Roma Dönemi**
Seramik
Kybele kutsal alanı
- **Helenistik Dönem**
Teras duvarı
Seramik
Kybele kutsal alanı
- **Arkaik Dönem**
Sur Yatakları

80 ada, 2 parselde bulunan Osmanlı Dönemi'ne ait üç adet yel değirmeninin bulunduğu tepede, İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun restorasyon projesini onaylamasının ardından 1991 yılında kazı çalışmaları başlamıştır. Foça Kazı Başkanlığı tarafından hazırlanan proje İzmir Büyükşehir Belediyesi ve Foça Belediyesi desteği ile uygulanmaktadır. Foça Kazı Başkanlığı tarafından kazılan alanda Arkaik Dönem sur yatakları, Helenistik Dönem duvarı, Roma Dönemi'ne ait kalıntılar ve 18. ve 19. yüzyıla ait yel değirmenleri bulunmuştur. Alan I. Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı'dır (Özyiğit, 1992). Günümüzde yel değirmenlerinin restorasyon projesi ve çevre düzenlemesi devam etmektedir.

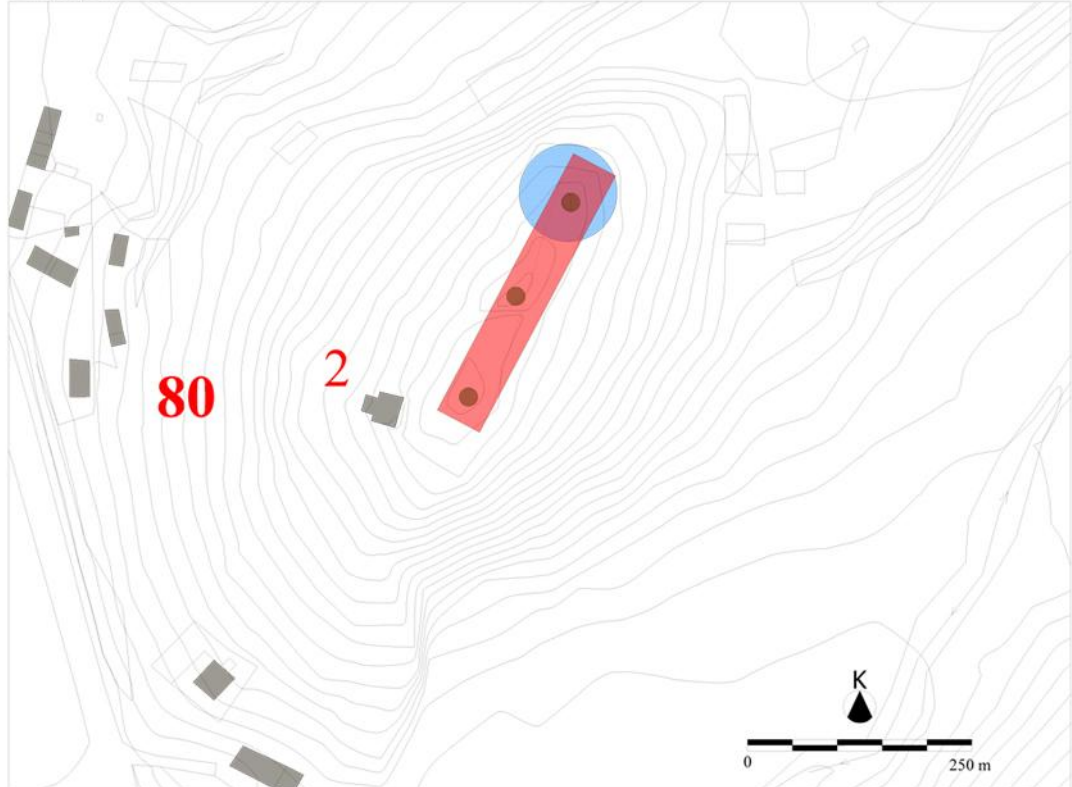

Değirmenli Tepe genel görünümü

Yel değirmeninin restorasyon sırasındaki görünümü

Vaziyet planı

Şekil 4.61 Çok katmanlı alan 13

- **Osmanlı Dönemi**
Yel Değirmenleri
- **Roma Dönemi**
Seramik
Kybele kutsal alanı
- **Helenistik Dönem**
Teras duvarı
Seramik
Kybele kutsal alanı
- **Arkaik Dönem**
Sur Yatakları

I. Derece Doğal ve Arkeolojik Sit Alanı içinde bulunan Değirmenli Tepe, Altın Mağarası Tepesi ve Çifte Kayalar Tepesi'nde 1990 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir (Özyiğit, 1991). 1991 yılında Değirmenli Tepe ve Altın Mağarası Tepesi'nde kazı, envanter, çizim ve fotoğraf çalışmaları yapılmıştır. Bu alanlardan Arkaik Dönem kent suru yataklarının geçtiği belirlenmiştir. Bu çalışmalara kadar sur yataklarının merdiven olduğu düşünülmektedir. Bunun yanında tepelerde Kybele'ye ait açık hava tapınaklarının bulunduğu tespit edilmiş, kaya kütleleri üzerinde değişik boyutlarda nişler bulunmuştur (Özyiğit, 1992).

Değirmenli Tepe ve Çifte Kayalar Tepesi

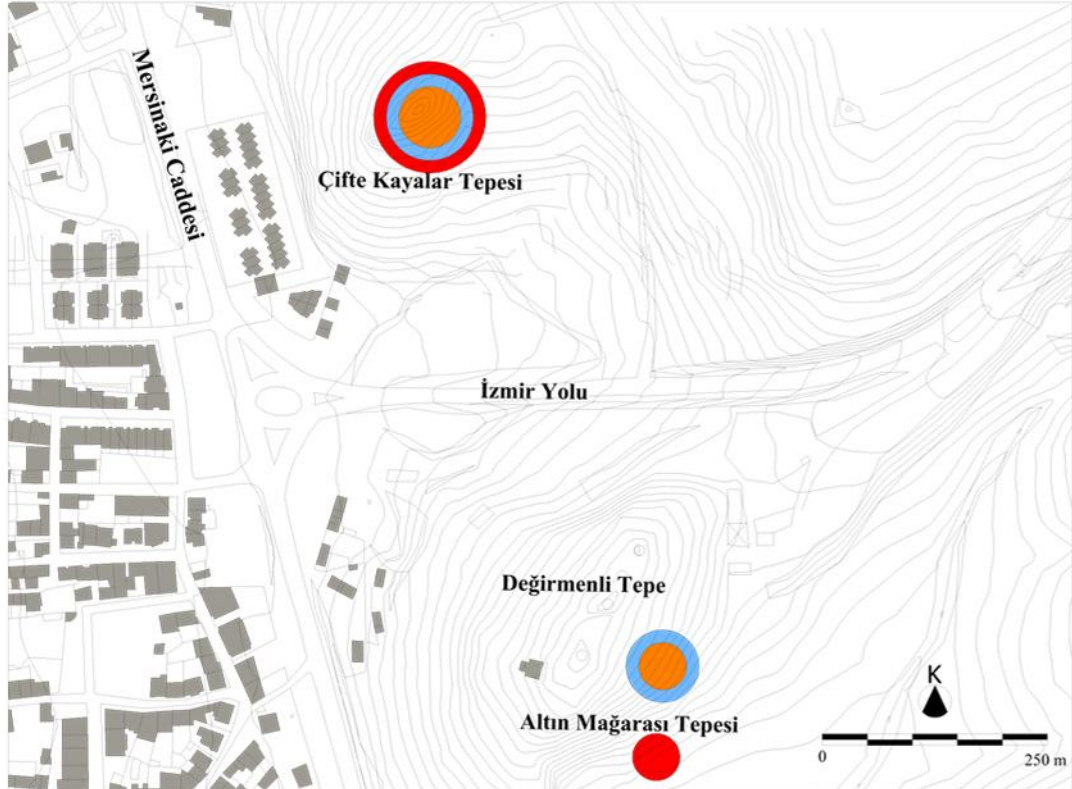

Değirmenli Tepe ve Altın Mağarası Tepesi

Altın Mağarası Tepesi'nde sur yatakları (Özyiğit, 1993)

Vaziyet planı

Şekil 4.62 Çok katmanlı alan 14

- **Bizans Dönemi**
Seramik
- **Roma Dönemi**
Seramik
Seramik çöplüğü
- **Helenistik Dönem**
Seramik
- **Arkaik Dönem**
Seramik
Seramik ihracat deposu

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1249 ada, 3 parselde kazılar 2012 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından yapılmıştır. Yapılan kazılarda Phokaia'da ilk kez çift duvar sistemi ile inşa edilmiş Arkaik Dönem yapı kalıntısına ulaşılmıştır. Üst katmanlarda Helenistik Dönem, Roma Dönemi ve Bizans Dönemi seramiklerine rastlanmıştır (Özyiğit, 2013). Günümüzde alanın etrafı tel örgü ile çevrilidir. Açmaların üzeri kapatılmamış olup, alanda yoğun bitkilenme algılanmaktadır.

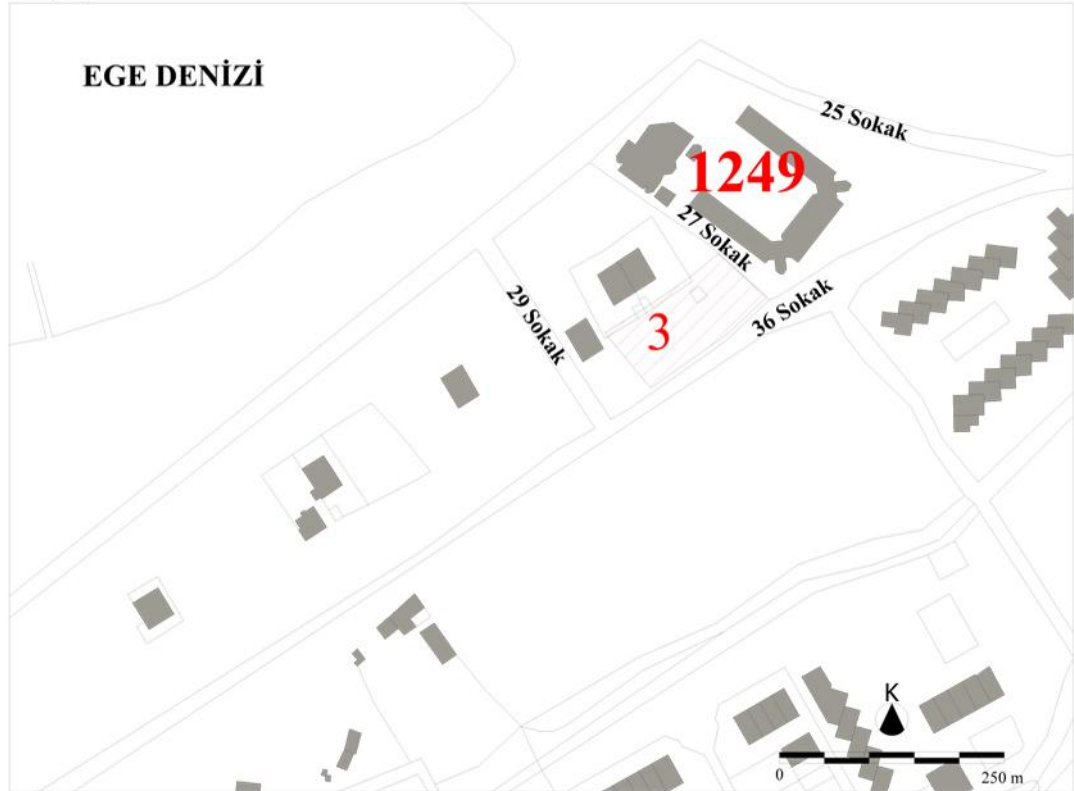

1249 ada, 3 parselin genel görünümü

Açmaların görünümü

Vaziyet planı

Şekil 4.63 Çok katmanlı alan 15

- **Roma Dönemi**
Duvar kalıntıları
Seramik
Sikke
- **Helenistik Dönem**
Seramik
- **Klasik Dönem**
Seramik

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1204 ada, 3 parselde ilk kazı çalışmaları 2004 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu bu kazılar sonucunda İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından düzenlenen rapor için Phokaia Kazı Başkanlığı'ndan görüş istemiştir. Bu amaçla 2004 yılında Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından tamamlanmış kazılar başlatılmıştır. Bu kazılarda Klasik Dönem'den Roma Dönemi içlerine kadar pek çok taşınır taşınmaz bulgu ortaya çıkarılmıştır. Çalışmaların sonucu olarak alanın I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olması gerektiği, müze tarafından yapılan kazıların kazı ve sondaj izin belgelerine aykırı olduğu, eserlerin tahrip edildiği ve atılan toprakta kültür varlıklarının bulunduğu anlatan rapor kurula sunulmuştur. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu alanda bulunan taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının erozyon ile oluşmuş dolgu malzemesinden elde edildiğini belirtip 09.09.2004 gün ve 123 sayılı kararıyla inşaat izni vermiştir (Özyiğit, 2005). Günümüzde alanda iki katlı konut yapısı bulunmaktadır.

Alanın ve 11. Sokağın genel görünümü

İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılan sondajlarda atılan toprak içerisinde bulunan eserler (Özyiğit, 2005)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 16

Şekil 4.64 Çok katmanlı alan 16

- **Helenistik Dönem**
Seramik
- **Klasik Dönem**
Seramik
- **Arkaik Dönem**
Kent duvarı (Herodot Duvarı)

64 ada, 13 parselde 1990 yılında başlayan Hükümet Konağı inşaatı temel kazısı, kepçeyle pek çok esere zarar verildiğinin anlaşılmasının ardından durdurulmuştur. 1990 ve 1992 yıllarında yapılan bilimsel kazılarda Arkaik Dönemden Helenistik Döneme kadar kültür varlıkları saptanmış ve Hükümet Konağı inşaat alanının yeri değiştirilmiştir. Burada karşılaşılan bulguların en önemlisi Phokaia kent duvarlarıdır. 1992 yılında alanda çevre düzenlemesi yapılmış ve inşaat sırasında eserlere verilen zararlar onarılmaya çalışılmıştır. Alan İzmir I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı'na dönüştürülmüştür (Özyiğit, 1993). Günümüzde açmalar kapatılmış, alan yeşillendirilmiş olup, arkeolojik eserler alanda sergilenmektedir.

64 ada, 13 parselin görünümü

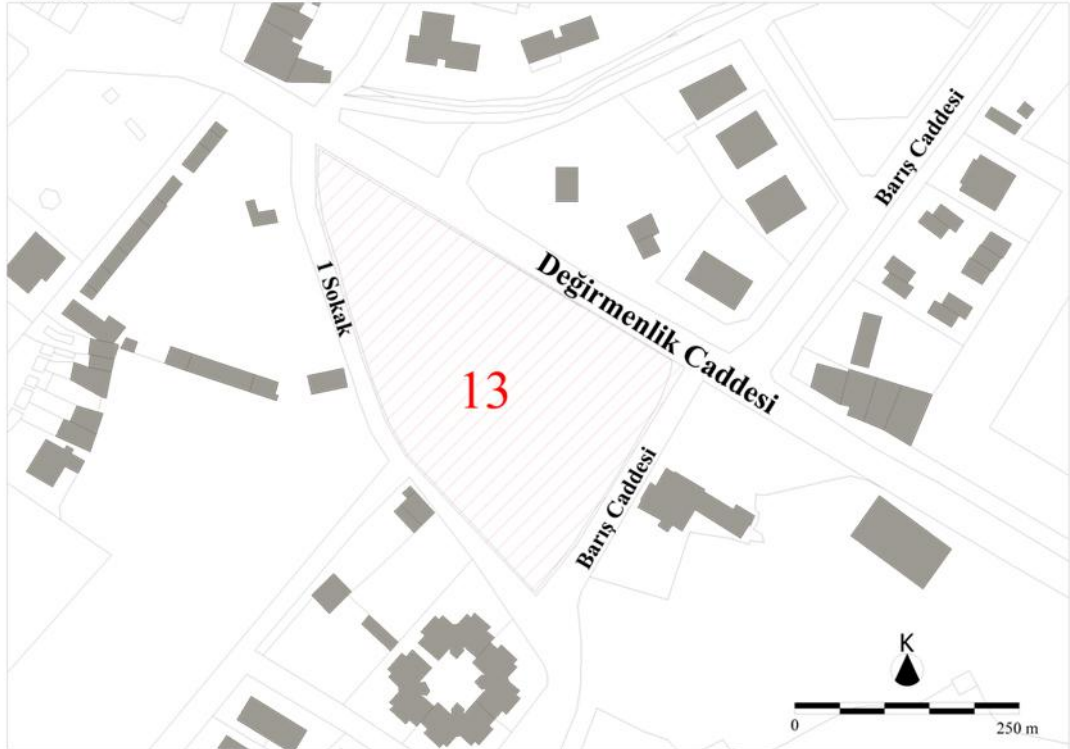

Alanda sergilenen arkeolojik eserlerin görünümü

Eski Hükümet Konağı alanında kent duvarları (Özyiğit, 1993)

Vaziyet planı

Şekil 4.65 Çok katmanlı alan 17

■ Helenistik Dönem

Seramik

Seramik atölyesi

■ Arkaik Dönem

Seramik

Kent duvarı (Herodot Duvarı)

1178 ada, 1, 2 parsel İzmir I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.07.1992 gün ve 3875 sayılı kararıyla III. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiştir. Ancak kurulun Foça'da arkeolojik sit alanlarının genişletilmesiyle ilgili 09.09.1993 gün ve 4685 sayılı karar ekinde haritanın sit alanı olarak boyanması unutulmuştur. Bunun üzerine yetkililer alanın sitten düştüğünü düşünmüş, Foça Belediyesi de 10.03.1994 tarihinden itibaren alanda çok sayıda inşaat ruhsatı vermiştir. Konu kurul toplantılarında görüşülmüş fakat karara bağlanamamıştır. 24.03.1994 tarihli toplantıda alanın III. Derece Arkeolojik Sit alanı olduğu kararı alınmış, ancak karar Foça Belediyesi'nin itirazı üzerine iptal edilmiştir. İptal kararına rağmen "İzmir Arkeoloji Müzesi ve Phokaia Kazı ekibi sorumluluğunda sondajlar gerçekleştirilmeden herhangi bir inşai ve fiziki müdahalede bulunulmaması gerektiği" ilgili kurumlara bildirilmiştir. Bu kararın ardından 22.04.1994-24.04.1994 tarihleri arasında geceleri inşaat faaliyetleri sürdürülmüş ve yapıların subasmanları bitirilmiştir. Alan kurulun 29.04.1994 gün ve 5015 sayılı kararıyla yeniden III. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiştir. 10.05.1994 tarihinde alanda bilimsel nitelikli kazılara Phokaia kazı ekibi tarafından başlanmıştır. Yapılan kazılarda çok sayıda bulguya ulaşılmıştır. Ancak maddi desteğin kesilmesi sonucu kazılar durdurulmuştur. Bu durdurulma evresinde koruma kurulu kararı olmaksızın bazı müteahhitler subasman üzerine birinci kat inşasına devam etmişlerdir. Alan 30.06.1994 gün 5185 sayılı karar ile I. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiştir. Bu kararın alındığı gün Foça Belediyesi birinci kat inşaatlarını yıkmıştır (Özyiğit, 1995). Günümüzde alanda bu inşaatlara ait subasmanlar bulunmaktadır. Alanın etrafında herhangi bir sınırlayıcı eleman bulunmamaktadır.

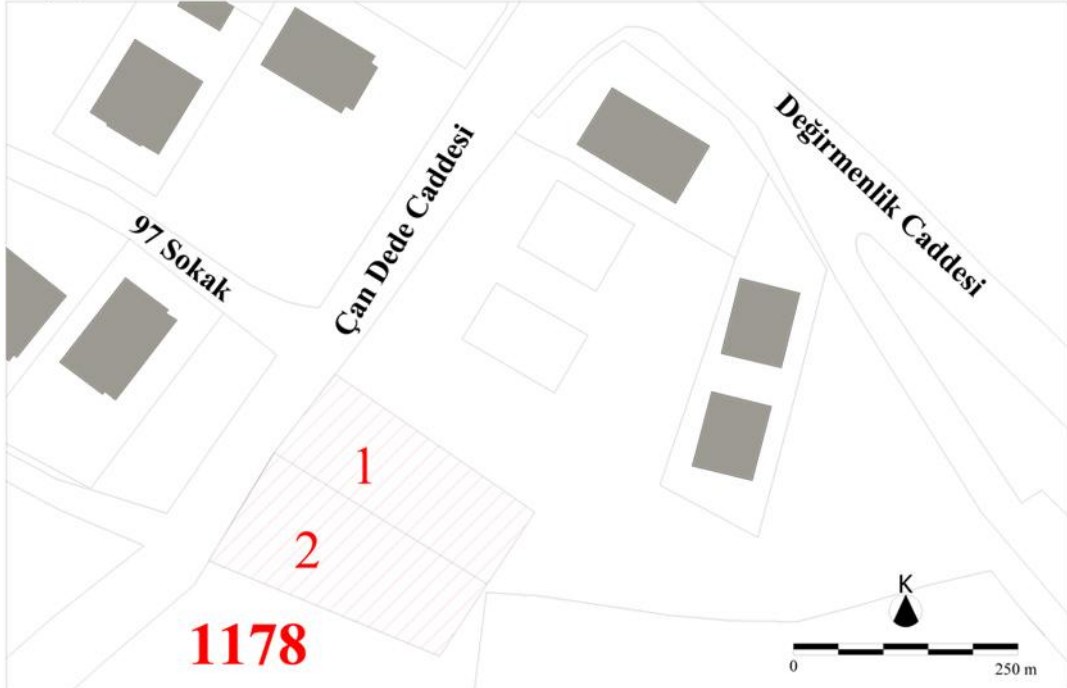

Alanın günümüzdeki görünümü

Alanın genel görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 18

Şekil 4.66 Çok katmanlı alan 18

■ Roma Dönemi

Duvar kalıntısı

■ Arkaik Dönem

Duvar kalıntısı

1177 ada, 2 parsel İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.07.1992 gün ve 3875 sayılı kararıyla III. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiştir. Ancak kurulun Foça'da arkeolojik sit alanlarının genişletilmesiyle ilgili 09.09.1993 gün ve 4685 sayılı karar ekinde haritanın sit alanı olarak boyanması unutulmuştur. Bunun üzerine yetkililer alanın sitten düştüğünü düşünmüş, Foça Belediyesi de 10.03.1994 tarihinden itibaren alanda çok sayıda inşaat ruhsatı vermiştir. Konu kurul toplantılarında görülmüş fakat karara bağlanamamıştır. 24.03.1994 tarihli toplantıda alanın III. Derece Arkeolojik Sit alanı olduğu kararı alınmış, ancak karar Foça Belediyesi'nin itirazı üzerine iptal edilmiştir. İptal kararına rağmen "İzmir Arkeoloji Müzesi ve Phokaia Kazı Başkanlığı sorumluluğunda sondajlar gerçekleştirilmeden herhangi bir inşai ve fiziki müdahalede bulunulmaması gerektiği" ilgili kurumlara bildirilmiştir. Bu kararın ardından 22.04.1994-24.04.1994 tarihleri arasında geceleri inşaat faaliyetleri sürdürülmüş ve yapıların subasmanları bitirilmiştir. Alan kurulun 29.04.1994 gün ve 5015 sayılı kararıyla yeniden III. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiştir. 10.05.1994 tarihinde Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından alanda bilimsel nitelikli kazılara başlanmıştır. Yapılan kazılarda çok sayıda bulguya ulaşılmıştır. Ancak maddi desteğin kesilmesi sonucu kazılar durdurulmuştur. Bu durdurulma evresinde koruma kurulu kararı olmaksızın bazı müteahhitler subasman üzerine birinci kat inşasına devam etmişlerdir. Alan 30.06.1994 gün 5185 sayılı karar ile I. Derece Arkeolojik Sit alanı ilan edilmiştir. Bu kararın alındığı gün Foça Belediyesi birinci kat inşaatlarını yıkmıştır (Özyiğit, 1995). Günümüzde alanda bu inşaatlara ait subasmanlar bulunmaktadır. Alanın etrafında herhangi bir sınırlayıcı eleman bulunmamaktadır.

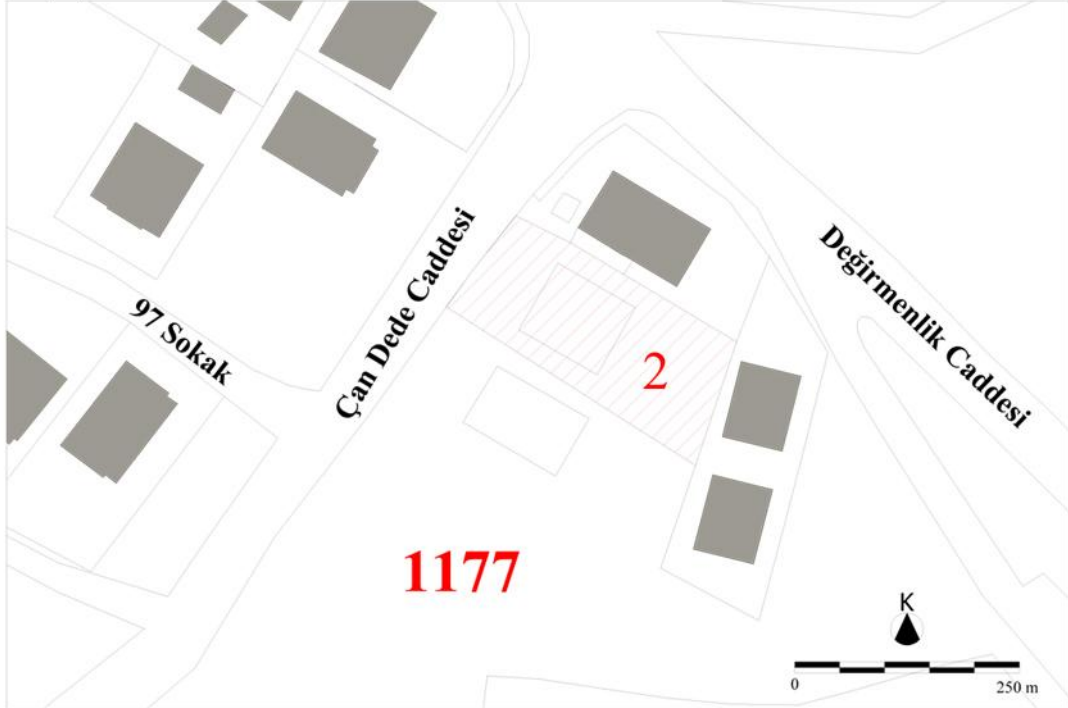

Alanın genel görünümü

Birinci katları yıkılan inşaatların subasman kalıntıları

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 19

Şekil 4.67 Çok katmanlı alan 19

■ Klasik Dönem

Seramik

■ Arkaik Dönem

Su ve drenaj kanalları

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1585 ada, 1 parselde ilk kazı çalışmaları 2008 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. Aynı yıl İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kazıların bilimsel nitelikli kazı olarak devam etmesi kararını vermiştir. Yapılan kazılarda Arkaik Döneme ait su ve drenaj kanalları ortaya çıkarılmıştır (Özyiğit, 2009). Günümüzde alanın çevresinde sınırlayıcı eleman bulunmamakta ve yoğun bitkilenme görülmektedir.

Alanın genel görünümü

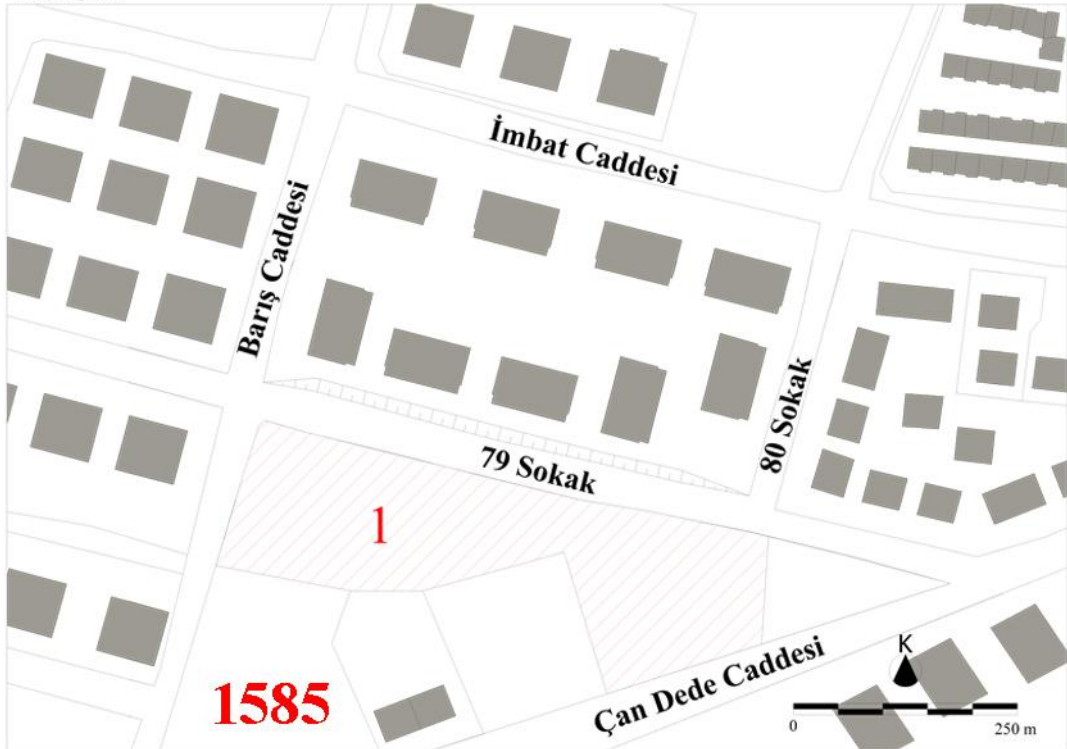

Arkaik Dönem drenaj kanalları (Özyiğit, 2009)

Alanın 79. Sokaktan görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 20

Şekil 4.68 Çok katmanlı alan 20

■ Roma Dönemi

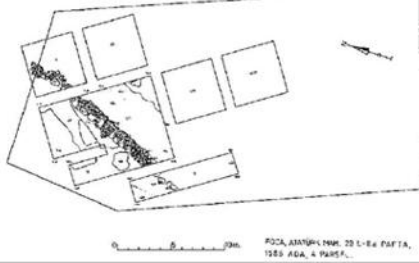
Seramik

■ Arkaik Dönem

Teras duvarı

Su kanalları

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1585 ada, 4 parselde kazılar, yeni yapılaşma isteği nedeniyle 1996 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından yapılmıştır. Yapılan kazılarda Arkaik Dönem ve Roma Dönemi'ne ait kültür varlıkları ele geçmiştir (Özyiğit, 1997). Günümüzde alanda üç katlı konut yapısı bulunmaktadır.

Açmaların genel planı (Özyiğit, 1997)

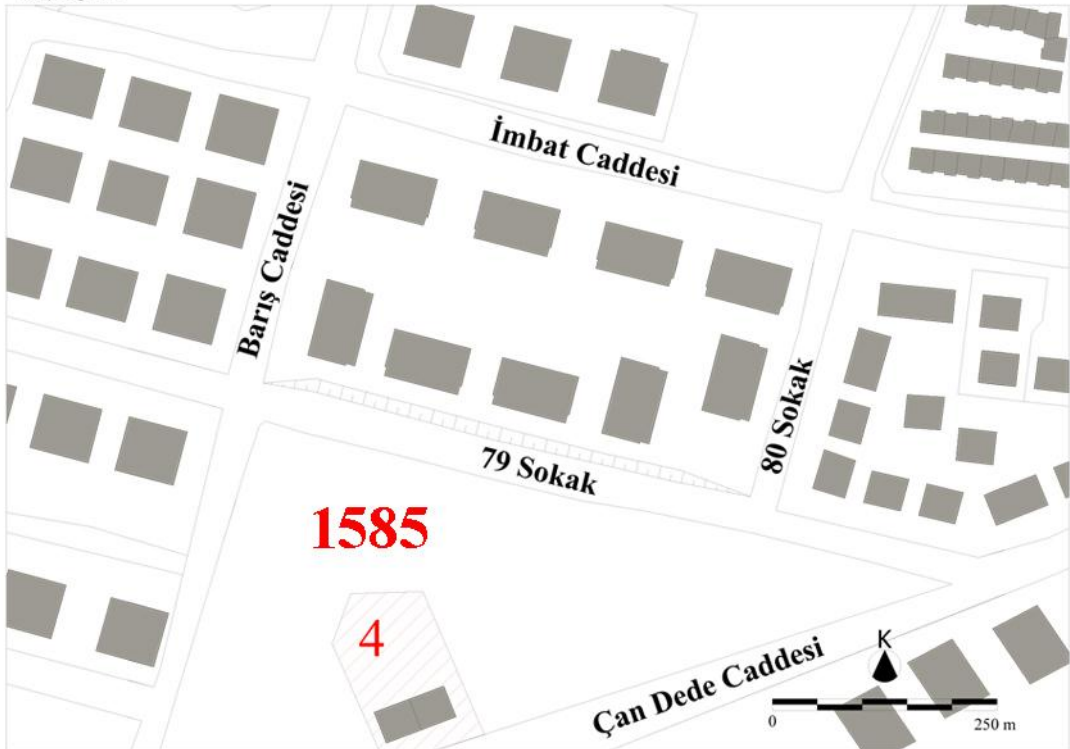
Vaziyet planı

1585 ada, 4 parsel genel görünümü

Alandaki konutun görünümü

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 21

Şekil 4.69 Çok katmanlı alan 21

- **Klasik Dönem**
Su ve drenaj kanalları
- **Arkaik Dönem**
Su ve drenaj kanalları

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1576 ada, 10, 11 parselde ilk kazı çalışmaları 2008 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. Aynı yıl İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kazıların Foça Kazı Başkanlığı tarafından bilimsel nitelikli kazı olarak devam etmesi kararını vermiştir. Yapılan kazılarda Arkaik ve Klasik Döneme ait su ve drenaj kanalları ele geçmiştir (Özyiğit, 2009). Günümüzde alanda üç katlı konut yapısı bulunmaktadır.

Klasik Dönem drenaj kanalları (Özyiğit, 2009)

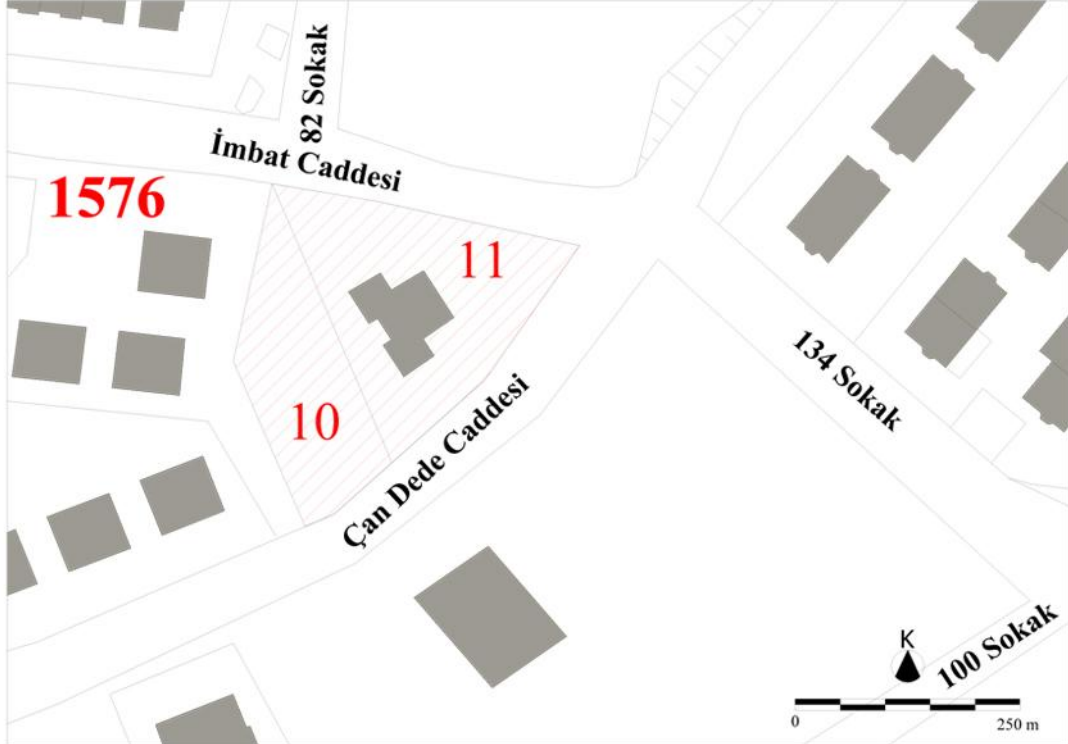

Klasik Dönem drenaj kanalları (Özyiğit, 2009)

Alanın genel görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 22

Şekil 4.70 Çok katmanlı alan 22

- Roma Dönemi
Seramik
- Arkaik Dönem
Seramik

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1662 ada, 6 parselde ilk kazı çalışmaları yeni yapılaşma isteği ile 2000 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından yapılmıştır. Yapılan kazılarda herhangi bir taşınmaz kültür varlığına ulaşılamamıştır (Özyiğit, 2001). Günümüzde alanda üç katlı konut yapısı bulunmaktadır.

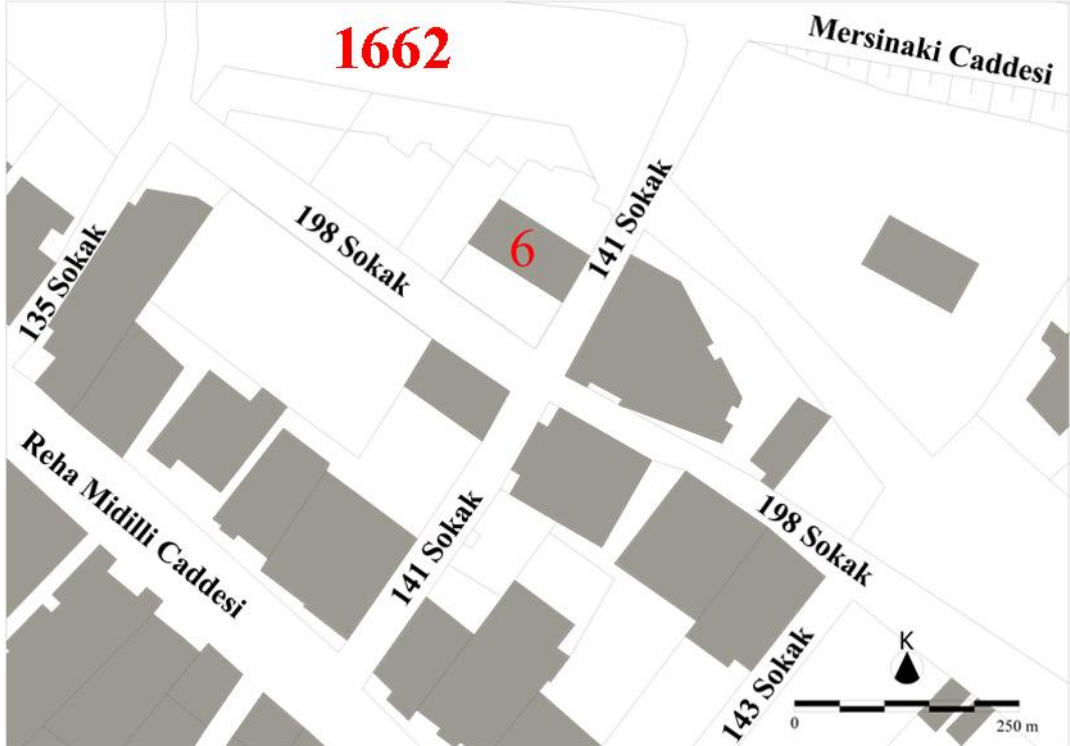

Alanın genel görünümü

Alandaki konutun görünümü (İzmir Üç Boyutlu Kent Rehberi)

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 23

Şekil 4.71 Çok katmanlı alan 23

- **Roma Dönemi**
Seramik atölyeleri
Seramik atölyesi kil havuzu
- **Helenistik Dönem**
Seramik

III. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan 1204 ada, 3 parselde ilk kazı çalışmaları 2004 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu bu kazılar sonucunda İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından düzenlenen rapor için Phokaia Kazı Başkanlığı'ndan görüş istemiştir. Bu amaçla 2004 yılında Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından tamamlayıcı kazılar başlatılmıştır. Bu kazılarda Klasik Dönemden Roma Dönemi içlerine kadar pek çok taşınır taşınmaz bulgu ortaya çıkarılmıştır. Çalışmaların sonucu olarak alanın I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olması gerektiği, bu alandaki kültür varlıklarının 1168 ada 5 parselde devam ettiği ve bu alanın da I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olması gerektiğini anlatan rapor kurula sunulmuştur. Ancak İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu sit derecesini yükseltmemiştir (Özyiğit, 2005). Günümüzde alanda yapılaşma yoktur.

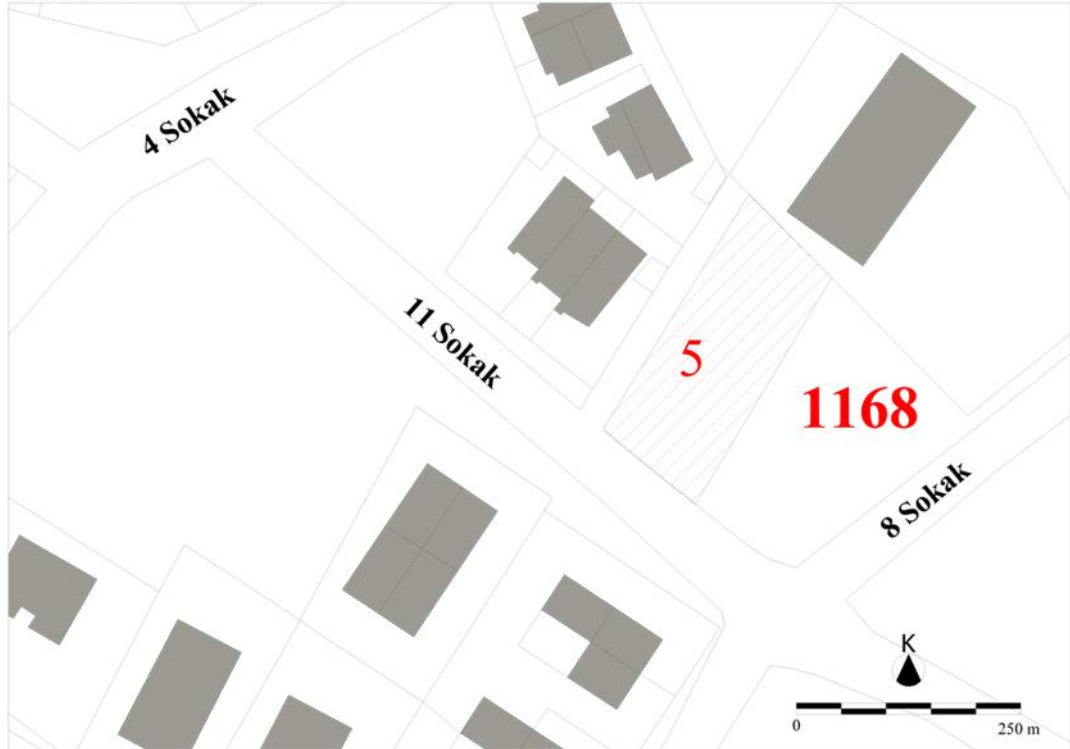

Alanın genel görünümü

Alanın yanındaki sokağın görünümü

Vaziyet planı

Şekil 4.72 Çok katmanlı alan 24

■ Osmanlı Dönemi

Seramik
Taş döşeme

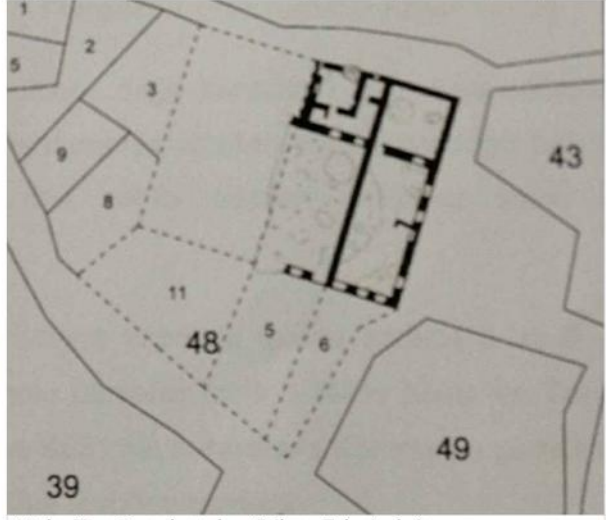
■ Bizans Dönemi

Seramik
Taş döşeme

I. Derece Arkeolojik Sit Alanı içinde yer alan ve Ağalar Konağı olarak bilinen 48 ada, 5, 6, 11 parsellerde kazı çalışmaları 2010 yılında Foça Kazı Başkanlığı tarafından yapılmıştır. Yapılan kazılarda Osmanlı Dönemi konut yapısı altında Bizans ve Osmanlı Dönemi bulgularına rastlanmıştır (Özyiğit, 2011). Günümüzde Ağalar Konağı atıl ve yıkık durumdadır. Konağın 11 parselde oturan ve yıkılmış olan bölümü üzerinde otel yapısı bulunmaktadır.

Ağalar Konağı'nın 1914 yılındaki görünümü (Yiakoumis, 2010)

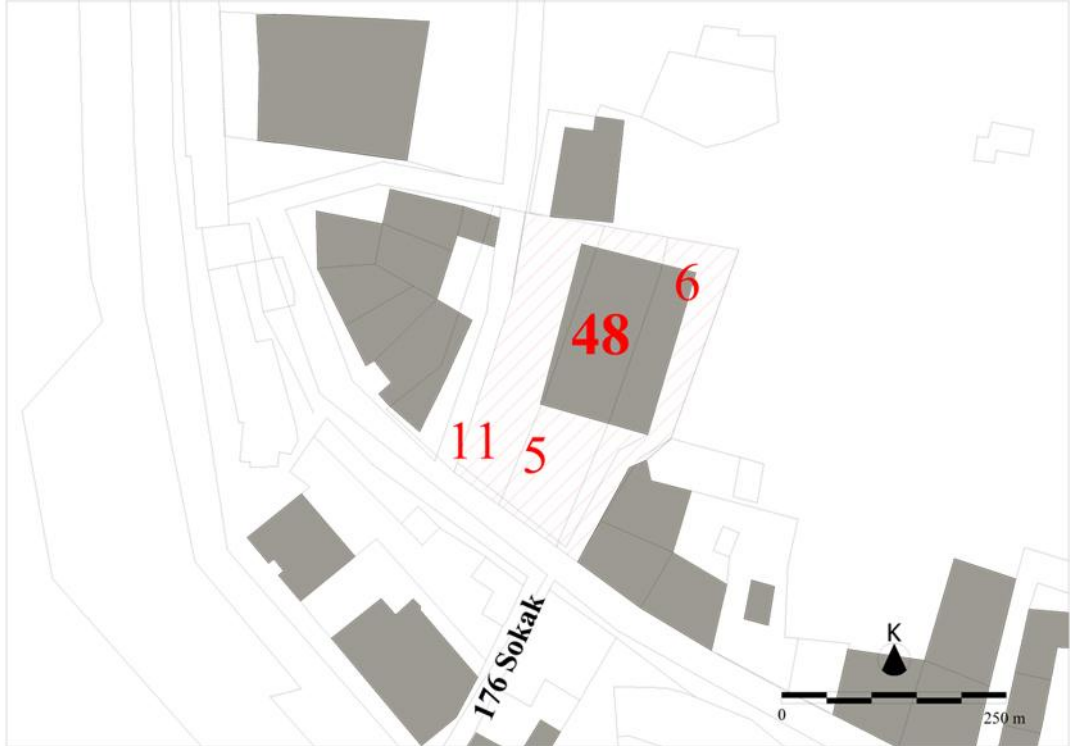

Ağalar Konağı vaziyet planı (Mimar Esin Aydın)

Ağalar Konağı genel görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

Ç.K.A. 25

Şekil 4.73 Çok katmanlı alan 25

■ Roma Dönemi

Seramik

■ Arkaik Dönem

Seramik atölyesi (fırın, kil havuzu, duvar kalıntısı)

III. Derece Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı içinde yer alan 1585 ada, 4 parselde kazılar, yeni yapılaşma isteği nedeniyle 2000 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi ve Foça Kazı Başkanlığı tarafından yapılmıştır. Yapılan kazılarda Arkaik Dönem kentinin seramik atölyelerinin bu bölgede olduğu anlaşılmıştır. Parselin kuzeyinde yer alan iki katlı otel yapısı nedeniyle kazı çalışmaları genişletilememiştir (Özyiğit, 2002).

Alanın günümüzdeki görünümü

Vaziyet planı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

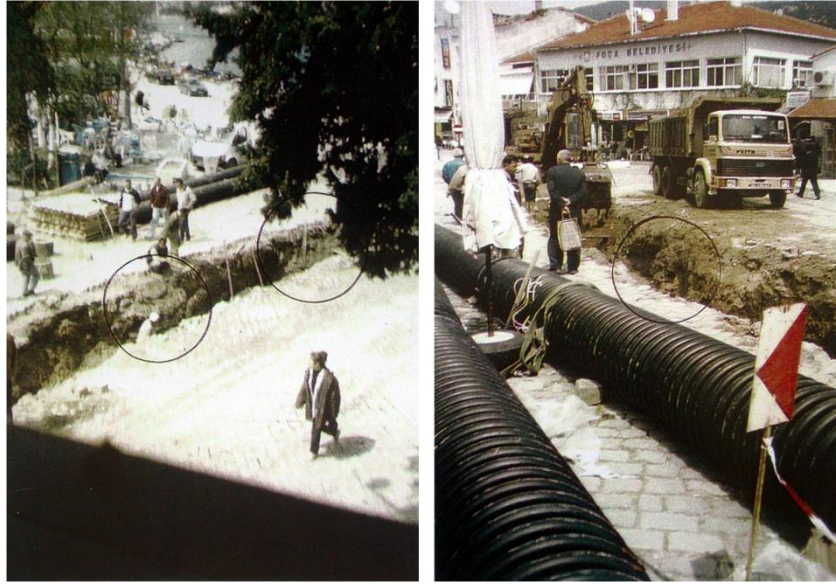
Ç.K.A. 26

Şekil 4.74 Çok katmanlı alan 26

4.3 Çok Katmanlı Alanların Koruma Sorunları

Yapılan alan çalışmaları ve literatür araştırmaları sonucu, ülkemizde ve özellikle Eski Foça özelinde, kent içindeki çok katmanlı alanların korunmasına yönelik sorunlar belirlenmiştir. Belirlenen sorunlar görseller ile desteklenmiştir.

1. Kent içindeki arkeolojik alanlara yönelik detaylı koruma mevzuatının bulunmaması ve kurumsal örgütlenmenin eksikliği arkeolojik alanların korunmasını zorlaştırmaktadır.

Şekil 4.75 2002 yılında Foça Belediyesi tarafından İzmir Arkeoloji Müzesi denetiminde yapılan kanalizasyon çalışmaları (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

2. Kentlerde modernleşme ve çağa ayak uydurma adına gerçekleşen yapım faaliyetleri, alt yapı çalışmaları ve hızlı kentleşme ile yer altında ve yer üstündeki arkeolojik eserlere zarar verilmektedir (Şekil 4.75, Şekil 4.76 ve Şekil 4.77). Kentsel gelişim haritalarının üretilmemesi ve planlama çalışmaları yapılırken kentsel arkeolojik alanlara yönelik özel bir veri ve çalışma standardının bulunmaması bu durumu arttırmaktadır. Ülkemizde disiplinlerarası çalışma konusunda eksiklikler vardır. Oysa ki, planlama ve koruma çalışmalarının disiplinlerarası katılım ile yapılması, arkeologların da süreçte yer alması önemlidir.

Şekil 4.76 Foça'da kanalizasyon çalışmalarında kullanılan 6 metre uzunluğundaki palplanş levhaları ve zarar gören arkeolojik katmanlar (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

Şekil 4.77 2002 yılında Foça Belediyesi tarafından iş makineleri ile yapılan kanalizasyon çalışmaları ve tahrip edilen duvarlar (Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi)

3. Ülkemizde çok katmanlı kentlere ilişkin detaylı bir envanter çalışması bulunmamaktadır. Bu nedenle planlama sırasında dikkate alınmayan potansiyel arkeolojik alanlarda imar faaliyetlerine bağlı olarak yapımlar başlamakta ve uygulama aşamasında arkeolojik miras ile karşılaşmaktadır. Çoğu zaman bu durumun üstü kapatılmaya çalışılmakta, arkeolojik eserlere geri dönülmez şekilde tahribat olmaktadır (Şekil 4.78).

Şekil 4.78 1177 ada, 2 ve 3 parselde sit alanı olarak boyanması unutulduğu iddiasıyla birinci kata kadar tamamlanan inşaatların yıkım sonrası subasmanlarından görünüm

4. Kentteki katmanlara ait mevcut ve potansiyel arkeolojik alanların belirlendiği envanter çalışması bulunmaması, sit kararlarının da eksik verilmesine yol açmaktadır. Mevcut sistemde sit kararları verilirken potansiyel arkeolojik alanlar dikkate alınmamakta, politik baskılar ve rant sebebiyle sit dereceleri düşürülerek, sit sınırları küçültülmeye çalışılmaktadır. Bu şekilde pek çok alan yapılaşmaya açılmaktadır (Şekil 4.79-4.82). Sit sınırlarının belirsiz ve değişken olması, bazı alanların yapılaşmaya açılırken bazılarının takas yolu ile kamulaştırılmasını beraberinde getirmektedir. Günümüzde kent merkezlerinde rant amaçlı olarak arazilerin değeri ortadadır. Bu durum arazi sahiplerinin hak ihlali olduğu konusunu düşünmelerine yol açmaktadır. Koruma bilincinin yerleşmesi beklenirken ortaya çıkan bu olumsuzluklar, kentli ile kent tarihi arasında bağ kurmayı zorlaştırmaktadır.

Şekil 4.79 I. Ceneviz Kulesi, Liman Kutsal Alanı ve Athena Tapınağı'nın bulunduğu alanın bitişiğinde yapımına izin verilen otel ve zemin katında yer alan restoranın görünümü

Şekil 4.80 Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından yapılan kazılarda I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olması gerektiği belirtilen 1204 ada 3 parselde günümüzde bulunan iki katlı konut yapısı

Şekil 4.81 Kent duvarlarının modern yapılaşma içindeki görünümü

Şekil 4.82 Kalıntıları üzerine otel yapımına izin verilen Ağalar Konağı

5. Hızlı kentleşmenin yaşandığı çok katmanlı kentlerde, kentsel arkeolojik alanların sit derecelerinin müze denetimindeki sondaj kazılarının sonuçlarına göre değiştirilmesi sık rastlanan bir durumdur. Oysa ki sondaj kazıları çoğunlukla rastlantısal olarak, kısa vadede gerçekleşen kazılardır. Alandaki arkeolojik miras ile ilgili detaylı sonuçlara ulaştırmayabilir. Sadece bu kazılara dayanarak alanın derecesinin değiştirilmesi yanlıştır.

6. Kentsel arkeolojik alanlar yanlış planlama kararları nedeniyle kentlerin kimliğine ve gelişimine katkıda bulunan alanlar olarak görülmenin aksine, kentsel gelişimi engelleyen, yeterli donatıya sahip olmayan terk edilmiş alanlar olarak kentli tarafından kabul görmemektedir. Bu durumun sonucu olarak tarihi kentler kimliklerini kaybetmekte, sahip olduğu tarihsel katmanları yansıtamamaktadır.

7. Tüm arkeolojik alanlar için olduğu kadar kentsel arkeolojik alanlarda da kaçak kazılar ve eserlerin yurtdışına kaçırılması en büyük sorunlardandır. Bu durumun önüne geçmek için denetimlerin ve güvenlik önlemlerinin artırılması gerekmektedir.

8. Kentsel arkeoloji kavramı oturmamıştır ve kent içi arkeolojik alanlarda kent dışında bulunan alanlar ile aynı yöntemler uygulanarak kazı, koruma ve sergileme çalışmaları yapılmaktadır. Bu bilincin oturması ve kent içi arkeolojik alanlarda kent arkeolojisi metodolojisinin uygulanması gereklidir.

9. Çok katmanlı kentlerde her katmanın aynı derecede önemli olduğu ve katmanların bütün olarak korunması gerektiği, bu şekilde kent kimliğine katkıda bulunacağı fikri benimsenememiştir.

10. En üst katmanda tarihi dokuya sahip çok katmanlı kentlerde, bu katmanın altındaki kültürel mirasın ortaya çıkarılıp çıkarılmaması tartışılmaktadır. Hangi katmanın koruma alanında daha değerli olduğu konusunda farklı fikirler vardır. Burada tüm katmanların beraber korunması ve sergilenmesi yöntemine gidilmelidir. Foça yerleşimi için söz konusu durum Osmanlı Dönemi mimarlık mirası ve bu mirasın altındaki katmanlar için tartışılmaktadır.

11. Koruma alanında en büyük sorun finansal kaynakların yetersizliğidir (Şekil 4.83). Kazı, belgeleme ve sunum çalışmaları için yeterli kaynak bulunamaması, çok katmanlı alanların tahrip olmasına neden olmaktadır.

Şekil 4.83 Finansal destek bulunamamasından dolayı bisiklet tamirhanesi olarak kullanılan I numaralı hamam ve depo olarak kullanılan II numaralı hamamın günümüzdeki durumu

12. Kazı çalışmalarının uzun vadeli çalışmaları olduğu kentliye anlatılmalıdır. Uzun süren çalışmalar sonucunda alanın çevresinin güvenlik açısından kapatılması ve bulguların üzerlerinin örtülmesi kentliyi koruma kavramından uzaklaştırmaktadır. Bu alanları terk edilmiş, gürültü ve görüntü kirliliğine yol açan şantiye sahaları olarak algılatmaktadır (Şekil 4.84, Şekil 4.85 ve Şekil 4.86). Bu durum korumada halkın desteğini almayı güçleştirmektedir.

Şekil 4.84 Antik tiyatronun bulunduğu alanın görünümü

Şekil 4.85 1661 ada, 2, 3, 4 parselde zarar görmüş tel örgü ve yoğun bitkilenmeden dolayı algılanamayan kalıntılar

Şekil 4.86 150 ada 62 parseldeki Helenistik Dönem mezarlarının günümüzdeki durumu

13. Kentlerde arkeolojik alanların sunumuna yönelik projeler üretilmemektedir. Günümüzde birçok alan ya terk edilmiş, ya da ihtiyaca cevap vermeyen, gelişigüzel projeler ile ziyaretçilere açık durumdadır. Gezi platformları, koruyucu çatılar, bilgilendirme ve aydınlatma elemanları, servis birimleri birçok alanda eksiktir (Şekil 4.87, Şekil 4.88 ve Şekil 4.89). Bu projeler kentlinin de katılımı ile tasarlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu şekilde kentlerde turistik faaliyetler artar ve buradan elde edilen gelir ile kültürel miras korunabilir.

Şekil 4.87 Foça'da bulunan bilgilendirme levhaları

Şekil 4.88 Kazı çalışmalarında ele geçen eserlerin sergilenmesi

Şekil 4.89 Arkaik Dönem megaron yapısının bulunduğu 150 ada, 48 parsel

14. Kültürel mirası koruma bilincinin toplum tarafından benimsenmemesi, gerek arkeolojik sit alanlarının, gerek kentsel sit alanlarının korunmasını güçleştirmektedir. Tarihi dokularda güvenlik problemi, kalıntılarla olan fiziksel ve görsel ilişkinin sınırı oldukça hassas bir konudur. Aksi takdirde bu alanlar vandalist etkilere maruz

kalmaktadırlar. Özellikle yer üstündeki kalıntılar bilinçsizce kentli tarafından günlük kullanım alanlarına dönüştürülmektedir. İnsanlar tarafından kasıtlı olarak veya farkında olmadan bu kalıntılara büyük zararlar verilmektedir (Şekil 4.90 ve Şekil 4.91).

Şekil 4.90 Osmanlı Dönemi su kemerlerinin görünümü

Şekil 4.91 Depo olarak kullanılan II numaralı hamam ve konut yapısının bir duvarı haline getirilen kent duvarı

15. Foça yerleşimi için arkeolojik kalıntıların kazılması ve ortaya çıkarılması sonrasında zemin sularının yükselmesi büyük bir sorun oluşturmaktadır. 1984-1992 yılları arasında dere yataklarının iptal edilerek, yapılaşmaya açılması sonucu dağlardan gelen suların denize ulaşamaması taban suyunun yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum özgün kalıntıların sergilenmesini zorlaştırmaktadır.

Günümüzde Foça'da üzeri kapatılmayan kazı alanlarında kalıntılar genellikle su içindedir (Şekil 4.92 ve Şekil 4.93).

Şekil 4.92 1249 ada, 3 parselde açmaların su içindeki görünümü

Şekil 4.93 1661 ada, 2, 3, 4 parselde açmaların su içindeki görünümü

BÖLÜM BEŞ

AVRUPA'DA ÇOK KATMANLI ALANLARIN SUNUMUNA İLİŞKİN FARKLI YAKLAŞIM ÖRNEKLERİ

5.1 Şeffaf Döşeme ve Gezi Platformu Oluşturulması

5.1.1 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı

Konum : Trg Petra Zoranića, Zadar, Hırvatistan

İşveren : Zadar Kent Konseyi

Yapımın Bitim Tarihi : 2013

Mimarı : Kostrenčić-Krebel Arhitekti

Yapım Sistemi : Çelik Karkas

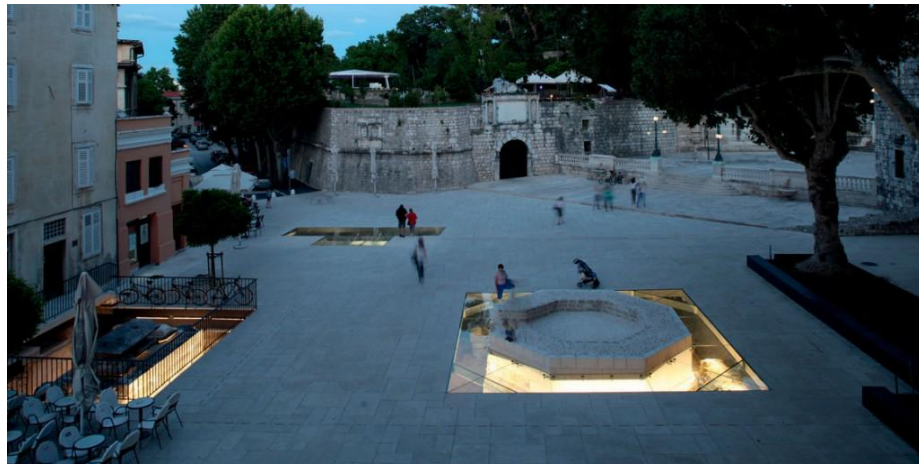
Mimari Tanım : Bu kamusal alan Zadar kentinin tarihi merkezinde, Roma döneminde kurulan Decumanus antik kentinin önemli akslarından birinin sonunda yer almaktadır. Bu alan aynı zamanda Ortaçağ'dan beri kent kapısının bulunduğu alan olarak bilinmektedir. Alan ve çevresinde kent tarihi için gerek mimari olarak gerek işlevsel olarak büyük öneme sahip yapılar bulunmaktadır. Burada Ortaçağ'a ait savunma yapısı ve Five Wells Meydanı ile başlayan, yeniden inşa edilmiş meydanlar ile devam eden ve bugün kent merkezi olan Roma Forumu'na bağlanan aks üzerindeki bir dizi öge antik kentin izlerinin günümüzde var olduğunu göstermektedir. Meydanda altyapı çalışmaları sırasında Ortaçağ kent kapısının çok yakınında Roma dönemi kent kapısı kalıntıları gibi önemli arkeolojik buluntulara rastlanmıştır. Bu alana yönelik mimari proje yarışması açılmıştır. Yarışmanın başlıca hedefi kentsel yaşam içerisine arkeolojik buluntuların entegre edilebilmesi ve zemin kodundan 160 cm derinlikte bulunan kalıntıların, meydanın kamusal işlevi sürerken ne şekilde sunulacağına alternatif çözümler üretmektir. Meydanın çevresindeki mimari yapılar, arka planda bir dekor olarak kullanılmak istenmiştir. Aynı zamanda küçük, özel restoranlar olarak işlevlendirilmiştir. Meydanda yüzyılı aşkın süredir var olan iki adet çınar ağacı bulunmaktadır. Alanın 90'ların başındaki bombalamalar gibi

pek çok farklı nedenden dolayı yenilenmeye ihtiyacı vardır. Projede en az müdahale ile gizlenen değerlerin öne çıkarılması ve alana yeni bir potansiyel ve kimlik kazandırma amaçlanmıştır. Meydanın en çok yaşayan noktası dışında kalıntılar açık hava müzesi şeklinde sergilenmek yerine şeffaf döşemeler ile korunarak zemin kodu ile uyum içinde kentliye sunulmuştur. Kent mobilyaları sekizgen Roma kulesinin izi şeklinde oluşturulan oturma elemanı ile yeşil alanların etrafını çevreleyen ahşap banklardan oluşmaktadır. Alan projenin uygulanması ile birlikte turistlerin gezi güzergahında önemli bir yer edinmiştir (Archdaily, 2015a).

Fotoğraflar :

Şekil 5.1 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı (Archdaily, 2015a)

Şekil 5.2 Meydanın gece görünümü ve arkada Ortaçağ kent kapısı (Archdaily, 2015a)

Şekil 5.3 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı kazıları (Archdaily, 2015a)

Şekil 5.4 Ortaçağ surları, yürüme yolu ve kente giriş alanı kalıntılarının şeffaf döşeme altında sergilenmesi (Archdaily, 2015a)

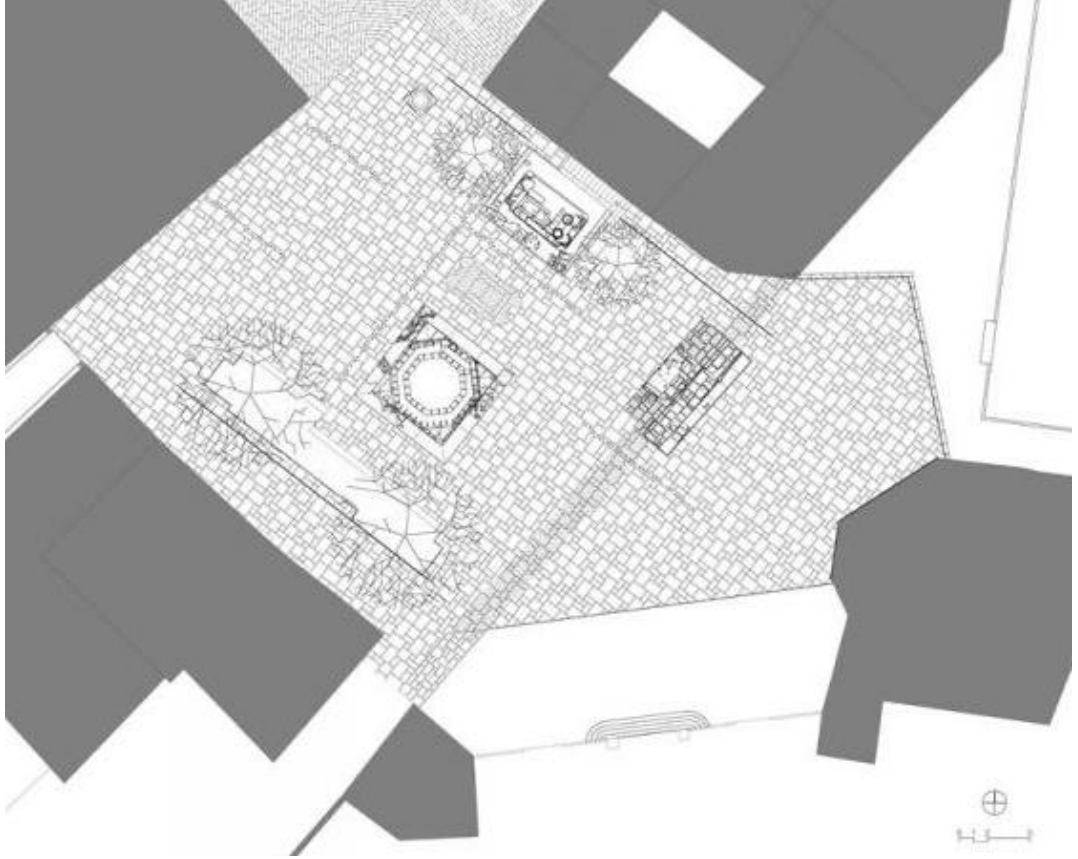
Şekil 5.5 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı'nda sekizgen Roma kulesi, cam döşeme ve arkada dekor olarak kullanılan mimari yapılar (Archdaily, 2015a)

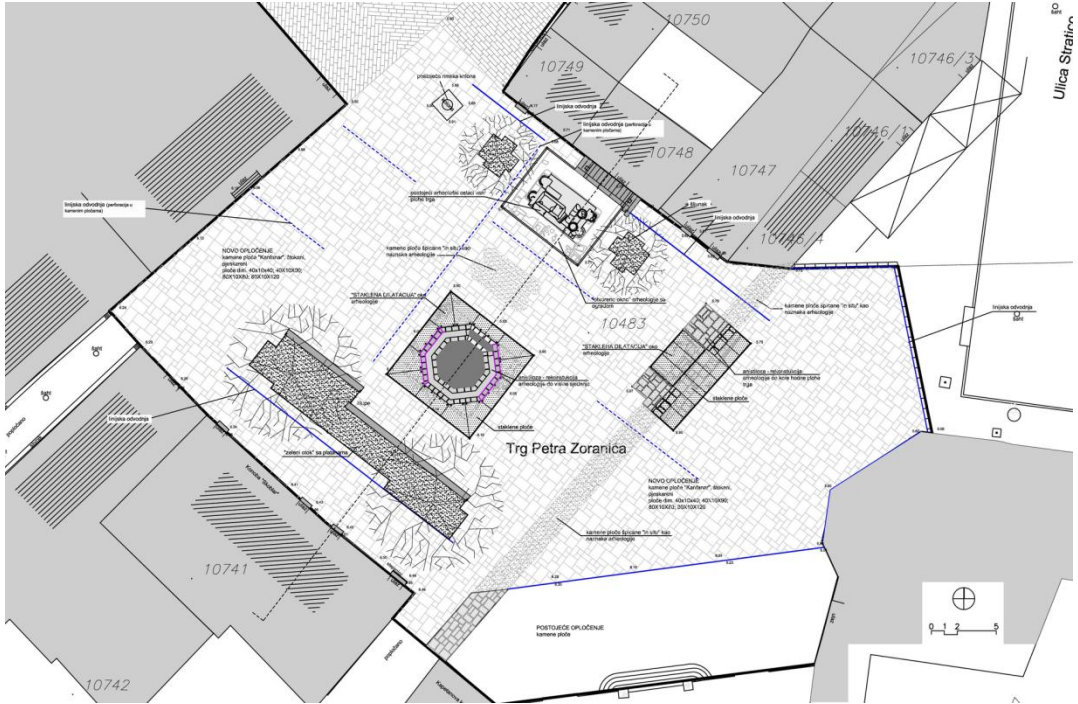
Şekil 5.6 Cam döşeme detayları (Archdaily, 2015a)

Çizimler

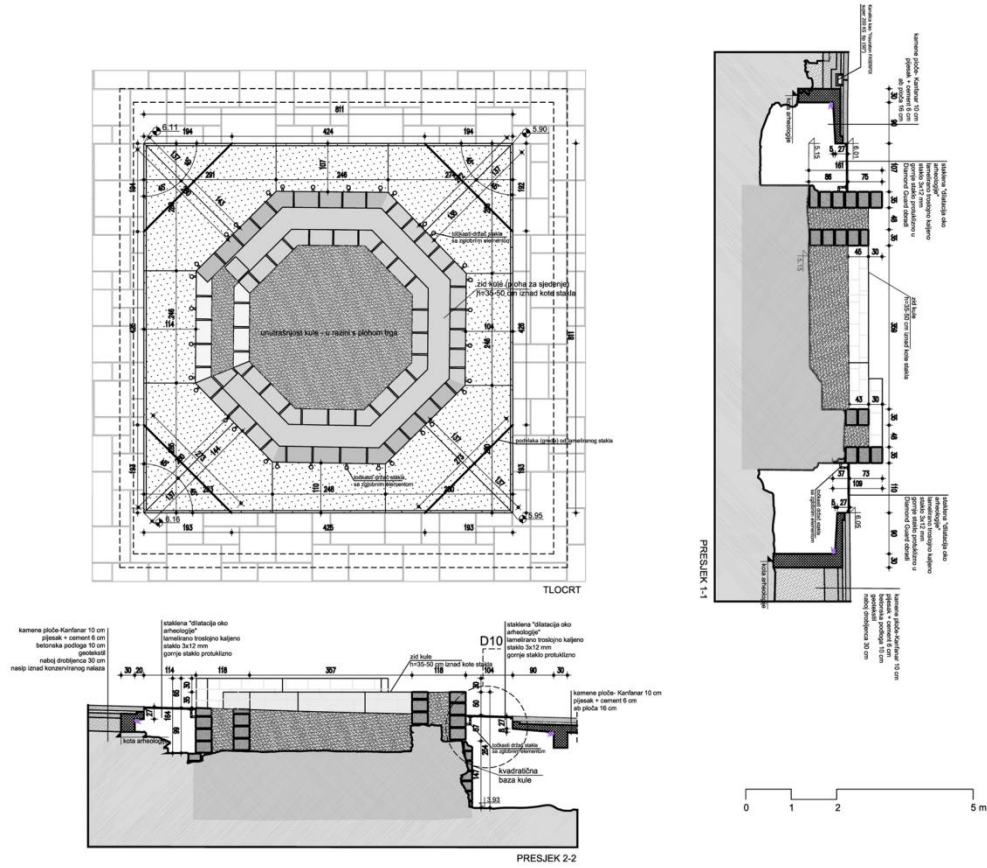
:

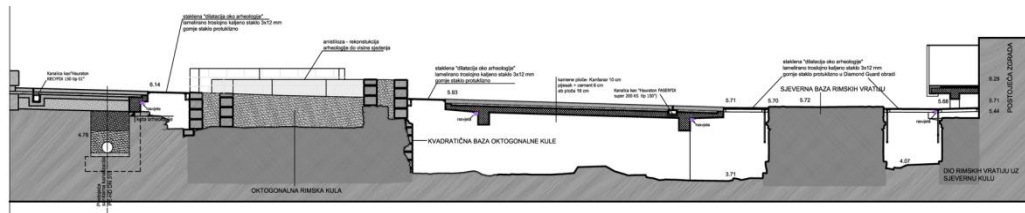
Şekil 5.7 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı vaziyet planı (Archdaily, 2015a)

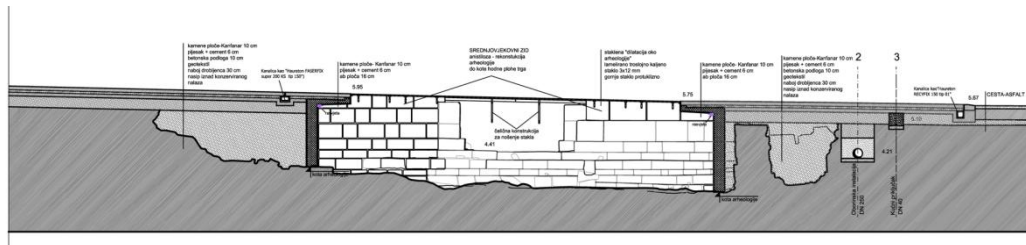
Şekil 5.8 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı zemin kat planı (Archdaily, 2015a)

Şekil 5.9 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı'nda bulunan sekizgen Roma kulesinin planı ve kesitleri (Archdaily, 2015a)

Şekil 5.10 C-C kesiti (Archdaily, 2015a)

Şekil 5.11 D-D kesiti (Archdaily, 2015a)

Değerlendirme : Kent merkezinde gerçekleşen alt yapı çalışmaları sırasında ortaya çıkan kalıntıların kentli ile bütünleşmesi sağlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak meydanın kamusalılığına ve bütüncül mekân anlayışına zarar vermeyen bir tasarım anlayışı görülmektedir. Zeminde kot farkı yaratmadan oluşturulan şeffaf yüzeyler ile hem kalıntıların atmosfer etkilerinden korunması hem de ziyaretçiler ile görsel ilişki sağlanmıştır. Yalın, net formlar kullanılarak, cam ve çelik gibi çağdaş malzemeler ile oluşturulan zemindeki yırtıklar, tarihi dokuda kontrast yaratmaktadır. Meydanın etrafındaki Ortaçağ yapıları ile arkeolojik kalıntılar şeffaf yüzeyler ile ayrıştırılmıştır ve bu yapılar arka fon oluşturacak şekilde düşünülmüştür. Meydanın en çok kullanılan bölümündeki kalıntılar tasarlanan galeri içinde sergilenmektedir. Ancak genel sunum yaklaşımı, sekizgen Roma kulesinde de olduğu gibi şeffaf yüzeyler arkasında sergilemedir. Kule, planı doğrultusunda zemin kodunda oturma elemanı olacak şekilde yükseltilmiş ve üç boyut algısı yaratılmıştır. Yeşil alanların etrafındaki ahşap oturma bantları tasarım yaklaşımı ile uygundur. Kalıntıların aydınlatması, şeffaf yüzeyler altındaki aydınlatma elemanları ile sağlanmaktadır.

Kazı sırasında pek çok kalıntı görünmesine rağmen sadece üç alanda sergilemenin yapılması yetersiz kalmıştır. Zemindeki şeffaf yırtıkların sayısı artırılarak, daha çok arkeolojik eserin kent yaşamına katılması sağlanmalıdır. Alanda meydan ve kalıntılar ile ilgili bilgi veren, görseller içeren levhalar, dijital bilgilendirme sağlayan araçlar bulunmamaktadır. Galerinin etrafındaki korkuluklar tasarım dili olarak şeffaf ve çelik malzeme ile bağdaşmamaktadır.

5.1.2 Porta Gabella Kulesi

Konum	: Ripa Teatina, Abruzzo, Chieti, İtalya
İşveren	: Ripa Teatina Belediyesi
Yapımın Başlama Tarihi	: 2010
Yapımın Bitim Tarihi	: 2013
Mimarı	: Rocco Valentini
Yapım Sistemi	: Çelik Karkas

Mimari Tanım : Porta Gabella Kulesi, Ripa Teatina kentini savunmak amacıyla 15. yüzyılda yapılan surun bir parçasıdır. Sur duvarları ve kuleler, tarihsel süreçte imar hareketleri nedeniyle tahrip olmuş, sur duvarının bazı bölümleri tamamıyla yıkılmıştır. Surun ve kulelerin etrafında farklı dönemlere ait yapılar yer almaktadır. Saint Stefano Kilisesi ve çan kulesi M.S. 1000 tarihlerinde adı bilinmeyen bir tapınak üzerine inşa edilmiştir. Şehit Kilisesi olarak bilinmektedir ve yakınlarında mezarlık bulunmaktadır. Porta Gabella Kulesi'nin bitişiğine, farklı döneme ait iki katlı bir yapı yapılmıştır. Kule ve bu yapı restorasyon sonrası bir sergi alanına dönüştürülmüştür. Cam ve çelik malzeme kullanılarak oluşturulan şeffaf gezi platformu ile hem kalıntılar sergilenmekte, hem de sergi alanlarına erişim sağlanmaktadır. Yapının restorasyon geçirilmeden önce fırın olarak kullanıldığı bilinmektedir (Rocco Valentini, 2015).

Fotoğraflar :

Şekil 5.12 Porta Gabella Kulesi ve Saint Stefano Kilisesi gece görünümü (Wikipedia, 2015)

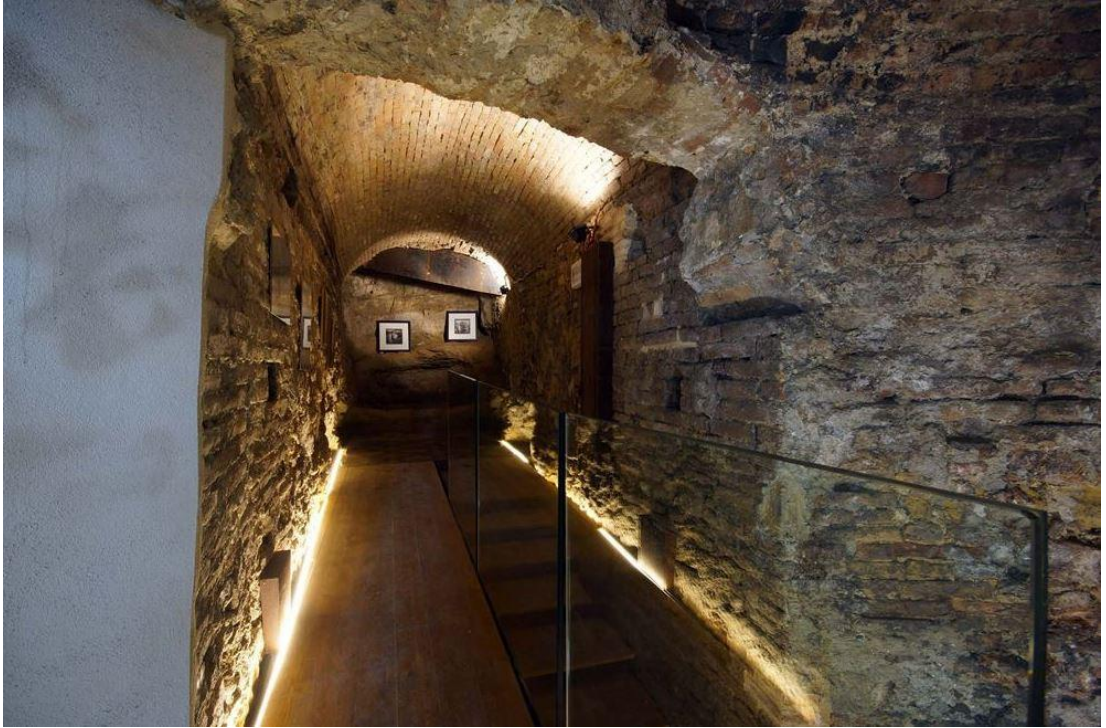
Şekil 5.13 Porta Gabella Kulesi cephe görünümü (Rocco Valentini, 2015)

Şekil 5.14 Porta Gabella Kulesi giriş bölümü ve sergi mekânı (Rocco Valentini, 2015)

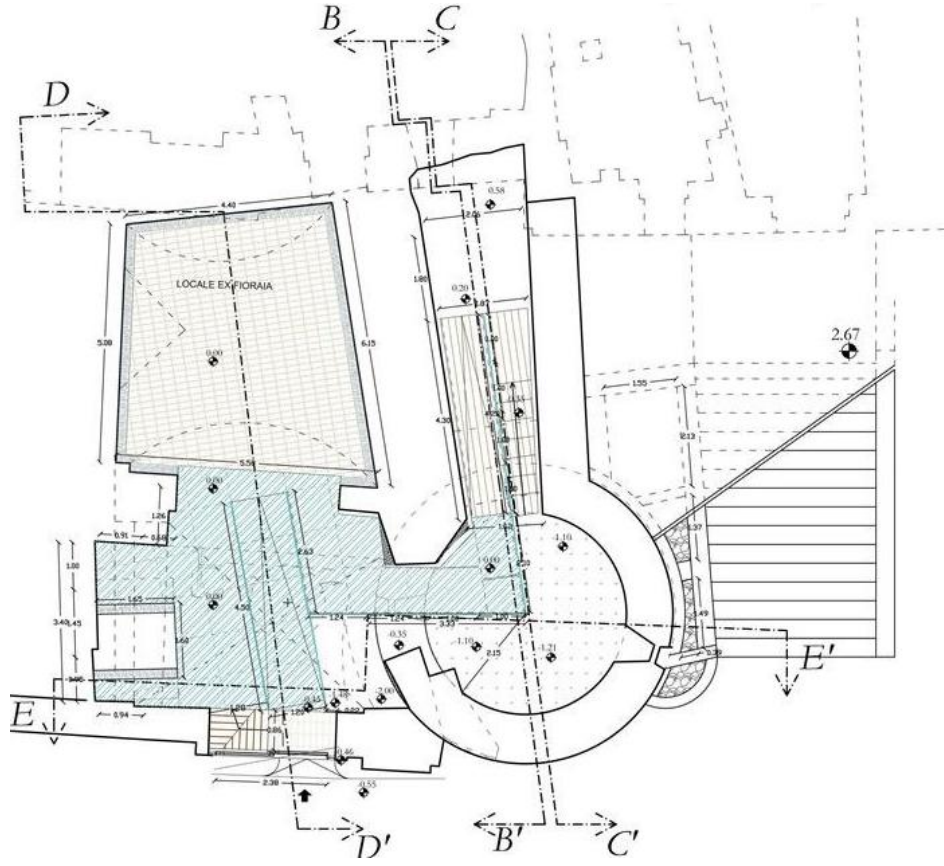
Şekil 5.15 Porta Gabella Kulesi şeffaf gezi platformundan görünüm (Rocco Valentini, 2015)

Şekil 5.16 Porta Gabella Kulesi sergileme alanından görünüm (Rocco Valentini, 2015)

Çizimler

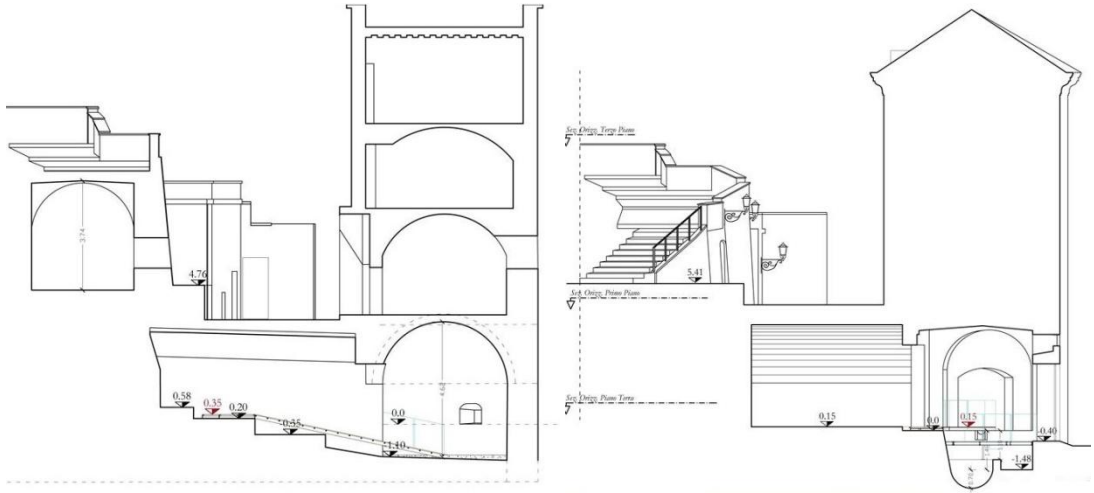
:

Şekil 5.17 Porta Gabella Kulesi kat planı (Rocco Valentini, 2015)

Şekil 5.18 Porta Gabella Kulesi güney cephesi (Rocco Valentini, 2015)

Şekil 5.19 Porta Gabella Kulesi C-C ve D-D kesitleri (Rocco Valentini, 2015)

Değerlendirme : Geçmişte savunma amaçlı olarak yapılan sur duvarları ve kulelerin günümüzde atıl durumda, yıkılmaya terk edilmesi yaygın bir durumdur. 15. yüzyılda yapılan Porta Gabella Kulesi, bitişiğindeki ek yapı ile beraber kent kimliğine katkı sağlayacak şekilde sergi salonu olarak işlevlendirilmiştir. Yapı içindeki kalıntıları ziyaretçilere algılatmak için şeffaf bir gezi platformu oluşturulmuştur. Bu şeffaf platform tonozlu ana sergi mekânında masif malzemeye dönüşmüştür. Yapının giriş bölümünde çelik malzeme ile ızgara sistemle oluşturulmuş, şeffaf bir rampa tasarlanmıştır. Bu rampa şeffaf gezi platformuna bağlanmaktadır. Gezi platformu yapının girişinden kule kısmına kadar uzanmaktadır. Kule kısmından sonra ahşap bir rampa ile güzergâha devam edilmiştir. Platformun bazı bölümleri boşaltılarak oluşturulan galeriler ile yapının zemininde bulunan kalıntıların algılanması sağlanmıştır. Şeffaf korkuluk kullanılması ve aydınlatma tasarımı şeffaf yüzeylerin altındaki kalıntıların görsel etkisini arttırmaktadır. Tasarlanan rampalar ile engellilerin yapı içindeki dolaşımları sağlanmaktadır.

Yapı içerisinde tarihsel sürece yönelik bilgilendirme elemanları yer almamaktadır. Sergiye gelen ziyaretçilere yapının ve çevresinin geçirdiği sürecin görseller ve yazılı metinlerle ifade edilmesi önemlidir.

5.1.3 Aquileia Harabeleri ve Bazilikası

Konum : Aquileia, İtalya

İşveren : Curia Arcivescovile - Gorizia

Yapımın Başlama Tarihi : 1994

Yapımın Bitim Tarihi : 1999

Mimarı : Ottavio Di Blasi

Yapım Sistemi : Çelik Karkas

Mimari Tanım : Aquileia arkeolojik alanı, Erken Roma İmparatorluğu'nun en büyük ve en zengin kentlerinden birini içinde barındırmaktadır. Aquieia, Akdeniz'de Erken Roma kentleri hakkında bilgi veren en eksiksiz kent kalıntılarını içermektedir. M.Ö. 181 yılında barbarların saldırılarına karşı Latin kolonisi olarak Romalılar tarafından kurulmuştur. Zamanla Akdeniz ve Orta Avrupa'yı bağlayan bir ticaret merkezi durumuna gelmiştir. M.Ö. 90 yılında kent statüsüne yükselmiş ve halkı Roma vatandaşları ile aynı haklara sahip olmuştur. M.S. 4. yüzyılda kentte imparatorluk sarayı inşa edilmiş ve bu yapı M.S. 284 ve M.S. 425 yılları arasında darphane olarak kullanılmıştır. Kent M.S. 5. yüzyılın ortalarında Attila önderliğindeki Hunlar tarafından tahrip edilmiştir. Günümüzde kentin büyük bölümü toprak altında bulunmaktadır. Kent sahip olduğu bazilikası sebebiyle 1751 yılına kadar bölgedeki manevi değerini korumuş ve Ortaçağ'da Hristiyanlığın yayılmasında önemli bir rol oynamıştır. Alan 1998 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne eklenmiştir. Gerçekleştirilen kazı çalışmalarında forumun bir bölümü, bazilika, Cumhuriyet Macellum'u, hamam kalıntıları, konut kalıntıları ortaya çıkmıştır. Geç dönem kent surlarının dışında amfi tiyatro ve mezarlar bulunmuştur. Alanda ticaret hayatını yansıtan liman bölümleri olarak depo ve iskele kalıntıları da ortaya çıkmıştır. Aquileia Bazilikası alandaki en önemli yapıdır. Piskopos Theodorus üç ana salondan oluşan at nalı şeklinde bir kompleks inşa ettirmiştir. Bu kompleks ihtiyaçları karşılamayınca M.S. 345 yılında alanın kuzeyine büyük bir yapı daha eklenmiştir. Bu yapı Hunlar tarafından yıkılmış ve tekrar yapılmamıştır. Saldırıda hayatta kalanlar bazilikanın güney bölümünü onarmak istemiş ve 1031 yılında yapım tamamlanmıştır. Romanesk üslupta yapılan bazilikaya 1348 depremi sonrasındaki

onarımında Gotik tarzda eklemeler yapılmıştır. Bazilika iç mekânında en etkileyici kalıntılar 4. yüzyıl yapısının mozaik döşemeleridir. Mozaikler 11. yüzyılda yapılan kil döşemenin 1909 yılında kaldırılmasından sonra ortaya çıkmıştır. Bu mozaikler Hristiyanlık dünyasının en büyük ve en iyi korunmuş mozaiklerindendir. Mozaiklerde İncil'den sahneler, bağış yapanların portreleri, Yunus peygamberin hikayesi, havariler tasvir edilmiştir. Yapıda 6. ve 7. yüzyıla tarihlenen freskler vardır. Bazilikanın doğu tarafında bulunan kapı, 20. yüzyılın ilk yıllarında ortaya çıkarılan, ölülerin gömüldüğü mahzene açılır. Burada 1. yüzyıldan kalma mozaikler ile Attila saldırısından sonra yıkılan ve tekrar inşa edilmeyen kuzey salonları kalıntıları bulunmaktadır. Bazilikanın batı girişinde 9. yüzyılda inşa edilmiş ve çağdaş vaftizhaneye erişim sağlayan, korunaklı bir revak vardır. Kompleks içinde 1031 yılında yapılmış çan kulesi de yer almaktadır. Aquileia arkeolojik alanı ve bazilikası farklı dönemlere ait pek çok kalıntı içermekte ve her yıl 500.000 kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Projede mozaiklerin sergilenmesi ve zarar görmesini önlemek amacıyla şeffaf bir gezi platformu tasarlanmıştır (UNESCO, 2015).

Fotoğraflar

:

Şekil 5.20 Aquileia Bazilikası (İtalia, 2015)

Şekil 5.21 Aquileia Arkeoloji Müzesi ve Roma Forumu kalıntıları (İtalia, 2015)

Şekil 5.22 Aquileia Arkeoloji Müzesi iç mekânında mozaik döşemeler (İtalia, 2015)

Şekil 5.23 Aquileia Arkeoloji Müzesi şeffaf gezi platformu (İtalia, 2015)

:

Şekil 5.24 Aquileia Arkeoloji Müzesi vaziyet planı (UNESCO, 2015)

Değerlendirme

•

Değerlendirme : Aquileia Bazilikası'nda yer alan Hristiyanlık dünyasının en değerli mozaiklerinin sergilenmesi ve korunması amacıyla şeffaf gezi platformu tasarlanmıştır. Şeffaf gezi platformunu kullanarak ziyaretçiler bazilika içinde dolaşp, bazilikayı ve mozaikleri farklı bakış açılarından algılamaktadır. Mozaiklerin görsel etkisinin önüne geçmemek için yalın bir tasarım yapılmıştır. Platform, herhangi bir zamanda kaldırılabilir şekilde iki bölümde tasarlanmıştır. İlk bölüm Ortaçağ bazilikasında bulunan, sütun kaideleri üzerine oturtulmuş cam yürüme yolları ve bazilikanın merkez nefini geçen köprüden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise 4. yüzyıla tarihlenen kuzey salonunda yer alan tavana asılı şeffaf yürüme yollarıdır. Yürüme yolları ve korkulukların küpeşmeleri cam malzeme kullanılarak yapılmıştır. Çelik halatlar kullanılarak yapılan korkuluklar mozaiklerin görünümünü en az seviyede engellemesi açısından seçilmiştir. Yüzeyin aşınma problemi düşünülerek ucuz, çıkarılabilir ve değiştirilmesi kolay malzeme seçilmiştir. En karmaşık strükture ise, bazilikanın ana nefi boyunca devam eden yürüme yolu sahiptir.

5.2 Koruma Çatısı Tasarlanması

5.2.1 Roma Hamam Kompleksi Kalıntıları

Konum : Atina, Yunanistan

İşveren : Kültür ve Spor Bakanlığı

Yapımın Bitim Tarihi : 2003-2004

Yapım Sistemi : Çelik Karkas

Mimari Tanım : Atina Metrosu 2000 yılında hizmete açılan yeni istasyonlar ile büyümüştür. Bu amaçla Syntagma Meydanı'nda Vasileos Georgiou Caddesi üzerinde yapılan çalışmalar sırasında arkeolojik kalıntılara rastlanmıştır. Alan Amalias Caddesi üzerinde, Ulusal Bahçe içinde bulunmaktadır. Metro havalandırma bacalarının konumlanacağı alanda yapılan kazılarda iyi korunmuş ve Roma Hamamı kompleksi kalıntılarının ortaya çıkması üzerine havalandırma sistemi güneye taşınmıştır. Alanda ilk yerleşim izleri tarih öncesi zamanlara aittir ve Geometrik Dönemde mezarlık olarak kullanılmıştır. Antik kaynaklara ve kazı sonuçlarına göre Hadrian Dönemi'nde kent sınırları genişletilinceye kadar kent duvarlarının dışında kalan bu alan, yoğun yeşil alan ve akarsulara sahip olmasından dolayı önemli bir ibadet yeri konumundadır. Olimpia Zeus Tapınağı'nın tamamlanması ve Hadrian Kapısı'nın inşasından sonra bu alan kentin bir parçası durumuna gelmiştir. Yeni tapınaklar, özel ve kamu yapıları, hamam yapısı inşa edilmiştir. M.S. 3. yüzyılın sonlarında inşa edilmiş olan hamam, M.S. 5. ve 6. yüzyılda onarılmış ve genişletilmiştir. Roma Hamam Kompleksi'nin kalıntıları doğuya ve batıya doğru devam etmektedir. Alanda M.S. 3. yüzyılın sonları ve 4. yüzyılın başlarına tarihlenen iki cehennemlik, iki ısıtma odası ve dokuz oda bulunmuştur. İkinci evre olarak adlandırılan M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda komplekse yeni odalar eklenmiş ve genişletilmiştir. Duvarlarda bulunan resimlerden bu alanın Erken Hıristiyanlık Dönemi'nde sığınak olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Bizans Dönemi'nde tahıl depolamak amacıyla kullanılan toprak kapların birkaçı onarılmıştır. Günümüzde bu alandaki bulgular 2004 yılından beri in-situ olarak, çelik bir koruma çatısı ile korunarak sergilenmektedir (Odysseus Kültür ve Spor Bakanlığı, 2012).

Fotoğraflar :

Şekil 5.25 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları koruma çatısı

Şekil 5.26 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları ve arkasındaki park

Şekil 5.27 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları

Şekil 5.28 Atina Roma Hamam kompleksi alanında bilgilendirme panosu

Değerlendirme : Kent merkezinde metro yapım çalışmaları sırasında ortaya çıkan ve çok katmanlılık özelliği gösteren bu alanın araştırılması, belgelenmesi, sergilenmesi ve korunmasına yönelik çalışmalar kent tarihi ve kimliği açısından önemlidir. Proje kalıntılara rastlanması nedeniyle revize edilerek, havalandırma bacalarının yeri değiştirilmiştir. Sunum aşamasında kalıntıların doğal etkenlerden zarar görmemesi için koruma çatısı yapılmıştır. Çelik strüktür ile birlikte şeffaf malzeme kullanımı doğal ışık kullanımına olanak sağlamaktadır. Kalıntılar bir galeri içinde sergilenmektedir ve galerinin etrafı şeffaf korkuluklar ile çevrilidir. Şeffaf korkuluk kullanımı kalıntıların görsel algısını artırmaktadır. Alandaki katmanlara yönelik bilgilendirme panosu bulunmaktadır. Üst örtünün taşıyıcı düşey elemanlarının, kalıntıların bulunduğu alan yerine kaldırılma sonlanması kalıntıların yük aktarımı sırasında zarar görmesini engellemektedir.

Pek çok kentte olduğu gibi Atina'da da, uygulama aşamasından önce proje aşamasında arkeolojik kalıntıların yerlerinin tespitini sağlayacak veri tabanı eksikliği göze çarpmaktadır. Özellikle kent içi altyapı ve ulaşım projelerinde arkeolojik veri tabanı ışığında projelendirme yapılması gerekmektedir. Alan, arkasındaki yoğun yeşil dokuya sırtını dönmüş durumdadır. Proje yeşil alanla bütünleşip, yoğun trafik baskısı altında kaldığı alanda sınırlayıcı elemanlarla izole edilebilir ve görsel algısı artırılabilirdi. Çelik ve şeffaf malzemeden oluşan üst örtü koruyucu olmakla birlikte, yapım sistemi ve seçilen malzemelerden dolayı kalıntıların çevreden algılanmasını

zorlaştırmaktadır. Tavan yüksekliği arttırılarak, daha hafif bir üst örtü ile koruyuculuk sağlanabilir, alanın yeşil doku ve meydanla bütünlüğü arttırılabilirdi. Aydınlatma ve bilgilendirme elemanlarında özgün tasarımlar kullanılabilirdi.

5.2.2 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi (Proje 1)

Konum	: San Salvo, Lombardiya, İtalya
İşveren	: Mantova Belediyesi- Sordello Meydanı Güney Bölgesi Geliştirme Fikir Yarışması
Yarışma Tarihi	: 2012
Mimarı	: Michele Ghisi, Emma Carriolo, Massimo Brunelli
Yapım Sistemi	: Çelik Karkas
Mimari Tanım	: 2012 yılında Mantova Belediyesi tarafından Sordello Meydanı'nın güney bölümünün yenilenmesi ve alanda bulunan Domus Romana'nın sergilenmesi amacıyla bir yarışma açılmıştır. Sordello Meydanı Mantova'nın tarihsel merkezi niteliğinde olup, Düklük Sarayı, Bonacolsi Sarayı, Mantova Katedrali ve farklı dönemlere ait yapılar tarafından çevrelenmektedir. Meydanda kalıntıları bulunan, Roma döneminde varlıklı ailelere ve imparatorlara ait kent içi konut kalıntılarının sergilenmesi projenin başlıca hedefidir. Projede cam ve çelik malzeme kullanılarak, koruma çatısı tasarlanmış, kalıntıların görsel olarak algılanması hedeflenmiştir (Europaconcorsi, 2015).
Fotoğraflar	:

Şekil 5.29 Sordello Meydanı (Europaconcorsi, 2015a)

Şekil 5.30 Sordello Meydanı şeffaf koruyucu çatı tasarımı (Europaconcorsi, 2015a)

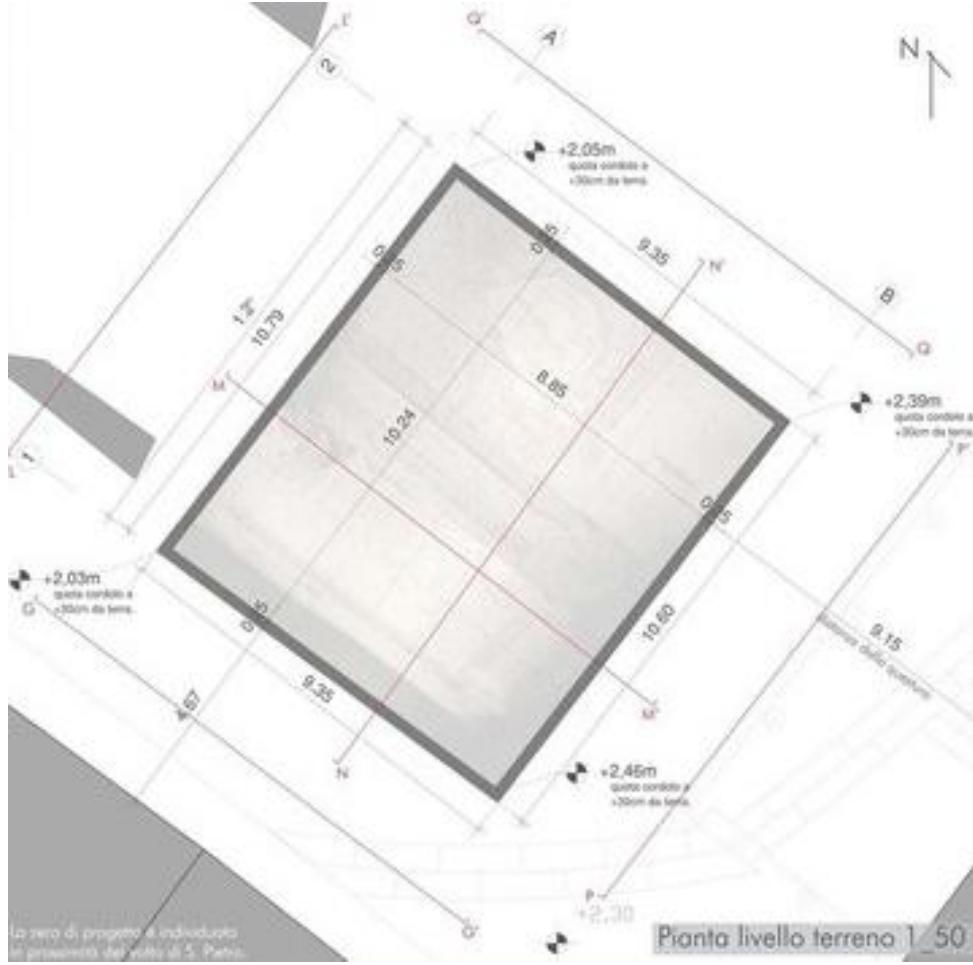

Şekil 5.31 Sordello Meydanı ve yapı çevresindeki oturma birimleri (Europaconcorsi, 2015a)

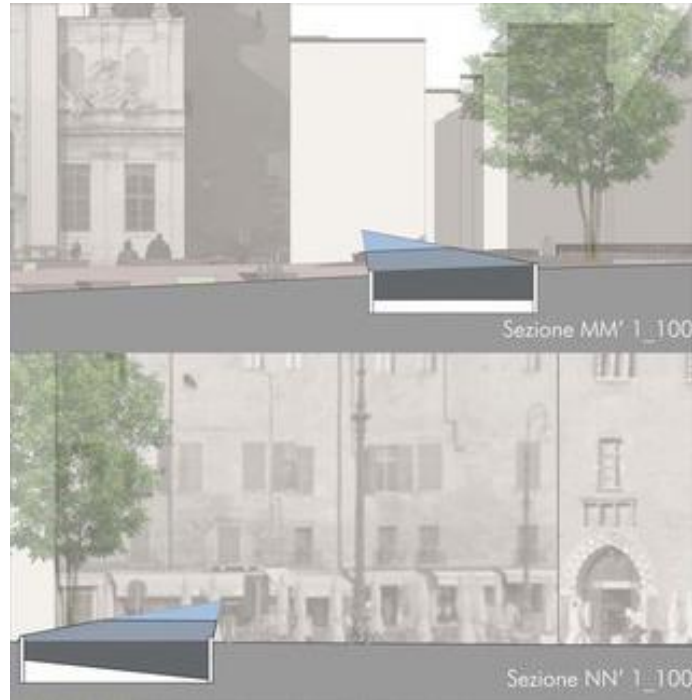
Çizimler :

Şekil 5.32 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi vaziyet planı (Europaconcorsi, 2015a)

Şekil 5.33 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kat planı (Europaconcorsi, 2015a)

Şekil 5.34 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kesit çizimleri (Europaconcorsi, 2015a)

Değerlendirme : Sordello Meydanı'nın güneyinde bulunan, Roma dönemi konut yapısının kalıntılarının sergilenmesine yönelik olarak açılan yarışmada farklı tasarım önerileri sunulmuştur. Bu projede kalıntıların üzeri çelik ve şeffaf malzeme kullanılarak örtülmüş; böylece hem dış etkenlerden korunması sağlanmış, hem de kentli ile görsel algının kesilmesi önlenmiştir. Yükselti farklarının bulunmadığı meydanda yalın, şeffaf bir kütle tasarlanarak alanın farklılaşması amaçlanmıştır. Meydandaki diğer tarihi yapıların ve kalıntıların önüne çıkmayan, plastik etkisi ile meydanda farkındalık yaratan bir tasarımıdır. Şeffaf kütlenin üzerine oturduğu masif bazanın altından sağlanan şerit aydınlatma elemanı seçimi genel tasarım kararları ile uyumludur.

Kamusal bir sosyal alan niteliğindeki Sordello Meydanı'nda kalıntıların sergilenmesi yanında, ziyaretçilerin mekânda vakit geçirmesi de önemlidir. Kentlere kimlik kazandıran meydanların birer toplanma alanı olmasının yanı sıra gelip geçenlerin vakit geçirdiği, kent mobilyaları ile zenginleşmiş alanlar da olması gerekmektedir. Bu tasarımda şeffaf kütlenin etrafındaki az sayıdaki oturma elemanı dışında meydan ile ilişkinin zayıf olduğu görülmektedir. Alanda kalıntılar ile ilgili çizimler, görseller ve ortaya çıkış evrelerine dair bilgilendirmeler eksiktir.

5.2.3 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı

Konum : Oberhausen, Almanya
İşveren : LVR Landschaftsverband Rheinland
Yarışma Tarihi : 2008
Yapımın Bitim Tarihi : 2011
Mimarı : Ahlbrecht Felix Scheidt Kasprusch
Yapım Sistemi : Çelik Karkas
Mimari Tanım : 2007 yılı sonunda Oberhausen kenti ve bölgesel yönetimi bir yarışma açmıştır. Yarışmanın amacı arkeolojik kazılarda ele geçen bulguların sergilenmesi ve alanın endüstri arkeoloji parkı olarak hizmete açılmasıdır. Kazılarda Ruth Bölgesi'nin endüstri geçmişini yansıtan kalıntılar ortaya çıkmıştır. Bu kalıntıların iklim şartlarından korunması ve bir yürüme yolu tasarlanması projenin

başlıca hedefleri arasında gösterilmiştir. 2008 yılında sonuçlar açıklanmış ve proje birinci seçilmiştir. Alan 18. ve 19. yüzyıllarda kaliteli demir döküm işleminin yapıldığı bir bölgede bulunmaktadır. Endüstri ruhunu ziyaretçilere yansıtmak amacıyla koruyucu çatı malzemesi olarak metal seçilmiştir. Tasarlanan metal kabuk kalıntıların üzerini örtmektedir. Bu kabuğun altında ve yanında iki adet giriş platformu tasarlanmıştır. Bu platformlar aynı zamanda kalabalık ziyaretçi grupları için alanın tarihi ile ilgili bilgi aktarılan toplanma yerleridir. Cam korkuluklu, metal yürüme yolları kalıntılardan 80 cm yukarıdadır. Yürüme yolunun etrafında bulunan dikmeler bilgilendirme amaçlı pano ve aydınlatma elemanı olarak tasarlanmıştır (Archilovers, 2015a).

Fotoğraflar

:

Şekil 5.35 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı genel görünümü (Archilovers, 2015a)

Şekil 5.36 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı alanı (Archilovers, 2015a)

Şekil 5.37 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı'nda kalıntıların görünümü (Archilovers, 2015a)

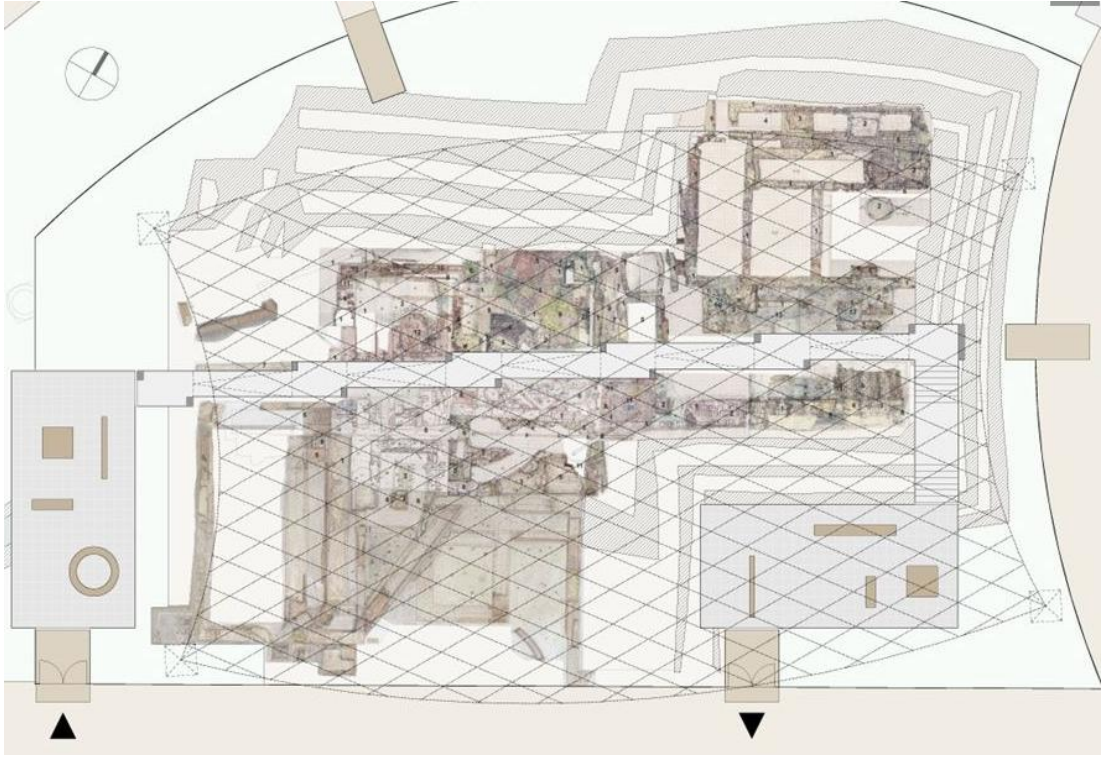
Şekil 5.38 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı gezi platformu (Archilovers, 2015a)

Çizimler

:

Şekil 5.39 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı vaziyet planı (Archilovers, 2015a)

Şekil 5.40 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı kat planı (Archilovers, 2015a)

Şekil 5.41 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı kesit çizimleri (Archilovers, 2015a)

Değerlendirme : Ülkemizde koruma kavramı endüstri öncesi kalıntılar ile sınırlanmış ve endüstri arkeolojisi kavramı henüz benimsenememiştir. Bu proje, alanın endüstri arkeoloji parkına dönüştürülmesi amacıyla açılan yarışmada birinci seçilmiştir. Tasarlanan metal kabuk ile kalıntıların korunması sağlanmaktadır. Ziyaretçilerin alana yaklaşımı yönünde tasarlanan yürüme yolları kabuğun altında gezi platformuna ve bazı bölümlerde gruplar için toplanma alanlarına dönüşmüştür. Gezi platformu metal aydınlatma ve bilgilendirme panoları içermektedir. Alanın geçmişine atıfta bulunacak şekilde, konsept olarak metal malzeme seçimi projeye artı bir değer katmıştır. Gezi platformu tasarlanırken rampa ve merdiven kullanımı engelli ulaşımının düşünüldüğünün kanıtıdır. Kabuğu taşıyan ayaklar kalıntılara zarar vermemek amacıyla kalıntıların bulunmadığı alanda sonlandırılmıştır.

Yarışmada beklenildiği şekilde kalıntıları iklim koşullarından koruyacak bir üst örtü tasarlanmıştır. Malzeme seçimi açısından olumlu olmasına rağmen, kabuk geometrik şekli bakımından alanda baskın bir karakter göstermektedir. Bu durum kalıntılardan çok yapının öne çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle kabuğun üzerine bastığı brüt beton ayaklar projenin önüne geçmektedir. Yalın formda bir üst örtü tasarımı alan için daha uygundur. Aydınlatma amaçlı elemanların düşeyde bu kadar vurgulu olmasından kaçınılmalıdır.

5.2.4 Cartagena Roma Kalıntıları

Konum : Parque Del Monlinese, Cartagena, Murcia, İspanya
İşveren : Cartagena puerto de culturas
Yapımın Bitim Tarihi : 2011
Mimarı : ACM Arquitectura
Yapım Sistemi : Çelik Karkas
Mimari Tanım : İspanya'nın Cartagena kentinde, Molinete Park arkeolojik alanında termal hamamlar, forum ve domus gibi Roma dönemi kalıntılarını geleceğe aktarabilmek amacıyla koruma çatısı tasarlanmıştır. Üçgen plakların katlanarak oluşturduğu, titreşim hissi yaratan bu koruma çatısı ile yapı

evresinde bulunan aędař ve barok mimari doku arasında bir ilişki kurulmak istenmiştir. Alan Cartagena kentsel alanının bir uzantısı olarak yoğun bir yapılaşmanın olduğu kent merkezi ile henüz yapılaşmamış bir yamacın sınırında yer almaktadır. Projede başlıca hedef, dūřey taşıyıcıların sayısını ve kesitini arttırmadan, būyūk bir açıklık geçmek ve kalıntılara zarar vermeden korunmasını sağlamaktır (Archdaily, 2015b).

Fotoğraflar :

şekil 5.42 Cartagena kenti ve Roma kalıntıları alanı (Archdaily, 2015b)

şekil 5.43 Cartagena kenti ve alanın ışıklandırılmış hali (Archdaily, 2015b)

şekil 5.44 Cartagena Roma kalıntıları koruma çatısı (Archdaily, 2015b)

Şekil 5.45 Cartagena Roma kalıntıları koruma çatısının yamaçtan görünümü (Archdaily, 2015b)

Şekil 5.46 Cartagena Roma kalıntılarının kent merkezi ile ilişkisi (Archdaily, 2015b)

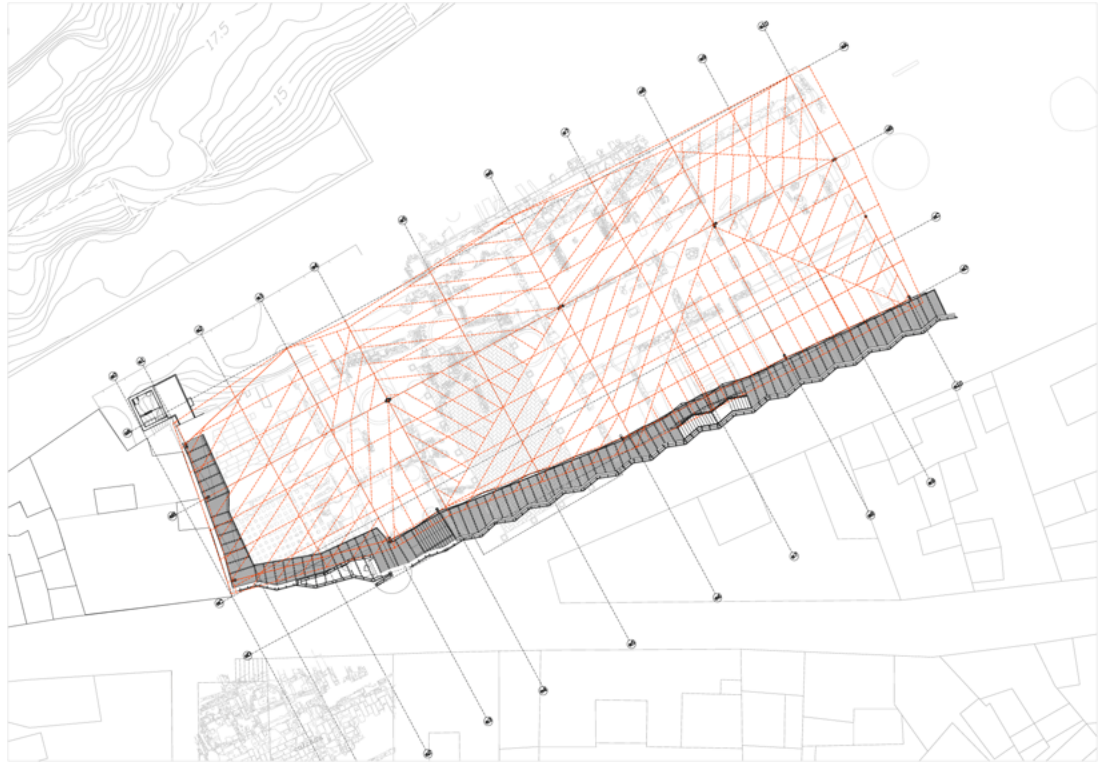

Şekil 5.47 Cartagena Roma kalıntıları alanında ahşap gezi platformu ve cam korkuluklar (Archdaily, 2015b)

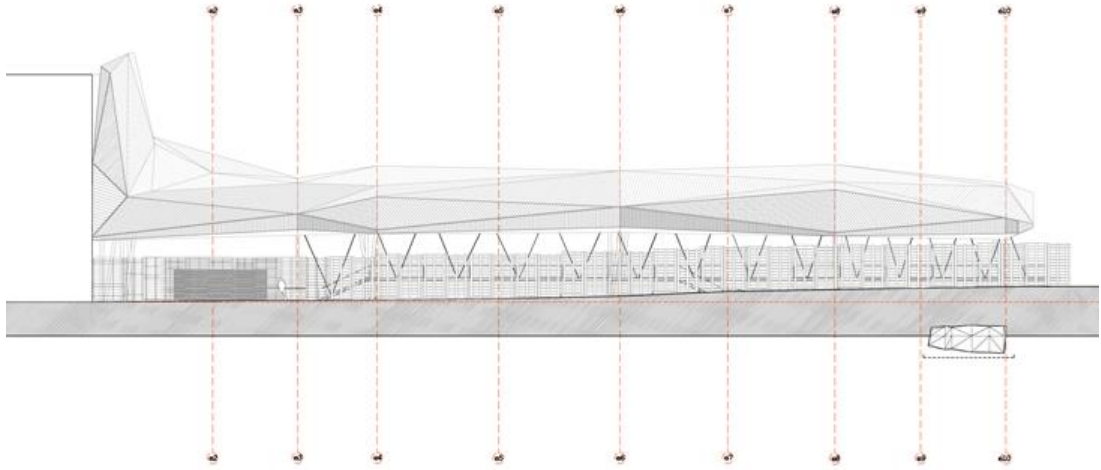
Çizimler :

Şekil 5.48 Cartagena Roma kalıntıları vaziyet planı (Archdaily, 2015b)

Şekil 5.49 Cartagena Roma kalıntıları kat planı (Archdaily, 2015b)

Şekil 5.50 Cartagena Roma kalıntıları koruma çatısı cephe çizimi (Archdaily, 2015b)

Değerlendirme : Yapıda öne çıkan üçgen, şeffaf levhalardan oluşan koruyucu örtü, yoğun yapılaşma arasında yer alan arkeolojik alanda farkındalık yaratmaktadır. Bu örtü şeffaf levhalar ile oluşturularak doğal ışık alımı sağlanmıştır. Kent merkezinden bakıldığında yapı silüetinin devamı niteliğinde süreklilik sağlamak amaçlanmıştır. Roma dönemi kalıntılarına en az zarar verecek şekilde düşey taşıyıcı sayısının az tutularak koruyucu örtü tasarlanması projenin başlıca hedeflerindendir. Ziyaretçileri ile kalıntıların arasında görsel algıyı sağlayan ahşap ve metal gezi platformları, metal ve şeffaf korkuluklar yalın bir şekilde tasarlanmıştır. Bu platform yükseklik ve konum olarak kalıntılara genel bir bakış açısı yaratacak şekilde konumlandırılmıştır. Ayrıca bu platform engelli ziyaretçilerin erişimi düşünülerek tasarlanmıştır.

Alanın kent merkezinden ulaşılan bölümünde kullanılan, yeşil renkli paravanlar kent ile bütünleşmenin önünde bir engeldir. Sokak ile arkeolojik alanın görsel algısını zayıflatmaktadır. Yapıda baskın bir öge olarak koruyucu örtü kullanılmasının yanında, bu paravanların da yeşil olması kalıntıların algısını azaltmakta, yapının öne çıkmasına neden olmaktadır. Yapının yamaca bakan kısmında koruyucu örtü yüksekliği çok azdır ve o yönden kalıntıların algılanmasını engellemektedir. Bilgilendirme amaçlı çizimlerin, görsel malzemenin bulunmaması olumsuz bir durumdur.

5.2.5 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı (Proje 1)

Konum	: San Salvo, Abruzzo, Chieti, İtalya
İşveren	: San Salvo Belediyesi- San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı Geliştirme Proje Yarışması
Yarışma Tarihi	: 2013
Mimarı	: Lucia Secondo
Yapım Sistemi	: Çelik Karkas
Mimari Tanım	: San Salvo, modern ve antik yerleşim izlerinin beraber okunduğu bir kenttir. Kentte 1990'lı yıllarda yapılan kazılarda ortaya çıkan kalıntıların çevresinde yerleşim büyümekte ve bu birliktelik giderek karmaşık bir hal almaktadır. Kent merkezinde ortaya çıkan katmanların çakıştığı alanlar kent kimliğinin oluşması açısından değerlendirilmelidir. Oysa tarihi kent merkezi niteliğinde olan San Vitale Meydanı sahip olduğu bu zenginlikleri kent hayatına katamamaktadır. Meydanda San Giuseppe Kilisesi, Porta della Terra Müzesi, Dell'Abbazia Müzesi, belediye binası, Roma dönemi konut yapısı ve mozaikler yer almaktadır. Ancak farklı dönemlere ait bu yapılar bir bütünlük içinde sergilenememektedir. Özellikle arkeolojik kalıntılar meydanın ortasında bağımsız bir bölüm olarak durmaktadırlar. Bu kalıntıların değerlendirilmesi kent hayatına sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda katkıda bulunacaktır. Proje bu amaçla açılan San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı Geliştirme Proje Yarışması'nda birinci seçilmiştir (Europaconcorsi, 2015b).

Fotoğraflar :

Şekil 5.51 San Vitale Meydanı (Europaconcorsi, 2015b)

Şekil 5.52 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı bilgilendirme ve oturma birimleri (Europaconcorsi, 2015b)

Şekil 5.53 San Vitale Meydanı kazı alanı (ArchArt, 2015)

Şekil 5.54 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı genel görünümü (Europaconcorsi, 2015b)

Şekil 5.55 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı koruma çatısı (Europaconcorsi, 2015b)

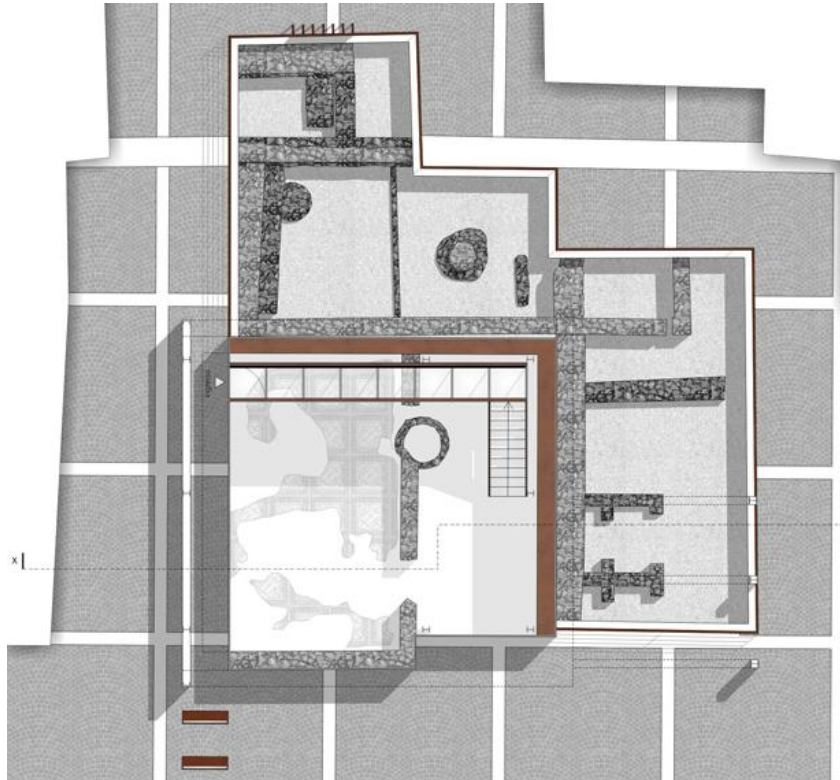

Şekil 5.56 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanında kalıntılar (Europaconcorsi, 2015b)

Çizimler :

Şekil 5.57 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı vaziyet planı (Europaconcorsi, 2015b)

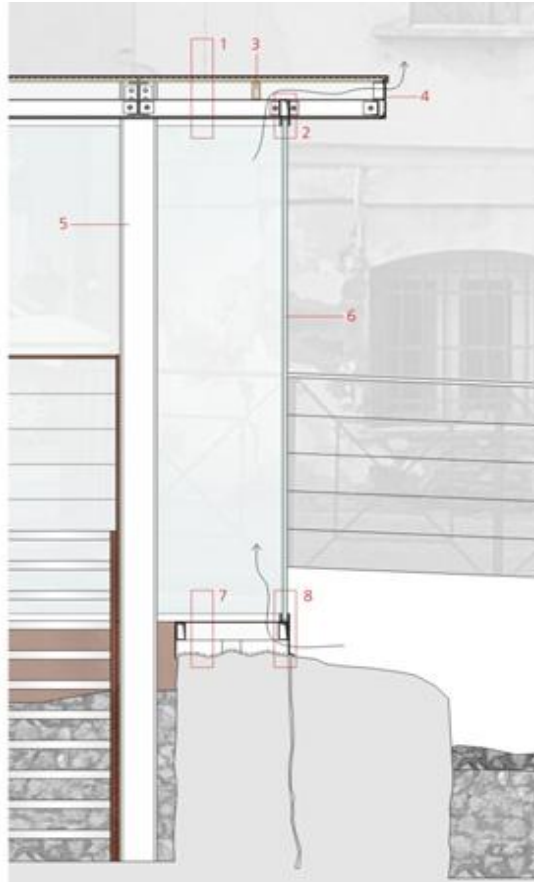
Şekil 5.58 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı kat planı (Europaconcorsi, 2015b)

Şekil 5.59 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı güney cephesi (Europaconcorsi, 2015b)

Şekil 5.60 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı X-X kesiti (Europaconcorsi, 2015b)

Şekil 5.61 Sistem detayı (Europaconcorsi, 2015b)

Değerlendirme : San Vitale Meydanı'nda yer alan Roma dönemi mozaikleri, L şeklinde bir kabuk altında, şeffaf yüzeylerin arkasında sergilenmekte ve korunmaktadır. Yapı sahip olduğu minimalist tasarım dili ile antik ve modern arasında kontrast yaratarak bir ilişki kurmaktadır. Ana yaklaşım olarak kilisenin önünden geçen aksın seçilmesi kalıntıların meydan ile olan ilişkisini kuvvetlendirmiştir. Mozağin sergilendiği alanın korunaklı olmasına karşın kapalı bir hacim niteliği yansıtmaması günün her saatinde, sürekli olarak ziyaret edilebilmesine olanak tanımaktadır. Gece görünümünde ana yaklaşım aksı LED ışıkları ile ışıklandırılmıştır. Söz konusu aydınlatma yapı ve kalıntılara karşı baskın bir tavır sergilemeyecek şekilde tasarlanmıştır. Yapının etrafında meydanının günlük kullanıcılarının da yararlanabileceği oturma birimleri ve bisiklet park yerleri bulunmaktadır. Ziyaretçiler için bilgilendirme amaçlı çizimler ve görseller içeren panolar tasarlanmıştır. Sağlanan kablosuz internet desteği ile dizüstü bilgisayar, tablet ve akıllı telefonlar ile internet üzerinden bilgi aktarımı yapılabilmesi ve karekod teknolojisinin kullanılması hedeflenmiştir.

Alana engelli ulaşımı düşünülerek rampalar ve engelliler için ayrı bilgilendirme levhaları tasarlanmıştır. Yapı içerisinde nem ve küf oluşumunu engellemek, doğal havalandırma ile kalıntı ve mozaiklerin daha iyi korunmasını sağlamak için havalandırma sistemi geliştirilmiştir.

Tasarlanan kabuk ve şeffaf yüzeyler sadece mozaik ve kalıntıların bir kısmını korumaktadır. Kalıntıların diğer kısmı için de açılır-kapanır bir şeffaf sistem ile koruma sağlanabilir. Kalıntıların tüm gün ziyarete açık olması ziyaretçiler için olumlu bir yaklaşımdır, ancak belirli saatlerde kalıntıların zarar görme olasılığı da bulunmaktadır.

5.3 Kalıntıların Çeperinde Şeffaf Birim Oluşturulması

5.3.1 Aachen Arkeoloji Pavyonu

Konum : Elisengarten, Aachen, Almanya

İşveren : DSA desteği ile Aachen kenti

Yarışma Tarihi : 2009

Yapımın Bitim Tarihi : 2013

Mimarı : kadawittfeldarchitektur

Yapım Sistemi : Çelik Karkas

Mimari Tanım : Almanya'nın Aachen kenti merkezinde, Aachen Katedrali yakınında yer alan Elisen Parkı şehrin en sevilen yeşil alanlarından. Bu alanda yapılan kazılarda Neolitik dönemden günümüze kadar pek çok katman ortaya çıkarılmıştır. Bu katmanların korunabilmesi ve halkın bu alanı deneyimleyebilmesi amacıyla 2009 yılında DSA desteği ile bir yarışma açılmıştır. Proje yarışmada birinci seçilmiştir. Tasarım kararı olarak çelik profillerin diyagonal olarak bir araya gelmesiyle oluşturulan dış kabuk içerisinde, kalıntıların çeperinde şeffaf bir birim oluşturulmuştur. Bu birim içerisinde kalıntıların korunması ve sergilenmesi sağlanmaktadır (Archinect, 2015).

Fotoğraflar :

Şekil 5.62 Aachen Katedrali ve Elisen Parkı genel görünümü (Archinect, 2015)

Şekil 5.63 Aachen Katedrali ve Elisen Parkı gece görünümü (Archinect, 2015)

Şekil 5.64 Elisen Parkı ve yapının ilişkisi (Archinect, 2015)

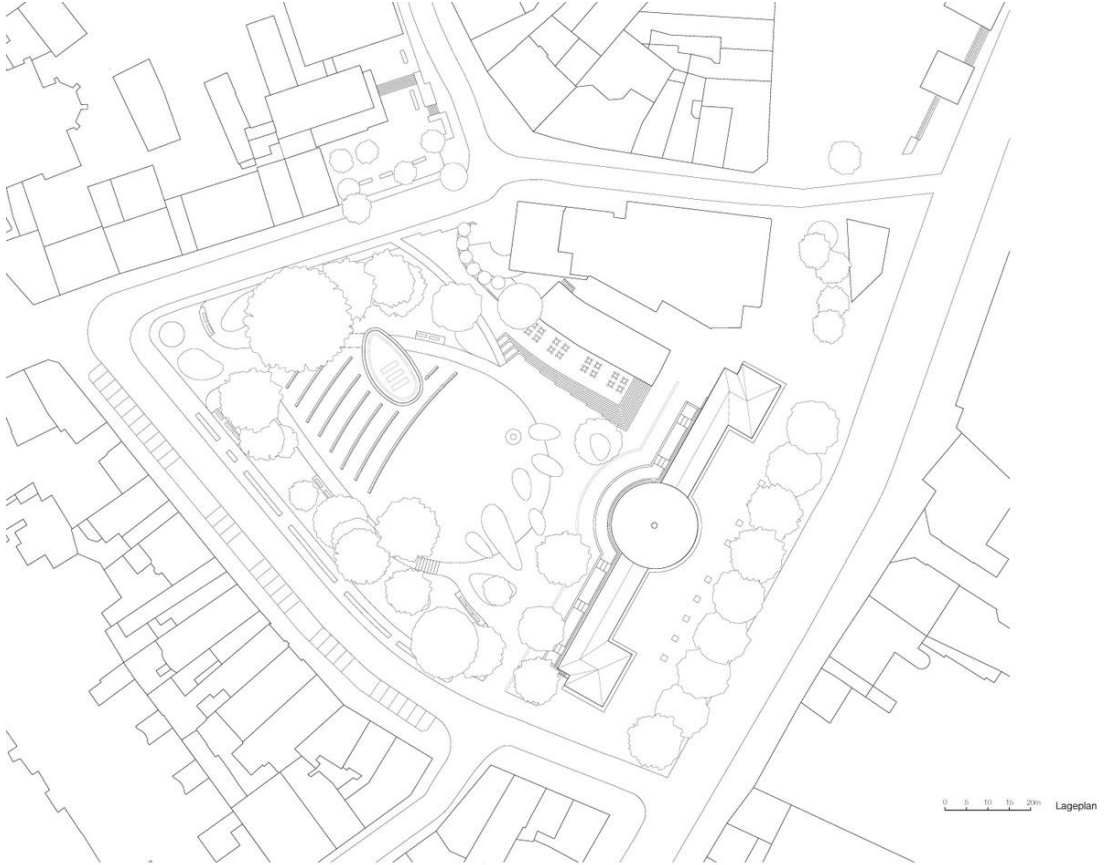
Şekil 5.65 Aachen Arkeoloji Pavyonu'nda kalıntıların çevresinde oluşturulan şeffaf birim (Archinect, 2015)

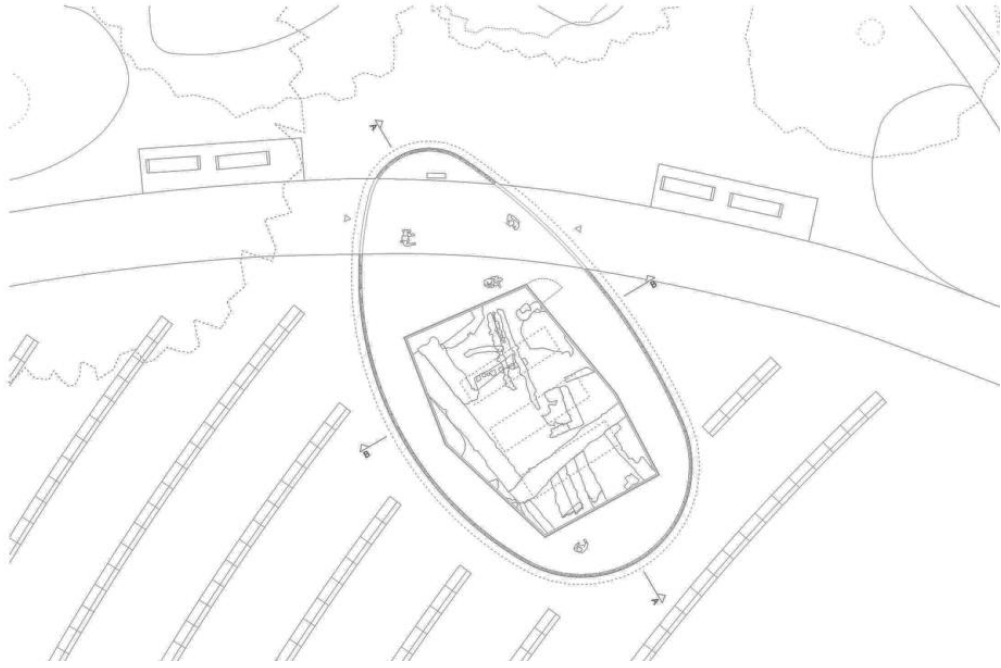
Şekil 5.66 Aachen Arkeoloji Pavyonu'nda bilgilendirme levhaları (Architect, 2015)

Çizimler

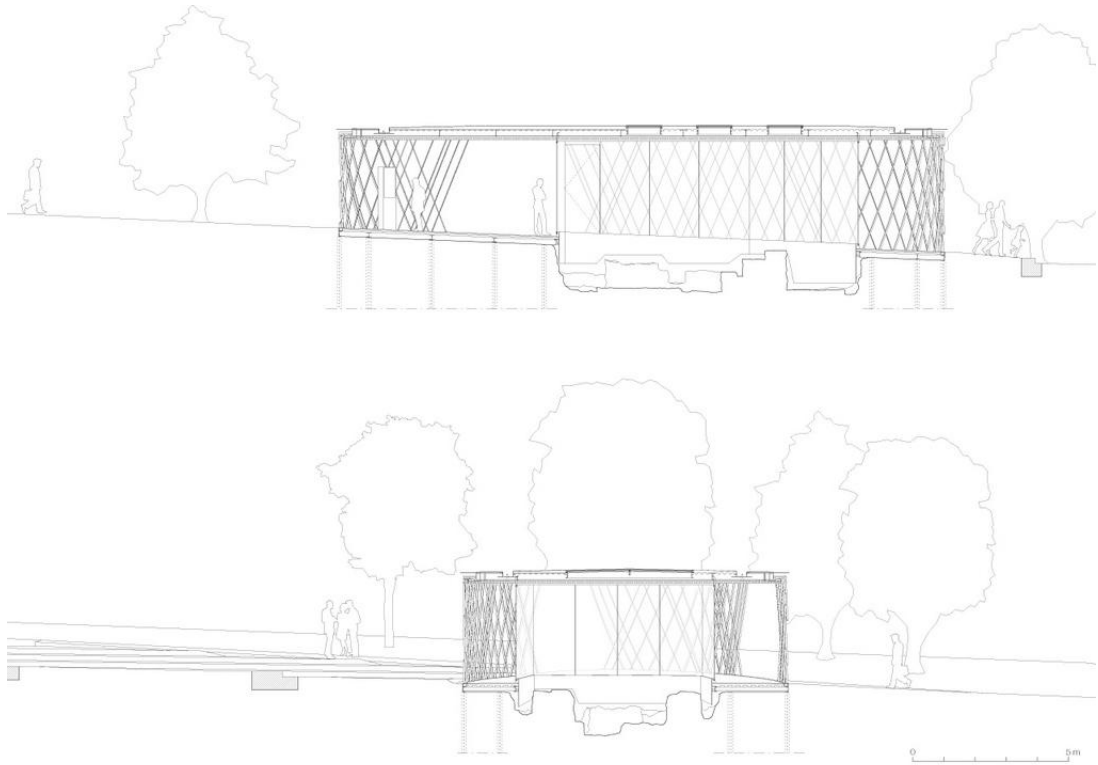
:

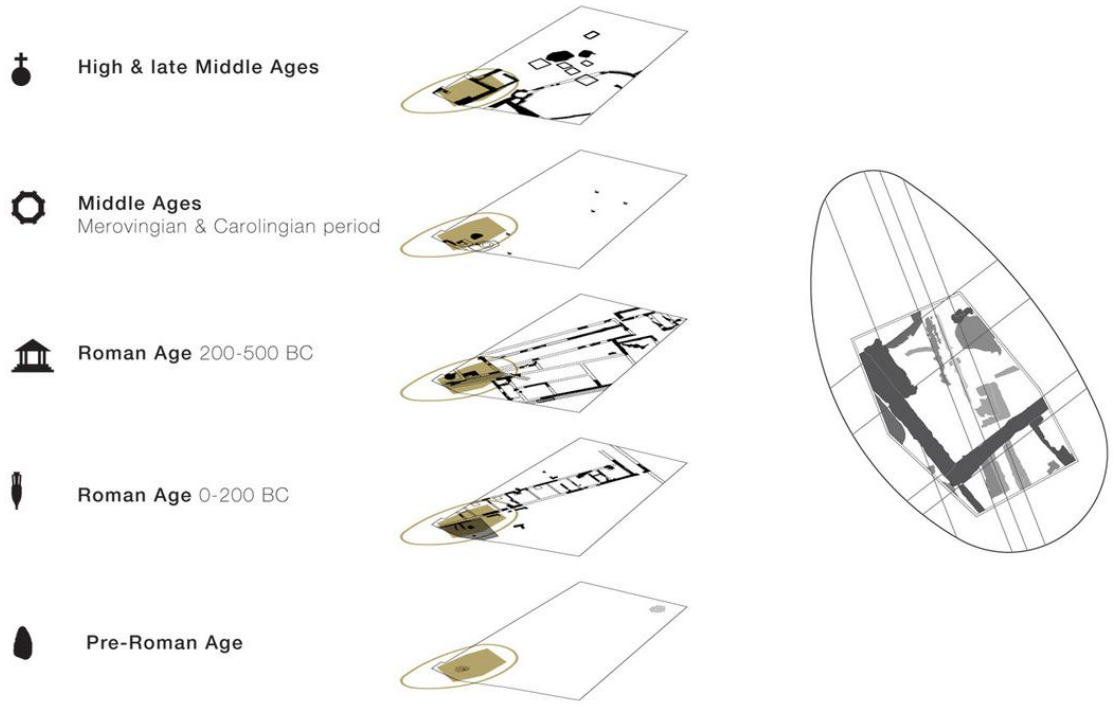
Şekil 5.67 Aachen Arkeoloji Pavyonu vaziyet planı (Architect, 2015)

Şekil 5.68 Aachen Arkeoloji Pavyonu kat planı (Architect, 2015)

Şekil 5.69 Aachen Arkeoloji Pavyonu kesit çizimleri (Architect, 2015)

Şekil 5.70 Aachen Arkeoloji Pavyonu'nda sergilenen katmanlar (Architect, 2015)

Değerlendirme : Kentin yoğun olarak kullanılan yeşil alanı içinde yer alan bu yapı, eliptik tasarımı ile peyzajın bir parçası olarak görülmektedir. Park içerisinde bir kent mobilyası niteliği taşımaktadır. Yeşil alan içerisinde arkeolojik katmanların çevresindeki kamusal yaşantı ile beraber bütünleyici bir öge olarak durmaktadır. Dış kabuktaki çelik profillerin boyutları ve bir araya gelme biçimleri ile şeffaflık ve geçirgenlik sağlanmış, parkta vakit geçirenler ile bulgular arasında görsel bir ilişki oluşmuştur. Aynı zamanda çelik kabuğun içinde bulunan şeffaf kabuk ile de bulguların korunması sağlanmaktadır. Bu kabuk kalıntılara farklı bakış açıları yaratan ve doğal hava akışı ile korunmalarını sağlayan bir kabuktur. Aynı zamanda bir bilgi kaynağı olarak da kullanılan bu şeffaf yüzey üzerinde döner bir zaman çizelgesi, alanının haritası, katmanların çizimleri, bilgileri ve görselleri yer almaktadır. Gün içinde bu yüzeylerden gelen doğal ışık ile sağlanan aydınlatma, geceleri LED ışıklar ile sağlanmaktadır. Yapının montajı sırasında kalıntılara zarar vermemek açısından alanın kum ile doldurulması ve geçici bir iskele kurulması olumlu bir yaklaşımdır. Elisen Parkı döner zaman çizelgesi ve kentin tarihine yönelik içerdiği bilgiler nedeniyle kente gelen ziyaretçilerin rehberli şehir turlarının da başlangıç noktası olmuştur.

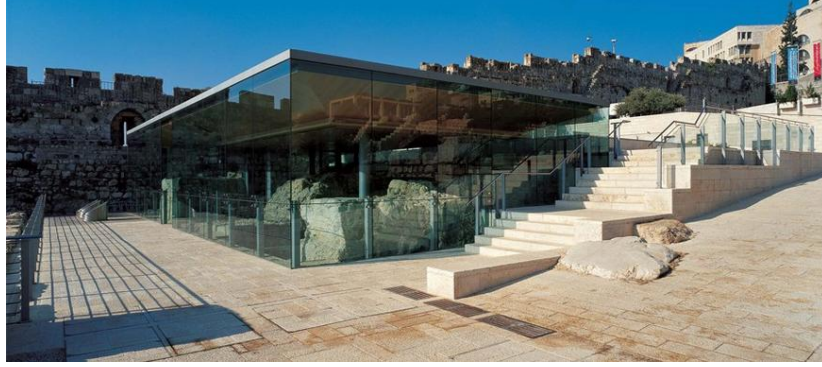
5.3.2 Davidson Arkeoloji Müzesi

Konum	: Kudüs, İsrail
İşveren	: İsrail Eski Eserler İdaresi
Yapımın Bitim Tarihi	: 2001
Mimarı	: Kimmel Eshkolot Mimarlık
Yapım Sistemi	: Çelik Karkas
Mimari Tanım	: Yapı Kudüs Arkeoloji Parkı alanında, Emevilere ait külliye içinde yer alan saray yapısı kalıntıları ile birlikte tasarlanmıştır. Tapınak Dağı'nın güneybatı köşesinin karşısında yer almaktadır. Emevi halifelerinin hem yönetim merkezi, hem de yerleşim yeri olarak kullandığı dört saraydan biridir. Yapılan kazılarda yapının özgün döşeme seviyesine ulaşılmış ve zemin katın altında beş adet depo mekânına ulaşılmıştır. Davidson Müzesi bu depolardan dört tanesi içerisinde tasarlanmıştır. Proje konsepti antik kalıntıları korumak ve modern yapının bir parçası haline getirmektir. Ahşap, cam ve çelik malzeme kullanılarak arkeolojik kalıntılar ile kontrast yaratılmak istenmiştir. Rampalar çelik ve ahşapla inşa edilmiş, geniş mekânlar cam ve çelik çatı ile çevrelenmiştir. Projede arkeoloji parkının silüetini bozmamak amacıyla, yapının gabarisi saray yapısı ile aynı tutulmuştur. Bu nedenle binanın büyük bölümü zeminin altındadır. Sergi alanında İkinci Tapınak Dönemi, Roma Dönemi, Bizans Dönemi ve İslam Dönemine ait eserler sergilenmektedir. Proje açılan yarışmada birincilik ödülü almıştır. Tasarımcıları yapıyı şu şekilde tanımlamaktadır;

Kudüs'ün böylesine önemli bir bölgesinde karşılaştığımız böyle bir proje, form ile anlam, evrensel ile bölgesel arasındaki karmaşıklığa ışık tutuyor. Özellikle de alanın anıtsallığı ile bu anıtsal mekânda izleri kalan çeşitli kültürlerin etkileşimi arasında... Biz, çevre, duvarların çizgisi ve antik taş kalıntılarının çekim gücü ile belirgin bir diyalog kurabilecek mimari bir dil aradık. Her çağın izlerini taşıyan böyle bir yerde uzlaşma yolu bulmaya çalıştık. Davidson Merkezi, deneyimin devinim halinde olduğu bir yer. Ziyaretçiye iyi düzenlenmiş bir deneyim, birkaç evrenin yolunu göstermek istedik: Dramatik bir giriş, dış dünyaya son bir bakış ve dünyanın derinliklerine dalış. İçerideki yolculuk, deneyimi yoğunlaştıran düzenin

eksikliği ile karşılaşıyor. Yolculuğun sonunda ziyaretçi tekrar yüzeye tırmanıp çevreyi bambaşka bir gözle görüyor (Arcspace, 2015).

Fotoğraflar :

Şekil 5.71 Davidson Arkeoloji Müzesi genel görünümü (Arcspace, 2015)

Şekil 5.72 Davidson Arkeoloji Müzesi gece görünümü (Arcspace, 2015)

Şekil 5.73 Davidson Arkeoloji Müzesi havalandırma bacaları (Arcspace, 2015)

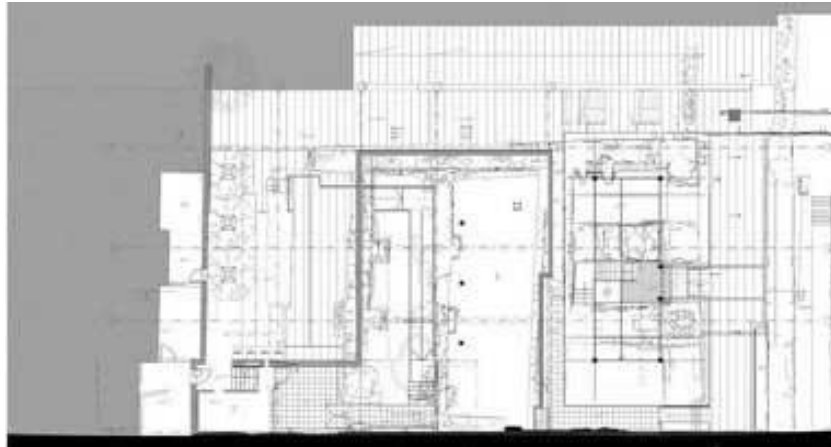
Şekil 5.74 Davidson Arkeoloji Müzesi danışma birimi (Arcspace, 2015)

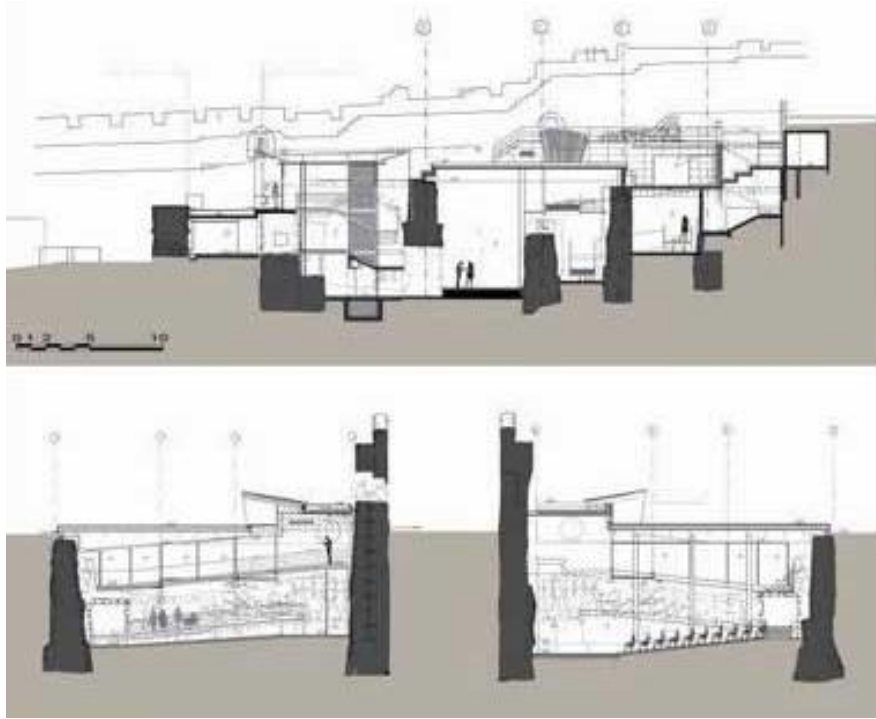
Şekil 5.75 Davidson Arkeoloji Müzesi iç mekân görünümü (Arcspace, 2015)

Çizimler

:

Şekil 5.76 Davidson Arkeoloji Müzesi zemin kat planı (Arcspace, 2015)

Şekil 5.77 Davidson Arkeoloji Müzesi kesit çizimleri (Arcspace, 2015)

Değerlendirme : Davidson Arkeoloji Müzesi tasarımı arkeolojik kalıntılar ile yeni yapının entegre edilmesi düşüncesi ile başlamıştır. Arkeoloji parkının silüetine zarar vermemek açısından yapının büyük bölümü zemin altında tasarlanmış ve özgün yapı yüksekliğine bağlı kalınmıştır. Tarihi doku ile cam, çelik ve ahşap malzeme kullanılarak kontrast yaratılmıştır. Kafeterya bölümünde yapının maketi, çizimleri ve görselleri yer almaktadır. Ziyaretçilerin bilgilendirilmesi için farklı dönemleri anlatan video gösterileri ve zaman çizelgeleri hazırlanmıştır. Gerçekleştirilen kazı çalışmaları hakkında bilgi verilmekte, yaratılan galeriler ile bulgular sergilenmekte ve farklı dönem izlerinin okunması sağlanmaktadır. Yapıda kalıntıların dijital ortamda yapılan rekonstrüksiyonlarının ziyaretçilere gösterildiği alanlar bulunmaktadır. Tasarlanan rampalarla her kota engelli ulaşımı sağlanmıştır.

Zemin altında çözülen mekânlarda doğal ışık ve havalandırma problemleri ile karşılaşılabilir. Havalandırma bacalarının müze yapısının cephesinde yer alması plastik etkiyi azaltmıştır. Davidson Arkeoloji Müzesi'nin Arkeoloji Parkı'nın uzantısı olacak şekilde tasarlandığı ifade edilse de, içe dönük bir yapı niteliğinde olduğundan çevresi ile ilişkisi görsellikten öteye geçmemektedir.

5.3.3 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı (Proje 2)

Konum	: San Salvo, Abruzzo, Chieti, İtalya
İşveren	: San Salvo Belediyesi- San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı Geliştirme Proje Yarışması
Yarışma Tarihi	: 2013
Mimarı	: Daniele Tirota, Leonardo strati, Caterina Torre
Yapım Sistemi	: Çelik Karkas
Mimari Tanım	: San Salvo, modern ve antik yerleşim izlerinin beraber okunduğu bir kenttir. Kentte 1990'lı yıllarda yapılan kazılarda ortaya çıkan kalıntıların çevresinde yerleşim büyümekte ve bu birliktelik giderek karmaşık bir hal almaktadır. Kent merkezinde ortaya çıkan katmanların çakıştığı alanlar kent kimliğinin oluşması açısından değerlendirilmelidir. Oysa tarihi kent merkezi niteliğinde olan San Vitale Meydanı sahip olduğu bu zenginlikleri kent hayatına katamamaktadır. Meydanda San Giuseppe Kilisesi, Porta della Terra Müzesi, Dell'Abbazia Müzesi, belediye binası, Roma dönemi konut yapısı ve mozaikler yer almaktadır. Ancak farklı dönemlere ait bu yapılar bir bütünlük içinde sergilenememektedir. Özellikle arkeolojik kalıntılar meydanın ortasında bağımsız bir bölüm olarak durmaktadırlar. Bu kalıntıların değerlendirilmesi kent hayatına sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda katkıda bulunacaktır. Proje bu amaçla açılan San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı Geliştirme Proje Yarışması'nda birinci seçilmiştir (Europaconcorsi, 2015c).

Fotoğraflar :

Şekil 5.78 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı (Europaconcorsi, 2015c)

Şekil 5.79 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanında kalıntıların çevresindeki şeffaf birim (Europaconcorsi, 2015c)

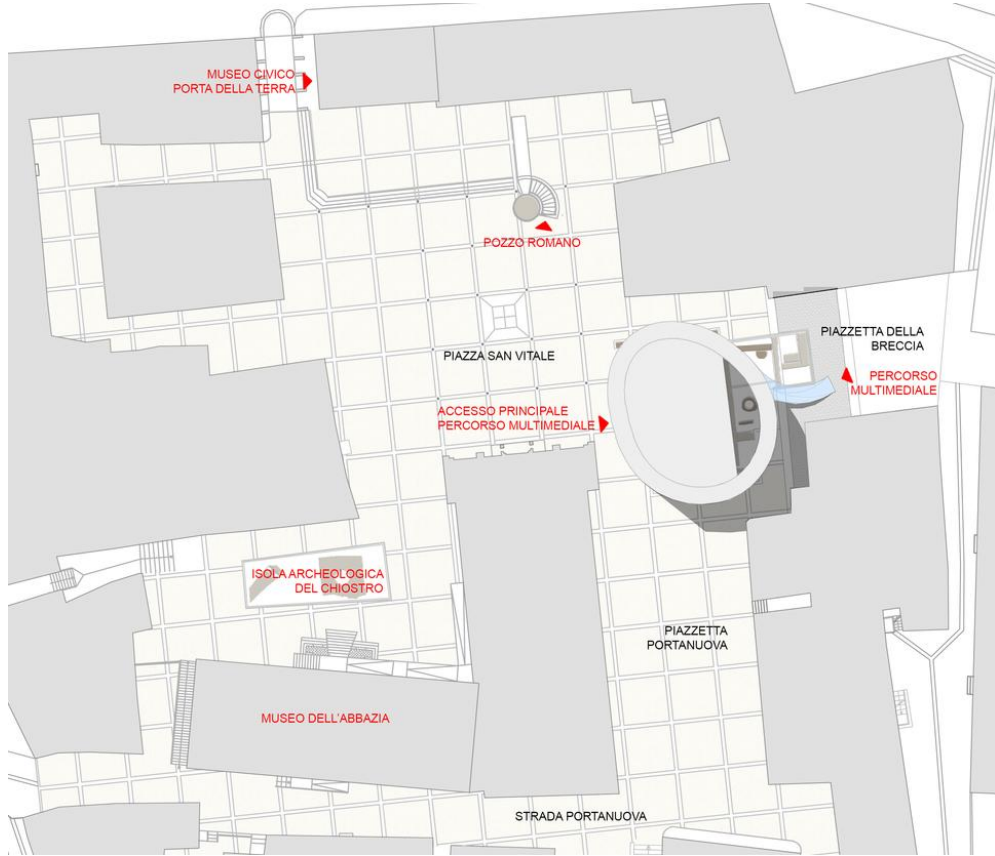

Şekil 5.80 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı gece görünümü (Europaconcorsi, 2015c)

Çizimler :

Şekil 5.81 Konsepte yönelik çalışmalar (Europaconcorsi, 2015c)

Şekil 5.82 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı vaziyet planı (Europaconcorsi, 2015c)

Şekil 5.83 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli arkeolojik alanında bilgilendirmeye yönelik çalışmalar (Europaconcorsi, 2015c)

Değerlendirme : Projede temel hedef kentsel mekân ve antik kalıntılar arasında iletişim kurmaktır. Tasarlanan şeffaf yüzeyler ile yalnızca ziyaretçiler değil, meydandan gelip geçenlerin de kalıntılar ile görsel iletişiminin sağlanması önemsenmiştir. Bu amaçla Roma dönemi kalıntılarını ve mozağini çevreleyen, serbest formda, şeffaf bir yapı önerilmiştir. Gün içinde meydanı kullananlara yönelik olarak kalıntıların sergilendiği galeriler yapılmıştır. Bunun yanında yapı, kalıntıların etrafında dolaşma olanağı veren, alanın farklı açılardan algılanmasını sağlayan halka şeklinde gezi platformu içermektedir. Bu platform ve kalıntılar atmosfer etkilerine karşı şeffaf yüzeylerle korunmaktadır. Yapı ince pilotiler ile kalıntılardan ayrıştırılmıştır. Kalıntıların tamamlanmış görüntüleri sanal olarak yüzeylere yansıtılarak ziyaretçilere sunulmaktadır. Turistlere ve öğrencilere San Salvo kenti tarihi, Roma dönemi gündelik hayatı hakkında bilgi veren sunumlar da bu yüzeylere yansıtılmaktadır. Kullanılan LED aydınlatma sistemi ile ışık yoğunluğu, renk sıcaklıkları ayarlanmış ve Roma Dönemi'nde kandiller, meşaleler ile sağlanan aydınlatmaya yakın bir ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Engellilerin yapıya ulaşımı düşünülmüştür.

5.3.4 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi (Proje 2)

Konum : San Salvo, Lombardiya, İtalya
İşveren : Mantova Belediyesi- Sordello Meydanı Güney Bölgesi
Geliştirme Fikir Yarışması
Yarışma Tarihi : 2012
Mimarı : Alessandro Marrè Brunenghi
Yapım Sistemi : Çelik Karkas
Mimari Tanım : 2012 yılında Mantova Belediyesi tarafından Sordello Meydanı'nın güney bölümünün yenilenmesi ve alanda bulunan Domus Romana'nın sergilenmesi amacıyla bir yarışma açılmıştır. Sordello Meydanı Mantova'nın tarihsel merkezi niteliğinde olup, Düklük Sarayı, Bonacolsi Sarayı, Mantova Katedrali ve farklı dönemlere ait yapılar tarafından çevrelenmektedir. Meydanda kalıntıları bulunan, Roma döneminde varlıklı ailelere ve imparatorlara ait kent içi konut

kalıntılarının sergilenmesi projenin başlıca hedefidir. Proje yarışmada birincilik ödülü almıştır (Europaconcorsi, 2015d).

Fotoğraflar :

Şekil 5.84 Mantova Sordello Meydanı ve sergileme yapısı (Europaconcorsi, 2015d)

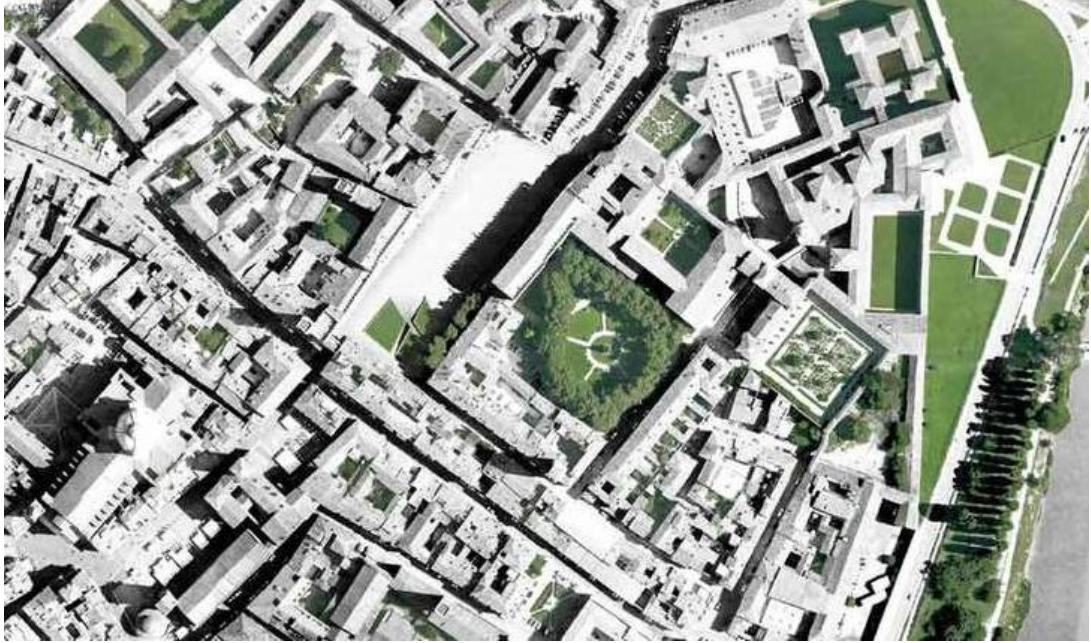

Şekil 5.85 Mantova Sordello Meydanı oturma elemanı işlevinde üst örtü (Europaconcorsi, 2015d)

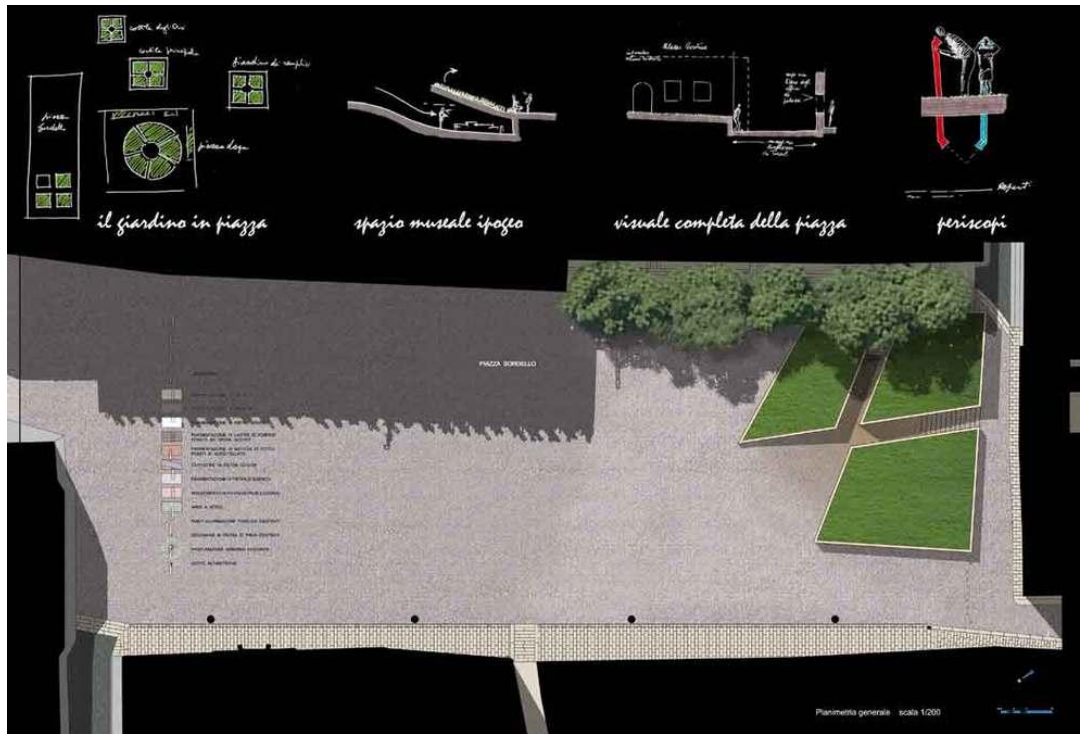

Şekil 5.86 Mantova Sordello Meydanı gece görünümü (Europaconcorsi, 2015d)

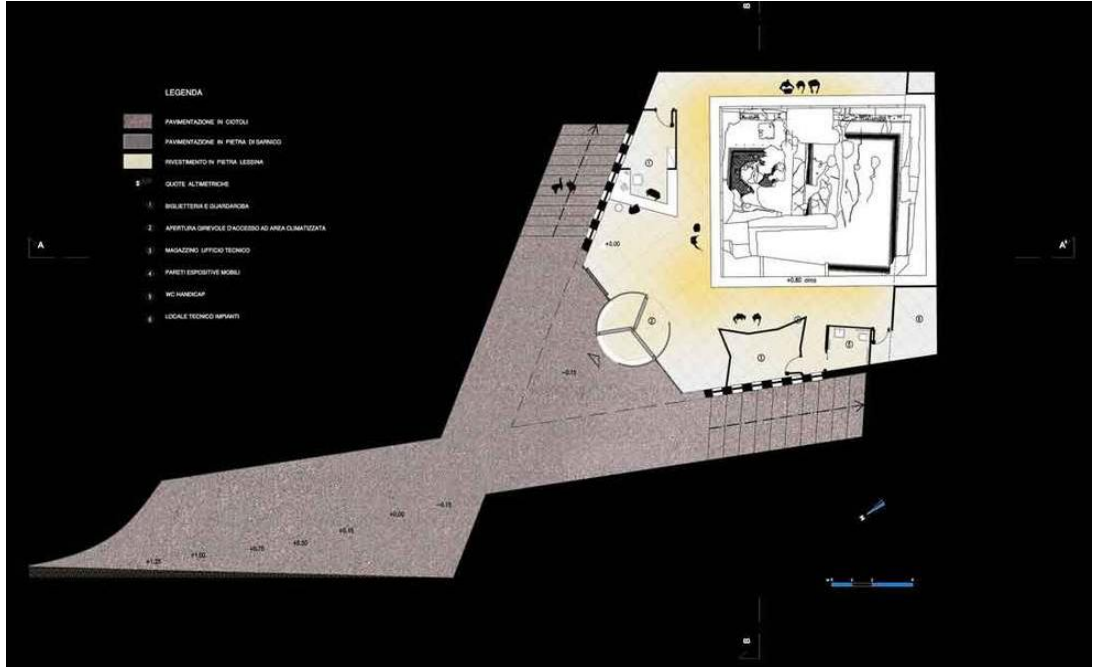
Çizimler :

Şekil 5.87 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi vaziyet planı (Europaconcorsi, 2015d)

Şekil 5.88 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi vaziyet planı (Europaconcorsi, 2015d)

Şekil 5.89 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kat planı (Europaconcorsi, 2015d)

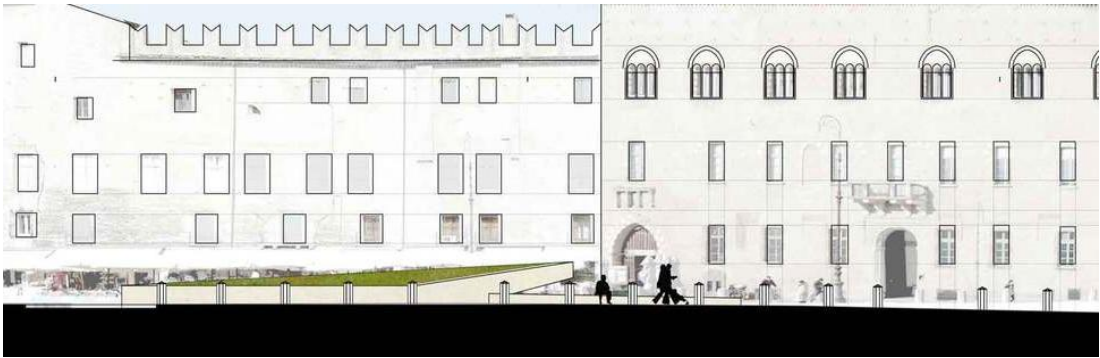
Şekil 5.90 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi A-A kesiti (Europaconcorsi, 2015d)

Şekil 5.91 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi B-B kesiti (Europaconcorsi, 2015d)

Şekil 5.92 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kuzeydoğu cephesi (Europaconcorsi, 2015d)

Şekil 5.93 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi güneydoğu cephesi (Europaconcorsi, 2015d)

Değerlendirme : Proje San Sordello meydanda bir peyzaj ögesi olarak algılanmakta, plastik bir öge olarak öne çıkmaktadır. Çevredeki tarihi doku içerisinde yalın, basit form ve malzeme seçimi ile ayrışmaktadır. Sert zemin malzemesi ile kaplı meydan da kentliye yeşil alan sağlamaktadır. Yapının kendisi oturma birimi olarak kullanılabilmekte ve meydana gerçekleşen etkinlikler için mekân yaratmaktadır. Gün içinde meydandan gelip geçen kentlileri yapıya yönlendirecek şekilde açılı formda tasarlanmıştır ve sokak etkisi yaratan boşluklar tanımlamaktadır. Arkeolojik kalıntıların üst örtüsü niteliğindeki yeşil örtünün üzerinde yer alan periskoplar aracılığıyla ziyaretçiler yapının içine bakıp, kalıntıları görsel olarak algılayabilmektedir. Periskop kullanımı arkeolojik alanların sergilenmesinde kullanılan yenilikçi, eğlenceli ve eğitici bir yöntemdir. Yapının kapalı olduğu zamanlarda, kalıntılar bu yöntem ile görülebilmekte ve güvenlik problemi ortadan kalkmaktadır. Proje engelli ulaşımına da olanak sağlamaktadır.

5.4 Tamamlama İle Eserin Üç Boyutlu Algılatırılması

5.4.1 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi

Konum	: Lizbon, Portekiz
İşveren	: Empresa de Gestão de Equipamentos e Animação Cultural de Lisboa
Yapımın Başlama Tarihi	: 2008
Yapımın Bitim Tarihi	: 2010
Mimarı	: JLCG Arquitectos
Mimari Tanım	: Lizbon'da bilinen ilk yerleşim alanıdır. 1996 yılında yapılan kazılarda farklı dönemlere ait, 350 m ² lik bir alana yayılan kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. 15. yüzyıl saray yapısına ait mozaikler bulunmaktadır. 11. yüzyıl Müslüman konutlarının ve duvar resimlerinin korunması amacıyla duvar kalıntıları yalın, beyaz duvarlar şeklinde tamamlanmıştır. Tamamlama yapılırken yeni duvarlar ile kalıntılar arasında boşluk bırakılmıştır. Bu mekânların içerisinde bulunan kalıntılar, siyah panellerle çevrelenerek tamamlanmıştır. Tavan yarı-mat malzeme ile kaplanarak, gün ışığının filtrelenerek içeri alınması sağlanmıştır. Özellikle Demir Çağı'na ait köy kalıntılarının ve kazılan alanların daha iyi algılanması amacıyla yalın formda bir yürüyüş yolu tasarlanmıştır. Ana yapı ile aynı tasarım dilinde tasarlanan bu parkur, bazı yerlerde genişleyerek toplanma alanına dönüşmektedir. Proje, 2010 yılında Piranesi Prix de Rome'da ödül almıştır (Archdaily, 2015c).

Fotoğraflar :

Şekil 5.94 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi (Archdaily, 2015c)

Şekil 5.95 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi'nin genel görünümü (Archdaily, 2015c)

Şekil 5.96 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi'nde tamamlanan konutun üst örtüsü (Archdaily, 2015c)

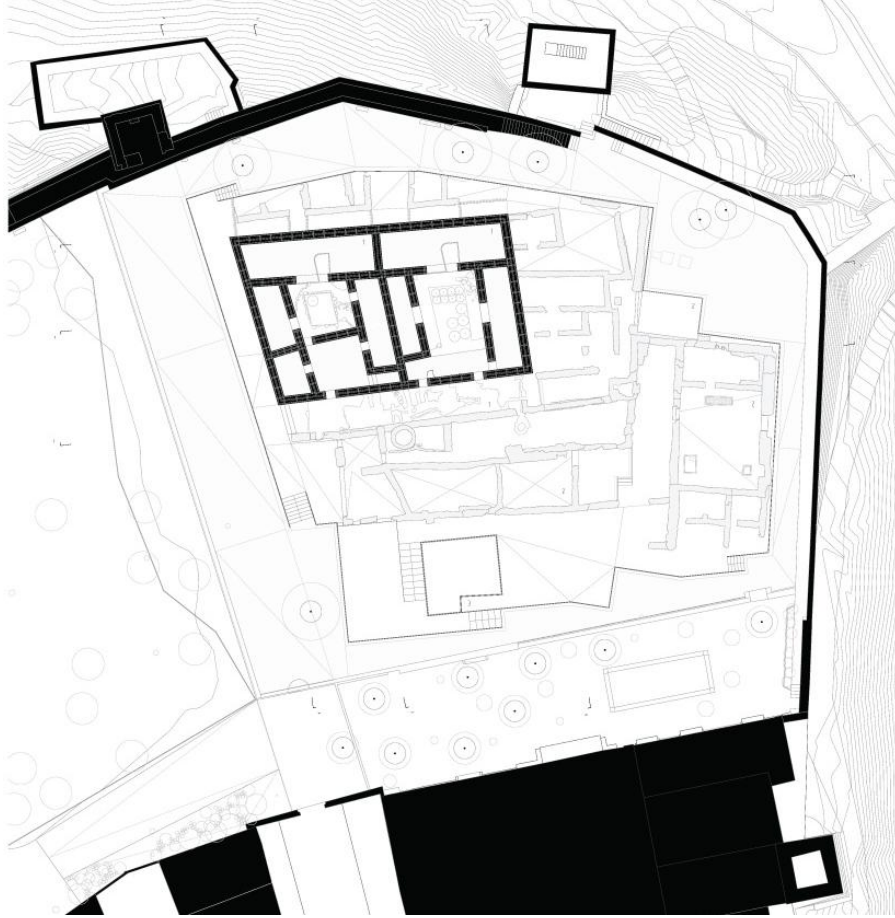
Şekil 5.97 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi gezi parkuru (Archdaily, 2015c)

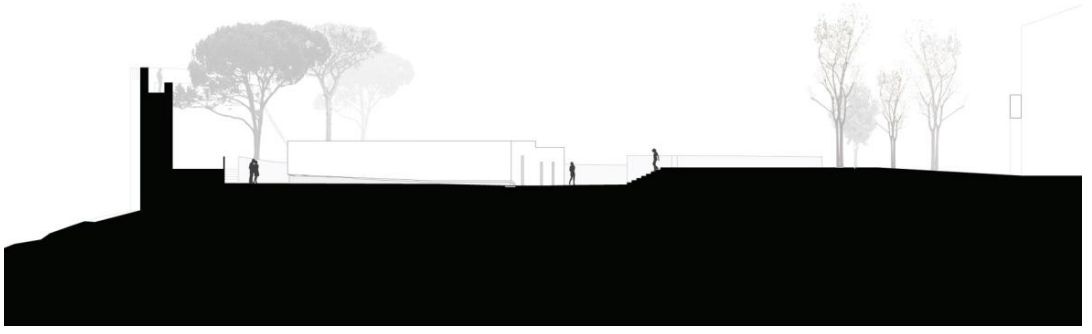
Şekil 5.98 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi'nin iç mekân görüntüleri ve tamamlanan kalıntılar (Archdaily, 2015c)

Çizimler

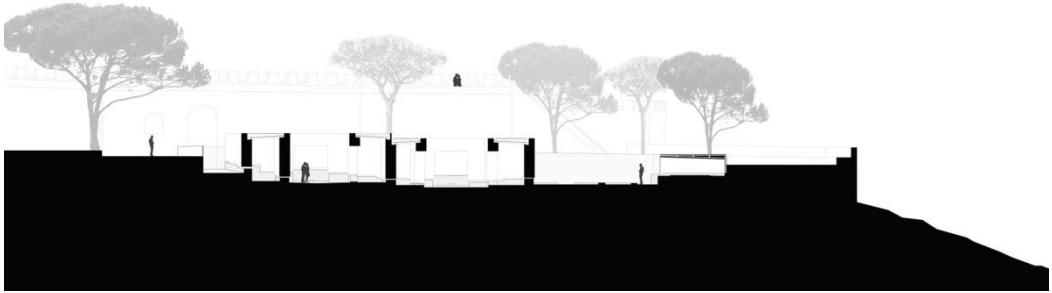
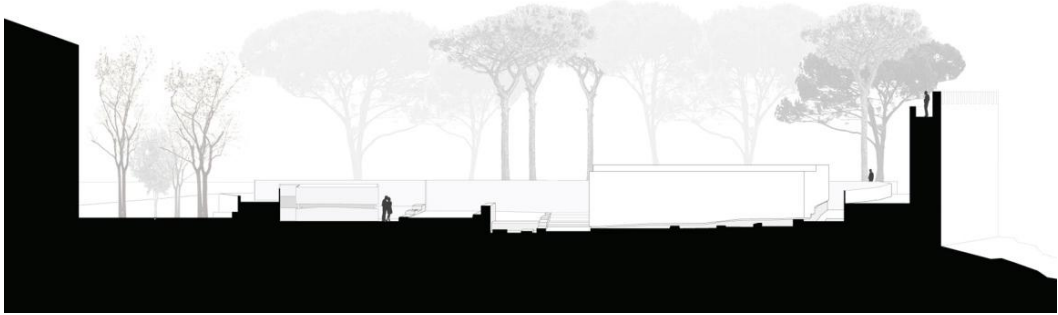
:

Şekil 5.99 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi vaziyet planı (Archdaily, 2015c)

Şekil 5.100 Kuzey cephesi (Archdaily, 2015c)

Şekil 5.101 Kesit çizimleri (Archdaily, 2015c)

Değerlendirme : São Jorge Kalesi surları içerisinde yer alan ilk yerleşim alanı kent tarihi için büyük önem taşımaktadır. Bu alanda pek çok farklı dönem ve uygarlığa ait izler beraber sergilenmektedir. Alana yapılan müdahalelerde modernist, yalın bir dil tercih edilerek, baskın bir karakter sergilenmemiş, arkeolojik kalıntıların öne çıkması amaçlanmıştır. Kazı alanının daha iyi algılanabilmesi açısından tasarlanan gezi platformu ile ana yapı aynı tasarım diline sahip olmasının yanında, kaplama malzemesinin rengi ile kontrast yaratılmıştır. İslam dönemine ait konut yapısı modernist bir yaklaşım ile tamamlanmıştır. Tamamlama yapılırken

duvar kalıntılarına zarar vermemek için özel bir askı sistemi kullanılmıştır. Tamamlanan yapıda doğal ışık kullanımına önem verilmiştir. Aydınlatma tamamlanan yüzeyler ile kalıntıları ayıştıracak şekilde tasarlanmıştır. Alanın etrafında bulunan yeşil dokunun korunması görsel algıya olumlu katkıda bulunmaktadır.

Farklı katmanların bir arada sergilendiği bu alanda kent tarihine ve alanda ortaya çıkan katmanlara yönelik ziyaretçilere bilgi aktarımı yapılması gerekmektedir. Tamamlanan yapının yüzeylerinin sanal ortamda bilgilendirme sağlamak amaçlı kullanımı sağlanabilir. Modernist dilde tasarlanan panolar ile alanın çizimleri, görselleri, yazılı bilgileri ziyaretçilere aktarılabilir.

5.4.2. Caucana Arkeolojik Alanı

Konum	: Santa Croce Camerina, İtalya
İşveren	: Ragusa Kültürel ve Çevresel Miras Denetleme (Soprintendenza per i beni culturali e ambientali Ragusa)
Yapımın Başlama Tarihi	: 2009
Yapımın Bitim Tarihi	: 2010
Mimarı	: Architrend, Francesco Finocchiaro, Giuseppe Guerrera
Yapım Sistemi	: Çelik Karkas
Mimari Tanım	: Alanda bulunan Caucana Kilisesi'nin kalıntıları için koruyucu çatı tasarımı yapılmıştır. Projede kilisenin zemininde bulunan mozaiklerin korunması ve alanın turistik amaçlı geziler için düzenlenmesi önemlidir. Çatı tasarımına geçilmeden önce aynı döneme ait kilise yapıları incelenerek, yapının yüksekliği hakkında bilgi edinilmiştir. Elde edilen verilere dayanılarak üç nefli, bazilikal plan tipine sahip kilise yapısı için kilisenin özgün cephe silüetini yansıtacak bir koruma çatısı önerilmiştir. Kilisede narteksin bulunduğu alanların üstü ahşap ile kaplanırken, apsisin ve arkasında yer alan mezarların üstünde devam eden örtünün de şeffaf malzeme ile kaplanması önerilmiştir (Archilovers, 2015b).

Fotoğraflar :

Şekil 5.102 Caucana Arkeolojik Alanı vaziyet planı (Archilovers, 2015b)

Şekil 5.103 Caucana Arkeolojik Alanı'nda restorasyon öncesi koruyucu çatı (Archilovers, 2015b)

Şekil 5.104 Caucana Arkeolojik Alanı restorasyon öncesi kilise kalıntıları ve bilgilendirme panosu (Archilovers, 2015b)

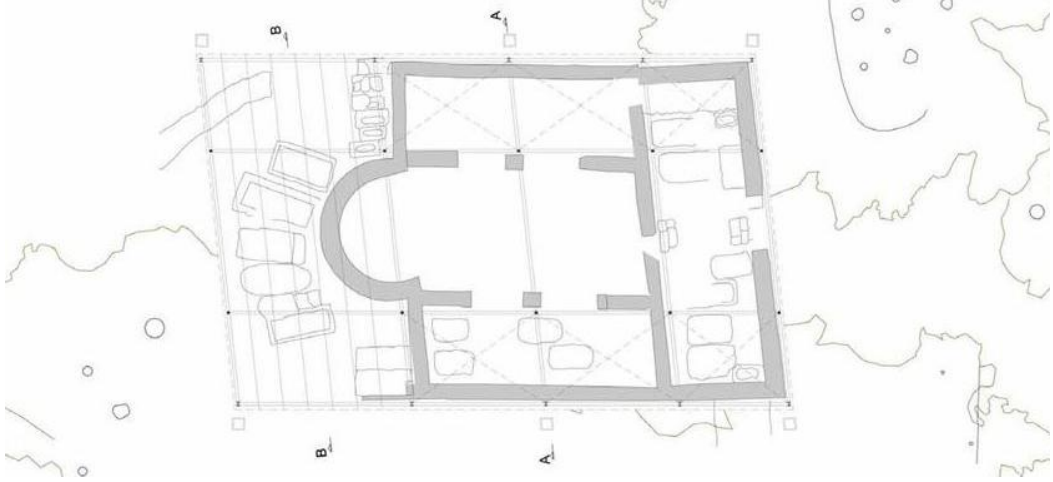

Şekil 5.105 Caucana Arkeolojik Alanı üçüncü boyut algısı yaratan koruyucu çatı (Archilovers, 2015b)

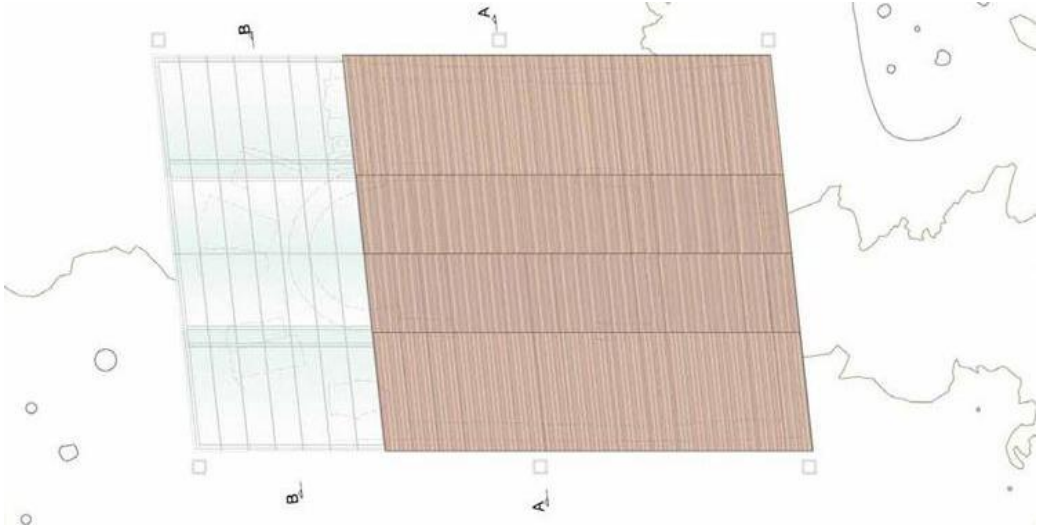

Şekil 5.106 Üst örtüde çelik ve ahşap malzeme kullanımı (Archilovers, 2015b)

Çizimler :

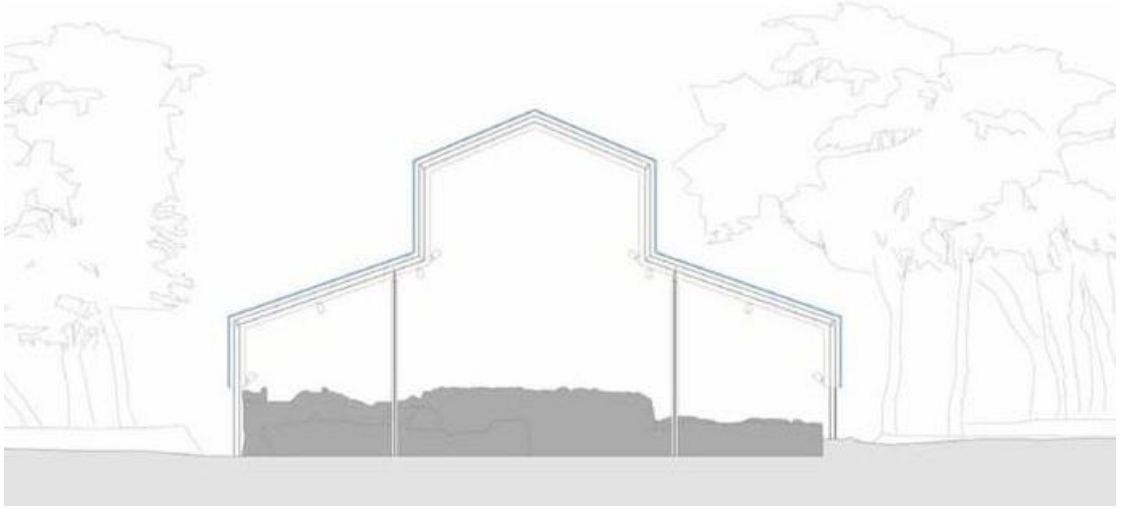
Şekil 5.107 Caucana Arkeolojik Alanı kat planı (Archilovers, 2015b)

Şekil 5.108 Caucana Arkeolojik Alanı çatı planı (Archilovers, 2015b)

Şekil 5.109 Caucana Arkeolojik Alanı'nda cephenin tamamlanmış durumu (Archilovers, 2015b)

Şekil 5.110 Caucana Arkeolojik Alanı'nda kalıntılarla çatının ilişkisi (Archilovers, 2015b)

Değerlendirme : Alanda kalıntıların atmosfer etkilerine karşı korunmasını sağlayacak üst örtü çelik, ahşap ve şeffaf malzeme kullanılarak tasarlanmıştır. Bu koruyucu çatı tasarımı ile Caucana Kilisesi'nin özgün durumdaki üç boyutlu hali ziyaretçilere algılatılmak istenmiştir. Tamamlama yoluna gitmeden, kontrast oluşturarak üç boyut algısı yaratılmaktadır. Kilise ve mezarlar üst örtüde kullanılan malzeme farklılığı ile ayrıştırılmıştır. Üst örtünün düşey taşıyıcı elemanları kalıntıları tahrip etmeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Kalıntıların çevresinde yapılaşma olmaması ve yeşil doku içerisinde yer alması arkeolojik alanın görsel algısını arttırmaktadır.

Yeşil doku içerisinde yer alan kalıntıların çevresinde, bu yeşil alan ile bütünleşen, ziyaretçiler için oturma birimleri, bilgilendirme ve aydınlatma elemanlarını içeren bir çevre düzenlemesi yapılabilir. Kalıntılara ve özellikle kilise zemininde bulunan mozaiklere zarar vermemek amacıyla, yapının içinde gezi platformu tasarlanabilir. Alanda bulunan bilgilendirme levhası üst örtü tasarımı ile uyuşmamaktadır. Projeye kilisenin tarihsel süreçte kullanımını anlatan çizimler, görseller ve bilgi içeren, üst örtü ile aynı tasarım diline sahip birimler eklenebilir.

5.5 Kalıntıların Yer Altında Oluşturulan Gezi Platformu Aracılığıyla Algılatırılması

5.5.1 DOMunder

Konum : Utrecht, Hollanda

İşveren : Domplein Gelişim Vakfı (Stichting Initiatief Domplein)

Yapımın Bitim Tarihi : 2014

Mimarı : JDdVarchitects

Mimari Tanım : DOMunder'ın altına inşa edildiği meydan Utrecht kenti için önemli bir kamusal alandır. Meydanda farklı dönemlere ait kalıntı ve yapılar yer almaktadır. Gotik tarzda inşa edilmiş St. Martin's Katedrali ve çan kulesi ile Utrecht Üniversitesi'ne ait Üniversite Salonu burada bulunmaktadır. DOMunder, meydana kilise ve çan kulesi arasındaki alanın altına tasarlanmıştır. 1674 yılında gerçekleşen fırtınada, meydan ve çevresindeki yapılar zarar görmüştür. O dönemde kilisenin nef bölümü de büyük tahribata uğramıştır ve günümüzde yer altında o bölüme ait sütunların parçaları bulunmaktadır. Projede amaç, St. Martin's Kilisesi'nin 20. yüzyıldaki ihtişamını sergilemek, ziyaretçilere kilisenin çökmüş nef bölümlerini, temellerini ve yapım sistemini algılatmaktır (Archilovers, 2015c).

Fotoğraflar :

Şekil 5.111 DOMunder yapımından önce kalıntıların meydana konumu (Archilovers, 2015c)

Şekil 5.112 DOMunder yapımı öncesi meydandaki kazı çalışmaları (Archilovers, 2015c)

Şekil 5.113 DOMunder giriş bölümünün açık ve kapalı durumu (Archilovers, 2015c)

Şekil 5.114 DOMunder yer altındaki gezi parkuru (Archilovers, 2015c)

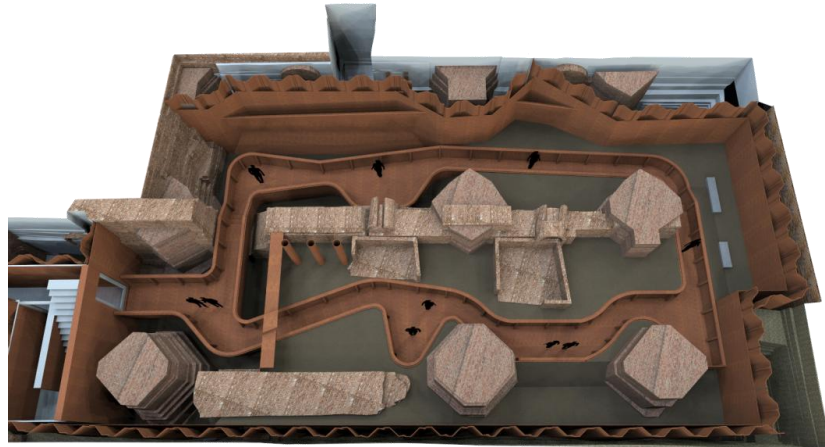
Şekil 5.115 DOMunder yapısı yüzeylerindeki restitüsyon çizimleri (Archilovers, 2015c)

Şekil 5.116 Ziyaretçilere verilen fenerler ve kulaklıkla bilgi aktarımı (Archilovers, 2015c)

Modeller

:

Şekil 5.117 DOMunder yapısının maketi (Archilovers, 2015c)

Değerlendirme : Projede ziyaretçileri meydana yer altına indirip, tarih içinde yolculuk yapmaları, alanı bütünüyle deneyimlemeleri ve merak, huzursuzluk, sıkıntı gibi duyguları hissetmeleri amaçlanmaktadır. Alana giriş ve çıkış meydana yer altına inen bir merdivenle sağlanmaktadır. Bu merdivenin üzeri ahşap bir sistemle kapatıldığında, yapının meydana algılanan tek ögesi de zemin döşemesi haline gelmektedir. Bu yöntemle kalıntıların iklim şartlarından korunması sağlanmıştır. Tasarlanan gezi platformu ile tüm mekân farklı açılardan algılanabilmektedir. Platformun değişik yön ve seviyelerde tasarlanması ile ziyaretçilerde zaman içinde yolculuk yapma ve arkeolojik bir keşfe katılma hissi yaratılmaktadır. Platform bazı bölümlerde genişleyerek, gruplar için toplanma alanına dönüşmektedir. Platformda sürdürülebilir ve nemden etkilenmeyen bir kaplama malzemesi kullanılmıştır.

Korkuluklarda metal, masif malzeme kullanılması kontrast yaratmakla birlikte, kalıntılar ile ziyaretçiler arasında fiziksel bir sınır oluşturmaktadır. Gezi platformunun bir tarafında bilgilendirme amaçlı görseller yer alırken, diğer tarafta arkeolojik kalıntılar bulunmaktadır. Ziyaretçilerin kendilerini arkeolog gibi hissetmeleri için ellerindeki fenerleri tuttukları yerde bir görselin belirmesi sağlanmıştır. Görselin belirmesi ile birlikte ziyaretçilerin kulaklıklarından o görsel ile ilgili bilgi aktarımı yapılmaktadır. Yüzeylerdeki görsellerde kiliseye ve diğer katmanlara ait bilgiler ile rekonstrüksiyon çizimleri yer almaktadır. Ziyaretçilerin kilise ile yer altındaki kalıntılar arasında bağ kurmalarını sağlamak için yıkılan nef bölümünde bulunan sütunların özgün yerlerinde boşluklar açılmıştır. Fırtınanın kiliseye verdiği zararı hissettirmek amacıyla ses ve ışık efektleri kullanılmaktadır. Yüzeylerdeki tarihi görselleri aydınlatacak şekilde, metal korkuluğa bağlı bir aydınlatma tasarımı yapılmıştır.

Tasarım kararı olarak yapının meydana algılanması istenmemektedir. Ancak bu alanda kilisenin yıkılan bölümü, zemin döşemesinde yapılacak malzeme farklılıklarıyla iki boyutlu olarak hissettirilebilir. Projede engelli ulaşımı düşünülmemiştir.

5.6 Kalıntıların Çeperinde Metal Yüzeyler Oluşturulması

5.6.1 Can Taco Arkeolojik Alanı

Konum : Montmeló, Barselona, İspanya

Yapımın Bitim Tarihi : 2012

Mimarı : Toni Gironès Saderra

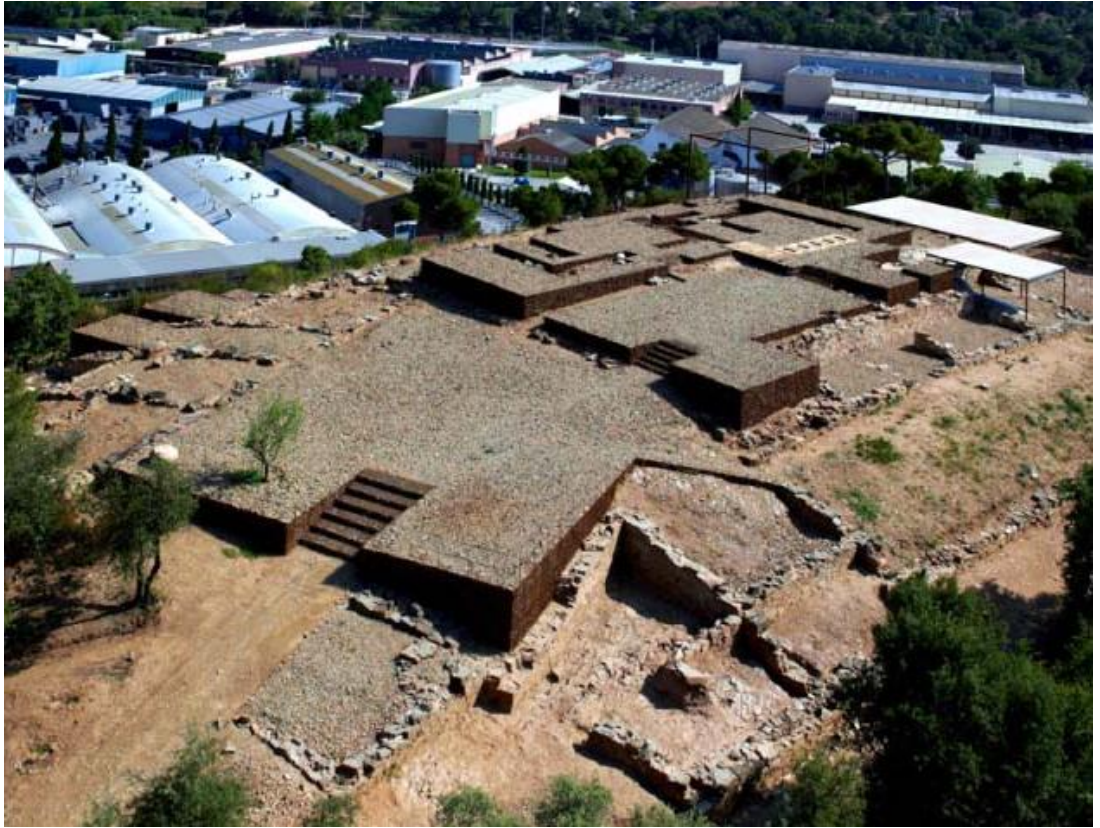
Yapım Sistemi : Çelik Karkas-Yığma Kagir

Mimari Tanım : Can Taco arkeolojik alanı, kent merkezine yakın olarak, doğal güzellikleri ve biyoçeşitliliği ile öne çıkan Üç Haç Tepesi'nde bulunmaktadır. Congost ve Mogen Nehirleri'nin birleştiği noktadan 50 metre yüksekliktedir. Alanda Roma Dönemi Augusta Yol'u ve konut yapılarına ait kalıntılar bulunmaktadır. Augusta Yol'u öncesi bölge önemli bir yerleşim yeri durumundadır. Projede Roma Dönemine ait duvarların etrafında oluşturulan çelik hasırlar ile kalıntıların korunması ve vurgulanması hedeflenmiştir. Süreç içerisinde kazılarda ele geçen toprak malzeme ve kayalar, projede dolgu malzemesi olarak kullanılacak malzemelerden birisi durumuna gelmiştir. Alanda duvar kalıntılarının etrafına sabitlenen boşluklu yüzeyler ve içi dolgu malzemesi ile kaplı yatay düzlemler oluşturularak hem plan kurgusunun zemine aktarılması sağlanmış, hem de manzaraya yönelik teraslamalar yapılmıştır. Bu yapılırken iki tip çelik hasır kullanılmıştır. Birinci tip çelik hasır örgüde, 15x15 cm boyutlarında ızgara oluşturulmuş ve Ø10 mm olan donatılar kullanılmıştır. İkinci örgü daha sık olup, 3x15 cm ızgara oluşturulmuş ve Ø6 mm olan donatılar kullanılmıştır. Teraslama çelik hasır örgülerin, yerel Licorella taşı kullanılarak oluşturulan yüzeylere takılmasıyla yapılmıştır. Taş ve çelik malzeme ile dağ ve endüstri birlikteliği, parçalar arasında dinamik bir etki yaratmıştır. Projede kalıntıların algısı eklemeler yapılmadan, tamamlamaya gidilmeden, kalıntılar yorumlanarak ve kaynaklar en iyi şekilde kullanarak arttırılmıştır. Platformlar oluşturulurken yalın geometrik formlar kullanılmıştır. Günümüzde alan yerel Licorella taşı ve çelik malzeme kullanılarak yapılan teraslamalar ile doğal bir gözlem noktası haline gelmiştir (Archdaily, 2015d).

Fotoğraflar :

Şekil 5.118 Can Taco Arkeolojik Alanı genel görünümü (Archdaily, 2015d)

Şekil 5.119 Can Taco Arkeolojik Alanı ve çevre yerleşimler (Archdaily, 2015d)

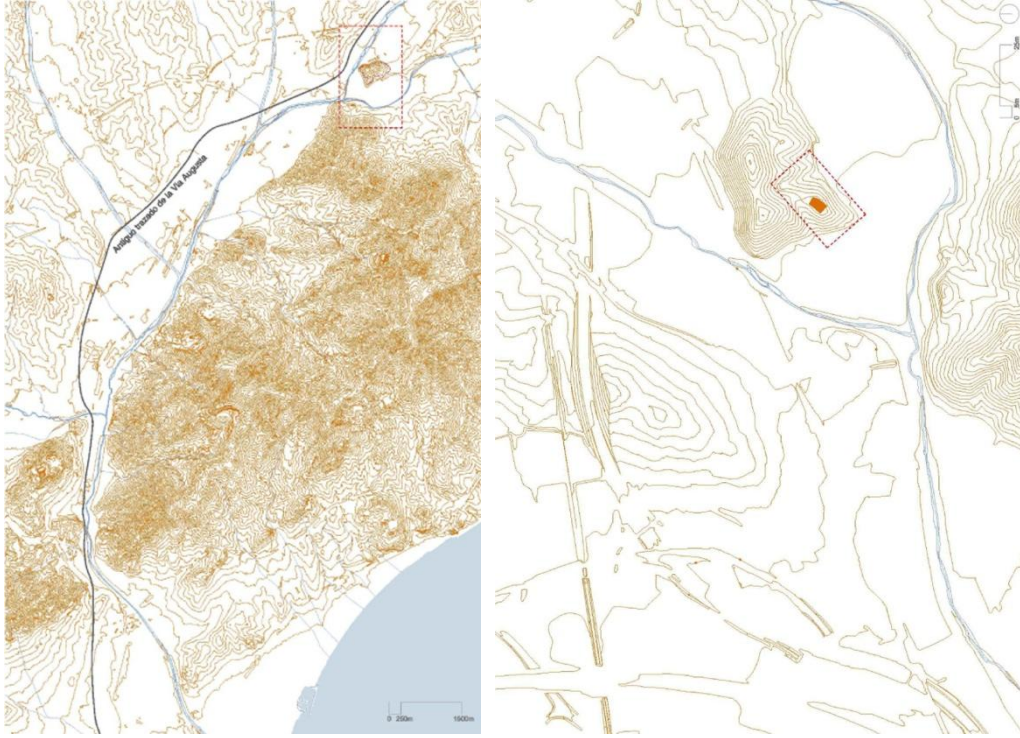
Şekil 5.120 Can Taco Arkeolojik Alanı'nda oluşturulan metal yüzeyler (Archdaily, 2015d)

Şekil 5.121 Can Taco Arkeolojik Alanı'nın proje öncesi ve sonrası durumu (Archdaily, 2015d)

Çizimler

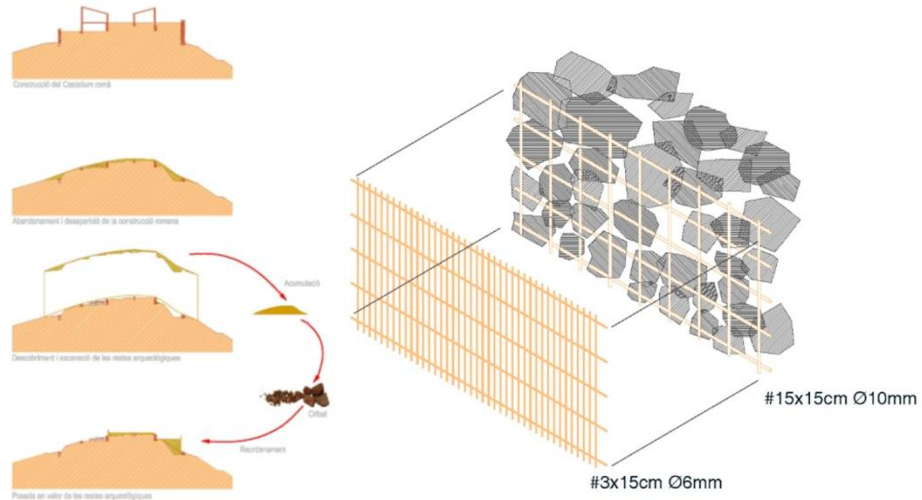
:

Şekil 5.122 Can Taco Arkeolojik Alanı'nın Augusta Yolu üzerindeki konumu (Archdaily, 2015d)

Şekil 5.123 Can Taco Arkeolojik Alanı vaziyet planı (Archdaily, 2015d)

Şekil 5.124 Konsept diyagramları ve çelik hasır detayı (Archdaily, 2015d)

Değerlendirme : Can Taco arkeolojik alanı sahip olduğu konum, doğal güzellikler ve arkeolojik değerlerin öne çıkarıldığı bir yaklaşım ile tasarlanmıştır. Alandaki yeşil dokuya minimum müdahale edilmiş, sadece kazı yapılan bölgelerde yeşil doku yok edilmiştir. Minimum malzeme kullanımı sağlamak amacıyla kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkan toprak ve taşlar, alanın düzenlenmesi sırasında teraslamalar yapılırken dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Malzemenin geri dönüşümü ve yerel taş kullanımı projeye sürdürülebilirlik özelliği katmıştır. Kalıntılar ile kontrast oluşturacak şekilde, duvarların korunması, sınırlarının belirlenmesi ve platformlar yaratılması amacıyla çelik hasırlar tercih edilmiştir. Ancak kullanılan çelik malzemenin rengi, yerel taş kullanımı ve teraslamalar ile tasarım tepenin doğal bir parçası şeklinde algılanmaktadır. Söz konusu teraslamalar yaratılırken Roma Dönemi konut yapısının planı zemine aktarılmıştır. Bu yöntemle manzara faktörü de dikkate alınarak, ziyaretçilerin kalıntıları bütüncül olarak algılaması istenmiştir.

Alanın aydınlatması, ziyaretçilerin bilgilendirilmesi ve otopark alanına dair bir bilgi bulunamamaktadır. Projede rampalar bulunmasına rağmen alanın her bölgesine engelli erişimi sağlanamamaktadır. Sadece iki bölgede kalıntılar üst örtü ile koruma altına alınmıştır ancak bu üst örtü tasarımı alanın genel tasarım yaklaşımı ile uyuşmamaktadır.

5.7 Çok Katmanlı Alanlarda Sunum Yaklaşımlarının Değerlendirmesi

Günümüzde arkeoloji çalışmaları yalnızca tarihsel katmanların ortaya çıkarılması ve belgelenmesi olarak görülmemektedir. Özellikle kent merkezlerinde konumlanan çok katmanlı alanlarda katmanlara yönelik kazı, koruma ve belgeleme çalışmaları yanında sunuma yönelik çalışmalar da yapılmaktadır. Böylece bu alanların kent içinde terk edilmiş, bakımsız ve işlevsiz alanlar olarak algılanmasının önüne geçilebilir. Ülkemizde kent içi arkeolojik alanların kent yaşamına entegre edilmesine yönelik proje örneği oldukça azdır. Kentsel arkeoloji anlayışının Avrupa ülkelerinde daha erken tarihlerde başlayarak benimsendiği düşüncesinden yola çıkarak beşinci bölümde incelenen örnekler İtalya, İspanya, Portekiz, Hollanda ve Yunanistan'dan seçilmiştir. Örneklerin çoğunluğu İtalya'da bulunmaktadır. Projeler seçilirken genellikle Foça ile aynı ölçekte yerleşimlerde uygulanan projelere öncelik verilmiştir. Bunun yanında kent içi arkeolojik alanların sunumuna yönelik açılan mimari proje yarışmaları incelenmiştir. Bu yarışmalardan alınan örnekler ile aynı alan için farklı önerileri değerlendirme imkanı olmuştur. Seçilen 16 proje örneği, sunum yaklaşımlarına göre şeffaf döşeme ve gezi platformu oluşturulması, koruma çatısı tasarlanması, kalıntıların çeperinde şeffaf birim oluşturulması, tamamlama ile eserin üç boyutlu algılatırılması, yer altında gezi platformu oluşturulması ve kalıntıların çeperinde metal yüzeyler oluşturulması olarak altı başlık altında toplanmıştır. Her projenin konumu, yapım tarihi, mimarı, yapım sistemi, mimari tanımı, fotoğrafları ve çizimleri ayrıntılı olarak ifade edilmiş, değerlendirme kısmında da olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmıştır.

Tüm projeler için ayrı ayrı yapılan değerlendirmelerin ışığında, kent içi çok katmanlı alanların sunumuna yönelik projeler hazırlanırken öne çıkan parametreler belirlenmiştir. Bu parametreler ölçeğine bakılmaksızın, multidisipliner katılım anlayışı ile hazırlanan projelerde dikkate alınması gereken başlıkları içermektedir. İlk olarak alanda mevcutta bulunan ve insan eliyle eklenmiş öğelerin "algı" açısından iyi düşünülmesi gerektiği öne çıkmıştır. Bu ana başlık eklenmiş öğelerin doku ile uyumu ve doku içerisinde algısı, kalıntıların üçüncü boyut algısının yaratılması, alandaki farklı dönem izlerinin algısı, yapıların özgün plan kurgularının, özgün yapım

tekniklerinin algısı ve çağdaş malzeme ile yaratılan zıtlık algısı olarak açılmıştır. Projeler uygulanırken ve sonrasında mevcut "kalıntılara müdahale" de önemli bir başlıktır. Kalıntıların atmosfer etkilerinden korunması, uygulama ve sonrasında kalıntılara en az müdahale, kalıntılarla ziyaretçilerin görsel ve fiziksel ilişki dereceleri bu başlık altında toplanmıştır. Alana gelen ziyaretçilere "bilgi aktarımı" geleneksel ve güncel teknikler olarak ikiye ayrılmaktadır. Son olarak "erişilebilirlik" başlığı altında yaya ulaşımı, taşıt ulaşımı ve engelli ulaşımı parametreleri belirlenmiştir.

Altınca bölümde seçilen odak çalışma alanı içerisinde yer alan çok katmanlı megaron alanı için sunum önerilerinde bulunulmuştur. Bu öneriler incelenen projelerde karşılaşılan farklı yaklaşımlar doğrultusunda tasarlanmıştır. Aynı alan için üç farklı proje önerilmesi ve bu önerilerin bu bölümde elde edilen parametrelerle değerlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu şekilde belirlenen puanlama sistemi ile parametrelerin her biri için puan verilmiş ve alan için en uygun öneri belirlenmeye çalışılmıştır. Her projenin farklı avantaj ve dezavantajları bulunmasına karşın en yüksek puanı alan önerinin kalıntıların doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarımında doğru bir seçim olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM ALTI

ESKİ FOÇA'DA ÇOK KATMANLI BİR ALAN İÇİN SUNUM ÖNERİSİ

Tez kapsamında hazırlanan dönem haritalarının karşılaştırılması ile elde edilen 26 çok katmanlı alan içerisinde, odak çalışma alanı olarak 150 ada, 48 parsel (Ç.K.A 3) ve çevresi seçilmiştir (Şekil 6.1). Çalışma alanı sınırları içerisinde 133, 134, 135 ve 150 ada bulunmaktadır (Şekil 6.2). Kent merkezinin kuzeyindeki bu bölgenin öneri alan olarak seçilmesinde pek çok faktör etkili olmuştur. Bu faktörler;

- Kazı çalışmalarının sonlanmış olması ve alanın kamulaştırılması,
- Beş ayrı katmana ait kalıntılar içermesi,
- Yapılan kazılarda Foça'nın geçmişi ile ilgili önemli bilgilere ulaşılması,
- Alanın ilgi odağı olma durumunu artırma istemi olarak sıralanabilir.

Şekil 6.1 Odak çalışma alanı içerisinde 150 ada, 48 ve 62 parselin konumu (Yandex, 2015)

Bu çalışmada seçilen bölgede tez kapsamında hazırlanan sunum önerisinin ilerleyen yıllarda Foça Kazı Başkanlığı işbirliği ile hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Böylece kazı çalışmaları tamamlanan arkeolojik alanların kent yaşamına katılması, çevresi ile birlikte bir bütün olarak korunarak kent kimliğine katkıda bulunması ve kent merkezindeki canlılığın bu bölgeye ulaşması

sağlanacaktır. Hem kentte yaşayanların, hem de ziyaretçilerin bu alana gelerek Phokaia'nın kuruluşundan günümüze kadar olan süreçte kentin geçirdiği evreleri algılayabilmesi ve bu evrelerin somut yansımaları olarak arkeolojik kalıntıların farkında olmaları istenmektedir. Bu farkındalık zamanla arkeolojik kazı alanlarının kullanılmayan, bakımsız alanlar olarak düşünülmesini engelleyecektir. Bu alanın çevresi ile birlikte yaşayan bir merkez konumuna gelmesiyle, kentli tarihi alanların korunması olgusuna farklı bir açıdan bakabilecektir.

6.1 Odak Çalışma Alanının Tanımı

150 ada, 48 (Ç.K.A. 3) ve 62 (Ç.K.A. 4) parselleri de içine alan bu bölge Fevzipaşa Mahallesi'nde yer almaktadır. Alan doğu-batı doğrultusunda Mersinaki Caddesi ile Reha Midilli Caddesi ve kuzey-güney doğrultusunda 157. Sokak ve 163. Sokak ile sınırlandırılmıştır. Mersinaki Caddesi üzerinde bir yeşil alan ve halı saha bulunmaktadır. Alanın doğusunda, Mersinaki Caddesi üzerinde Foça Kaymakamlığı yer almaktadır.

Odak alanın kuzeyi ve doğusu kentsel ve III. derece arkeolojik sit alanı, güneyi ise kentsel ve I. derece arkeolojik sit alanı ile çevrilidir. 150 ada, 48 ve 62 parsel I. derece arkeolojik sit alanıdır. 150 ada, 48 parselde kazı çalışmaları 1996 yılında tamamlanmıştır. Burada ortaya çıkan megaron yapısı kentin Arkaik Dönem yerleşiminin sınırları hakkında önemli bilgiler vermiştir. Aynı yapı adasında yer alan 62 parsel Helenistik Dönemde nekropolis olarak kullanılan çok katmanlı bir alandır. Bölgedeki Osmanlı Dönemi sivil mimarlık örnekleri de kentin söz konusu döneminin çarpıcı eserlerini barındırır. Tarihi doku kıyı kesiminden içeriye doğru azalmakta, yerini betonarme konutlara bırakmaktadır. Bu konutlar gabari olarak çevresiyle uyumsuz, niteliksiz yapılardır ve alandaki tarihi dokunun görsel algısını azaltmaktadır. Özellikle arkeolojik alanların çeperindeki üç katlı konut yapıları, yanlış planlama kararları ve detaylı kazı çalışması gerçekleştirilmeden verilen yapılaşma izni sonucu yapılmıştır.

Şekil 6.2 Odak çalışma alanı ada ve parsel bilgileri

150 Ada 48 Parsel

III. derece arkeolojik sit alanı içinde yer alan 150 ada, 48 parselde ilk kazı çalışmaları 1994 yılında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından yapılmıştır. Kazılar, parsel sahibinin yeni yapı yaptırmak amacıyla Müze Müdürlüğü'ne başvurması üzerine başlamıştır. Çalışmalar sonucu hazırlanan rapor Koruma Kurulu tarafından incelenmiş ve kazıların Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından yeniden yapılmasına karar verilmiştir. 1995 ve 1996 yıllarında gerçekleşen kazılar sonucunda alan İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olmuştur (Özyiğit, 1997).

Alanda Geometrik Dönem, Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem ve Roma Dönemi'ne ait kalıntılar bulunmaktadır. Bu kalıntılar Geometrik Döneme ait seramikler ve duvar kalıntısı, Arkaik Dönem megaronuna ait duvar kalıntıları, taş döşeme, çatı kiremitleri, Klasik Dönem nekropolisine ait lahit, Helenistik Döneme tarihlenen seramikler ve seramik atölyesi kalıntıları ve Roma Dönemi nekropolisi ile seramik çöplüğü kalıntılarıdır.

Şekil 6.3 150 ada, 48 parselin panoramik fotoğrafı

Alandaki en önemli bulgu M.Ö. 7. yüzyıl sonlarında yapıлып yaklaşık 100 yıl kullanılan megaron yapısıdır. Megaron yapısı doğu-batı doğrultusunda konumlanmaktadır. Batı yönünde iki sütunlu pronaos bölümü bulunmaktadır. Yapılan kazılarda sütun kaidesine ait parçalar ele geçmiştir. Bu bölümün arkasında ana yaşama mekânı vardır. Pronaos ve yaşama mekânı arasında bir duvarla küçük bir ara bölüm oluşturulmuştur. Bu alan yaşama mekânını iklim şartlarından korumak için yapılmıştır. Yapının kuzeyinde ise, taş döşeme ile kaplı bir bahçe bulunmaktadır. Dış duvarların kalınlığı 80 cm'dir ve yapımında toprak harç kullanılmıştır. Yaklaşık 80 m²'lik bir alana sahip megaronun uzunluğu 12,45 m, genişliği 6,45 m'dir. Bu ölçülerden yapının 1/2 oranında yapıldığı anlaşılmıştır. Bu oranın o dönemde tapınak mimarisinden çok sivil mimarlık örneklerinde görüldüğü bilinmektedir. Yapının üst örtüsünün beşik çatı olduğu düşünülmektedir. Az sayıda da olsa kiremit parçası bulunmuştur. Megaron tam plan verecek şekilde bulunmuştur ve Arkaik Dönemde kullanılan bu yapının ortaya çıkışı o dönemde yerleşimin bu bölgeye kadar uzandığını göstermesi açısından önemlidir (Özyiğit, 1996).

Günümüzde alanın etrafı sıkışık konut dokusu ile kaplıdır (Şekil 6.3 ve Şekil 6.4). Aynı yapı adası içerisinde 49 parselde tek katlı, 47, 56 ve 57 parselde üç katlı, betonarme konut yapıları bulunmaktadır. Sokağa bakan cephesi ise tel örgü ile çevrilidir. Açmaların üzeri koruma amaçlı olarak kapatılmıştır ve yoğun bitkilenme görülmektedir. Bu doku içerisinde algılanmasını daha da güçleştirecek şekilde alanın önünde elektrik ve telefon direkleri, kablolar ile çöp kutusu bulunmaktadır (Şekil 6.5). Bunların yanında alanın içine atılan çöpler de görüntü kirliliği yaratmaktadır. Kentli ve turistler için bu olumsuz fiziki şartlar içerisinde alanın barındırdığı tarihi ve arkeolojik değerlerin farkına varmak çok zordur.

Şekil 6.4 150 ada, 48 parselin algısını zorlaştıran elemanlar

150 Ada 62 Parsel

III. derece arkeolojik sit alanı içinde yer alan 150 ada, 62 parselde 1994, 1997 ve 2003 yıllarında İzmir Arkeoloji Müzesi tarafından sondajlar açılmıştır. 2003 yılındaki kazılarda İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu kararı ile 1994 yılında açığa çıkarılan lahitlerin kaldırılması işlemi yapılmıştır. Bu işlemlerin iş makineleri ile özensizce gerçekleştirilmesi alandaki bulguların tahrip olmasına yol açmıştır. 2006 yılında, alanda gece define arama çalışmalarının olduğunu belirten yazılı ihbar dilekçesinin ardından, çalışmalar Phokaia Kazı Başkanlığı tarafından tekrar başlatılmıştır. Kazının başlamasının ardından arazi sahibi, İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 08.03.2006 tarih ve 1905 sayılı kararında da belirtildiği üzere alanda butik otel inşaatına başlanmak üzere olduğunu kazı ekibine iletmıştır. Yapılan kazılar sonucu Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın temsilcisi tarafından raporlar düzenlenmiştir. Bu raporlarda, alanın kültürel değeri ve yapılan tahribatlar belirtilmekte, kurul kararının iptali ve parselin çevresi ile birlikte I. Derece Arkeolojik Sit Alanı

yapılması istenmektedir. İzmir II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 13.12.2006 gün ve 2582 sayılı kararı ile yapılanma kararı kaldırılmış ve alan I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olmuştur ( zyiğit, 2007).

Yapılan kazılarda Arkaik Dönem, Klasik Dönem, Helenistik Dönem, Roma Dönemi ve Bizans Dönemi'ne ait yapı katları ortaya  kmıştır. Bu yapı katlarında Arkaik ve Klasik Döneme ait duvar kalıntıları, Helenistik Dönem nekropolisine ait lahitler, Roma Dönemi'ne ait seramik   pl ğ  kalıntıları ve Bizans Dönemi seramikleri bulunmuştur.  evresindeki yapılaşmaya karşın köşe parselde bulunmasından dolayı alanın algılanması 48 parselde göre daha kolaydır. Aynı yapı adası içerisinde 53 parselde iki katlı, 52 parselde dört katlı ve 61 parselde üç katlı betonarme konut yapıları bulunmaktadır. Sokağa bakan cepheleri tel örgü ile çevrilidir. Açmalar ve lahitler bitkilenme olmasına karşın algılanmaktadır. Ancak zemin suyunun yükselmesi nedeniyle kalıntılar su içindedir (şekil 6.6 ve şekil 6.7).

şekil 6.5 150 ada, 62 parsel ve  evre yapılaşmalar

şekil 6.6 150 ada, 62 parselde açmalar ve zemin suyu içindeki kalıntılar

Şekil 6.7 Çalışma alanında tarihi ve yeni yapılar ile arkeolojik kazı alanları

Çalışma alanı tarihi M.Ö. 3000'lere dayanan Phokaia antik kentinin günümüze ulaşan arkeolojik kalıntıları ile Osmanlı Dönemi geleneksel konut dokusunun kesiştiği bir bölgededir (Şekil 6.8). Alanda pek çok tescilli yapı vardır ve bulunan arkeolojik kalıntılar Phokaia tarihi açısından oldukça önemlidir. Kazı sonuçları ile ulaşılan bilgilere göre Arkaik Dönem yerleşim alanının bu bölgeyi kapsadığı bilinmektedir. Bu bölge Helenistik ve Roma Dönemlerinde nekropolis olarak kullanılmıştır. Günümüzde kazı çalışmaları yapılmış iki adet alanın çevresinde yeni yapılaşmalar arasında sıkışmış, Osmanlı Dönemi sivil mimarlık örnekleri bulunmaktadır (Şekil 6.9-6.13). Bu konut yapıları çoğunlukla iki katlı, taş malzeme kullanılarak yapılmış küçük ölçekli yapılardır. Kıyıda bulunan yapılardan birkaçı daha gösterişli olup diğer yapılardan farklılaşmaktadır. Genellikle yaz aylarında ikincil konut olarak kullanılmalarının yanında sürekli ikamet edilen yapılar da vardır. İki adet konut yapısı yıkık ve atıl durumdadır. Reha Midilli Caddesi üzerinde bir adet Osmanlı Dönemi'ne ait çeşme vardır. Alanda bulunan niteliksiz betonarme yapıların arasında, yalın tasarım anlayışı ile farklılaşan bir konut yapısı farklı dönem mimari tasarım yaklaşımlarını sunması açısından önemlidir (Şekil 6.14).

Şekil 6.8 133 ada, 16, 13 ve 18 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri

Şekil 6.9 135 ada, 3, 7, 12 ve 16 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri

Şekil 6.10 136 ada, 8 ve 10 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri

Şekil 6.11 150 ada, 6, 7, 8 ve 13 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri

Şekil 6.12 150 ada, 14, 17, 20 ve 68 parselde bulunan Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleri

Şekil 6.13 133 ada, 6 parselde bulunan konut yapısı ve 134 ada, 1 parselde bulunan çeşme

6.2 Odak Çalışma Alanına Yönelik Genel Kararlar

Kültürel mirasa katkı sağlayan tüm değerlerin, yerleşim genelinde alınan kararlar ve halkın katılımıyla yerel yönetim tarafından oluşturulan politikalarla koruma altına alınması gerekmektedir. Alanda bulunan ve atıl durumda olan geleneksel konut yapılarının yeniden özgün işlevleri ile kullanılmasını sağlamak amacıyla çalışmalar başlatılmalıdır. Sezonluk bir yerleşim alanı durumuna dönüşen Foça'da, yaz aylarında nüfus yoğunluğu artmakta ve buna bağlı olarak ekonomik faaliyetler hızlanmaktadır. Çalışma alanı ise kent merkezinin aksine ekonomi ve turizm alanındaki canlılıkla yeterince bütünleşmemektedir.

Bu duruma yönelik olarak öncelikle günümüzde özgün işlevini sürdüren geleneksel konut dokusunun ve mahalle yaşantısının korunması, mevcut altyapı sorunlarının çözülerek daha yaşanabilir bir fiziksel çevre oluşturulması gerekmektedir. Terk edilmiş geleneksel konutların restorasyon çalışmaları ile alanın ihtiyacına yönelik uygun işlevler kazandırılarak kent yaşamına katılması sağlanmalıdır. Kültürel ve ekonomik faaliyetler göz önüne alınarak bu yapılara kent tarihi merkezi, sergi salonu, sanat atölyesi, butik otel, kafe, hediyelik eşya satımı gibi işlevler kazandırılabilir.

Geleneksel konutlar ve işlevleri çalışma alanında bulunan arkeolojik alanlardan ayrı düşünülmemelidir. Arkeolojik alanlar halk tarafından yanlış bir yaklaşımla modern kent yaşamı önünde bir engel olarak görülmektedir. Oysa ki, geleneksel konutlara bu alanları destekler nitelikte işlevler kazandırılarak, bütüncül bir koruma anlayışı içinde alanın yaşam kalitesi artırılmalıdır. Tez kapsamında arkeolojik alanların sunumuna yönelik olarak hazırlanan proje önerileri ile bu alanlarda çevre düzenlemesi yapılması ve kalıntıların üçüncü boyut algısının artırılması önerilmiştir. Böylece alanın turistlerin gezi güzergahının önemli bir durak noktası halini alması ve canlanması hedeflenmektedir.

Bir kıyı yerleşimi olan Foça'da, bölgenin kıyı ve deniz ile ilişkisinin oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Gelen yerli ve yabancı turistler çoğu zaman sahil bandından

geçerek ve alanın iç kısımlarına girmeden kentten ayrılmaktadırlar. Yapılan düzenlemelerle kıyıdaki insan yoğunluğunun alanın iç kısımlarına çekilmesine çalışılmıştır. Özellikle bölgede bulunan iki önemli arkeolojik alanın varlığından turistlerin haberdar olmasını sağlayacak yönlendirme ve bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Bölge içerisinde, halı sahanın yanında bulunan park her yaşta kentlinin ve turistlerin ihtiyacına yönelik olarak tekrar düzenlenmelidir. Turistlerin gezi güzergahı içerisinde bir dinlenme alanı olarak yer bulması ve çeşitli bilgilendirme yöntemleri ile kent turizmine katkı sağlaması amaçlanmalıdır.

Bölgede arkeolojik ve tarihi alanların algısını güçleştiren en önemli etkenlerden birisi de kentsel donatılardır. Elektrik ve telefon direkleri, kablolar, aydınlatma elemanları ve çöp kutuları gerek konumları, gerekse tasarım anlayışı ile dokuya uygun olmayan niteliktedir. Yapılara sonradan eklenen üst örtüler, ferforje elemanlar, klima üniteleri, uydu antenleri, tabelalar ve yağmur olukları ile iniş boruları da görüntü kirliliği oluşturmaktadırlar. Kaldırımların yapıların özgün giriş kotlarından yüksekte ve farklı malzemelerle yapılması geleneksel sokak dokusuna zarar veren etkenlerdendir. Bu nedenle sokaklar ve yapı cepheleri nitelsiz donatılardan temizlenmelidir. Kablolar yer altına taşınmalı, klima üniteleri, uydu antenleri ve yağmur borularının konumları sokak silüetini en az etkileyecek şekilde düzenlenmelidir. Doku ile uyumlu tabelalar, aydınlatma elemanı ve çöp kutusu tasarlanmalıdır. Sokak döşemesinin kodu özgün durumuna getirilmeli, geleneksel malzeme ile döşenmelidir. Özellikle tarihi yapı cephelerinin bilinçsizce, farklı tonlarda boyanmasının önüne geçilmelidir.

Alanda tespit edilen bir diğer sorun, doku içinde yer alan nitelsiz betonarme yapılardır. Bu yapıların özellikle gabari olarak dokuyla uyumsuz olanlarının yıkılması tarihi dokunun algısını arttıracaktır. Ancak bu sürecin yasal olarak zor olduğu ortadadır. Bu nedenle en azından cephe müdahaleleri ile bu yapıların algısının azaltılması sağlanmalıdır. Yeni yapılacak yapıların ise gabarileri, malzeme

kullanımı, doluluk boşluk oranları ile tarihi dokuya zarar vermeyecek, çağdaş tasarımlar olmasına önem verilmelidir.

6.3 Yapı Ölçeğinde Müdahale Önerileri

Tez kapsamında seçilen çalışma alanında yapı ölçeğinde müdahaleler önerilmiştir (Şekil 6.18). Bu müdahaleler ile alandaki tarihi ve kültürel değerlerin korunarak geleneksel sokak yaşantısının canlanması ve sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır.

Alana ana yaklaşım akslarından Reha Midilli Caddesi üzerinde 134 ada, 1 parselde bulunan tarihi çeşme ve 133 ada, 13 parselde bulunan tarihi konut yapısı arasındaki büfe görsel algıyı zedelemesi nedeniyle kaldırılmalıdır. Çeşme ve alandaki dikkat çekici yapılardan biri olan konut iyi durumda olup, düzenli bakım yapılarak korunmalıdır (Şekil 6.16).

133 ada, 9 parselde bulunan yapı gabari olarak dokuyla uyumludur. Ancak cephesinde çok sayıda kablo, soba borusu, sonradan eklenmiş, doku ile uyumlu olmayan ferforje vardır ve bakımsızlıktan dolayı görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Bu elemanlar kaldırılarak, yapının onarılması, güçlendirilmesi ve konut işlevini sürdürmesi önerilmektedir.

133 ada, 15 ve 17 parseldeki betonarme yapılar cephe oranları ve malzemesi ile geleneksel konutlarla uyumsuz ve niteliksizdir. Cephesinde bulunan uydu antenleri, klima üniteleri, sundurmalar kaldırılmalı ve doku içerisinde öne çıkmayacak bir renge boyanmalıdır (Şekil 6.17).

133 ada, 16 parselde bulunan tarihi yapı alandaki nitelikli yapılardandır. Cephesinde bulunan klima ünitesi, düzensiz kablolar, yağmur oluğu ve iniş borusu kaldırılmalıdır (Şekil 6.16).

133 ada, 18 parselde bulunan tarihi yapılardan bir tanesi atıl durumdadır. Günümüzde kullanılan yapının özgün pencereleri ve kapısının yerini niteliksiz

elemanlar almıştır. Cephesi sıvasız bir şekilde boyanmıştır ve yağmur oluğu ile iniş boruları cephede görüntü kirliliği yaratmaktadır. Bu iki yapı restore edilmeli ve özgün işlevini sürdürmelidir (Şekil 6.16).

135 ada, 10 parseldeki betonarme konut yapısı cephe oranları ve malzemesi ile geleneksel konutlarla uyumsuz ve niteliksizdir. Cephesinde bulunan uydu antenleri, klima üniteleri, sundurmalar kaldırılmalı ve doku içerisinde öne çıkmayacak bir renge boyanmalıdır.

135 ada, 11 parselde yer alan tarihi yapı alanda öne çıkan yapılardandır. Ancak cumbası açık çıkmaya dönüştürülmüş ve ikinci katı sıvanarak bilinçsizce boyanmıştır. Bu işlem ile taş silmedeki süslemeler de zarar görmüştür. Yapının özgününe uygun olarak restorasyonu yapılmalıdır.

135 ada, 1 parselde zemin katı kafe, üst katları konut işlevli betonarme yapı bulunmaktadır. Kafenin sundurma ile kapatılarak kullandığı alan kaldırılmalıdır. Cephedeki kablolar ve uydu antenleri kaldırılmalı, kafeye ait tabela dokuya uygun olarak yeniden tasarlanmalıdır.

135 ada, 8 ve 9 parselde bulunan yapı gabari ve yapım malzemesi olarak dokuyla uyumludur. Ancak cephesinde çok sayıda kablo, soba borusu, ferforje vardır ve bakımsızlıktan dolayı görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Bu elemanlar kaldırılarak, yapının onarılması, güçlendirilmesi ve konut işlevini sürdürmesi önerilmektedir.

135 ada, 16 parselde yer alan yapı doku ile uyumlu bir renge boyanmalıdır. Alanı ziyaret eden yerli ve yabancı turistlere yönelik, Foça'ya özgü hediyelik eşya satarak ticaret işlevini sürdürmelidir.

135 ada, 7 parselde restorasyonu devam eden tarihi yapı bahçesinde yapılacak çağdaş ek ile birlikte Foça Kent Kültürü ve Arşivi Müzesi olarak işlevlendirilmelidir. Günümüzde Demokrasi Meydanı'na yakın olarak konumlanan Foça Tarihi

Merkezi'nin genişletilerek bu yapıya taşınması önerilmektedir. Bu durum hem bu bölgenin kent yaşamına katılımını sağlayacak, hem de mevcut durumda niteliksiz bir yapının ikinci katında hizmet veren merkezin kalitesini arttıracaktır.

135 ada, 4, 5, 13 ve 14 parsellerde bulunan betonarme yapıların cephelerinde yer alan klima üniteleri, kablolar, uydu antenleri kaldırılmalıdır. Yağmur olukları ve iniş boruları yeniden düzenlenmelidir.

135 ada, 3 ve 12 parselde bulunan tarihi yapılar yıkık durumdadır. Cephelerinin bir bölümü ayakta ve bu bölümde duvarlar tuğla kullanılarak tamamlanmaya çalışılmış olup, niteliksiz bir üst örtü eklenmiştir. Bu niteliksiz eklerin kaldırılması ve yapının geri kalan bölümlerinin onarımının yapılması ve harabe peyzajının korunarak sergilenmeleri önerilmektedir.

150 ada, 20 parseldeki tarihi yapı restorasyon geçirmiştir ve günümüzde konut olarak işlevini sürdürmektedir. Düzenli bakım ve onarımının yapılarak özgün işlevi ile korunması sağlanmalıdır.

150 ada, 21 parselde bulunan tarihi yapı restorasyon geçirmiştir. Ancak yapının 161 Sokak'a bakan cephesinde yer alan niteliksiz ek yapılar ve bahçe giriş kapısı bakımsızdır ve 68 parseldeki yapının bahçe duvarı ile bütünlük sağlayamamaktadır. Bu ek yapılar yıkılıp yerine doku ile uyumlu bir bahçe girişi tasarlanmalıdır.

150 ada, 68 parselde yer alan tarihi yapı restorasyon geçirmiştir ve günümüzde konut olarak işlevini sürdürmektedir. Alan içerisinde peyzajı ve gösterişi ile öne çıkan yapılardandır. Yan binanın duvarına monte edilen üst örtü açıldığında yapının algısını azalttığından kaldırılmalıdır. Düzenli bakım ve onarımının yapılarak özgün işlevi ile korunması sağlanmalıdır.

150 ada, 6 parselde konumlanan tarihi yapı günümüzde konut olarak kullanılmaktadır. Küçük ölçekli bir konut yapısı olması yanında giriş nişi tavanındaki süslemeler ile diğer yapılardan ayrılmaktadır. Ancak cephede bulunan kablolar,

sonradan eklenen niteliksiz sundurma, kapı ve pencereler sokağın silüetini olumsuz yönde etkilemektedir. Özgününe uygun restorasyonunun yapılarak, konut işlevini sürdürmesi önerilmektedir.

150 ada, 7 parseldeki tarihi konut yapısı özgün işlevini sürdürmektedir. Cephede bulunan kablolar, uydu anteni, niteliksiz kapı ve pencereler sokağın silüetini olumsuz yönde etkilemektedir. Özgününe uygun restorasyonunun yapılarak, konut işlevini sürdürmesi önerilmektedir.

150 ada, 8 parselde yer alan tek katlı tarihi konut yapısı restorasyon geçirmiştir. Giriş kapısının üstüne eklenen sundurmanın kaldırılarak, düzenli bakım ve onarımının yapılması ile özgün işlevini sürdürmelidir. Aynı parselde yer alan iki katlı konut yapısı cephesindeki sundurma, klima ünitesi, uydu anteni ve ferforje parmaklıklar kaldırılmalıdır.

150 ada, 13 parseldeki tarihi yapı restorasyon geçirmiştir. Ancak giriş kapısının üstüne eklenen sundurma kaldırılmalı, kepenk ve ferforje kapı doku ile uyumlu bir renge boyanmalıdır. Düzenli bakım ve onarımı yapılarak özgün işlevi ile korunmalıdır (Şekil 6.17).

150 ada, 14 parselde bulunan yapı bakımsız ve atıl durumda olup, satılıktır. Özgününe uygun restorasyonunun yapılarak, konut işlevini sürdürmesi önerilmektedir (Şekil 6.17).

150 ada, 17 parselde yer alan tarihi konut yapısı restorasyon geçirmiştir. Giriş kapısının üstüne eklenen sundurma kaldırılarak, yapının düzenli bakım ve onarımı yapılmalı, özgün işlevi sürdürülmelidir (Şekil 6.17).

Bu yapılar dışında 150 ada, 9, 12, 18, 24, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 49, 52, 53, 55, 56, 57, 60, 63, 69, 70, 74 ve 75 parsellerde yer alan betonarme yapılar geleneksel doku ile uyumsuz ve niteliksiz bir mimari dile sahiptir. Cephelerinde bulunan uydu antenleri, klima üniteleri, sundurmalar, tabelalar gibi

görsel algıyı bozan elemanlar kaldırılmalı ve doku içerisinde öne çıkmayacak bir renge boyanmalıdırlar (Şekil 6.17).

Çalışma alanında bulunan iki arkeolojik alandan 150 ada, 48 parselle ilişkin farklı sunum yaklaşımları 6.4 deki bölümde detaylı bir şekilde aktarılmaktadır. 150 ada, 62 parselde bulunan arkeolojik alan için uzun vadede koruma ve sunuma yönelik projeler hazırlanmalıdır. Günümüzde söz konusu alana vurgu yapan yönlendirme ve bilgilendirme elemanları yoktur. Alan tel örgülerle çevrili olup, kalıntılar zemin suyu içerisinde algılanamamaktadır. Detaylı bir proje hazırlanana kadar alanın etrafındaki tel örgülerin kaldırılıp, açmaların etrafına alınması, kalıntıların çizimlerini, görsellerini ve tarihçesini içeren bilgilendirme tabelaları konulması sağlanmalıdır. Bu sayede arkeolojik alanlar, yerli ve yabancı turistlerin gezi rotasında yer edinerek bölgenin sosyal, kültürel ve ekonomik yönden kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

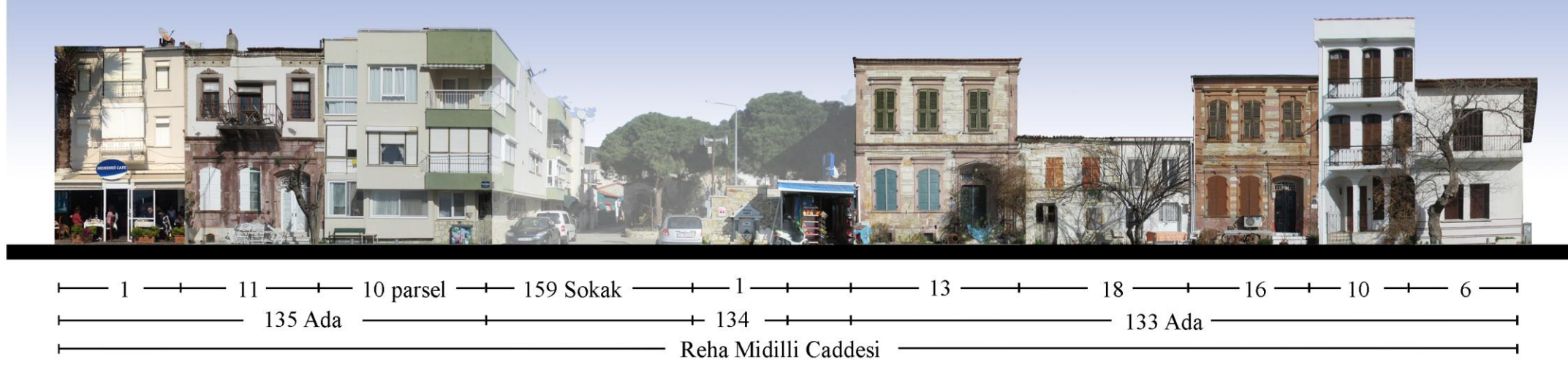

Şekil 6.14 Çalışma alanında önerilen işlev dağılımı

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 64

MEVCUT SOKAK SİLÜETİ

SORUNLAR

- Görsel algıyı olumsuz etkileyen elemanlar
 - Uydu antenleri
 - Kablolar
 - Klima üniteleri
 - Elektrik direkleri
 - Tabelalar
 - Yağmur iniş boruları ve oluklar
- Özgünlüğünü yitirmiş elemanlar

MÜDAHALELER

- Kaldırılması önerilen elemanlar
- Restorasyon önerilen yapılar

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

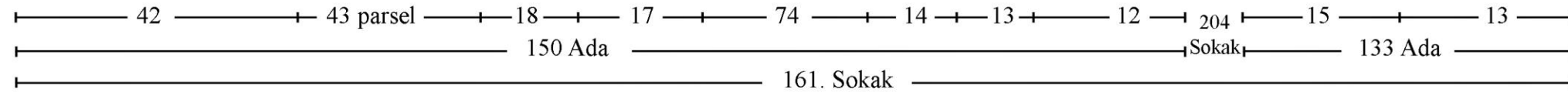
REHA MİDİLLİ
CADDESİ SİLÜETİ

Şekil 6.15 Reha Midilli Caddesi silüeti, sorunlar ve müdahaleler

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 65

MEVCUT SOKAK SİLÜETİ

SORUNLAR

- Görsel algıyı olumsuz etkileyen elemanlar
 - Uydu antenleri
 - Kablolar
 - Klima üniteleri
 - Elektrik direkleri
 - Tabelalar
 - Yağmur iniş boruları ve oluklar
- Özgünlüğünü yitirmiş elemanlar

MÜDAHALELER

- Kaldırılması önerilen elemanlar
- Restorasyon önerilen yapılar

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

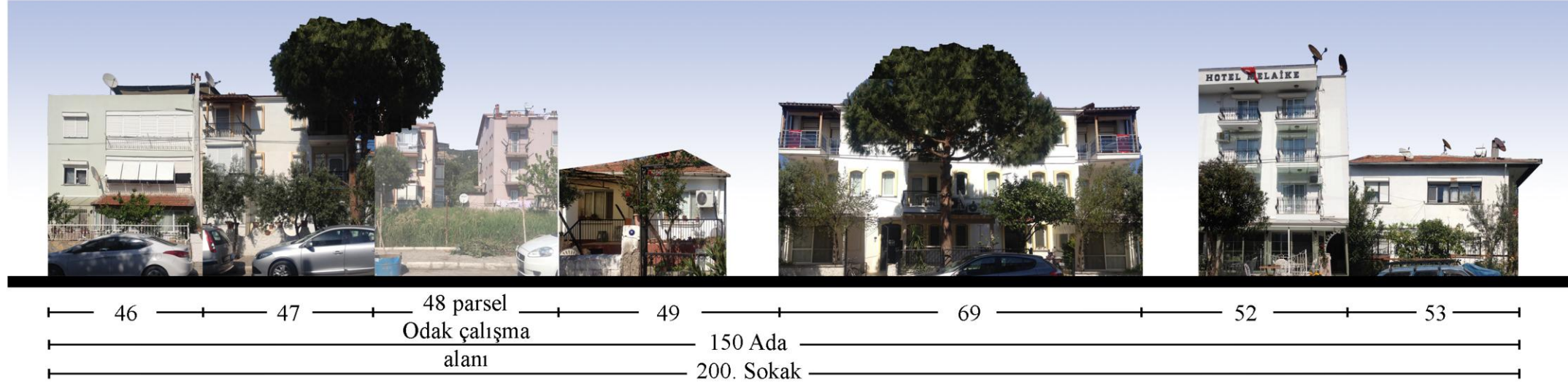
161. SOKAK SİLÜETİ

Şekil 6.16 161. Sokak silüeti, sorunlar ve müdahaleler

ÇOK KATMANLI YERLEŞİMLERİN KORUMA SORUNLARININ FOÇA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

PAFTA NO: 66

MEVCUT SOKAK SİLÜETİ

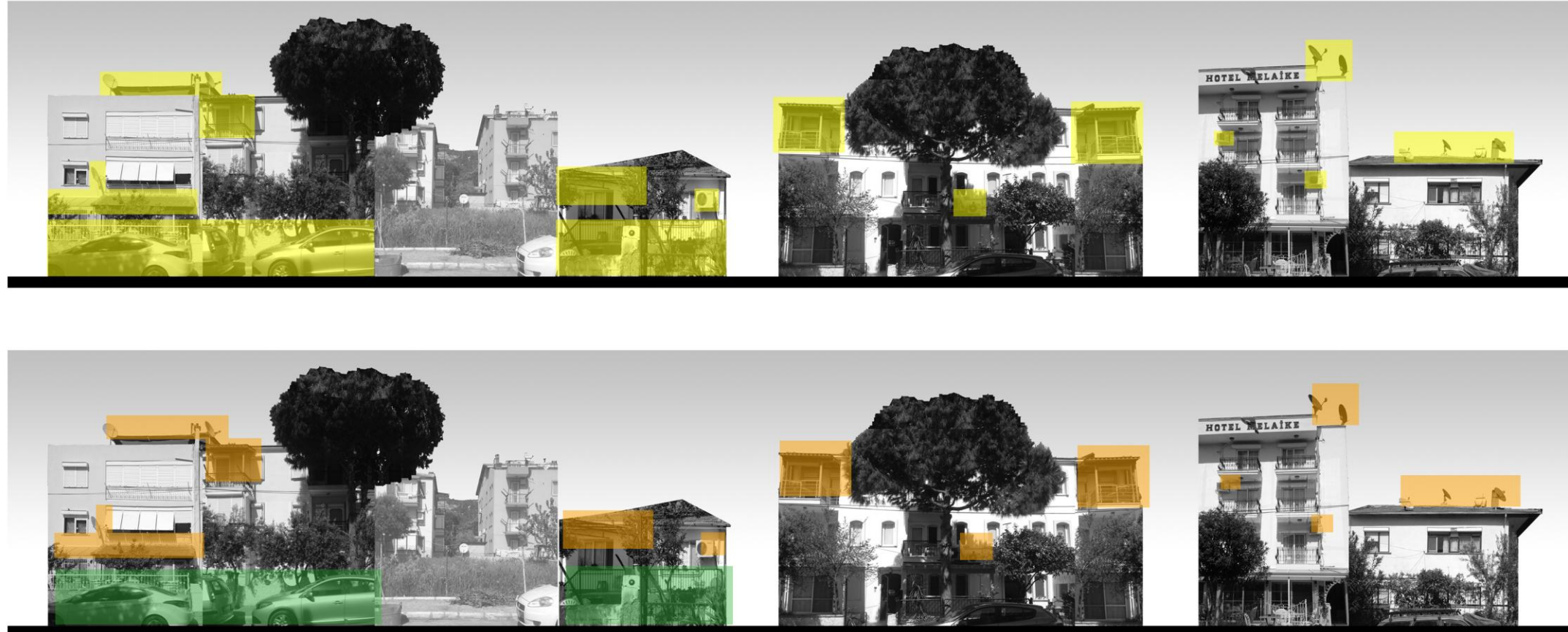

SORUNLAR

- Görsel algıyı olumsuz etkileyen elemanlar
 - Uydu antenleri
 - Kablolar
 - Klima üniteleri
 - Elektrik direkleri
 - Tabelalar
 - Yağmur iniş boruları ve oluklar
- Özgünlüğünü yitirmiş elemanlar

MÜDAHALELER

- Kaldırılması önerilen elemanlar
- Yenilenmesi önerilen elemanlar

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI RESTORASYON PROGRAMI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ETİ AKYÜZ LEVİ

HAZIRLAYAN
BURCU TAŞCI

200. SOKAK SİLÜETİ

Şekil 6.17 200. Sokak silüeti, sorunlar ve müdahaleler

6.4 Odak Çalışma Alanında Çok Katmanlı Bir Alanın Sunumuna İlişkin Farklı Yaklaşımlar

Çalışmanın dördüncü bölümünde kentteki çok katmanlı alanların belirlenmesinin ardından, beşinci bölümde Avrupa'da çok katmanlı alanların sunumuna ilişkin farklı yaklaşımlar altı ana başlık altında örneklerle incelenmiştir. İncelenen projeler öne çıkan tasarım yaklaşımına göre sınıflandırılmıştır. Ancak pek çok proje farklı yaklaşımları içinde barındırmaktadır.

Bu bölümde Eski Foça'da belirlenen 150 ada, 48 parselde yer alan çok katmanlı alan (Ç.K.A. 3) için üç farklı sunum önerisi hazırlanmıştır. Projelerin tasarımına geçilmeden önce alandaki iki büyük sorundan bahsedilmelidir. Kent genelinde zemin suyunun yükselmesi en büyük sorundur. Kalıntıların üzerinin toprak ile kapatılmadığı durumlarda arkeolojik alanların su ile dolduğu ve mevsime göre yoğun bitkilenme olduğu görülmektedir. Bu nedenle zemin suyunun boşaltılması ve tekrar yükselmemesi amacıyla önlemler alınması gereklidir. Daha sonra mevcut kalıntılar özgününe uygun olarak sağlamlaştırılmalı ve yükseltilmelidir. Bu işlemlerden sonra farklı önerilere yönelik işlemlerin uygulamasına geçilmelidir. Bu önerilerde alanın sunumu için birden fazla yaklaşım beraber kullanılmıştır. Her bir projenin detaylı şekilde görsellerle aktarılmasının ardından olumlu ve olumsuz yönleri tartışılmıştır.

Ülkemizde ve Dünya'da tarihi dokuların özellikle arkeolojik alanların karşılaştığı diğer önemli sorun ise güvenlik sağlamaya yöneliktir. Foça özelinde ise kentin pek çok farklı alanında karşılaşılan bulguların tümünün güvenliğinin sağlanması oldukça zordur. Megaron alanında bulunan kalıntıların da günümüzde üzeri kapatılmıştır. Projelerde açığa çıkarılıp sergilenen kalıntıların gündüz ve gece güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu duruma çözüm olarak tüm alanların kontrolünden sorumlu bir görevlinin belirlenmesi önerilebilir. Bu görevli alanları sürekli dolaşarak vandalist etkilere karşı eserlerin kontrolünü yapabilir. Bunun yanında öneri projelerde güvenlik kameralarının kullanılması gerekmektedir. Arkeolojik alanlarda kalıntılarla fiziksel ilişkinin engellenmesi ve vandalist etkilere karşı önlemler alınması önemlidir.

6.4.1 Birinci Öneri

Birinci öneri alanda megarona ait mevcut kalıntıların sağlamlaştırılmasının ardından özgüne uygun malzeme ile yapının ayağa kaldırılmasıdır (Şekil 6.18-6.22). Özgün malzemelerden alınan numunelerin laboratuvar ortamında incelenmesinin ardından sağlamlaştırılan kalıntılar üzerine megaronun yaşama mekânını kapsayan doğu bölümü yeniden yapılacaktır. Toprak harç kullanılarak yükseltilecek dış duvarlar üzerine kiremit kaplı, ahşap beşik çatı inşa edilecektir. Yapının bahçe zemininin bir kısmı özgününe uygun olarak tamamlanmıştır.

Alana 200 Sokak yönünde tasarlanan ahşap platform ile giriş sağlanacaktır. Bu platform mevcut kalıntıların görsel algısını engellemeyecek şekilde konumlandırılmıştır. Giriş bölümünde platform altında kalan kalıntılar tasarlanan şeffaf yüzeyler aracılığıyla algılanmaktadır. Söz konusu platform aynı zamanda ziyaretçiler için bir toplanma mekânıdır. Alanda 150 ada, 49 parseldeki yapının bahçesi ile görsel ilişkinin azaltılması amacıyla bir yüzey oluşturulmuştur. Bu yüzeyde arkeolojik alan ile ilgili görseller, çizimler ve bilgileri yer almaktadır.

Şekil 6.18 1. öneri batı cephesi

Şekil 6.19 Çalışma alanı içerisinde 1. önerinin görünümü

Şekil 6.20 1. öneri vaziyet planı

Şekil 6.21 1. öneri genel görünüm

Şekil 6.22 1. öneride kalıntıların görünümü

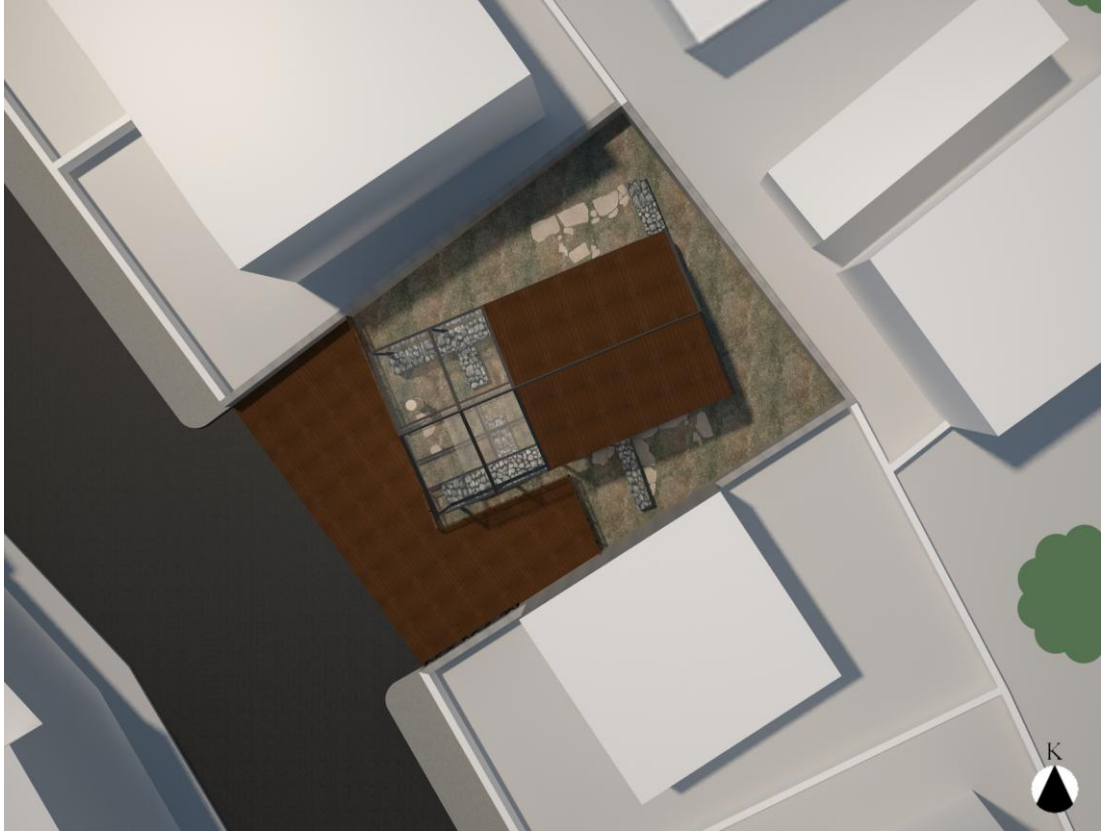
6.4.2 İkinci Öneri

Alana yönelik ikinci öneri mevcut kalıntıların sağlamlaştırılıp yükseltilmesinin ardından megaronun üçüncü boyut algısına benzer bir koruma çatısı tasarlanmasıdır (Şekil 6.23-6.28). Çelik ve cam gibi çağdaş malzemeler kullanılarak tasarlanan üst örtü, megaronun beşik çatı silüetini ortaya koymaktadır. Düşey taşıyıcıları megaronun mekân bölümlenmesine uygun olarak yerleştirilmiştir.

Alana 200 Sokak yönünden, ahşap platformdan giriş sağlanmaktadır. Platformun kalıntıların üzerine denk geldiği bölümde şeffaf malzeme kullanılarak, megaronun planı okutulmaktadır. Ahşap platform, megaron kalıntıların üzerine gelen bölümde şeffaf malzemeye dönüşerek yapının iç kısmında bulunan kuyunun etrafına kadar uzanmaktadır. Alana yönelik görseller, çizimler ve bilgiler ahşap üst örtünün devam eden yüzeyinde bulunmaktadır.

Şekil 6.23 Çalışma alanı içerisinde 2. önerinin görünümü

Şekil 6.24 2. öneri vaziyet planı

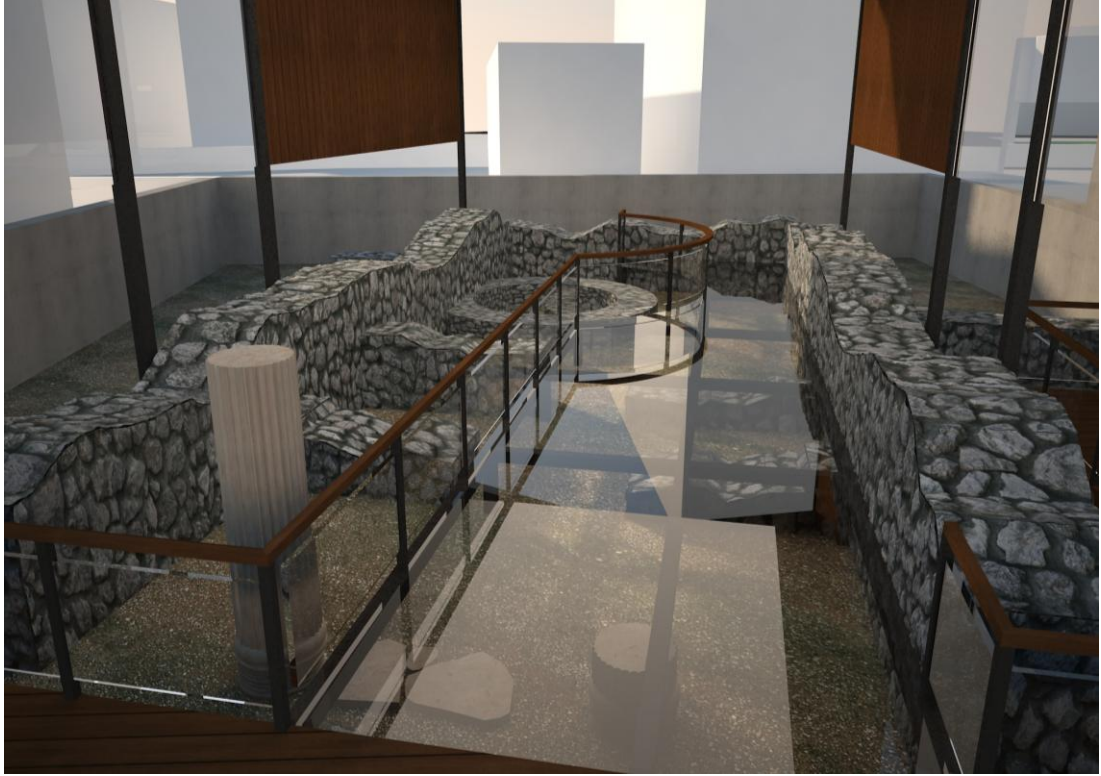
Şekil 6.25 2. öneri genel görünüm

Şekil 6.26 2. öneri batı cephesi

Şekil 6.27 2. öneri doğu cephesi

Şekil 6.28 2. öneride şeffaf gezi platformu

6.4.3 Üçüncü Öneri

Diğer iki öneriden farklı olarak üçüncü öneride ziyaretçiler için kapalı bir hacim tasarlanmıştır. Megaronun dış duvarlarının sağlamlaştırılıp, yükseltilmesinin ardından dış duvarların iç bölümünde korten çelik malzeme ile beşik çatılı bir hacim oluşturulmuştur (Şekil 6.29-6.34). 200 Sokak yönündeki ahşap platform yapının ön kısmında şeffaflaştırılmıştır. Giriş pronaos bölümünden olup, özgün açıklığın konumunda ve boyutundadır. Zemin malzemesi yapı dışından başlayarak pronaos ve yaşama mekânlarında şeffaftır. Bu sayede yapı dışında ve iç mekanda bulunan kalıntılar algılanmaktadır. İç mekanda, girişin karşı yüzeyinde lazer ile görüntüler aktarılacaktır. Bu görüntüler megarondaki yaşantı ile ilgili olup, ziyaretçilerin yapının kullanımı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda yapının içinde yer alan interaktif bilgi kiosku ile ziyaretçiler bulundukları alandaki katmanları, katmanların birbirleriyle ilişkisini de algılamaktadırlar. Dokunmatik ekranlı bu kioskda alana ait görseller, çizimler ve bilgiler yer almaktadır.

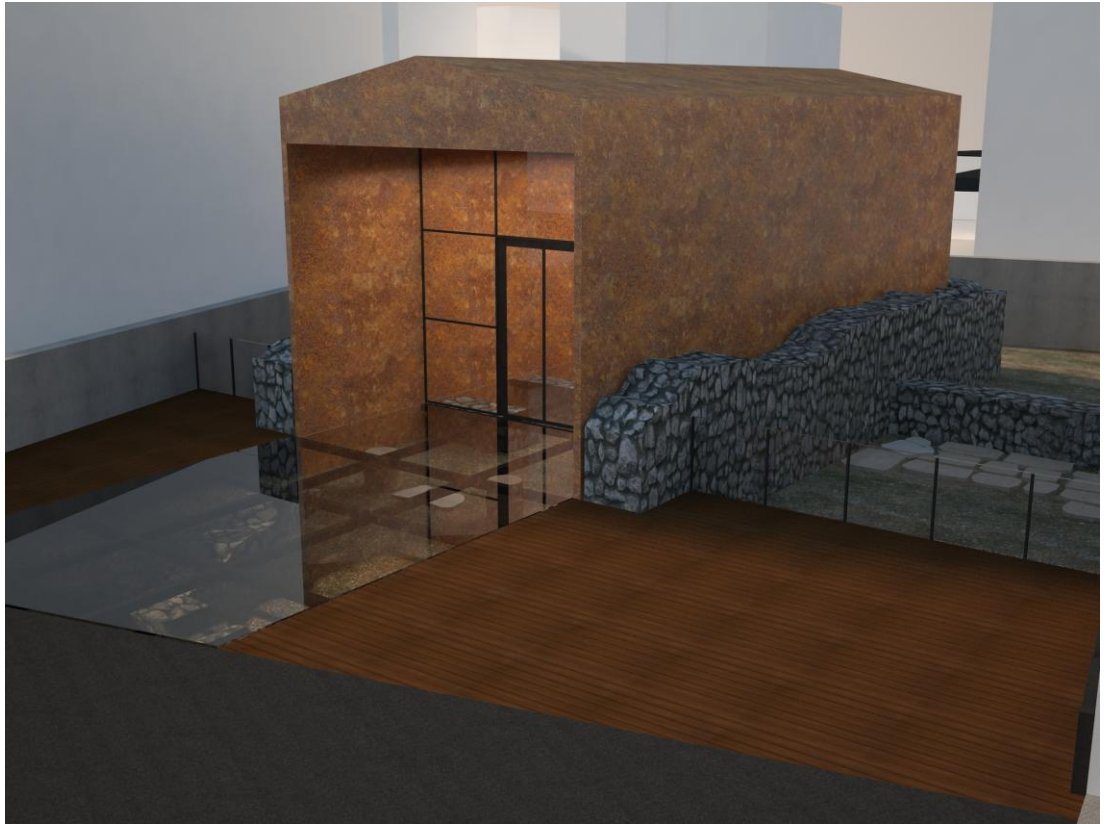
Şekil 6.29 Çalışma alanı içerisinde 3. önerinin görünümü

Şekil 6.30 3. öneri vaziyet planı

Şekil 6.31 3. öneri batı cephesi

Şekil 6.32 3. öneri genel görünüm

Şekil 6.33 3. öneride şeffaf döşeme altındaki kalıntılar

Şekil 6.34 3. önerinin iç mekan görünümü

6.4.4 Önerilerin Karşılaştırılması ve Değerlendirme

Eski Foça'da 150 ada, 48 parselde ortaya çıkarılan beş ayrı döneme ait kalıntıların sunumuna yönelik olarak üç farklı proje önerisi hazırlanmıştır. Bu sayede kent içinde yer alan çok katmanlı bir arkeolojik alan için farklı yaklaşımların kıyaslanması amaçlanmıştır. Aynı alanın sunumu için önerilen üç proje, tasarım kararları bakımından büyük farklılıklar göstermektedir. Ancak her projede benimsenmiş, ortak kararlar da vardır. Projeler ArchiCAD programı ile modellenmiş olup, 3 ds Max programı ile görselleştirilmiştir.

Alanda öne çıkan megaron kalıntısıdır ve projelerin ortak hedefi bu yapının diğer katmanlar ile birlikte sunulmasıdır. Sunum şekilleri farklı olsa da, ziyaretçilere yapının üçüncü boyut algısını hissettirmek başlıca hedeflerdendir. Restitüsyon verilerine uygun olarak, %20 eğimli beşik çatı silüeti oluşturularak bu algı yaratılmıştır. Farklı yapı malzemeleri kullanılmasına karşın, alanı ziyarete gelen turistler veya sokaktan gelip geçenler megaron yapısının üçüncü boyutuna ilişkin fikir sahibi olmaktadır.

Her projede ana ulaşım aksı ile yapı arasında ahşap bir platform oluşturulmuştur. Bu platform kalabalık turist grupları için toplanma alanıdır. Projenin uygulanması ile birlikte alanın ve çevresinin sosyal, kültürel ve ekonomik yönden canlılık kazanacağı düşünülmektedir. Bu durumda odak çalışma alanı yerli ve yabancı turistler için önemli bir durak haline gelecektir.

Projelerin belgeleme, hazırlama ve yapım aşamasında özgün kalıntılara en az müdahale edilmesi en önemli amaçlardandır. Özgüne uygun malzeme ile onarımların yapılarak, mevcut kalıntıların konservasyonu sağlanmalıdır.

Kalıntıların atmosfer etkilerinden korunması da projelerdeki ortak kararlardandır. Gerek koruma çatısı, gerekse şeffaf döşemeler ile kalıntıların olumsuz çevre koşullarından korunması hedeflenmiştir.

Projelerde yer alan ortak özelliklerin yanı sıra özellikle malzeme seçimi bakımından farklılaşmalar vardır. Birinci öneride kalıntılar geleneksel yöntemle, yerel tüf taşı ve özgülüne uygun toprak harç kullanılarak tamamlanmış, yapı ahşap konstrüksiyonlu beşik çatı ile örtülmüştür. İkinci öneride özgülüne uygun olarak sağlamlaştırılan kalıntılar çelik, cam ve ahşap malzeme ile korumaya alınmıştır. Birinci öneriden farklı olarak bu öneride şeffaf malzeme ile bir gezi platformu oluşturularak kalıntılar ile fiziksel ilişki güçleştirilmiştir. Böylece esere yönelik olası tahribatlar engellenmeye çalışılmıştır. Üçüncü önerinin diğer projelere göre en büyük farklılığı korten (COR-TEN) çelik malzeme ile kapalı bir hacim oluşturulmasıdır. Bu durum güvenlik problemini ortadan kaldırmakta ve dijital bilgilendirme sistemlerinin alanda kullanılmasına olanak sağlamaktadır.

Çalışma kapsamında başlıca ortak ve farklı yönlerine değinilen bu üç proje, dört ana başlık altında karşılaştırılmıştır (Tablo 6.1). Çok katmanlı alanların sunumuna yönelik olarak hazırlanan projelerde algı, kalıntılara müdahale, bilgi aktarımı ve erişilebilirlik dört ana başlık olarak öne çıkmaktadır. Algı "doku ile uyum", "doku içerisinde algı", üçüncü boyut algısı", "farklı dönem izlerinin algısı", "plan kurgusunun algısı", "özgün yapım tekniğinin algısı" ve "çağdaş malzeme ile zıtlık algısı" alt başlıklarına, kalıntılara müdahale "kalıntıları atmosfer etkilerinden koruma", "kalıntılara en az müdahale", "kalıntılarla görsel ilişki sağlama" ve "kalıntılarla fiziksel ilişkiyi engelleme" alt başlıklarına, bilgi aktarımı "geleneksel sergileme tekniklerinin kullanımı" ve "güncel sergileme tekniklerinin kullanımı" alt başlıklarına, erişilebilirlik ise "engelli ulaşımı" alt başlığına ayrılmaktadır.

Değerlendirme beşli ölçekte incelenmiş, her etmene 1 ila 5 arasında puan verilerek yapılmıştır. Puanlamada 1 (en az) ve 5 (en çok) puanı göstermektedir. Bu puanlar toplandığında birinci öneri 47, ikinci öneri 61 ve üçüncü öneri 59 olarak hesaplanmıştır. Bu değerlendirme sonucu her projenin olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koyulmuş ve ikinci öneri diğer önerilere göre öne çıkmıştır.

Tablo 6.1 Önerilerin karşılaştırılması

Puanlama	1. ÖNERİ	2. ÖNERİ	3. ÖNERİ
1-			
2-			
3-			
4-			
5-			
ALGI	1. ÖNERİ	2. ÖNERİ	3. ÖNERİ
Doku ile uyum	2	5	3
Doku içerisinde algısı	2	4	5
Üçüncü boyut algısı	5	5	5
Farklı dönem izlerinin algısı	5	4	4
Plan kurgusu algısı	5	4	4
Özgülün yapım tekniğinin algısı	5	4	3
Çağdaş malzeme ile zıtlık algısı	1	5	5
KALINTILARA MÜDAHALE			
Kalıntıları atmosfer etkilerinden koruma	3	4	4
Kalıntılara en az müdahale	2	5	4
Kalıntılarla görsel ilişki sağlama	5	5	4
Kalıntılarla fiziksel ilişkiyi engelleme	1	3	4
BİLGİ AKTARIMI			
Geleneksel sergileme tekniklerinin kullanımı	5	5	1
Güncel sergileme tekniklerinin kullanımı	1	1	5
ERİŞİLEBİLİRLİK			
Yaya ve taşıt ulaşımı	3	3	3
Engelli ulaşımı	2	4	5
Toplam	47	61	59

BÖLÜM YEDİ

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ülkemizde yer üstünde sahip oldukları kültürel mirasın yanında, yer altında bulunan arkeolojik miras ile çok katmanlılık özelliği gösteren kentler bulunmaktadır. Bu kentler tarihsel süreçte birçok uygarlık tarafından yerleşim alanı olarak seçilmiştir. Sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan farklılıklar gösteren bu uygarlıklar kentlerin kültürel mirasına çeşitlilik kazandırmıştır. Günümüzde kimlikli kentler bu çeşitliliği oluşturan tarihsel katmanların sürekliliğini sağlayabilen kentlerdir. Bu süreçte modern kent dokusu ile tarihi kent merkezlerinin çakışması çok katmanlı kentlerin korunması ve gelişmesinde olumsuz bir etken olarak görülmektedir. Modern kent yaşamına ilişkin ihtiyaçların karşılanması sırasında gerçekleşen yapım faaliyetleri özellikle yer altında bulunan tarihsel birikime geri dönüşümü olmayan zararlar vermektedir. Bu durum arkeolojik kazı çalışmalarında, kırsal alanlarda uygulanan klasik yöntemlerin yanında kent arkeolojisi olarak yeni bir bilimsel yöntemin oluşmasını sağlamıştır. Kentsel arkeoloji çalışmaları amacı, yöntemi, sosyal, kültürel ve ekonomik girdi ve çıktıları ile arkeoloji çalışmalarında ayrı bir yere sahiptir.

Kent arkeolojisi kapsamlı tarih araştırmaları ile desteklenen kazı çalışmalarında ortaya çıkan verilerin, kentlerin koruma, planlama ve gelişim süreçlerine eklenmesini öngörmektedir. Modern kentlerin değişen ve gelişen isteklerini karşılarken, tarihsel birikimin de kent yaşamına entegre edilmesini sağlamaktadır. Ülkemizde kentsel arkeoloji çalışmaları Avrupa ile kıyaslandığında çok daha geç bir döneme tarihlenmektedir. Avrupa'da kentsel arkeoloji II. Dünya Savaşı sonrası bilimsel çalışmalar ve uygulamalar ile gelişimini sürdürmüştür, Türkiye'de ise ağırlıklı olarak 1990'lı yıllardan sonra yapılan bilimsel çalışmalar ile ilerlemiştir.

Son dönemlerde Türkiye'de ve Dünya'da yasal ve yönetsel mevzuat kazı çalışmalarında eserlerin ortaya çıkarılması, korunması ve belgelenmesi yanında sunumuna yönelik de düzenlemeler içermektedir. Bu alanların kent ile entegrasyon problemi kent içi arkeolojik alanlarda öne çıkmaktadır. Ülkemizde arkeolojik

alanlara ilişkin yasal mevzuat 3386 ve 5226 sayılı yasalarla değişik 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile sağlanmaktadır. Bunun yanında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yer alan 658, 702 ve 37 sayılı ilke kararları da arkeolojik alanların korunması ve halka sunumuna ilişkin maddeler içermektedir.

Koruma alanında çıkarılan yasal mevzuatın yanı sıra, kültürel değerlerimizi korumak, yaşatmak, bilgiye dönüştürmek ve gelecek nesillere değerli bir miras olarak bırakmak hepimizin görevidir.

Ülkemizde yasal mevzuat bulunmasına karşın çok katmanlı yerleşimdeki katmanlar arkeoloji ve planlama disiplinleri arasındaki diyalog eksikliği, yanlış planlama kararları, kentsel gelişmenin sağlanması amacıyla yapılan bayındırlık hareketleri, uygulama aşamasında kontrol eksikliklerinden kaynaklanan sorunlar, bilimsel olmayan kazılar ve kamu bilincinin yetersiz olması gibi nedenlerle oldukça zarar görmüştür.

Bu olumsuz durumun engellenebilmesi için kentlerde öncelikli olarak arkeolojik envanter çalışmaları başlatılmalıdır. Mevcut ve potansiyel kültürel miras verileri sistematik olarak dijital ortama aktarılmalı ve çalışmalar süreç içerisinde güncellenmelidir. Potansiyel alanların belirlenmesi ileriki çalışmalar için oldukça önemlidir ve planlama çalışmaları bu veriler doğrultusunda yapılmalıdır. Böylece kalıntıların uygulama aşamasından önce tespiti yapılmalı ve yapım aşamasına geçilmemelidir. Kent merkezlerinde bulunan çok katmanlı alanlar arkeolog, mimar, şehir plancısı, sanat tarihçisi, yatırımcılar, üniversiteler ve kentlinin katılımı ile disiplinlerarası bir çalışma şeklinde yürütülmelidir.

Çalışma alanı olarak seçilen Eski Foça'da kültürel mirasın günümüzdeki en önemli fiziksel öğeleri, Osmanlı Dönemi sivil mimarlık ürünleridir. Bunun yanında kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan, kısmen veya tamamen yer altında bulunan, varlığı bilinen ya da kesinleşmemiş dönemlere ait izler vardır. Kentte 1970'li yıllarda ilk sit kararları alınmış ve planlama çalışmalarına başlanmıştır. Buna karşın süreç

içinde kentteki sit alanı sınırları sürekli değiştirilmiştir. Bu değişimler korumaya yönelik değildir. Özellikle 1980'li yıllardan başlayarak kentte yeni yapılaşma baskısının arttığı görülmektedir. Kapsamlı kazılar yapılmaksızın sit alanlarının dereceleri düşürülmüş, tescilli yapılar yıkılmış ve doku ile uyumsuz yeni yapılaşmaya izin verilmiştir. Devam eden kazı çalışmalarına karşın arkeolojik kazı alanlarının sunumuna yönelik projeler çeşitli nedenlerle uygulanamamaktadır.

Bu çalışma kapsamında kentteki tarihsel katmanlaşmanın analizi yapılmış, bu analizlerde ele geçen bulgulara göre çakışma alanlarının sunumuna yönelik önerilerde bulunulmuştur. Odak alan ile ilgili olarak üç alternatif öneri geliştirilmiş ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Her alanın kendine özgü sorunları ve potansiyeli vardır. Öneri sunulan alanın kamu alanı durumunda olması uygulanabilirlik açısından önemlidir. Odak çalışma alanı ticari kent merkezinden uzakta, geleneksel dokusunu kısmen koruyabilmiş bir alandır. Bu alanda bulunan katmanların korunarak kentliye ve turistlere sunumu önemlidir. Sunum yaklaşımı, tasarım prensibi, kullanılan malzemeler ve yapım sistemi çeşitlilik göstermektedir. Projeler değerlendirilirken doku ile uyum, algı, kalıntılara en az müdahale, erişilebilirlik ve bilgi aktarımı ana başlıklar olarak belirlenmiştir. Tüm katmanlara aynı önem verilerek, bütünlük koruma sağlanmalı, farklı dönem izleri okunabilmelidir. Bu alanların kentli tarafından atıl alanlar olarak algılanmasının önüne geçilmeli, kamu bilinci arttırılmalıdır. Tarihsel değerleri saptanarak, belgeleme, envanter, koruma ve sunum çalışmalarına başlanmalıdır. Ülkemizde ve Dünya'da tarihi dokuların özellikle arkeolojik alanların güvenliğini sağlamak önemli bir sorundur. Arkeolojik alanlarda kalıntılarla fiziksel ilişkinin engellenmesi ve vandalist etkilere karşı önlemler alınması önemlidir. Bu nedenle Foça'da öneri projelerin hepsi için geçerli güvenlik önlemlerinin alınmasının önemi vurgulanmaktadır.

Çalışma kapsamında odak alan içerisinde yer alan arkeolojik alana ilişkin çevre düzenlemesi, tanıtım (bilgilendirme tabelaları, broşürler v.b), yaklaşım akslarında üç sokak özelinde cephe sağlıklaştırma çalışması görsellerle aktarılmıştır. Sokakların mevcut silüetleri görselleştirilerek, sorunlar ve müdahaleler belirlenmiştir. Görsel algıyı olumsuz etkileyen elemanlar ile özgünlüğünü yitirmiş elemanlar tespit edilip,

kaldırılmaları veya yenilenmeleri önerilmiştir. Her dönemi simgeleyen renk seçimi yapılmalı, seçilen renklerle bu dönemlere ait tanıtım broşürleri hazırlanarak, turistlere kentin tarihsel katmanlarının ifadesi sağlanmalıdır. Odak çalışma alanında yerleşim kimliğini vurgulayacak işlev önerisinde bulunulmuştur. Turistlere yönelik dinlenme, konaklama, turistik eşya satış birimleri, kültür merkezi, sergileme ve gastronomik düzenlemeler olarak işlevlendirme gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Tez çalışmasının süreç içerisinde çok katmanlılık, kentsel arkeoloji, kent içi arkeolojik alanlar ve Foça özelinde yapılacak olan çalışmalar için yönlendirici nitelikte olması amaçlanmıştır. Kendinden önce gelen bilimsel çalışmaların devamı niteliğindedir. Yerleşimde ilerleyen zamanlarda üretilecek projelere gerekli ve yeterli bilgiyi sunmaktadır. Hazırlanan dönem haritaları ve katman föylerinin arkeoloji, planlama, mimarlık ve multi-disipliner çalışmalara altlık oluşturması hedeflenmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde sunuma yönelik projelerde benimsenen yaklaşımların tespiti ve yorumlanması bakımından yönlendirici olabilir. İleride çalışma kapsamında proje önerilen alana ve Foça'daki diğer çok katmanlı alanlarda sunuma yönelik projeler, gezi güzergahları ve sergileme teknikleri geliştirilebilir.

Sonuç olarak Foça, tarihsel süreç boyunca ve özellikle en parlak dönemini yaşadığı Arkaik Dönemde öne çıkan kentlerden birisi olmuştur. Bir kıyı kenti olarak ticari yönden Akdeniz havzası içerisinde büyük önem taşımıştır. Avrupa'da ve Türkiye'de kurduğu koloniler ile pek çok kentin kurulmasına öncülük etmiştir. Günümüzde de Ege ve Akdeniz kültürünü yaşatan, tarihi dokuya sahip, turistik bir kıyı yerleşimidir. Yerleşimde bulunan farklı dönemlere ait izler, kentsel gelişmenin önünde bir engel olarak algılanmasına rağmen bu katmanların okunabilir kılınması kentin tarihi ve kültürel gelişimi açısından önemlidir. Çok katmanlı bir kent olarak Foça, tarihsel birikimini yansıtarak kimlikli bir kent durumuna gelebilir. Tez çalışması bu birikimin ortaya çıkarılması, korunması ve yaşatılması için bir adımdır.

KAYNAKLAR

- Adanır, F. (1997). 19. yüzyıl ortalarında Foça Kasabası'nda kazanç ve vergi. *Geçmişten Günümüze Foça Uluslararası Sempozyumu*, 6-14.
- Ahunbay, Z. (1996). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yem Yayını.
- Akın, I. (1990). *Eski Foça koruma geliştirme projesi*. Lisans Bitirme Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Aksu, Ü. (1985). Foça yarımadası tarihsel gelişimi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Akurgal, E. (1956). Foça kazıları ve Kyme sondajları. *Anadolu / Anatolia*, 1, 32-42.
- Akurgal, E. (1992). Foça örnek bir kent olma yolunda. *Ege Mimarlık*. 3, 4, 30-31.
- Akurgal, E. (1997). *Anadolu kültür tarihi*. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Akurgal, E. (1998). *Anadolu uygarlıkları* (6. Baskı). İzmir: Net Turistik Yayınları.
- ArchArt, (2015). *San Vitale Meydanı kazı alanı*. 20 Kasım 2014, [http:// foto.inabruzzo.it/provincia%20Chieti/comuni%20R-Z/San - Salvo - archeologia/foto-sSalvo073@.html](http://foto.inabruzzo.it/provincia%20Chieti/comuni%20R-Z/San-Salvo-archeologia/foto-sSalvo073@.html).
- Archdaily, (2015a). *Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.archdaily.com/478606/petar-zoranic-square-and-sime-budinic-plaza-kostrencic-krebel/>.
- Archdaily, (2015b). *Cartagena Roma Kalıntıları projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.archdaily.com/210720/deck-over-a-roman-site-amann-canovas-mauri/>.

Archdaily, (2015c). *São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.archdaily.com/89460/musealization-of-the-archaeological-site-of-praca-nova-of-sao-jorge-castle-jlccg-arquitectos/>.

Archdaily, (2015d). *Can Taco Arkeolojik Alanı projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.archdaily.com/373090/adaptation-of-the-roman-ruins-of-can-taco-toni-girones/>.

Archilovers, (2015a). *Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.archilovers.com/projects/51088/st-antony-hutte-in-oberhausen.html>.

Archilovers, (2015b). *Caucana Arkeolojik Alanı projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.archilovers.com/projects/121434/gallery/gallery?938793>.

Archilovers, (2015c). *DOMunder projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.archilovers.com/projects/136995/domunder.html>.

Archinec, (2015). *Aachen Arkeoloji Pavyonu projesi*. 20 Kasım 2014, <http://archinect.com/features/article/92938847/showcase-archaeological-pavilion-by-kadawittfeldarchitektur>.

Arcspace, (2015). *Davidson Arkeoloji Müzesi projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.arcspace.com/features/kimmel-eshkolot-architects/the-davidson-center/>.

Arıkan, Z. (1998). 16. yüzyılda Foça. *Foça Üzerine Yazılar*. 4-13.

Arkitera, (2015). *Antakya Hilton Müze Otel projesi*. 3 Nisan 2015, <http://v2.arkiv.com.tr/p11221-antakya-muze-otel.html>.

Armağan, İ. (1983). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

Atay, Ç., Göksu ve E., Sevinç, S. (1985). *Eski Foça-İzmir analitik etüd çalışması*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.

Avrupa Konseyi (2000). *Avrupa iyi uygulama kodu: "Arkeoloji ve kent projesi"*. 18 Kasım 2014, <http://www.kumid.net/euproject/admin/userfiles/dokumanlar/arkeolojiyeni04.pdf>

Aydın, E. (2012). *Ağalar Konağı vaziyet planı*. 25 Ekim 2012.

Aykaç, P. (2009). Kentsel arkeolojik alanlarda tasarım süreci. *TMMOB Ankara Şubesi Dosya 14.1*, 36-42.

Bean, G.E. (2001). *Eski çağda Ege Bölgesi* (3. Baskı). (İ. Delemen, Çev.). İstanbul: Arion Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1979).

Belge, B. (2004). Çok katmanlı tarihi kent merkezlerinin yönetimi: Kentsel arkeoloji ve planlama. *Planlama*, 30, 48-56.

Berber, E. (1997). Mütareke ve Yunan işgali döneminde Foça Kazası. Geçmişten günümüze Foça. *Geçmişten Günümüze Foça Uluslararası Sempozyumu*, 33-46.

Bilgin, A. G. (1996). *Kentin Geleceği İçin Yapılacak Çalışmalara Esas Olarak Kent Arkeolojisi Uygulama Örnekleme: Bergama*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Bilgin Altınöz, A. G. (2002). *Koruma karar verme sürecine katkı olarak çok-katmanlı kentlerdeki tarihsel katmanlaşmanın değerlendirilmesi; coğrafi bilgi sistemlerini (CBS) temel alan bir yaklaşım. Uygulama örnekleme: Bergama*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Bilgin Altınöz, A. G. (b.t). *Çok katmanlı kentteki tarihsel katmanlaşmayı çözümlemek: Kent arkeolojisi*. 5 Kasım 2006, <http://www.metropolistanbul.com/public/temamakale.aspx?tmid=&mid=13>.

- Bilgin, Z. (1992). Foça açmazı (veya gelin Foça'nın yok olmasına engel olalım). *Ege Mimarlık*, 2, 2, 25-28.
- Boylu, A. (1994). *Kentsel arkeoloji (Türkiye'de kentsel arkeoloji için vizyonel bir yaklaşım)*. Yüksel Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Bruyn, C. (1698). *Reisen van Cornelis de Bruyn*, Delft.
- ağlayan, D. (1999). *Ankara-Ulus örneği ile kentsel arkeoloji ve arkeolojik mirasın bir değerlendirilmesi*. Yüksel Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- akmak, Ş. (1997). Foça'daki Türk eserleri. *Geçmişten Günümüze Foça Uluslararası Sempozyumu*, 47-60.
- Çırak, A. (2010). *Bir planlama stratejisi olarak arkeolojik envanterleme ve kentsel arkeolojik değer yöntemi: İzmir tarihi kent merkezi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Doyduk, H.S. (2010). *Nesne merkezli koruma yaklaşımına tamamlayıcı bir olgu olarak kentsel arkeolojik yığılma*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Dukas, (1956). *Bizans tarihi*. (V. Mirmiroğlu, Çev.). İstanbul: İstanbul Fetih Derneği İstanbul Enstitü.
- Erdem, E. (2007). *ağdaş konut kullanımı için geleneksel Eski Foça evlerinin ıslak hacimlerine yönelik müdahale prensipleri*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Ergürhan, E. (2008). *Foça'da kıyı alan kullanımı ve kıyı kullanım bilincinin değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Etyemez, L. (2011). *Çok katmanlı kentlerde tarihsel katmanlaşmanın günümüz bağlamı ile bütünleşmesinin değerlendirilmesi. Örnekleme çalışması: Amasya.* Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Europaconcorsi, (2015a). *Mantova Sordello Meydanı Yenileme projesi.* 20 Kasım 2014, [http://divisare.com/projects/219893-Emma-Carriolo-Michele-Ghisi-Massimo-Parma-Riqualificazione-del-lato - sud - di - piazza - Sordello - bando - integrale-](http://divisare.com/projects/219893-Emma-Carriolo-Michele-Ghisi-Massimo-Parma-Riqualificazione-del-lato-sud-di-piazza-Sordello-bando-integrale-).

Europaconcorsi, (2015b). *San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı projesi.* 20 Kasım 2014, <http://divisare.com/projects/241508-Lucia-Secondo-Alessandro-Vitale-Stefania-Giardinelli-MATERIAprima-Riqualificazione-isola-archeologica-del-mosaico-romano-in-piazza-San-Vitale-San-Salvo>.

Europaconcorsi, (2015c). *San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı projesi.* 20 Kasım 2014, <http://divisare.com/projects/255312-Gaspere-Inglese-Vittorino-Belpoliti-Architetto-Sara-Fabbri-Stefano-Mezzogori-Riqualificazione-e-valorizzazione-isola-archeologica-del-mosaico-romano>.

Europaconcorsi, (2015d). *Mantova Sordello Meydanı Yenileme projesi.* 20 Kasım 2014, [http://divisare.com/projects/218260-alessandro-marr-brunenghi-GOAGROUP - Gabriele - Pisani - Nicola-Pisani-Nicola-Valentino-Canessa-Paolo- Andrea-Raffetto-Riqualificazione-del-lato-sud-di-piazza-Sordello-bando-integrale-](http://divisare.com/projects/218260-alessandro-marr-brunenghi-GOAGROUP-Gabriele-Pisani-Nicola-Pisani-Nicola-Valentino-Canessa-Paolo-Andrea-Raffetto-Riqualificazione-del-lato-sud-di-piazza-Sordello-bando-integrale-).

Foça Belediyesi arşivi. (2014). *Foça'ya ait fotoğraflar.* 6 Şubat 2014.

Foça Kaymakamlığı. (2014a). *Coğrafi konum.* 12 Mart 2014, <http://www.foca.gov.tr/ilcemiz/cografi-konumu/>.

Foça Kaymakamlığı. (2014b). *Ulaşım durumu.* 27 Haziran 2014, <http://www.foca.gov.tr/ilcemiz/ulasim/>.

Foça Tapu Müdürlüğü arşivi. (2014). *1962 tarihli Foça haritası*. 6 Şubat 2014.

GénéProvence, (2015). Marsilya'da *Kafe Phocean*. 15 Mayıs 2014, [http://www.geneprovince.com/suicide - dun - garcon - de -cafe-marseille-6-juillet-1903/cafe-phocean-marseille/](http://www.geneprovince.com/suicide-dun-garcon-de-cafe-marseille-6-juillet-1903/cafe-phocean-marseille/).

Goffman, D. (1980). *Izmir and the Levantine world*. U.S.A: University of Washington Press.

Herodotos (1983). *Herodot tarihi* (2. Baskı). (M. Ökmen, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Horbou, N.A. (1988). *Küçük Asya'daki Eski Foça*. Selanik.

ICOMOS (1990). *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*. 18 Kasım 2014, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0844861001353670083.pdf

ICOMOS (1931). *Carta del Restauro*. 5 Aralık 2014, www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_0691053001353672473.doc

İmgur, (2015). *Antakya Hilton Müze Otel şantiyesi öncesi alanın görünümü*. 19 Nisan 2015, <http://imgur.com/iEskQ>.

İtalia, (2015). *Aquileia Harabeleri ve Bazilikası*. 20 Kasım 2014, <http://www.italia.it/it/idee-di-viaggio/siti-unesco/aquileia-le-rovine-e-la-basilica.html>.

İzmir Büyükşehir Belediyesi (2014a). *Foça'nın konumu*. 15 Temmuz 2014, <http://www.izmir.bel.tr/BuyuksehirSinirHaritasi/125/172/tr>.

İzmir Büyükşehir Belediyesi (2014b). *İzmir Büyükşehir Belediyesi ulaşım haritası*. 23 Temmuz 2014, <http://www.izmir.bel.tr/BuyuksehirSinirHaritasi/115/167/tr>.

İzmir Emniyet Müdürlüğü (2013). *Foça ve çevre yerleşmeler*. 5 Ocak 2014, <http://www.izmir.pol.tr/foca/Sayfalar/foca.aspx>.

İzmir Üç Boyutlu Kent Rehberi, (2013). *1662 ada, 6 parselde bulunan yapıya ait fotoğraf*. 20 Mayıs 2014.

İzmir II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu arşivi. (2014) *Foça'da bulunan tarihi yapılara ilişkin tescil bilgileri ve fotoğraflar*. 13 Mart 2014.

Karabağ, N.E. (2008). *Kent arkeolojisi metoduyla çok katmanlı kentlerdeki tarihsel sürekliliğin çözümlenerek korunması (İzmir Örneği)*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Karatosun, M. (2003). *XIX. yüzyıl ticaret faaliyetlerinin küçük liman kentlerinde kıyı ölçeğindeki mekânsal yansımaları ve koruma önerileri (Foça, Urla, Çeşme örnekleri)*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Karatosun, M. B. (2008). XIX. yüzyılda ticaret faaliyetlerinin temsili mekânları: Eski Foça'da tuz depoları. *Ege Mimarlık*, 65, 32-35.

Mimarlık Dergisi (2015). *İlyas Bey Külliyesi*. 10 Nisan 2015, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=381&RecID=2997>.

Mimaroglu, M. (2013). *Gediz Havzası'nın son Tunç Çağı tarihi coğrafyası*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, İzmir.

Odysseus Kültür ve Spor Bakanlığı (2012). *Roma Hamam Kompleksi kalıntıları*. 20 Kasım 2014, http://odysseus.culture.gr/h/3/eh351.jsp?obj_id=12841.

Özcan, Z. (2006). Planlamada disiplinler arası ilişkiler ve kentsel arkeolojinin yeri. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 21, 4, 681-687.

- Özyiğit, Ö. (1990). *XII. Kazı sonuçları toplantısı (I.)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1991). *XIII. Kazı sonuçları toplantısı (II.)*. Çanakkale: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1992). *XIV. Kazı sonuçları toplantısı (II.)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1993). *XV. Kazı sonuçları toplantısı (II.)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1994). *XVI. Kazı sonuçları toplantısı (I.)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1995). *XVII. Kazı sonuçları toplantısı (II.)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1996). *XVIII. Kazı sonuçları toplantısı (II.)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1997). *XIX. Kazı sonuçları toplantısı (I.)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1998). *XX. Kazı sonuçları toplantısı (II.)*. Tarsus: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (1999). *21. Kazı sonuçları toplantısı (2. Cilt)*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2000). *22. Kazı sonuçları toplantısı (2. Cilt)*. İzmir: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

- Özyiğit, Ö. (2002). 24. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2003a). 25. *Kazı sonuçları toplantısı* (1. Cilt). Ankara: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2003b). Phokaia'da Akurgal'ın kazıları ışığında son dönem çalışmaları. *Anadolu/ Anatolia*, 25, 97-107.
- Özyiğit, Ö. (2004). 26. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Konya: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2005). 27. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Antalya: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2006). 28. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Çanakkale: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2007). 29. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Kocaeli: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2008). 30. *Kazı sonuçları toplantısı* (1. Cilt). Ankara: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2009). 31. *Kazı sonuçları toplantısı* (3. Cilt). Denizli: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2010). 32. *Kazı sonuçları toplantısı* (3. Cilt). İstanbul: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.
- Özyiğit, Ö. (2011). 33. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Malatya: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Özyiğit, Ö. (2012a). 34. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Çorum: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Özyiğit, Ö. (2012b). Phokaia'da son dönem kazıları. Çilingiroğlu, A., Mercangöz, Z., Polat, G. (Ed.), *Ege Üniversitesi arkeoloji kazıları* içinde (295-307). İzmir: Arkadaş Matbaacılık.

Özyiğit, Ö. (2013). 35. *Kazı sonuçları toplantısı* (2. Cilt). Muğla: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Phokaia Kazı Başkanlığı arşivi (2012). *Foça kazılarına ilişkin fotoğraflar*. 5 Eylül 2012.

Ramsay, W.M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Rocco Valentini. (2015). *Porta Gabella Kulesi projesi*. 20 Kasım 2014, <http://www.roccovalentini.it/newsite/slideshow/fade.php?id=2&l=en>.

Sarfati, H. ve Melli, P. (1999). Archaeology and the town. *Report on the Situation of Urban Archaeology in Europe* içinde (13-29). Avrupa Konseyi Yayınları.

Sartiaux, F. (1952). *Eski Foça*. İzmir: Ege Turizm Cemiyeti Yayınları.

Serçe, E. (1998). Aydın Vilayeti Salname ve istatistiklerinde Foçateyn Kazası. *Foça Üzerine Yazılar*. 13-22.

St. Louis Community College (2014). *Novgorod kenti Ortaçağ stratigrafisi*. 17 Mart 2014, <http://users.stlcc.edu/mfuller/NovgorodSeriationP.html>.

Strabon (1987). *Coğrafya Anadolu* (A. Pekman, Çev.). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Şenol, G. (2004). *Eski Foça kent dokusundaki geleneksel konut mimarisi ve kullanım sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- T.C. Çevre Bakanlığı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı (1992). *Özel çevre koruma bölgesi tanıtım serisi (4) Foça*. Ankara.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü (2011). *Foça Özel Çevre Koruma Bölgesi Yönetim Planı Raporu*. Ankara.
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya. Coğrafyası, tarihi ve arkeolojisi*, (A. Suat, Çev.). Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı. (Orijinal çalışma basım tarihi 1862)
- Tuna, N. (2000). Kentsel arkeoloji üzerine. *İdol*, 7, 7-13.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2014). *Foça 2007 ve 2014 yılı nüfusu*. 20 Nisan 2014, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'deki tarihsel adlar*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Umar, N. (2010). *Adana Tepebağ - Kayalıbağ kentsel ve arkeolojik sit alanı koruma projesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- UNESCO (2015). *Aquileia Harabeleri ve Bazilikası*. 20 Kasım 2014, <http://whc.unesco.org/en/list/825>.
- Wikipedia (2015). *Porta Gabella Kulesi ve Saint Stefano Kilisesi gece görünümü*. 20 Kasım 2014, http://it.wikipedia.org/wiki/Ripa_Teatina.
- Yandex (2015). *Foça haritası*. 12 Nisan 2015, https://harita.yandex.com.tr/?from=morda_new&text=Fo%C3%A7a%2C%20%2C%20%20T%C3%BCrkiye&sll=27.124327%2C38.414494&sspn=0.21

7323%2C0.076579&ol=geo&oll=26.757911%2C38.670371&ll=26.757911%2C38.670371&z=13

Yıldırım, T. (2010). *Kentsel ve arkeolojik sit alanında Adana/Tepebağ Höyüğü ve planlama sürecinde kentsel arkeoloji, kentsel dönüşüm, rehabilitasyon ile arkeopark kavramı*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Yılmaz, S. (1997). Foça'nın bölge tarihindeki yeri (18. yüzyıl). *Geçmişten Günümüze Foça Uluslararası Sempozyumu*, 21-33.

Yiakoumis, H. (Ed). (2010). *Phocee 1913-1920 Le Temoignage de Felix Sartiaux*. Paris: Kallimages Editions.

Zeren, N. (1981). *Kentsel alanlarda alınan koruma kararlarının uygulanabilirliği*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.